

การศึกษาเครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีตเพื่อการออกแบบรูปทรงสำหรับการพัฒนาอย่างยั่งยืน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาไม่สังกัดการศึกษา ไม่สังกัดภาควิชา/เทียบเท่า

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2562

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE STUDY OF ISAAAN'S ANCIENT POTTERY FOR FORM DESIGN FOR SUSTAINABLE
DEVELOPMENT

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Fine and Applied Arts in Common

Common Course

FACULTY OF FINE AND APPLIED ARTS

Chulalongkorn University

Academic Year 2019

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การศึกษาเครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีตเพื่อการออกแบบ รูปทรงสำหรับการพัฒนาอย่างยั่งยืน
โดย	นายอิสสระ ดวงเกตุ
สาขาวิชา	ไม่สังกัดการศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์วรุฒ สุธีวีระขจร

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต

.....	คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.บุษกร บิณฑสันต์)	
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	
.....	ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์อารยะ ศรีกัลยาณบุตร)	
.....	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์วรุฒ สุธีวีระขจร)	
.....	กรรมการ
(รองศาสตราจารย์สุชุมาล สารเกษตริน)	
.....	กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพิ่มศักดิ์ สุวรรณทัต)	
.....	กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิพัฒน์ จิตรอารีย์รักษ์)	

อิสสระ ดวงเกต : การศึกษาเครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีตเพื่อการออกแบบรูปทรงสำหรับการพัฒนาอย่างยั่งยืน. (THE STUDY OF ISAAK'S ANCIENT POTTERY FOR FORM DESIGN FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT) อ.ที่ปรึกษาหลัก : รศ.วรวุฑ สุธีวีระขจร

การผลิตเครื่องปั้นดินเผาในชุมชนภาคอีสาน เป็นอาชีพที่อยู่คู่กับวิถีชีวิตของคนอีสานมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่มีการผลิตแบบโบราณ ซึ่งถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่า โดยในปัจจุบันผู้ประกอบการผลิตเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสานได้ลดจำนวนลงอย่างต่อเนื่อง เป็นผลมาจากความนิยมต่อการใช้เครื่องปั้นดินเผาในวิถีชีวิตคนในปัจจุบันลดลง เนื่องจากขาดความหลากหลายด้านรูปทรง ทั้งยังมีต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้นแต่กลับให้ผลตอบแทนที่ต่ำ จากปัญหาดังกล่าวเป็นโอกาสในการพัฒนารูปทรงของผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาอีสาน เพื่อค้นหาแนวทางพัฒนารูปทรงเครื่องปั้นดินเผาอีสานด้วยกระบวนการออกแบบ และเพื่อสร้างแนวทางการเพิ่มมูลค่าให้กับเครื่องปั้นดินเผาอีสาน โดยการศึกษา และประยุกต์ใช้รูปทรงเครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีต ซึ่งถือเป็นทุนทางวัฒนธรรม ให้สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) โดยใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรมในการขับเคลื่อน เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ อันนำไปสู่ความยั่งยืน (Sustainable) โดยผู้วิจัยได้สร้างกระบวนการออกแบบ จากการนำเอกลักษณ์ด้านรูปทรงของเครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีต ที่ถือเป็นทุนทางวัฒนธรรม มาประยุกต์ใช้ร่วมกับแนวคิดการรื้อสร้าง (Deconstruction) ที่เป็นแนวทางการพัฒนาสิ่งใหม่บนรากฐานของสิ่งเดิม เชื่อมโยงถึงการพัฒนารูปทรงเครื่องปั้นดินเผาให้มีความร่วมสมัย โดยการสร้างกระบวนการออกแบบเพื่อถ่ายทอดสู่ชุมชน ด้วยการสร้างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา โดยผลการใช้กระบวนการออกแบบผ่านการใช้คู่มือ ผู้ผลิตสามารถเข้าใจกระบวนการออกแบบ และสามารถออกแบบรูปทรงที่หลากหลายด้วยตนเอง และยังคงลักษณะของเครื่องปั้นดินเผาอีสาน แล้วนำแบบรูปทรงที่ได้ ออกแบบไปผลิตจริงจากทักษะการผลิต และเทคโนโลยีที่มีอยู่เดิม มีผลการประเมินผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการใช้คู่มือออกแบบรูปทรงจากกลุ่มผู้บริโภค ที่สามารถแสดงให้เห็นว่าผลิตภัณฑ์ใหม่สร้างมูลค่าเพิ่มได้

สาขาวิชา ไม่สังกัดการศึกษา

ลายมือชื่อนิสิต

ปีการศึกษา 2562

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

5886821235 : MAJOR COMMON

KEYWORD: ISAAAN POTTERY, CULTURAL INDUSTRIES, SUSTAINABLE OF COMMUNITY

Isra Duangket : THE STUDY OF ISAAAN'S ANCIENT POTTERY FOR FORM DESIGN FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT. Advisor: Assoc. Prof. WORAWUT SUTEEWEERAKAJORN, M.A.

Pottery making in Isaan community has been both profession and way of life since the ancient time. Most of them still employ traditional techniques, which can be considered as valuable local wisdom. Unfortunately, the popularity and needs for such pottery in daily life have decreased due to suitable variety. A high production costs but low profit also plays a critical role in its production decline. However, this situation also becomes an opportunity to develop the pottery forms by exploring and applying Isaan's ancient pottery as cultural heritage through a design process. The research aims to develop pottery forms in order to add values and merit according to Creative Economy concepts and sustainable development. The researcher applies deconstruction idea to extract the distinguish components and rearrange them to create contemporary pottery forms. This development process is summed up in a design manual, which local potters can use it as a guideline to create their own design. The design manual is proofed to be user friendly, easy to comprehend and encouraging. Most of all, local potters initiate higher valued new pottery forms with their traditional process and maintain their local wisdom of Isaan's ancient pottery.

CHULALONGKORN UNIVERSITY

Field of Study: Common

Student's Signature

Academic Year: 2019

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต ในครั้งนี้ผู้ศึกษาได้รับทุนพัฒนาบุคลากรจากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง มา ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์วรุฒ สุธีวีระขจร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้แนวทางในการทำวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งได้ให้ข้อคิดในการเรียน และการทำงาน ตลอดจนการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่าง ๆ ด้วยความเมตตาโดยตลอด ซึ่งผู้วิจัยจะถือเอาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตต่อไป

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์อารยะ ศรีกัลยาณบุตร ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาแนะแนวทางการวิจัย รวมทั้งได้อนุเคราะห์ในการเป็นประธานในการสอบวิทยานิพนธ์

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์สุชุมล สารเกษตริน, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เพิ่มศักดิ์ สุวรรณทัต และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิพัฒน์ จิตรอารีย์รักษ์ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา และแนะแนวทางการวิจัย รวมทั้งได้อนุเคราะห์ในการเป็นคณะกรรมการในการสอบวิทยานิพนธ์

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ชี้แนะแนวทาง และมอบข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งขอกราบขอบพระคุณ ชุมชนผลิตเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสาน โดยเฉพาะชุมชนบ้านหม้อ จังหวัดมหาสารคาม ที่ได้กรุณาให้ข้อมูลต่าง ๆ รวมทั้งการให้ความร่วมมือในการวิจัยด้วยดีมาโดยตลอด

ท้ายที่สุดผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ บิดา และมารดา ผู้ให้การสนับสนุน และเป็นกำลังใจมาโดยตลอด รวมทั้งขอขอบคุณ อาจารย์ธีรพงศ์ ไสลสุข ที่ได้ให้ความช่วยเหลือด้านการออกแบบเรขศิลป์ ในเล่มคู่มือการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา

อิสสระ ดวงเกตุ

สารบัญ

	หน้า
.....	ค
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 ประเด็นปัญหาในการวิจัย.....	3
1.3 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย.....	3
1.4 สมมุติฐานของงานวิจัย.....	4
1.5 ขอบเขตในการวิจัย.....	4
1.6 กรอบแนวความคิดของงานวิจัย.....	6
1.7 วิธีดำเนินการวิจัย.....	7
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย.....	8
1.9 นิยามศัพท์.....	8
บทที่ 2 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
2.1 ศึกษาเครื่องปั้นดินเผาอีสานในปัจจุบัน.....	9
2.1.1 ข้อมูลด้านทักษะการผลิต และรูปแบบ เครื่องปั้นดินเผาอีสานในปัจจุบัน.....	9

2.2	ศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์.....	32
2.2.1	แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์.....	32
2.2.2	กรณีศึกษาการใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์.....	42
2.3	ศึกษาทุนทางวัฒนธรรม (เครื่องปั้นดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ในภาคอีสาน).....	46
2.3.1	แนวทางการพัฒนาเครื่องปั้นดินเผาจากการใช้ทุนทางวัฒนธรรม	46
2.3.2	ประวัติความเป็นมาเครื่องปั้นดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ในภาคอีสาน	48
2.3.3	กรอบการศึกษาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อนำไปสู่การแนวทางการพัฒนาเครื่องปั้นดินเผา	58
บทที่ 3	วิธีดำเนินการวิจัย.....	60
3.1	ทักษะความสามารถด้านการผลิตเครื่องปั้นดินเผาในชุมชนภาคอีสาน	60
3.2	ลักษณะเฉพาะเครื่องปั้นดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์	66
3.2.1	การจำแนกเครื่องปั้นดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์	66
3.3	กรอบแนวทางการสร้างคู่มือเพื่อการออกแบบเครื่องปั้นดินเผา	79
3.4	การประเมินคู่มือเพื่อการออกแบบการจากผู้เชี่ยวชาญ.....	84
3.5	การประเมินคู่มือเพื่อการออกแบบการจากผู้ผลิต	85
บทที่ 4	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	90
4.1	รูปทรงที่ได้จากการใช้การจัดหมวดหมู่ และเรียงสับเปลี่ยน	90
4.2	การวิเคราะห์ลักษณะรูปทรงจากผลการออกแบบโดยเปรียบเทียบกับรูปทรงดั้งเดิม	109
4.2.1	กลุ่มรูปทรงที่มีลักษณะเหมือนรูปทรงดั้งเดิม	109
4.2.2	กลุ่มรูปทรงที่มีลักษณะแตกต่างจากรูปทรงดั้งเดิม	112
4.3	การวิเคราะห์ประโยชน์ใช้สอยของลักษณะรูปทรงจากผลการออกแบบรูปทรง	115
4.3.1	ความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญในด้านประโยชน์ใช้สอย	116
4.4	การวิเคราะห์ผลการทดสอบใช้กระบวนการออกแบบรูปทรงจากชุมชนผลิตเครื่องปั้นดินเผา	128
4.5	การวิเคราะห์ด้านการผลิตสำหรับผลิตภัณฑ์จากผลการออกแบบรูปทรง	132

4.6 การวิเคราะห์ความสอดคล้องกับแนวคิดด้านความยั่งยืน	138
4.7 การสร้างแบบร่างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา.....	145
4.8 ผลการประเมินคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา	157
บทที่ 5 คู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา	161
5.1 คู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาจากเอกลักษณ์เครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีต	161
บทที่ 6 อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	176
6.1 ด้านวัตถุประสงค์การวิจัย.....	176
6.2 การถ่ายทอดกระบวนการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาสู่ชุมชน	180
6.3 การสร้างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา.....	182
6.4 ปัญหาในการวิจัย	182
6.5 ประโยชน์ของคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา	184
6.6 ข้อเสนอแนะ	185
บรรณานุกรม.....	188
ภาคผนวก.....	190
ภาคผนวก ก แบบประเมินคู่มือเพื่อการออกแบบเครื่องปั้นดินเผาจากผู้เชี่ยวชาญ.....	191
ภาคผนวก ข แบบสอบถามความพึงพอใจ ที่มีต่อการออกแบบ และพัฒนารูปทรง ผลิตภัณฑ์ .	194
ประวัติผู้เขียน.....	201

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 การขึ้นรูปเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสาน ปัจจุบัน.....	22
ตารางที่ 2 การตกแต่งเครื่องปั้นดินเผาภาคอีสานในปัจจุบัน.....	23
ตารางที่ 3 สรุปข้อมูลด้านการผลิตเครื่องปั้นดินเผาชุมชนภาคอีสาน	62
ตารางที่ 4 สัดส่วนของชุมชนภาคอีสานที่มีเทคนิคหลักในการขึ้นรูป.....	65
ตารางที่ 5 ตารางแสดงคำนิยามชื่อเรียกภาชนะดินเผา รูปทรงต่าง ๆ.....	68
ตารางที่ 6 รายละเอียดของลักษณะส่วนต่าง ๆ ของภาชนะดินเผา.....	71
ตารางที่ 7 ตัวอย่างการจำแนกรูปทรงภาชนะดินเผาด้วยรูปทรงลำตัวเป็นหลัก	72
ตารางที่ 8 การจำแนกรูปแบบตามคำนิยามชื่อเรียกภาชนะดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ใน ภาคอีสาน.....	73
ตารางที่ 9 การจำแนกรูปทรงภาชนะดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ในภาคอีสาน ด้วยรูปทรงลำตัวเป็น หลัก	74
ตารางที่ 10 ลักษณะเฉพาะของปากภาชนะ	75
ตารางที่ 11 ลักษณะเฉพาะของคอภาชนะ	76
ตารางที่ 12 ลักษณะเฉพาะของลำตัวภาชนะ	76
ตารางที่ 13 ลักษณะเฉพาะของสันภาชนะ	77
ตารางที่ 14 ลักษณะเฉพาะของฐานภาชนะ.....	77
ตารางที่ 15 ลักษณะเฉพาะของก้นภาชนะ	77
ตารางที่ 16 แบบการประเมินเล่มคู่มือจากผู้เชี่ยวชาญ	85
ตารางที่ 17 แบบสอบถามทั่วไป.....	87
ตารางที่ 18 ความพึงพอใจของกลุ่มผู้บริโภคร่วมกับความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา ที่ได้ พัฒนา ด้านการออกแบบรูปทรง จากการประยุกต์รูปทรงเครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีต ผลิตโดย ชุมชนเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิม	88
ตารางที่ 19 ผลการประเมินความพึงพอใจจากผู้บริโภค.....	140

ตารางที่ 20 ผลการประเมินราคาผลิตภัณฑ์ใหม่ จากผู้บริโภค	141
ตารางที่ 21 ผลการประเมินเล่มคู่มือจากผู้เชี่ยวชาญ	158

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย	6
ภาพที่ 2 ภาพรวมการผลิตเครื่องปั้นดินเผา ชุมชนบ้านวังถั่ว	10
ภาพที่ 3 ภาพรวมการผลิตเครื่องปั้นดินเผาชุมชน ด่านเกวียน	11
ภาพที่ 4 ภาพรวมการผลิตเครื่องปั้นดินเผาชุมชนบ้านกลาง	12
ภาพที่ 5 ภาพรวมการผลิตเครื่องปั้นดินเผาชุมชนบ้านหม้อ	13
ภาพที่ 6 ภาพรวมการผลิตเครื่องปั้นดินเผาชุมชนบ้านน้ำคำน้อย	14
ภาพที่ 7 ภาพรวมการผลิตเครื่องปั้นดินเผาชุมชนบ้านเชียงเครือ	15
ภาพที่ 8 ภาพรวมการผลิตเครื่องปั้นดินเผาชุมชนบ้านโนนทราย	16
ภาพที่ 9 ภาพรวมการผลิตเครื่องปั้นดินเผาชุมชนบ้านดอนกลาง	17
ภาพที่ 10 ภาพรวมการผลิตเครื่องปั้นดินเผา ชุมชนบ้านโค้งสวรรค์	18
ภาพที่ 11 ภาพรวมการผลิตเครื่องปั้นดินเผาชุมชน บ้านคำอ้อ	19
ภาพที่ 12 ภาพรวมการผลิตเครื่องปั้นดินเผาชุมชนปากห้วยวังนอง	20
ภาพที่ 13 ภาพชนปะเภทหม้อระหว่างยุคก่อนประวัติศาสตร์กับยุคปัจจุบันของภาคอีสาน	25
ภาพที่ 14 การเปรียบเทียบระหว่างเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียงยุคก่อนประวัติศาสตร์กับปัจจุบัน	26
ภาพที่ 15 เทคนิคการขึ้นรูปเครื่องปั้นดินเผาอีสาน	31
ภาพที่ 16 แกนหลักของ เศรษฐกิจสร้างสรรค์	33
ภาพที่ 17 ผลิตภัณฑ์จากเบรนต์กรกต	43
ภาพที่ 18 เครื่องปั้นดินเผา โดยนายสมทรัพย์ ศรีสุวรรณ	44
ภาพที่ 19 เครื่องปั้นดินเผามาตารอ์ออร์ติซ (Mata Ortiz Pottery)	45
ภาพที่ 20 รูปแบบเครื่องปั้นดินเผาบ้านโนนวัด ยุคก่อนประวัติศาสตร์	51
ภาพที่ 21 เครื่องปั้นดินเผาจากแหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท	52
ภาพที่ 22 เครื่องปั้นดินเผาจากแหล่งโบราณคดีโนนนกทา	55

ภาพที่ 23 เครื่องปั้นดินเผาจากแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง.....	57
ภาพที่ 24 แผนภูมิสัดส่วนเทคนิคการขึ้นรูปหลัก ในชุมชนภาคอีสาน	64
ภาพที่ 25 ลักษณะเฉพาะด้านรูปทรง แบ่งตามส่วนประกอบ	79
ภาพที่ 26 กรอบแนวทางการสร้างคู่มือเพื่อการออกแบบเครื่องปั้นดินเผา.....	80
ภาพที่ 27 ผลงานการออกแบบสถาปัตยกรรม โดย Bernard Tschumi	81
ภาพที่ 28 ผลงานการออกแบบเก้าอี้ (Cozy Chair by Hannes Grebin).....	82
ภาพที่ 29 การเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบ	83
ภาพที่ 30 สูตรการเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบ	83
ภาพที่ 31 สูตรการเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบชุดที่ 1.....	91
ภาพที่ 32 การเรียงสลับ และจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบ 1-1ถึง 1-60.....	92
ภาพที่ 33 การเรียงสลับ และจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบ 1-61ถึง 1-125	93
ภาพที่ 34 สูตรการเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบชุดที่ 2.....	94
ภาพที่ 35 การเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบ 2-1 ถึง 2-60.....	95
ภาพที่ 36 การเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบ 2-61ถึง 2-125	96
ภาพที่ 37 สูตรการเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบชุดที่ 3.....	97
ภาพที่ 38 การเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบ 3-1 ถึง 3-60.....	98
ภาพที่ 39 การเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบ 3-61ถึง 3-125	99
ภาพที่ 40 สูตรการเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบชุดที่ 4.....	100
ภาพที่ 41 การเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบ 4-1 ถึง 4-60.....	101
ภาพที่ 42 การเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบ 4-61 ถึง 4-125	102
ภาพที่ 43 สูตรการเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบชุดที่ 5.....	103
ภาพที่ 44 การเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบ 5-1 ถึง 5-60.....	104
ภาพที่ 45 การเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบ 5-61ถึง 5-125	105
ภาพที่ 46 สูตรการเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบชุดที่ 6.....	106

ภาพที่ 47 การเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบ 6-1 ถึง 6-60.....	107
ภาพที่ 48 การเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบ 6-61 ถึง 6-125	108
ภาพที่ 49 ตัวอย่างการถอดแบบรูปทรงดั้งเดิมด้วยการแยกส่วนประกอบรูปทรง.....	110
ภาพที่ 50 ตัวอย่างจากกลุ่มรูปทรงที่ 1 ที่ตรงกับรูปทรงดั้งเดิม.....	111
ภาพที่ 51 รูปทรงที่ตรงกับรูปทรงดั้งเดิมโดยเปรียบเทียบจากกลุ่มรูปทรงที่ 1	112
ภาพที่ 52 รูปทรงที่แตกต่างกับรูปทรงดั้งเดิมโดยเปรียบเทียบจากกลุ่มรูปทรงทั้ง 6 กลุ่ม	113
ภาพที่ 53 แผนภูมิสัดส่วนของรูปทรงจากผลการออกแบบโดยเปรียบเทียบกับรูปทรงดั้งเดิม.....	114
ภาพที่ 54 ภาพสำหรับกักเก็บ : (ceramic coffee bean jar storage) จากร้าน Serda.....	117
ภาพที่ 55 ภาพขณะปลูกต้นไม้ โดย krisztinamatyi.....	118
ภาพที่ 56 ลักษณะการใช้งานเพื่อจัดเก็บวัตถุ หรือ สิ่งของ	118
ภาพที่ 57 ตัวอย่างแบบรูปทรงที่เหมาะสมการใช้งานเพื่อกักเก็บวัตถุ หรือ สิ่งของ.....	119
ภาพที่ 58 ส่วนประกอบรูปทรงที่เหมาะสมการใช้งานเพื่อกักเก็บวัตถุ หรือ สิ่งของ	119
ภาพที่ 59 ตัวอย่างแบบรูปทรงที่ไม่เหมาะสมการใช้งานลักษณะการเทออก	120
ภาพที่ 60 เชงเทียน (ร้าน CB2).....	121
ภาพที่ 61 pedestal bowl (Janell Pechacek).....	121
ภาพที่ 62 ส่วนประกอบรูปทรงที่เหมาะสมการใช้งานเพื่อเป็นฐานรองรับวัตถุสิ่งของ	122
ภาพที่ 63 ตัวอย่างแบบรูปทรงที่เหมาะสมการใช้งานเพื่อเป็นฐานรองรับวัตถุสิ่งของ.....	122
ภาพที่ 64 แจกัน (Maison Numen)	123
ภาพที่ 65 โคมไฟ (Rosita Belle)	123
ภาพที่ 66 ตัวอย่างแบบรูปทรงที่เหมาะสมกับการเป็นฐานกึ่งโครงสร้าง (base structure).....	124
ภาพที่ 67 ขนาดของรูปทรงจากการเชื่อมโยงกับสัดส่วนยูนิตเครื่องเรือน	125
ภาพที่ 68 การตกแต่งด้วยผลิตภัณฑ์ขนาดสูง 15-30 เซนติเมตร.....	125
ภาพที่ 69 การตกแต่งด้วยผลิตภัณฑ์ขนาดสูง 45-60 เซนติเมตร.....	126
ภาพที่ 70 การตกแต่งด้วยผลิตภัณฑ์ขนาดสูง 60-90 เซนติเมตร.....	127

ภาพที่ 71 การทดสอบใช้กระบวนการออกแบบรูปทรงจากชุมชน บ้านคำอ้อ จังหวัดอุดรธานี.....	129
ภาพที่ 72 การทดสอบใช้กระบวนการออกแบบรูปทรงจากชุมชน บ้านหม้อ จังหวัดมหาสารคาม .	130
ภาพที่ 73 แผนภูมิสัดส่วนเทคนิคการขึ้นรูปหลัก ชุมชนภาคอีสาน	132
ภาพที่ 74 ลักษณะเฉพาะด้านรูปทรง แบ่งตามส่วนประกอบ	133
ภาพที่ 75 การกำหนดสัดส่วนเพื่อการขึ้นรูป	133
ภาพที่ 76 ส่วนประกอบรูปทรงเมื่อเทียบกับหน่วยสัดส่วน	134
ภาพที่ 77 การต่อประกอบรูปทรง.....	134
ภาพที่ 78 การทดสอบการผลิตโดยชุมชนบ้านหม้อ จังหวัดมหาสารคาม	135
ภาพที่ 79 ชิ้นงานที่ผลิตโดยชุมชนบ้านหม้อ จังหวัดมหาสารคาม.....	137
ภาพที่ 80 ผลการประเมินผลิตภัณฑ์ที่ได้พัฒนา ยังแสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสาน	139
ภาพที่ 81 ผลการประเมินรูปทรงผลิตภัณฑ์ที่ได้พัฒนามีความเหมาะสมกับการใช้หรือการตกแต่งบ้านสมัยปัจจุบัน	139
ภาพที่ 82 ผลการประเมินรูปทรงผลิตภัณฑ์ที่ได้พัฒนามีความแตกต่างและน่าสนใจ.....	140
ภาพที่ 83 ราคาผลิตภัณฑ์แบบเดิม (สำรวจเมื่อ เมษายน 2563: มหาสารคาม และอุดรธานี).....	143
ภาพที่ 84 แบบร่างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา ปก - หน้า 1.....	145
ภาพที่ 85 แบบร่างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาหน้าที่ 2-5.....	146
ภาพที่ 86 แบบร่างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาหน้าที่ 6-9.....	147
ภาพที่ 87 แบบร่างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาหน้าที่ 10-13	148
ภาพที่ 88 แบบร่างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาหน้าที่ 14-17	149
ภาพที่ 89 แบบร่างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาหน้าที่ 18-21	150
ภาพที่ 90 แบบร่างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาหน้าที่ 22-25	151
ภาพที่ 91 แบบร่างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาหน้าที่ 26-29	152
ภาพที่ 92 แบบร่างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาหน้าที่ 30-33	153
ภาพที่ 93 แบบร่างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาหน้าที่ 34-37	154

ภาพที่ 94 แบบร่างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาหน้าที่ 38-41	155
ภาพที่ 95 แบบร่างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาหน้าที่ 42-ปกหลัง	156
ภาพที่ 96 หน้าปกคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา.....	163
ภาพที่ 97 คู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา หน้าที่ 1	164
ภาพที่ 98 คู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา หน้าที่ 2	165
ภาพที่ 99 คู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา หน้าที่ 3	166
ภาพที่ 100 คู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา หน้าที่ 4	167
ภาพที่ 101 คู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา หน้าที่ 5	168
ภาพที่ 102 คู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา หน้าที่ 6	169
ภาพที่ 103 คู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา หน้าที่ 7	170
ภาพที่ 104 คู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา หน้าที่ 8	171
ภาพที่ 105 คู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา หน้าที่ 9	172
ภาพที่ 106 คู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา หน้าที่ 10.....	173
ภาพที่ 107 ปกหลัง คู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา	174
ภาพที่ 108 ลักษณะเฉพาะด้านรูปทรง แบ่งตามส่วนประกอบ	177
ภาพที่ 109 การเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบ	178
ภาพที่ 110 สูตรการเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบ	178
ภาพที่ 111 การเลือกส่วนประกอบซ้ำในชุดรหัสเดียวกัน.....	183
ภาพที่ 112 การวางส่วนประกอบกลับหัวในชุดรหัสเดียวกัน.....	183

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

จอห์น ฮาวกินส์ (John Howkins) ได้นิยาม คำว่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) คือ การสร้างมูลค่าที่เกิดจากความคิดของมนุษย์ โดยหัวใจสำคัญของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือ อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industries) ซึ่งหมายถึง กลุ่มกิจกรรมการผลิตที่ต้องพึ่งพาความคิดสร้างสรรค์เป็นวัตถุดิบสำคัญ มีองค์ประกอบร่วมของแนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรค์ และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม การสั่งสมความรู้ของสังคม และเทคโนโลยี / นวัตกรรมสมัยใหม่ รวมถึงอุตสาหกรรมวัฒนธรรม (Cultural Industries) ซึ่งหมายถึง อุตสาหกรรมที่มีแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์/ผลิตผลงานจากมรดกทางวัฒนธรรม องค์ความรู้ด้านประเพณี และองค์ประกอบด้านงานศิลป์เพื่อการสร้างสรรค์ (สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม, 2552) ซึ่งเป็นทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย เนื่องจากเศรษฐกิจสร้างสรรค์นี้จะสร้างให้เกิดความเชื่อมโยงกิจกรรมระหว่างกันภายในระบบเศรษฐกิจ ทั้งในระดับมหภาค และระดับจุลภาค ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาสามารถก้าวกระโดด ไปอยู่ในกลุ่มที่มีการเติบโตสูงของเศรษฐกิจโลกได้ แต่ทั้งนี้ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของการมีนโยบายภาครัฐสนับสนุนอย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอ (ชัยพร วิเศษมงคล, 2553)

แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เป็นแนวทางที่หลายประเทศให้ความสำคัญมากขึ้นเป็นลำดับ เช่นเดียวกับประเทศไทยที่ได้เริ่มคำนึงถึงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (2550-2554) และมีความชัดเจนมากขึ้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (2555-2559) ประเทศไทยมีความพร้อมด้านทรัพยากรที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ วัฒนธรรม และทรัพยากรมนุษย์ที่สามารถนำมาต่อยอดแนวคิดสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถให้ประเทศไทยมีบทบาทที่สำคัญในเวทีการค้าโลก (กรวรรณ สังขกร, 2556) นอกจากความพร้อมในด้านต่าง ๆ ข้างต้น ประเทศไทยยังมีความต่อเนื่องในด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจรายสาขา เช่น กลุ่มผู้ประกอบการ SME และสินค้าโอท็อป (OTOP) ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (2560-2564) ที่เป็น

แนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมในทุกภูมิภาคทั่วประเทศไทย โดยใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรมเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งเพื่อการขับเคลื่อน ด้วยเหตุที่ทุนทางวัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของทุนทางสังคมและเป็นจุดแข็ง ที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนอันเป็นทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้เป็นพลังขับเคลื่อนการเสริมสร้างการกินดีอยู่ดีมีความสุขร่วมกันของคนในชาติ นอกจากนี้ ทุนทางวัฒนธรรมยังเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทุนมนุษย์ของประเทศให้มีความเข้มแข็งอีกด้วย การพัฒนาคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมด้วยการสร้างสรรค์ต่อยอดให้เกิดผลิตภัณฑ์ และการบริการทางวัฒนธรรมอย่างมีคุณค่าทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมจึงมีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดูแลรักษาสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ (สหวัดน์ แน่นหนา, 2555)

ภาคอีสาน หรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เป็นภูมิภาคที่มีความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น บ่งบอกถึงความเชื่อ ค่านิยม ศาสนา และรูปแบบการดำเนินชีวิตตลอดจนอาชีพของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี การประยุกต์ใช้ศิลปวัฒนธรรมอีสานเป็นการสร้างสรรค์คุณค่าให้กับสินค้าในด้านการใช้ทุนทางวัฒนธรรม ที่สามารถสร้างโอกาสเติบโตทางเศรษฐกิจสู่ท้องถิ่นและสามารถนำความเป็นพื้นถิ่นอีสานมานำเสนอสู่การรับรู้ของผู้บริโภค ที่สอดคล้องกับแนวคิดอุตสาหกรรมวัฒนธรรมที่ถือว่าเป็นกลยุทธ์ที่มีจุดประสงค์ในการกระตุ้นการบริโภค ผ่านการกำหนดและคัดเลือกอัตลักษณ์พื้นถิ่นที่มีลักษณะเฉพาะ และแตกต่างไปจากวิถีชีวิตของผู้บริโภคในสังคมเมือง มาสร้างเป็นอัตลักษณ์ของสินค้าทางวัฒนธรรมและสื่อสารสู่การรับรู้ของผู้บริโภค (ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช , 2552)

เครื่องปั้นดินเผา เป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งที่อยู่คู่กับมนุษย์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะมนุษย์ใช้เป็นเครื่องมือใช้ไม่สลายในชีวิตประจำวัน บรรจุอาหารและสิ่งของ ตลอดจนการนำไปใช้ด้านอื่น ๆ โดยชุมชนได้มีการผลิตเครื่องปั้นดินเผาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานาน มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นทั้งในด้านคุณภาพ เอกลักษณ์เฉพาะตัว และสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง เครื่องปั้นดินเผาจึงถือเป็นศิลปวัตถุที่สามารถบ่งบอกถึงพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงเทคโนโลยีของชนแต่ละเชื้อชาติของเป็นอย่างดี (อุทัย ดวงบาล , 2551) โดยเครื่องปั้นดินเผามีบทบาทต่อวิถีชีวิต และเศรษฐกิจของชุมชนในภาคอีสานมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย หากมองภาวะทั่วไปของตลาดเครื่องปั้นดินเผาอีสานจะพบว่าอยู่ในภาวะวิกฤตการณ์ที่ควรได้รับการส่งเสริมพัฒนาปรับปรุงและแก้ไขปัญหา ให้เหมาะสมกับความต้องการของตลาด และของผู้ใช้ในหลายระดับ (สำรวจ อินแบน, 2532) ที่สามารถตอบโจทย์ในเชิงเศรษฐกิจได้โดยเฉพาะกับกลุ่มผู้บริโภคที่มีความต้องการที่ซับซ้อนยิ่งขึ้นจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยอันส่งผลต่อการให้ความนิยมต่อเครื่องปั้นดินเผาที่ผลิตในชุมชนภาคอีสานลดน้อยลง ทั้งยังมีต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้นแต่กลับให้

ผลตอบแทนที่ต่ำ และทำให้ขาดการสืบทอดสู่คนรุ่นใหม่ ซึ่งอาจส่งผลให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำเครื่องปั้นดินเผาสูญหายไป (ธนสิทธิ์ จันทะรี , 2556) หนึ่งในปัญหาสำคัญของเครื่องปั้นดินเผาอีสานคือ รูปทรงผลิตภัณฑ์ ที่ส่วนใหญ่เป็นการผลิตภายในชุมชนโดยใช้เทคนิควิธีการผลิตรวมถึงรูปแบบดั้งเดิมจากการสืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษมายาวนาน เพียงเพื่อตอบสนองความต้องการด้านการใช้งานในครัวเรือนเป็นหลัก รวมถึงใช้เป็นสินค้าเพื่อแลกเปลี่ยนและจำหน่ายสู่ชุมชนใกล้เคียง ซึ่งเมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปทำให้เครื่องปั้นดินเผาอีสานขาดความหลากหลายทั้งด้านรูปทรงและประโยชน์ใช้สอยที่เหมาะสม (ยศพร บันเทิงสุข , 2556)

ผู้วิจัยจึงได้เล็งเห็นความสำคัญของปัญหาดังกล่าว รวมถึงการมองเห็นโอกาสในการพัฒนา รูปทรงของผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาอีสาน จึงจัดทำโครงการวิจัยนี้ขึ้น เพื่อค้นหาแนวทางพัฒนา รูปทรงเครื่องปั้นดินเผาอีสานด้วยกระบวนการออกแบบ และเพื่อสร้างแนวทางการเพิ่มมูลค่าให้กับเครื่องปั้นดินเผาอีสาน โดยการศึกษาและประยุกต์รูปทรงเครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีต ซึ่งถือเป็นทุนทางวัฒนธรรม ให้สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (2560-2564) ที่เน้นการพัฒนาและส่งเสริม โดยใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรมในการขับเคลื่อน เพื่อสร้างความแข็งแกร่งด้านเศรษฐกิจ และความเป็นอยู่ของชุมชน อันนำไปสู่ความยั่งยืน (Sustainable) ของชุมชนผู้ประกอบการอาชีพ เครื่องปั้นดินเผา

1.2 ประเด็นปัญหาในการวิจัย

จะออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาอีสานจากการศึกษาเครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีต ซึ่งถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมภาคอีสานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้อย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. ศึกษา และวิเคราะห์เครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีตเพื่อค้นหาลักษณะเฉพาะด้านรูปทรง
2. เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ลักษณะเฉพาะด้านรูปทรงของเครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีต เพื่อออกแบบรูปทรงผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาอีสาน ให้สอดคล้องกับแนวความคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์
3. กำหนดแนวทางการออกแบบรูปทรงผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาอีสานที่สอดคล้องกับแนวความคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

1.4 สมมุติฐานของงานวิจัย

1. การพัฒนาเครื่องปั้นดินเผาอีสานด้วยการออกแบบรูปทรงจากการศึกษาเครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีต สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาได้
2. การออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาอีสาน เป็นการประยุกต์ใช้ทุนทางวัฒนธรรมอีสาน สามารถสร้างเอกลักษณ์และจุดแข็งให้กับเครื่องปั้นดินเผาอีสานที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

1.5 ขอบเขตในการวิจัย

โครงการวิจัย เรื่อง การศึกษาเครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีตเพื่อการออกแบบรูปทรงสำหรับการพัฒนาอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการวิจัยไว้ดังนี้

ตัวแปรที่จะทำการศึกษา

1. รูปทรง และกระบวนการผลิตเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสานในอดีต
2. แนวทางการประยุกต์ลักษณะเฉพาะด้านรูปทรงของเครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีต ที่สอดคล้องกับแนวความคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์
3. แนวทางการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาอีสานที่สอดคล้องกับแนวความคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์

ขอบเขตด้านพื้นที่ ประชากร และกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

พื้นที่การศึกษาและทดลอง คือ แหล่งปรากฏการณ์ ชุมชนผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสาน

ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

- ประชากรกลุ่มเป้าหมายที่หนึ่ง เพื่อศึกษาข้อมูลด้านบริบทและศักยภาพด้านการผลิต คือ ผู้ผลิตและผู้ประกอบการเครื่องปั้นดินเผาในชุมชนภาคอีสาน
- ประชากรกลุ่มเป้าหมายที่สอง เพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับองค์ประกอบในการพัฒนาเครื่องปั้นดินเผาในชุมชนภาคอีสาน

กลุ่มตัวอย่าง

- 1.) ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบพัฒนาเครื่องปั้นดินเผาที่มีประสบการณ์ด้านการออกแบบและผลิตเครื่องปั้นดินเผา อย่างน้อย 10 ปี
- 2.) ผู้เชี่ยวชาญด้านทุนทางวัฒนธรรม ที่มีประสบการณ์ ด้านการประยุกต์ใช้ทุนทาง

วัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ อย่างน้อย 10 ปี

3.) ผู้เชี่ยวชาญด้านการตลาด ที่มีประสบการณ์ ด้านการตลาดด้านผลิตภัณฑ์
หัตถกรรม หรือหัตถอุตสาหกรรม อย่างน้อย 10 ปี

- ประชากรกลุ่มเป้าหมายที่สาม เพื่อเป็นข้อมูลด้านการตลาด คือ กลุ่มผู้บริโภคสินค้า
ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา

เครื่องมือในการวิจัย

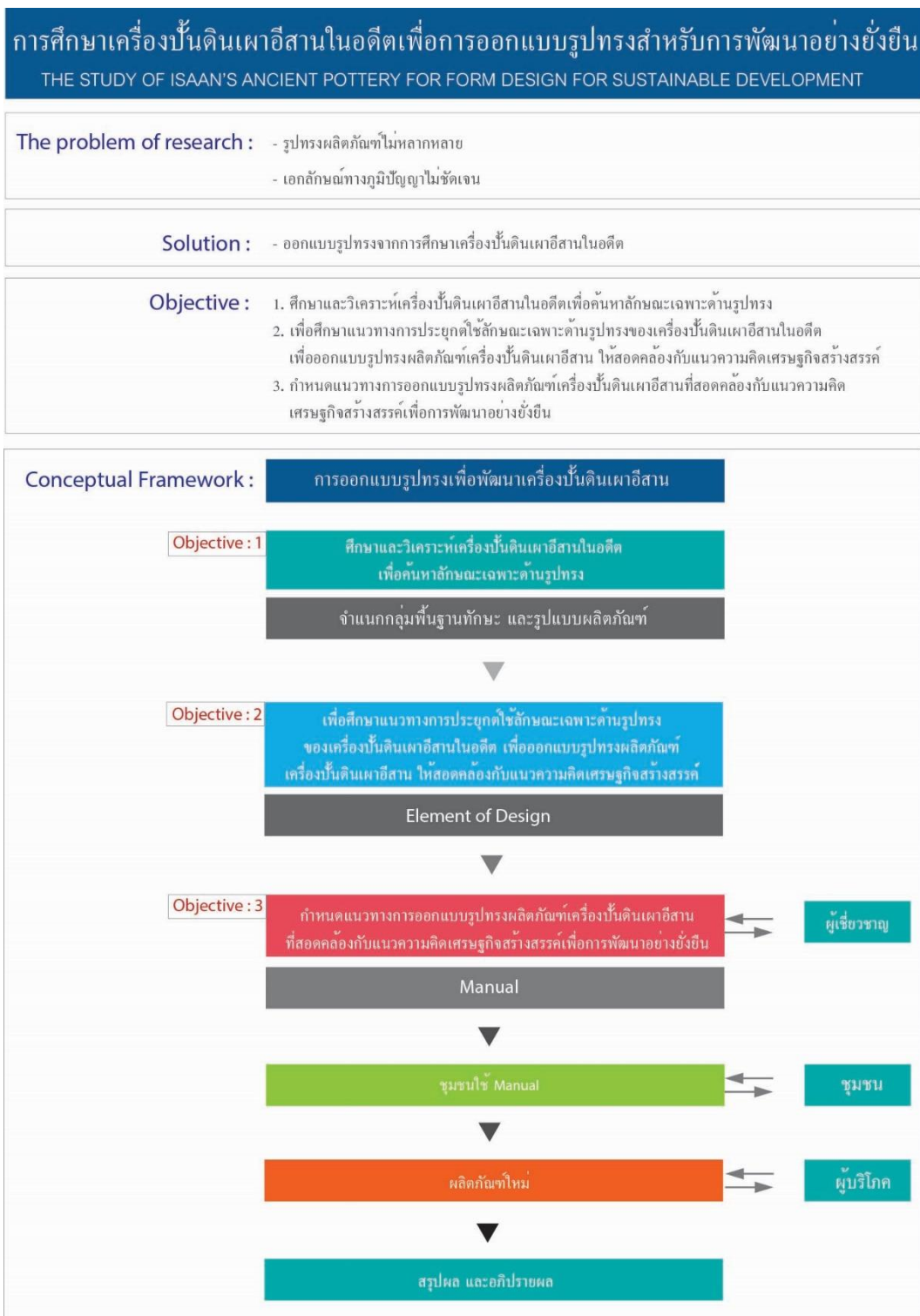
เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลของกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสาน
ประกอบไปด้วยแบบสังเกตการณ์ (Observation), แบบสัมภาษณ์ (Interview), การประชุมกลุ่ม
ย่อย (Group discussion) และเครื่องมือวิจัย ที่ใช้ในการวิเคราะห์ สำหรับประเมินผลข้อมูลทั้งเชิง
คุณภาพและเชิงปริมาณ นำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสรุปผลการวิจัยและการนำเสนอเผยแพร่
ผลงานการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

- วิธีการวิเคราะห์ ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การการตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Data
Triangulation) วิเคราะห์สรุปอุปนัยและการวิเคราะห์ส่วนประกอบ

- วิธีการวิเคราะห์ ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้สถิติที่สอดคล้องกับลักษณะข้อมูล การหาค่าความถี่ \bar{X}
(Frequency), การหาค่าร้อยละ % (Percentage) และการหาค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน SD
(standard deviation)

1.6 กรอบแนวความคิดของงานวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

1.7 วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัย เรื่อง การศึกษาเครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีตเพื่อการออกแบบรูปทรงสำหรับการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ร่วมกับการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษารวบรวมข้อมูลภาคสนาม และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีต ด้วยการศึกษารวบรวมจากพื้นที่วิจัย
2. ศึกษารวบรวมข้อมูลภาคเอกสารเกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีต โดยศึกษารวบรวมจากหนังสือและเอกสารทั้งของไทยและต่างประเทศ
3. ศึกษารวบรวมข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มผู้บริโภค ในด้านพฤติกรรม และความต้องการของผู้บริโภคที่มีต่อ ผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยเฉพาะเครื่องปั้นดินเผา
4. สร้างเครื่องมือเพื่อทำการสำรวจเก็บข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสาน ด้านรูปแบบ เทคนิคการผลิต และการตลาด ด้วยแบบสังเกตการณ์ (Observation), แบบสัมภาษณ์ (Interview) และการประชุมกลุ่มย่อย (Group discussion) เพื่อการวิเคราะห์ สำหรับประเมินผลข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ
5. กำหนดแนวทางการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาจากการศึกษาและวิเคราะห์เครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีต โดยการรวบรวมข้อมูล และนำมาวิเคราะห์เพื่อสร้างข้อกำหนดในการออกแบบ โดยคำนึงถึงสามารถด้านผลิตของชุมชนโดยมีการดำเนินการ ดังนี้
 - 5.1 สร้างเกณฑ์ และกระบวนการเพื่อวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะด้านรูปทรงของเครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีต
 - 5.2 วิเคราะห์ข้อมูลด้านรูปทรง และการตกแต่ง เครื่องปั้นดินเผา
 - 5.3 วิเคราะห์แนวทาง หรือกำหนดแนวทางการออกแบบรูปทรงจากการประยุกต์ลักษณะเฉพาะด้านรูปทรงของเครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีต
 - 5.4 ประเมินแนวทางการออกแบบจากผู้เชี่ยวชาญ
6. สร้างคู่มือ (manual) เพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา
7. ทดลองให้ชุมชนผลิตจากคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงที่ถูกพัฒนาแล้วภายใต้คำแนะนำจากนักวิจัย แล้วสร้างแบบประเมิน ความพึงพอใจ และความเหมาะสมกับทักษะของชุมชน
8. นำผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการทดลองผลิต นำเสนอต่อกลุ่มผู้บริโภคเพื่อประเมินผลการออกแบบโดยการสร้างแบบสอบถาม และทำการทดสอบความเที่ยงตรง (Validity) และความน่าเชื่อถือ (Reliability) ของแบบสอบถาม ก่อนจะนำไปใช้เก็บข้อมูล ด้านรูปแบบ และการแสดงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม โดยแสดงต้นแบบที่ผลิตโดยชุมชน ให้เห็นรูปทรง ลวดลาย และสีสัน

จากนั้นทำการวิเคราะห์ผลจะใช้การหาค่าความถี่ (Frequency) แสดงเป็นร้อยละ (Percentage) เป็นแบบสถิติเชิงพรรณนา โดยนำผลที่ได้มาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของตัวแปร

9. สรุปรข้อมูลจากผลการวิเคราะห์แบบสอบถามเพื่อแก้ไข ปรับปรุง เป็นคู่มือเพื่อการออกแบบเครื่องปั้นดินเผา

10. สรุปผล และนำเสนอผลการการวิจัย

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1.แนวทางและกระบวนการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาอีสานเพื่อการพัฒนาที่สอดคล้องกับแนวความคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์

2.คู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาที่กลุ่มผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผาสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาเครื่องปั้นดินเผา และสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาอีสานอันนำไปสู่แนวทางการสร้างความยั่งยืนของกลุ่มอาชีพผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผาในชุมชนภาคอีสาน

1.9 นิยามศัพท์

เครื่องปั้นดินเผาอีสาน คือ เครื่องใช้ หรือภาชนะที่ผลิตจากการนำดินเหนียวมาขึ้นรูปแล้วเผาด้วยไฟให้คงรูปร่างอยู่ได้ มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือในประเทศไทย หรือภาคอีสานตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์มาจนถึงปัจจุบัน

ทุนทางวัฒนธรรม คือ มรดกทางวัฒนธรรม มรดกภูมิปัญญา ความรู้ ทักษะ ตลอดจนเครื่องมือ วัตถุ สิ่งประดิษฐ์ ซึ่งกลุ่มชนยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของตน ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกคนรุ่นหนึ่ง สามารถประยุกต์สู่การผลิตสินค้าและบริการที่มีนัยทางวัฒนธรรม

ความยั่งยืนของชุมชน คือ การที่ชุมชนสามารถประกอบอาชีพการผลิตเครื่องปั้นดินเผาได้ด้วยการพึ่งพาตนเองได้อย่างสมดุล ส่งผลดีในด้าน เศรษฐกิจ, สังคม และสิ่งแวดล้อม นำไปสู่การคงอยู่และสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผาต่อไป

บทที่ 2

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาเครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีตเพื่อการออกแบบรูปทรงสำหรับการ พัฒนาอย่างยั่งยืน มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนารูปแบบ และแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสาน ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจเก็บข้อมูลจากแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาในพื้นที่ชุมชนภาคอีสาน เพื่อสร้างฐานข้อมูลด้านทักษะการผลิต และรูปแบบ เพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนารูปแบบเครื่องปั้นดินเผา ร่วมกับการประยุกต์ใช้ทุนทางวัฒนธรรมประเภท ศิลปะ ที่สามารถเชื่อมโยงกับหลักพื้นฐานในการออกแบบและผลิตเครื่องปั้นดินเผา โดยศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ดังนี้ต่อไปนี้

2.1 ศึกษาเครื่องปั้นดินเผาอีสานในปัจจุบัน

2.1.1 ข้อมูลด้านทักษะการผลิต และรูปแบบ เครื่องปั้นดินเผาอีสาน

2.1.2 แนวทางการพัฒนาจากข้อกำหนดจากชุมชนผู้ผลิต

2.2 ศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์

2.2.1 แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์

2.2.2 กรณีศึกษาการใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์

2.3 ศึกษาทุนทางวัฒนธรรม (เครื่องปั้นดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ในภาคอีสาน)

2.3.1 แนวทางการพัฒนาเครื่องปั้นดินเผาจากการใช้ทุนทางวัฒนธรรม

2.3.2 ประวัติความเป็นมาเครื่องปั้นดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ในภาคอีสาน

2.3.3 กรอบการศึกษาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อนำไปสู่การแนวทางการพัฒนา

2.1 ศึกษาเครื่องปั้นดินเผาอีสานในปัจจุบัน

2.1.1 ข้อมูลด้านทักษะการผลิต และรูปแบบ เครื่องปั้นดินเผาอีสานในปัจจุบัน

จากประเด็นปัญหาของงานวิจัยนี้ ที่ว่าด้วยสภาวะปัญหาด้านรูปแบบเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสาน ที่ขาดความหลากหลาย รวมถึงมูลค่าของผลิตภัณฑ์ไม่คุ้มกับต้นทุนการผลิต ที่เป็นผลมาจากการขาดแนวทางพัฒนาที่ชัดเจน และเป็นระบบ การศึกษาข้อมูลเครื่องปั้นดินเผาในงานวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปสู่การพัฒนารูปแบบโดยนำฐานข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและเก็บข้อมูลด้านทักษะการผลิตโดยเฉพาะการขึ้นรูป และรูปแบบ รวมถึงสภาพปัญหา เพื่อวิเคราะห์หาแนวทางการ

พัฒนาที่มีความยั่งยืน และเหมาะสมกับทักษะความสามารถ ที่มีอยู่ในชุมชนภาคอีสาน การเก็บข้อมูล แบ่งตามชุมชนที่ผลิตเครื่องปั้นดินเผาในจังหวัดต่าง ๆ ทั่วภาคอีสานดังต่อไปนี้

1. จังหวัดขอนแก่น

หมู่บ้านวังถั่ว หมู่ 5 ตำบลวังชัย อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ในอดีตมีชาวบ้านยึดอาชีพผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่มีการขายทั้งในพื้นที่ และต่างจังหวัด สร้างรายได้ให้แก่คนในหมู่บ้าน อาชีพผลิตเครื่องปั้นดินเผาของบ้านวังถั่วเกิดจากกลุ่มคนที่มีพื้นเพ มาจากจังหวัดนครราชสีมา ได้มาตั้งรกราก และสร้างหมู่บ้านอยู่ที่ อำเภอน้ำพอง เพราะเห็นว่ามีแหล่งดินเหนียวริมแม่น้ำบริเวณริมแม่น้ำพอง เหมาะสำหรับผลิตเครื่องปั้นดินเผา จึงเกิดการเพิ่มจำนวนผู้ประกอบการอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งในอดีตทุกคนครบครัวได้ผลิต และขายตามหมู่บ้านต่างอำเภอ แต่ในปัจจุบันมีผู้ผลิตน้อยลง จึงทำให้มีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อถึงที่ ด้วยคำสั่งซื้อล่วงหน้า โดยที่ปัจจุบันเหลือผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผาอยู่เพียงรายเดียว จากเดิมที่ผลิตแทบทุกหลังคาเรือน อันเป็นผลมาจากความไม่คุ้มทุนในการผลิต รวมถึงสภาวะทางเศรษฐกิจที่ตกต่ำ ด้านรูปแบบเครื่องปั้นดินเผาในปัจจุบัน รูปแบบหลักที่ผลิตยังคงเป็นแบบดั้งเดิมคือ หม้อก้นกลมทั้งแบบมีฐาน และไม่มีฐาน รวมถึงมีรูปแบบอื่น ๆ เช่น ผลิตภัณฑ์ตกแต่งสวนและอาคารที่ได้รับอิทธิพลจากด้านเวียนในด้านรูปแบบ สำหรับเทคนิคการขึ้นรูปหลักยังเป็นแบบโบราณ จากการตีขึ้นรูปด้วยไม้พาย และหินคูดุ รวมทั้งเริ่มมีการใช้แป้นหมุนไฟฟ้าในการขึ้นรูป

ภาพที่ 2 ภาพรวมการผลิตเครื่องปั้นดินเผา ชุมชนบ้านวังถั่ว

ที่มา : ผู้วิจัย

2.จังหวัดนครราชสีมา

เครื่องปั้นดินเผาจากชนชาวข่าซึ่งเป็นกลุ่มชนที่อาศัยในพื้นที่แต่เดิม (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดนครราชสีมา:2560) ลักษณะเฉพาะของเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียนนั้นอยู่ที่ดินที่นำมาใช้ เนื้อละเอียดที่ขุดขึ้นมาจากริมฝั่งแม่น้ำมูล ดินดังกล่าวนี้เป็นดินซึ่งมีคุณสมบัติพิเศษ ง่ายต่อการขึ้นรูป และทนทานต่อการเผา โดยไม่บิดเบี้ยว หรือแตกหักง่าย เมื่อเผาจะให้สีโดยธรรมชาติเป็นสีแดงซึ่งเกิดจากแร่เหล็กที่มีอยู่จำนวนมากในเนื้อดิน รูปแบบเครื่องปั้นดินเผาส่วนใหญ่เป็นสินค้าประเภทของตกแต่งบ้านและสวน ที่มีความหลากหลายทั้งรูปแบบ และขนาด จากช่างปั้นที่มีความชำนาญในการขึ้นรูป ทั้งการขึ้นรูปด้วยแป้นหมุน และการปั้นมือ รวมถึงการตกแต่งด้วยสีสันทรงสวยงามอันเป็นจุดเด่น ที่ส่งอิทธิพลสู่แหล่งผลิตอื่น ๆ ทั่วภาคอีสาน เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ซื้อ ซึ่งถือได้ว่าเป็นชุมชนผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่ใหญ่ที่สุดในภาคอีสาน

ภาพที่ 3 ภาพรวมการผลิตเครื่องปั้นดินเผาชุมชน ด่านเกวียน

ที่มา : ผู้วิจัย

3. จังหวัดนครพนม

ชุมชนบ้านกลาง ตำบลโนนตาล อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม มีการสืบทอดอาชีพการผลิตเครื่องปั้นดินเผาจากบรรพบุรุษที่เรียกว่า “นายแอง-นายไท” ที่เป็นคนริเริ่มนำดินเดียวในทุ่งนา หมู่บ้านมาปั้น เป็นเครื่องใช้ในครัวเรือน และขาย จากอดีตจนกระทั่งถึงวันนี้รุ่นลูกรุ่นหลานได้นำทักษะการปั้นดินของบรรพบุรุษมาพัฒนาเป็นการปั้น “ครกดิน” และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ เพิ่มเติม ปัจจุบันการปั้นครกถือว่าเป็นผลิตภัณฑ์หลักที่สร้างรายได้ และจากเดิมที่เคยปั้นด้วยแรงคน ปัจจุบันได้รับการแนะนำจากหน่วยงานของรัฐเข้ามาส่งเสริมโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ปัจจุบันใช้แป้นหมุนไฟฟ้า รวมถึงเครื่องนวดดิน ทำให้ทุกขั้นตอนในการปั้นครกเร็วขึ้น และได้ปริมาณมากขึ้น ด้านการเผาเป็นการเผาไฟสูงด้วยเตาอุโมงค์ ด้านการจำหน่ายนั้นอยู่ในขั้นดีมาก ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของพ่อค้าคนกลางจากหลายจังหวัดที่มารับซื้อไปขายต่อในหลายจังหวัดนอกจากนี้พ่อค้าบางรายได้นำไปขายตามจุดผ่อนปรนไทย-ลาว สร้างตลาดใหม่ บางส่วนยังมีผลิตภัณฑ์กลุ่มของตกแต่งบ้าง โดยส่วนใหญ่จะผลิตตามคำสั่งซื้อ

ภาพที่ 4 ภาพรวมการผลิตเครื่องปั้นดินเผาชุมชนบ้านกลาง

ที่มา : ผู้วิจัย

4. จังหวัดมหาสารคาม

แหล่งการผลิตเครื่องปั้นดินเผา บ้านหม้อ ตำบลเขวา อำเภอมือ จังหวัดมหาสารคาม เป็นหมู่บ้านที่มีการผลิตเครื่องปั้นดินเผา ที่ได้อพยพมาจากจังหวัดนครราชสีมา แหล่งดินในชุมชนบ้านหม้อเป็นดินเหนียว ที่มีคุณภาพเหมาะสำหรับการนำมาขึ้นรูปทำเป็นเครื่องปั้นดินเผา แรกเริ่มผลิตเพื่อใช้สอยภายในครัวเรือนเท่านั้น ต่อมาได้นำออกจำหน่ายร่วมไปกับการจำหน่ายสินค้าอย่างอื่นเพิ่มเติม สร้างรายได้ดีให้แก่ชุมชน จึงเริ่มยึดเป็นอาชีพหลัก โดยในอดีตประชากรในหมู่บ้านส่วนมากยึดอาชีพการปั้นหม้อ ด้วยเหตุนี้เองคนทั่วไปจึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่า "บ้านหม้อ" แต่ในปัจจุบันผู้ผลิตในชุมชนลดน้อยลงอันเนื่องมาจากต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น ขาดการสืบทอด รูปแบบเครื่องปั้นดินเผาชุมชนบ้านหม้อในปัจจุบันส่วนใหญ่ยังคงเป็นรูปแบบโบราณกลุ่มเครื่องใช้ในครัวเรือนเป็นหลักคือ หม้อน้ำ, หม้อนึ่ง, หม้อแกง ที่มีการขึ้นรูปแบบโบราณ คือการตีขึ้นรูปจากไม้ตี และหินดู ส่วนรูปแบบอื่น ๆ เช่น กระถาง, หม้อจิ้มจุ่ม และแจกัน จะเป็นการสั่งทำ โดยมีเพียงรายเดียวที่มีการใช้แป้นหมุนไฟฟ้าในการขึ้นรูป และรับทำรูปแบบนอกเหนือจากรูปแบบโบราณ ในด้านวัตถุดิบที่ใช้จะเป็นดินผสมดินเชื้อ และเผาแบบกลางแจ้งทั้งหมด โดยจะมีพ่อค้าคนกลาง มารับซื้อถึงชุมชน

ภาพที่ 5 ภาพรวมการผลิตเครื่องปั้นดินเผาชุมชนบ้านหม้อ

ที่มา : ผู้วิจัย

5.จังหวัดยโสธร

ชุมชนบ้านน้ำคำน้อย ตำบลน้ำคำใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร มีแหล่งดินเหนียวที่ใช้ในการทำเครื่องปั้นดินเผา เดิมเป็นที่สาธารณะในลำห้วยทวน ต่อมามีการทำฝายกั้นน้ำที่ลำห้วยทำให้น้ำท่วมขัง ปัจจุบันแหล่งดินได้จากหลุมดินลำห้วยบ้านน้ำคำน้อยบริเวณบึงหรือกุดเซียม แต่ส่วนใหญ่ซื้อดินวัตถุดิบมาจากอำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด รูปแบบเครื่องปั้นดินเผาชุมชนบ้านน้ำคำน้อยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเครื่องใช้ในครัวเรือนเป็นหลัก ผลิตภัณฑ์ในปัจจุบันยังคงเป็นรูปแบบดั้งเดิม คือหม้อน้ำ, หม้อนึ่ง และหม้อแกง ที่มีการขึ้นรูปแบบโบราณ คือ การตีขึ้นรูปจากไม้ตี และหินตุ้ รวมถึง การผลิต เตาถ่านที่มีการผลิตเพิ่มมากขึ้นที่ใช้การปั้นประกบแม่พิมพ์ขึ้นรูป ส่วนผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ คือ โทน (เครื่องดนตรีประเภทกลอง) ที่มีการเคลือบผิวหลังการเผาด้วยครั่ง

ภาพที่ 6 ภาพรวมการผลิตเครื่องปั้นดินเผาชุมชนบ้านน้ำคำน้อย

ที่มา : ผู้วิจัย

6. จังหวัดสกลนคร

ชุมชนบ้านเชียงเครือ ตำบลเชียงเครือ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ได้อพยพมาจากเมืองมหาชัยกองแก้ว ซึ่งเมื่อน้อยอยู่ในประเทศลาวในปัจจุบัน เพื่อเสาะแสวงหาดินเหนียวที่มีคุณสมบัติเหมาะในการนำมาปั้นเป็นเครื่องปั้นดินเผา ได้มาตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้บริเวณที่พบแหล่งดิน เพื่อความสะดวกในการเครื่องปั้นดินเผา หัวหน้าของผู้อพยพชื่อว่า ขุนพลกัมปาลาย และนายเคน คำศรี บริเวณที่พวกเขา มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่นี่คือที่ตั้งของบ้านเชียงเครือในปัจจุบันนี้ การทำเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียงเครือทำมาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ จนมาถึงปัจจุบัน จุดประสงค์หลักเป็นการผลิตเพื่อใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน คือ เครื่องในครัวเรือน และฝึกปฏิบัติจนกระทั่งกลายเป็นความชำนาญ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีรายได้เสริม และเพื่อให้ทันกับยุคสมัยยังได้พัฒนารูปแบบการผลิต โดยผลิตเพื่อตกแต่งสวน เป็นของฝากและเป็นของที่ระลึก

ภาพที่ 7 ภาพรวมการผลิตเครื่องปั้นดินเผาชุมชนบ้านเชียงเครือ

ที่มา : ผู้วิจัย

7. จังหวัดศรีสะเกษ

ชุมชนบ้านโนนทราย ตำบลหนองบัว อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ ช่างปั้นหม้อเป็นชาวบ้านอพยพมาจาก จังหวัดนครราชสีมา เคยตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านโก อำเภอราชไศล ได้อพยพมาอยู่ที่บ้านโนนทรายและยึดอาชีพปั้นหม้อดินเป็นอาชีพหลักมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยใช้ดินเหนียวจากหนองฮี (หนองน้ำในหมู่บ้าน) และฝายหัวนา ใช้ในการปั้นหม้อดิน เมื่อปั้นได้จำนวนมากก็จะนำไปเกวียนไปขายในหมู่บ้านอื่น และบางทีก็จะนำไปแลกข้าว เนื่องจากสมัยก่อนชาวบ้านโนนทรายไม่นิยมทำนา เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่อพยพมาจากที่อื่นจึงไม่มีที่นาเป็นของตนเอง และปฏิบัติสืบต่อกันมาสู่รุ่นลูกหลาน แต่ในปัจจุบันชาวบ้านเริ่มมีการทำนามากขึ้น ทำให้ชาวบ้านเริ่มมีการปั้นหม้อดินน้อยลง โดยจะมีการผลิตตามคำสั่งซื้อเท่านั้น สาเหตุที่ทำให้ชาวบ้านปั้นหม้อดินน้อยลง คือเกิดผลกระทบจากปัญหาน้ำท่วมแหล่งดินและมีการสร้างฝายน้ำล้นทับแหล่งดิน ส่งผลต่อการหาดินยากขึ้นกระทบต่อต้นทุนการผลิต รูปแบบผลิตภัณฑ์ ยังคงเหมือนเดิม ที่เป็นกลุ่มผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ในครัวเรือน ด้วยเทคนิคแบบโบราณ

ภาพที่ 8 ภาพรวมการผลิตเครื่องปั้นดินเผาชุมชนบ้านโนนทราย

ที่มา : ผู้วิจัย

8. จังหวัดหนองคาย

ชุมชนบ้านดอนกลาง ตำบลชุมช้าง อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย มีการผลิตเครื่องปั้นดินเผามาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ จัดเป็นเครื่องปั้นดินเผาประเภทไฟสูง ที่เนื้อดินมีคุณภาพดีเผาด้วยเตาอุโมงค์ขนาดใหญ่ รวมถึงทักษะการเผาของชาวบ้านที่สั่งสมกันมา ในอดีตมีการผลิตเครื่องปั้นดินเผาในกลุ่มภาชนะที่ใช้ในครัวเรือนต่าง ๆ เช่น ไหใส่น้ำ, ครก, ภาชนะใส่อาหาร และภาชนะแช่ข้าวเหนียว ฯลฯ โดยของใช้ในครัวเรือนทุกอย่างล้วนทำมาจากเครื่องปั้นดินเผา โดยจะช่วยกันทำกันเองภายในครอบครัวและเครือญาติ หลังจากที่เว้นว่างจากการทำนาหรือประกอบอาชีพหลัก ต่อมาจำนวนช่างที่ทำเครื่องปั้นดินเผามีจำนวนเพิ่มมากขึ้นจึงได้มีการจับกลุ่มกันเพื่อผลิตเครื่องปั้นดินเผา จากเดิมที่มีการผลิตหลากหลายรูปแบบ แต่ในปัจจุบัน เหลือเพียงการผลิตครก เป็นหลักทุกราย อันเป็นผลสืบเนื่องมาจาก มีคำสั่งซื้อจากลูกค้าอย่างสม่ำเสมอ และสามารถผลิตได้เร็วและเผาได้คราวละมาก ๆ ในเตาเดียว ในด้านการจำหน่ายกลุ่มผู้ผลิตจะทำตามรายการที่สั่ง โดยจะมีพ่อค้าคนกลางเข้ามารับผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ จากหมู่บ้านโดยตรงเพื่อนำไปจำหน่ายต่อ หรือส่งขายต่อตามร้านค้าปลีกต่อไป โดยจุดเด่นของเครื่องปั้นดินเผาชุมชนนี้ คือ มีความแข็งแรงเนื้อแกร่ง เมื่อเคาะจะมีเสียงดังกังวาน

ภาพที่ 9 ภาพรวมการผลิตเครื่องปั้นดินเผาชุมชนบ้านดอนกลาง

ที่มา : ผู้วิจัย

9. จังหวัดหนองบัวลำภู

ชุมชนบ้านโค้งสวรรค์ ตำบลโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู ยึดอาชีพการทำเครื่องปั้นดินเผาเป็นอาชีพหลัก โดยสืบทอดวิธีการผลิต และรูปแบบของผลิตภัณฑ์บางส่วนมาจากบรรพบุรุษ ในปัจจุบันมีการผลิตรูปแบบตามที่มีผู้มาว่าจ้างให้ทำด้วย ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาของหมู่บ้านโค้งสวรรค์ได้แก่ หม้อน้ำ, หม้อแกง, ชุดหม้อแจ่วฮ้อน, โถข้าว, เตาถ่าน, กาน้ำ, กระจ่างต้นไม้, แจกัน, โถงน้ำขนาดเล็ก ฯลฯ ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาของหมู่บ้านโค้งสวรรค์ส่วนใหญ่ไม่มีการตกแต่งลวดลายมากนัก นอกจากการขัดผลิตภัณฑ์โดยใช้หินผิวเรียบเพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีความสวยงามเป็นมันเงา และเชื่อว่าสามารถกันน้ำรั่วได้ ชุมชนบ้านโค้งสวรรค์ เป็นแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผากลุ่มเครื่องใช้ในครัวเรือนเป็นหลัก ส่วนรองคือ เครื่องปั้นดินเผาแบบบ้านเชียงเพื่อส่งต่อไปเขียนสี และจำหน่ายที่อุดรธานี โดยจุดเด่นของเครื่องปั้นดินเผาชุมชนโค้งสวรรค์ คือ สามารถขึ้นรูปขึ้นงานด้วยเทคนิคโบราณ และสามารถผลิตชิ้นงานที่มีขนาดใหญ่ได้

ภาพที่ 10 ภาพรวมการผลิตเครื่องปั้นดินเผา ชุมชนบ้านโค้งสวรรค์

ที่มา : ผู้วิจัย

10. จังหวัดอุดรธานี

ชุมชน บ้านคำอ้อ ตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ดั้งเดิมมีการผลิตเครื่องปั้นดินเผาโดยกลุ่มช่างปั้นที่มาจากจังหวัดนครราชสีมาที่มีการผลิตเครื่องปั้นดินเผากลุ่มเครื่องใช้ในครัวเรือนเป็นหลัก ด้วยเทคนิคโบราณ แต่หลังจากที่มีการขุดค้นพบแหล่งโบราณคดีบ้านเชียงได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ เป็นการเลียนแบบเครื่องปั้นดินเผาแบบบ้านเชียง เพื่อสนองต่อกลุ่มนักท่องเที่ยวตลอดจนผู้ที่ชื่นชอบวัฒนธรรมบ้านเชียง โดยปัจจุบันขั้นตอนการทำเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียงมีกรรมวิธีการผลิตทั้งดั้งเดิม คือ ตีขึ้นรูปด้วยไม้ตีและหินตุ้ รวมถึงการใช้แป้นหมุนไฟฟ้า โดยที่วัตถุดิบที่ใช้ คือ ดินเหนียวผสมดินเชื้อ เเผากลางแจ้ง และเผาด้วยเตาตะแกรง ในด้านลวดลายมีการเขียนลายเลียนแบบเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียงเหมือนในอดีต เช่น ลายก้นหอย ลายรูปสัตว์ และลายนามธรรมต่าง ๆ ปัจจุบันใช้สีฝุ่นผสมขาว, สีน้ำพลาสติก เขียนลวดลาย โดยผู้บริโภคนิยมนำไปเป็นของประดับตกแต่งบ้าน สถานที่ต่าง ๆ หรือเป็นสิ่งของที่ระลึกได้ ซึ่งหม้อลายบ้านเชียงมีได้ละเมียดทรัพย์สินทางปัญญาของผู้ใด โดยจุดเด่นของเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียงอยู่ที่เรื่องราวความเป็นมาที่ยาวนาน รวมถึงความสวยงามของ รูปทรงและลวดลายที่หลากหลายเป็นเอกลักษณ์

ภาพที่ 11 ภาพรวมการผลิตเครื่องปั้นดินเผาชุมชน บ้านคำอ้อ

ที่มา : ผู้วิจัย

11. จังหวัดอุบลราชธานี

ชุมชนปากห้วยวังนอง ตำบลปทุม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นชุมชนที่อยู่ชนเมือง มีทั้งหมด 12 หมู่บ้าน กระจายอยู่รอบอ่างเก็บน้ำห้วยวังนอง ซึ่งเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ที่มีทัศนียภาพสวยงาม ในอดีตชาวบ้านได้นำดินเหนียวซึ่งมีอยู่ในหมู่บ้านมาทำเครื่องปั้นดินเผาเพื่อใช้สอยในชุมชน รวมถึงเป็นสินค้าส่งขายในชุมชนอื่น ๆ และต่อมาได้กลายเป็นอาชีพหลักของคนในชุมชนจำนวนมาก หลายครอบครัวได้หันมาเรียนรู้และประกอบอาชีพนี้มากขึ้น เป็นผลทำให้มีจำนวนเตาเผาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ล้นตลาด ราคาสินค้าตกต่ำ การผลิตไม่มีคุณภาพ มีการแข่งขันและการตัดราคากัน นำไปสู่การลดลงของอาชีพดังกล่าว ในด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนห้วยวังนองจัดอยู่ในกลุ่มการผลิตเครื่องใช้ในครัวเรือนเป็นหลัก โดยมีการขึ้นรูปด้วยแป้นหมุน เผาไฟสูงด้วยเตาโม่งค์ จากเดิมที่มีการผลิตไหปลาร้า และครก เป็นหลัก ส่วนรูปแบบอื่น เช่น ของตกแต่งบ้านและสวน มีอยู่บ้างประปราย แต่ในปัจจุบัน เหลือเพียงการผลิตครกเป็นหลักทุกราย อันเป็นผลสืบเนื่องมาจาก ครก มีคำสั่งซื้อจากลูกค้าอย่างสม่ำเสมอ และสามารถผลิตได้เร็ว และเผาได้จำนวนมากในเตาเดียว โดยจุดเด่นของผลิตภัณฑ์ครก ของจังหวัดอุบลคือ ความแข็งแรง ผิวเรียบเนียน

ภาพที่ 12 ภาพรวมการผลิตเครื่องปั้นดินเผาชุมชนปากห้วยวังนอง

ที่มา : ผู้วิจัย

กระบวนการผลิตเครื่องปั้นดินเผาชุมชนภาคอีสาน

จากข้อมูลการสำรวจแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสาน พบว่า กระบวนการผลิตเครื่องปั้นดินเผาในชุมชนภาคอีสานโดยส่วนใหญ่ยังคงเป็นกระบวนการแบบโบราณ ที่มีการส่งต่อภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น โดยอิทธิพลการผลิตสามารถแยกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ได้รับอิทธิพลจากจังหวัดนครราชสีมา โดยการอพยพย้ายถิ่นฐานของกลุ่มคนที่มีทักษะในการผลิตเครื่องปั้นดินเผาติดตัวมาด้วยส่วนการตั้งถิ่นฐานมักจะเลือกแหล่งมีดินเหนียวคุณภาพดีสามารถนำมาผลิตเครื่องปั้นดินเผาได้ เช่น บ้านหม้อ จังหวัดมหาสารคาม, บ้านวังถั่ว จังหวัดขอนแก่น, บ้านคำอ้อ จังหวัดอุดรธานี, บ้านโนนทรายจังหวัดศรีสะเกษ, บ้านเทอดไทย จังหวัดร้อยเอ็ด, บ้านน้ำคำน้อย จังหวัดยโสธร และบ้านเมืองน้อยจังหวัดชัยภูมิ ส่วนกลุ่มจังหวัดแถบลุ่มน้ำโขงได้รับอิทธิพลการผลิตเครื่องปั้นดินเผาจากวัฒนธรรมล้านช้างที่มีศูนย์กลางอยู่ที่เวียงจันทน์ ประเทศลาว (สุจิตต์ วงเทศ:2550.78-80) โดยการอพยพย้ายถิ่นฐานมาตั้งรกรากในประเทศไทยพร้อมนำภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผาด้วย เช่น บ้านดอนกลาง จังหวัดหนองคาย, บ้านท่าอุเทน จังหวัดนครพนม และบ้านห้วยวังนอง จังหวัดอุบล เป็นต้น

ด้านรายละเอียดการผลิตที่เริ่มต้นจากวัตถุดิบหลัก คือ ดินเหนียวที่สามารถจำแนกลักษณะการใช้ดินจากส่วนผสมที่เชื่อมโยงกับการเผา เช่น ชุมชนที่มีการเผาแบบกลางแจ้งจะมีการผสมดินเชื้อเพื่อปรับปรุงคุณสมบัติของเนื้อดินให้ทนต่อการเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิอย่างรวดเร็วโดยไม่แตกร้าว ส่วนการผสมแกลบดำ จะเป็นกลุ่มที่มีความหนาของผลิตภัณฑ์ เช่น เตาอั้งโล่ ซึ่งจะช่วยให้เนื้อดินไม่แตกร้าว สุกทั่วทั้งชิ้นงาน โดยเผาด้วยเตาตะกรับ หรือเตาแกลบ สำหรับการผสมทรายเพื่อปรับปรุงโครงสร้างของเนื้อดินให้ทรงตัวได้ดีในการขึ้นรูปชิ้นงานขนาดใหญ่ และทรายยังเป็นตัวทนไฟได้ด้วยโดยการเผาด้วยเตาที่มีการเพิ่มอุณหภูมิอย่างช้า ๆ เพื่อไม่ให้ชิ้นงานแตกเสียหาย กลุ่มสุดท้าย คือ การใช้ดินเหนียวเพียงอย่างเดียว ไม่มีการผสมสิ่งอื่นจะพบได้ในแหล่งดินแถบลุ่มน้ำโขงที่มีคุณภาพดี เช่น หนองคาย, อุบลราชธานี เป็นต้น โดยการเผาต้องเผาอย่างช้า ๆ ด้วยเตาอุโมงค์ เผาด้วยไฟสูงจนภาชนะมีเนื้อแกร่ง

ด้านการขึ้นรูปในภาคอีสานดั้งเดิมนั้นมีอยู่ 2 รูปแบบหลัก คือ 1.การตีขึ้นรูปด้วยไม้ตี และหินดุ ที่จะได้ผลิตภัณฑ์ ประเภทภาชนะทรงกลม 2. การขึ้นรูปแบบดินขุด ที่คลึงดินเป็นเส้นกลมยาวขดวนรอบเป็นวงบนฐานวางที่สามารถหมุนได้ เช่น หม้อที่แตกแล้ว หรือแป้นหมุนไม้ แล้วบีบไล่ให้เนื้อดินประสานกัน โดยภาชนะที่ได้จะมีขนาดใหญ่กว่าการตีขึ้นรูป ทั้งนี้อาจมีการผสมกับตีแต่งทรงด้วยไม้ตีและหินครู่ร่วมด้วย ปัจจุบันการขึ้นรูปมีการพัฒนามากขึ้น เช่น การใช้แป้นหมุนไฟฟ้า และการใช้แม่พิมพ์ เป็นต้น สำหรับแบ่งกลุ่มชุมชนด้วยทักษะการขึ้นรูปอาจแบ่งได้ 3 ระดับความหลากหลายของการขึ้นรูปดังนี้ 1.มีความหลากหลายมากที่สุดได้แก่ชุมชนด้านเกวียน ที่มีทักษะทั้งการขึ้นรูปด้วยแป้นหมุน, การปั้นมือ รวมถึงการใช้แม่พิมพ์ ทั้งนี้เป็นทักษะที่ใช้ในการผลิตเครื่องปั้นดินเผาอย่าง

สม่าเสมอทำให้มีความหลากหลายของรูปแบบสินค้า รวมถึงเป็นแบบของหลายชุมชนในภาคอีสาน 2.กลุ่มที่มีทักษะการขึ้นรูปมากกว่าหนึ่งรูปแบบ กล่าวคือ อาจมีรูปแบบดั้งเดิมอยู่แล้วได้พัฒนาทักษะเพิ่มเติม เช่น ชุมชนที่มีการตีขึ้นรูปแบบโบราณ แล้วเพิ่มการใช้แป้นหมุนเพื่อผลิตรูปแบบอื่น ๆ หรือทำให้ผลิตได้เร็วขึ้น ได้แก่ บ้านวังถั่ว จังหวัดขอนแก่น , บ้านโค้งสวรรค์ จังหวัดหนองบัวลำภู, บ้านเชียงเครือ จังหวัดสกลนคร, บ้านคำอ้อ จังหวัดอุดรธานี และ 3.กลุ่มที่มีการขึ้นรูปอยู่เพียงลักษณะเดียว ได้แก่ ชุมชนที่ใช้การตีขึ้นรูปแบบโบราณเพียงอย่างเดียว เช่น บ้านโพหนองทราย จังหวัดศรีสะเกษ, บ้านน้ำคำน้อย จังหวัดยโสธร ชุมชนที่ใช้การขึ้นรูปด้วยแป้นหมุนเพียงอย่างเดียว เช่น บ้านปากห้วยวังนอง จังหวัดอุบลราชธานี, บ้านดอนกลาง จังหวัดหนองคาย และบ้านกลาง จังหวัดนครพนม ชุมชนที่ใช้การขึ้นรูปด้วยการอัดพิมพ์เพียงอย่างเดียว เช่น บ้านเมืองน้อย จังหวัดชัยภูมิ โดยเป็นพิมพ์ที่ใช้ผลิตเตาอั้งโล่โดยเฉพาะ โดยข้อมูลด้านการผลิตดังกล่าวจะถูกนำไปวิเคราะห์และประเมินความสามารถด้านทักษะการผลิตที่ใช้เป็นข้อกำหนดแนวทางในการพัฒนาต่อไป

ตารางที่ 1 การขึ้นรูปเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสาน ปัจจุบัน

เทคนิคการขึ้นรูป	ลักษณะการขึ้นรูป	ลักษณะชิ้นงาน
ตีขึ้นรูปแบบโบราณ		
แป้นหมุน		
ปั้นมือ		
แม่พิมพ์		

ด้านการตกแต่งเครื่องปั้นดินเผาในชุมชนภาคอีสาน โดยส่วนใหญ่ไม่มีความหลากหลายมากนักเนื่องจากเป็นผลิตภัณฑ์ที่เน้นการใช้งานเป็นหลัก รวมถึงเป็นการเผาแบบไฟต่ำที่ไม่มีการเคลือบ โดยส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่มีการผลิต เครื่องปั้นดินเผาประเภทเครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น หม้อชนิดต่าง ๆ , ครก และเตาอั้งโล่ โดยการตกแต่งมีเพียงเล็กน้อยในส่วนของหม้อที่มีการตีประทับบริเวณคอภาชนะ (สีกคอ) ด้วยไม้ลาย หรือการกรลึงด้วยลูกกลิ้งลายเท่านั้นส่วนในชุมชนที่มีการผลิต เครื่องปั้นดินเผาประเภทของ ตกแต่งสวน และอาคาร จะมีการตกแต่งที่หลากหลายมากกว่า เช่น ในชุมชนด้านเกวียนที่ใช้การตกแต่งหลากหลายรูปแบบ เช่น การแกะ, ฉลุ, ปั้นแปะ และทาสี และสำหรับการตกแต่งในชุมชนบ้านเชียง ที่ใช้การเขียนสีลวดลายโบราณ ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ที่ชัดเจน สร้างการจดจำได้

ตารางที่ 2 การตกแต่งเครื่องปั้นดินเผาภาคอีสานในปัจจุบัน

เทคนิคการตกแต่ง	ลักษณะการตกแต่ง	ลักษณะพื้นผิว/ลวดลาย
การขูดขีด (Incising)		
การตีประทับ/การกดลวดลาย (Impressing of Stamping)		
การแกะ/ฉลุ (Carving/Engraving)		
กลิ้งลาย (Rolling)		
การแต่งเติมดิน (Applied decoration)		
การทำเขียนสี (Painting)		

การจำหน่ายผลิตภัณฑ์

เครื่องปั้นดินเผาในบทบาททางเศรษฐกิจนั้นมีความสำคัญต่อชุมชนภาคอีสานมายาวนาน โดยในอดีตเครื่องปั้นดินเผานอกจากมีการผลิตเพื่อใช้ในครัวเรือนยังมีการนำไปแลกเปลี่ยนกับสิ่งอื่น ๆ เช่น อาหาร หรือสิ่งของเครื่องใช้ และหลังจากสังคมมีการพัฒนา เกิดการติดต่อค้าขายกันระหว่างชุมชน เครื่องปั้นดินเผาจึงมีความชัดเจนขึ้นในบทบาทของสินค้า ก่อให้เกิดการพัฒนาการค้าที่ส่งผลให้มีการผลิตมากขึ้น สร้างอาชีพให้แก่คนในชุมชน อาชีพเครื่องปั้นดินเผาในชุมชนภาคอีสานในอดีตมีความเฟื่องฟูเป็นอย่างมาก ก่อให้เกิดผู้ผลิตรายใหม่ขึ้นมากมายทำให้เกิดปัญหาทางการตลาด คือ การขายตัดราคา ประกอบกับในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำช่วง พ.ศ.2540 เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดการขาดทุน ทำให้มีการเลิกกิจการไปหลายรายตัวอย่าง เช่น ชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี ปัจจุบันแหล่งเครื่องปั้นดินเผาที่สามารถผลิตเครื่องปั้นดินเผาได้มากที่สุดในภาคอีสาน คือ ชุมชนด่านเกวียน โดยเป็นสินค้ากลุ่มของตกแต่งสวน และอาคาร ที่มีการพัฒนาด้านการตลาดอย่างต่อเนื่อง โดยรูปแบบการจำหน่ายสินค้า เริ่มต้นจากร้านจำหน่ายในชุมชน ทั้งจำหน่ายเองและรับมาจำหน่าย ประกอบกับการเข้ามาซื้อสินค้าจากพ่อค้าคนกลาง ที่รับสินค้าไปจำหน่ายต่อในจังหวัดอื่น ๆ ทั่วประเทศ พร้อมทั้งมีคำสั่งซื้อจากต่างประเทศ ส่วนชุมชนอื่นที่มีรูปแบบการจำหน่ายที่มีความน่าสนใจอีกหนึ่งชุมชน คือ ชุมชนบ้านคำอ้อ ที่มีการจำหน่ายสินค้าที่มีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรม และแหล่งท่องเที่ยว คือ แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง โดยการจำหน่ายมีการรวมกลุ่มส่งสินค้าให้กับหน้าร้าน บริเวณหน้าพิพิธภัณฑ์บ้านเชียง โดยกลุ่มผู้บริโภคเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวเป็นหลัก รวมถึงการส่งออกต่างประเทศ ส่วนในชุมชนอื่น ๆ ที่มีการผลิตสินค้าประเภทเครื่องใช้ในครัวเรือนที่เป็นกลุ่มที่มีจำนวนชุมชนมากที่สุด โดยยังคงยึดแนวทางการผลิตแบบเดิมเป็นหลักมีสินค้ารูปแบบดั้งเดิมเช่น ครก ,หม้อ,ไห ที่มีช่องทางการจำหน่ายทั้งหน้าร้านในชุมชน การรวมกลุ่มตั้งร้านจำหน่าย แต่โดยส่วนใหญ่จะเป็นรูปแบบที่มีพ่อค้าคนกลางเข้ามารับซื้อภายในชุมชน เพื่อนำไปจำหน่ายต่อในร้านค้าปลีก หรือส่งออกประเทศเพื่อนบ้าน โดยส่วนใหญ่ผู้บริโภคเป็นตลาดกลุ่มล่างที่มีความต้องการสินค้าที่มีราคาถูก เน้นการใช้งานเป็นหลัก จึงส่งผลให้สินค้ามีราคาต่ำเมื่อเทียบกับต้นทุน โดยผู้ผลิตต้องปรับตัวด้วยการผลิตจำนวนมาก ๆ เพื่อทดแทนส่วนต่างกำไรต่อชิ้น จากการสำรวจและสอบถามจากกลุ่มผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสานโดยผู้วิจัย พบว่า เกือบทุกชุมชนประสบปัญหาเดียวกันนี้ ที่ส่งผลต่อความไม่ยั่งยืนของอาชีพเครื่องปั้นดินเผาจากการถูกผูกขาดโดยพ่อค้าคนกลาง

ที่มา และอิทธิพลต่อรูปแบบ เครื่องปั้นดินเผาอีสานในปัจจุบัน

เครื่องปั้นดินเผามีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของผู้คนในภาคอีสานมายาวนาน ที่รูปแบบมีความสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายของการใช้งาน สำหรับเครื่องปั้นดินเผาภาคอีสานปัจจุบันสามารถจำแนกหาที่มาของรูปแบบตามลักษณะที่มาในการผลิต ได้แก่

- อิทธิพลจากรูปแบบดั้งเดิม เครื่องปั้นดินเผาที่มีรูปแบบดั้งเดิมคล้ายคลึงกับยุคก่อนประวัติศาสตร์ ทั้งรูปแบบ และการผลิตที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในชุมชนภาคอีสาน โดยรูปแบบที่สามารถเห็นได้ชัดเจน คือ ภาชนะกลุ่มหม้อแบบต่าง ๆ ที่มีลักษณะร่วมกันในส่วน รูปทรงที่อ้วนกลมปากผายออก ทั้งแบบมีฐาน และไม่มีฐาน ในด้านการสร้างพื้นผิว ในปัจจุบันมีน้อยกว่ายุคก่อนประวัติศาสตร์ที่มีการสร้างพื้นผิว เช่น ลายเชือกทาบ ลายขีดขีด กินพื้นที่บนภาชนะมากกว่า แต่ในปัจจุบันจะใช้การกลิ้งลาย หรือกดลาย เฉพาะบริเวณปากภาชนะเป็นส่วนใหญ่โดยผลิตขึ้นมาเพื่อตอบสนองการใช้ชีวิตประจำวันของคนในชุมชน เช่น การเก็บกักน้ำ อาหาร สิ่งของ รวมถึงพิธีกรรมที่ยังมีความต้องการใช้งานอยู่บ้างในสังคมชนบท ทั้งนี้การตอบสนองการใช้งานที่เปลี่ยนไปจากการเดิมที่เคยผลิตเครื่องใช้ในครัวเรือนเป็นหลักเมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงมีเทคโนโลยีการผลิตข้าวของเครื่องใช้ที่มาแทนที่เครื่องปั้นดินเผา โดยปัจจุบันภาชนะดินเผาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์การใช้งานไปบ้าง เช่น จากเดิมเป็นของใช้ในครัวเรือน แต่ปัจจุบันกลายเป็นของตกแต่งบ้าน เป็นต้น ที่ยังคงอยู่ภายใต้การผูกขาดการจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากพ่อค้าคนกลาง ส่งผลต่อการสร้างช่องทางการตลาด ที่ไม่มีความหลากหลายด้วยเหตุที่ไม่เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ ที่จะตอบโจทย์ผู้บริโภคกลุ่มอื่น ๆ ได้ ก่อเกิดความไม่ยั่งยืนของอาชีพผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่เห็นได้จากจำนวนหลายชุมชนมีผู้ผลิตลดลงอย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 13 ภาชนะประเภทหม้อระหว่างยุคก่อนประวัติศาสตร์กับยุคปัจจุบันของภาคอีสาน

ที่มา : ผู้วิจัย

สำหรับกรณีที่มีการผลิตรูปแบบดั้งเดิมจากยุคก่อนประวัติศาสตร์ในอีกลักษณะหนึ่ง คือ การฟื้นฟูรูปแบบในอดีตจากกระแสการค้นพบทางโบราณคดีบ้านเชียง ที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มผู้ชื่นชอบเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนนักท่องเที่ยวจากแหล่งโบราณคดี โดยเครื่องปั้นดินเผาที่ผลิตขึ้นใหม่ มีจุดมุ่งหมายการใช้งานที่แตกต่างจากอดีตโดยสิ้นเชิง คือผลิตเพื่อเป็นสิ่งของที่ระลึก และเพื่อการตกแต่ง เป็นหลัก โดยยังคงผลิตในรูปแบบทรงที่เลียนแบบจากเครื่องปั้นดินเผาที่มีการค้นพบ ส่วนใหญ่จะเป็นแบบยุคปลายของบ้านเชียง รูปแบบที่มีการผลิตมาก เช่น กระโถนปากแตร ทั้งแบบมีฐาน และไม่มีฐาน ที่มีลักษณะเด่น คือ ปากผายออก คอยาว ลำตัวกลมหรือรี มีการเขียนลวดลายแบบดั้งเดิม แต่มีการเปลี่ยนจากเขียนสี ด้วยดินเทศมาเป็นสีทาบ้านแทน

ภาพที่ 14 การเปรียบเทียบระหว่างเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียงยุคก่อนประวัติศาสตร์กับปัจจุบัน
ที่มา : ผู้วิจัย

- อิทธิพลจากวิถีชีวิตของคนในปัจจุบัน คือ การตอบสนองการใช้งานที่เปลี่ยนไป สังเกตได้จากเดิมที่เคยผลิตเครื่องใช้ในครัวเรือนเป็นหลัก เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงมีเทคโนโลยีการผลิตข้าวของเครื่องใช้ที่มาแทนที่เครื่องปั้นดินเผา ทำให้ผู้ผลิตหันมาผลิตเครื่องปั้นดินเผาในรูปแบบอื่น เช่น ความนิยมในการตกแต่งที่พักอาศัยหรือสถานที่ต่าง ๆ รวมถึงการขายตัวของธุรกิจ ที่ต้องการการใช้งานเครื่องปั้นดินเผาเพื่อการ ตกแต่งสถานที่ เช่น แหล่งท่องเที่ยว, ร้านอาหาร/เครื่องดื่ม ,รีสอร์ท และโรงแรม ทำให้เกิดผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ เช่น กระถาง, รูปปั้น, น้ำพุ /น้ำล้น, โคมไฟ และแจกัน ฯลฯ สำหรับในด้านที่พัฒนาจากการผลิตในรูปแบบดั้งเดิม คือ รูปแบบที่หลากหลายยิ่งขึ้นโดยมีที่มา

หลากหลายจากในแต่ละช่วงเวลา เช่น กระแสการตกแต่งสวน และอาคาร หรือกระแสความนิยมในสังคมในช่วงนั้น ๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านการผลิตในบางส่วนที่ทำให้สามารถตอบสนองความต้องการจากผู้บริโภค เช่น การผลิตให้ได้จำนวนมากขึ้นด้วยการใช้แม่พิมพ์ รวมถึงการตกแต่งที่สามารถทำได้รวดเร็วและต้นทุนไม่สูง เช่น การใช้สีทาบ้านทาผิวชิ้นงาน โดยแนวทางการผลิตส่วนใหญ่ ยังมีพื้นฐานจากทักษะดั้งเดิมในรูปแบบงานหัตถกรรม เช่น การเตรียมดิน, การขึ้นรูปด้วยแป้นหมุน-ปั้นมือ, การตกแต่งผิวด้วยการชุบขีด/แกะ/ปั้นแปะและการเผา เป็นต้น

เอกลักษณ์เครื่องปั้นดินเผาชุมชนภาคอีสาน

สำหรับเอกลักษณ์ของงานเครื่องปั้นดินเผาชุมชนภาคอีสานปัจจุบันในแหล่งที่มีความชัดเจนที่สุด คือ เครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียงที่มีการผลิตด้วยเทคนิคโบราณ ที่มีที่มาจากที่มีการขุดค้นพบแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง จึงเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเป็นการเลียนแบบเครื่องปั้นดินเผาแบบบ้านเชียงเพื่อสนองต่อกลุ่มนักท่องเที่ยวตลอดจนผู้ที่ชื่นชอบวัฒนธรรมบ้านเชียง โดยปัจจุบันขั้นตอนการทำเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียงมีกรรมวิธีการผลิตทั้งดั้งเดิม คือ ตีขึ้นรูปด้วยไม้ตีและหินตุ้ รวมถึงการใช้แป้นหมุนไฟฟ้าสำหรับชิ้นเล็ก โดยที่วัตถุดิบที่ใช้คือดินเหนียวผสมดินเชื้อ เเผากลางแจ้ง และเผาด้วยเตาตะกรับ โดยจุดเด่นของเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียงอยู่ที่เรื่องราวความเป็นมาที่ยาวนาน รวมถึงความสวยงามของรูปทรง และลวดลายที่หลากหลายเป็นเอกลักษณ์ ที่ถือเป็นจุดเด่นสร้างการจดจำได้เป็นอย่างดี โดยมีการเขียนลายเลียนแบบเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียงเหมือนในอดีต เช่น ลายกันหอย ลายรูปสัตว์ และลายนามธรรมต่าง ๆ ปัจจุบันใช้สีฝุ่นผสมขาว, สีน้ำพลาสติก เขียนลวดลาย โดยผู้บริโภคนิยมนำไปเป็นของประดับตกแต่งบ้าน สถานที่ต่าง ๆ หรือเป็นสิ่งของที่ระลึกได้ ส่วนในเอกลักษณ์ในด้านความหลากหลายแปลกใหม่ของรูปลักษณะผลิตภัณฑ์จะเป็นแหล่งชุมชนด้านเกวียนซึ่งเป็นชุมชนผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่ใหญ่ที่สุดในภาคอีสาน โดยรูปแบบผลิตภัณฑ์สามารถตอบสนองต่อกระแสนิยมได้อย่างรวดเร็วอันเป็นปัจจัยจากการที่มีช่างปั้นที่มีทักษะสูงในการขึ้นรูปที่หลากหลาย โดยเฉพาะรูปแบบการขึ้นรูปประติมากรรมที่มีความสวยงาม รวมถึงการตกแต่งด้วยสีสันทันสวยงามหลากหลายเทคนิค โดยเฉพาะสินค้าประเภทของตกแต่งสวน และอาคาร ที่ได้รับความนิยมโดยทั่วไปที่ส่งอิทธิพลต่อชุมชนอื่น ๆ ทั่วภาคอีสาน ส่วนในชุมชนที่มีการผลิตสินค้าประเภทของใช้ในครัวเรือนเป็นหลักที่เป็นชุมชนส่วนใหญ่ในภาคอีสาน เช่น หม้อต่าง ๆ , ครก, เตาอังโล่ ที่เน้นที่ประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก มักจะไม่มีเอกลักษณ์ด้านรูปแบบที่ชัดเจนอันเป็นสิ่งบ่งบอกว่าเป็นสินค้าจากชุมชนนั้น ๆ แต่จะมีเอกลักษณ์ในด้านกระบวนการผลิตรวมถึงรูปแบบผลิตภัณฑ์แบบโบราณ ในมุมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผา ที่มีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต และมีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาของคนในชุมชน ที่ถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถต่อยอดได้

1.2 แนวทางการพัฒนาจากข้อกำหนดจากชุมชนผู้ผลิต

จากการสำรวจชุมชนที่มีการประกอบอาชีพผลิตเครื่องปั้นดินเผาภาคอีสานในปัจจุบันมีจำนวนลดลง และมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะชุมชนที่มีการผลิตด้วยรูปแบบ และกรรมวิธีดั้งเดิม คือ การตีขึ้นรูปด้วยไม้พาย และหินดู่ ที่มีสาเหตุการลดจำนวนผู้ผลิตจากปัจจัยด้านต้นทุนการผลิต แรงงาน การตลาด และที่สำคัญ คือ รูปแบบของเครื่องปั้นดินเผาที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคที่เปลี่ยนไปได้อย่างจำกัด ดังนั้น การออกแบบ และพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาจึงเป็นแนวทางที่จะเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์อย่างยั่งยืนได้ จากการนำเอกลักษณ์ของเครื่องปั้นดินเผาอีสานมาพัฒนาต่อยอด ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยจากการนำแนวคิดทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นหัวใจหลักของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ นำไปสู่การใช้เอกลักษณ์ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อสร้างข้อกำหนดในการพัฒนาต่อยอด ที่มีความเหมาะสมกับทักษะความสามารถที่ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยมีข้อกำหนดแนวทางการพัฒนาดังต่อไปนี้

แนวทางการกำหนดรูปแบบเครื่องปั้นดินเผาตามรูปแบบการใช้งาน

การผลิตเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสานมีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ภาคอีสานมายาวนานจากอดีตที่ผลิตขึ้นมาเพื่อตอบสนองการดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ เช่น ภาชนะบรรจุ น้ำ อาหาร สิ่งของ และประกอบพิธีกรรม ที่มีวิวัฒนาการด้านการใช้สอยที่ปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย โดยในปัจจุบันเครื่องปั้นดินเผาอีสานยังคงมีการผลิตสืบต่อกันมา ทั้งในรูปแบบดั้งเดิมที่เน้นประโยชน์ใช้สอยในครัวเรือน และบางชุมชนได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้งานเป็น ของตกแต่งสวนและอาคาร เพื่อตอบสนองผู้บริโภคที่มีวิถีชีวิตแบบสังคมเมืองที่ผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ในครัวเรือนได้ลดบทบาทลงจากการเข้ามาแทนที่ของ วัสดุอื่น ๆ ที่มีคุณภาพดีกว่าเครื่องปั้นดินเผา เช่น แก้ว เซรามิก ซีเมนต์ พลาสติก และโลหะ ฯลฯ ซึ่งคุณสมบัติในเชิงวัสดุศาสตร์ เครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสาน ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาพื้นบ้านที่เผาด้วยไฟต่ำ เอิร์ทเทนแวร์ (earthenware) ที่มีความพรุนตัวสูงเปราะแตกได้ง่าย โดยเฉพาะกลุ่มที่มีการเผาแบบกลางแจ้ง หรือเตาเผาอุณหภูมิต่ำ ที่ถือเป็นส่วนใหญ่ของชุมชนที่มีการผลิตในภาคอีสาน แต่มีจุดเด่นในด้านคุณค่าในด้านศิลปวัฒนธรรม รวมถึงการสร้างรูปทรงได้หลากหลาย ปรับเปลี่ยนรูปแบบได้ง่ายกว่าผลิตภัณฑ์จากระบบอุตสาหกรรม

ในด้านการพัฒนารูปแบบเครื่องปั้นดินเผานั้น มุมมองในด้านเศรษฐกิจ ที่ว่าด้วยการตอบสนองความต้องการของตลาดเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดรูปแบบของผลิตภัณฑ์ อันเป็นผลมาจากพฤติกรรมผู้บริโภค ที่มีพฤติกรรมการใช้สอย (Behavioral design) ที่ต้องการสินค้าที่ใช้ประโยชน์ได้จริง และก่อให้เกิดความพึงพอใจเมื่อได้ใช้ผลิตภัณฑ์นั้นผ่านประสาทสัมผัสทั้งการมองเห็นและการสัมผัส ซึ่งพฤติกรรมการใช้สอยนั้นเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นภายหลังการใช้สอย การคิดวิเคราะห์แบบสมเหตุสมผลจะมีอิทธิพลต่อความรู้สึกมากขึ้นนอกเหนือไปจากการรับรู้รูปลักษณ์

เมื่อแรกเห็น โดยความรู้สึกที่ตื้นนั้นสามารถเกิดได้จากความรู้สึกว่าสามารถควบคุมได้ เข้าใจได้ ใช้ งานง่าย สะดวก และเหมาะสม เพราะการใช้งานที่เหมาะสมจะนำไปสู่ความถนัดและความชำนาญ ได้เร็ว ทำให้ผู้ใช้รู้สึกผ่อนคลายและพึงพอใจในการใช้สอยผลิตภัณฑ์นั้น ๆ ดังนั้นความรู้สึกที่เกิดขึ้น ภายหลังการใช้สอยจึงเป็นตัวส่งเสริมหรือยับยั้งความรู้สึกประทับใจที่เกิดขึ้นเมื่อแรกเห็นได้

ด้านเงื่อนไขการกำหนดรูปแบบด้านประโยชน์ใช้สอยของเครื่องปั้นดินเผาอีสาน มีปัจจัยที่ ต้องคำนึงถึงใน 2 ส่วนหลัก ประกอบด้วย ส่วนแรก คือ การออกแบบให้เหมาะสมกับคุณสมบัติของ วัสดุดินเผาและศักยภาพด้านการผลิตของชุมชน และส่วนที่สอง คือ ความต้องการของตลาด ทั้งนี้ กระทรวงอุตสาหกรรมได้จัดให้เครื่องปั้นดินเผาจัดอยู่ในหมวดหมู่สินค้าด้านหัตถกรรม ที่ส่วนใหญ่ เครื่องปั้นดินเผาจัดอยู่ในสินค้าประเภทของใช้ / ของตกแต่ง และของที่ระลึก ที่มีมูลค่าการส่งออก สินค้าของขวัญ ของชำร่วย และของตกแต่งบ้าน เดือนม.ค.-พ.ค. 2560 มีมูลค่า 91.58 ล้านบาท สหรัฐฯ (กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ, 2560) รวมถึงการสนับสนุนจากภาครัฐในส่วนการ ส่งเสริมให้มีการพัฒนาสินค้าประเภทของใช้และตกแต่งบ้าน ที่แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มที่ดีด้าน การตลาดในอนาคตของสินค้าประเภทนี้ จากแนวทางการออกแบบในวิจัยนี้ที่มีการพัฒนารูปแบบที่ เน้นด้านการแสดงออกองค์ประกอบด้านความแปลกใหม่และหลากหลายของรูปทรง ที่มาจากการ ประยุกต์ใช้ทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในภาคอีสาน โดยมีจุดประสงค์ที่สำคัญเพื่อ ยกย่องคุณค่า ผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น ที่นำไปสู่การเพิ่มมูลค่าสินค้า ร่วมกับคุณสมบัติทางวัสดุของเครื่องปั้นดินเผา ดังนั้น ทิศทางในการกำหนดรูปแบบด้านประโยชน์ใช้สอยเครื่องปั้นดินเผาอีสานที่จะพัฒนาจึงมีความ เหมาะสมที่จะเป็นผลิตภัณฑ์ประเภทของใช้และตกแต่งบ้าน

เงื่อนไขในการออกแบบ เครื่องปั้นดินเผาอีสาน

เครื่องปั้นดินเผาอีสานจัดเป็นงานหัตถกรรม (Crafts Product) ที่ถือเป็นสิ่งประดิษฐ์จากฝีมือ ของชาวบ้าน (Handmade) จุดประสงค์ดั้งเดิมทำขึ้นเพื่อความจำเป็นในการดำรงชีวิต เส้นท่อนของ ผลิตภัณฑ์ประเภทนี้อยู่ที่ความไม่เหมือนกันในรายละเอียดของผลงานแต่ละชิ้น เป็นงานประดิษฐ์ที่ ละเอียดอ่อน เครื่องจักรทำได้ยาก ทั้งนี้แนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่า ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับ บริบทของวิถีชีวิตในปัจจุบัน ด้วยการสร้างความแตกต่าง (Differentiation) จากวิธีการเดิม แต่ สามารถสร้างการรับรู้ใหม่ และแสดงให้เห็นถึงการออกแบบ และการผลิตที่มีการผสมผสานระหว่าง วัฒนธรรมนิยมแบบดั้งเดิมและแบบร่วมสมัย การประดิษฐ์และสร้างสรรค์วัสดุ รูปแบบและ กระบวนการผลิตที่สร้างความแตกต่างและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตัวผลิตภัณฑ์เอง และใน ผลิตภัณฑ์ประเภทเดียวกัน ดังนั้นการสร้างนวัตกรรมในการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรม ไม่ใช่สิ่งที่ ไกลตัวสำหรับผู้ผลิตจนเกินไป ทุกกลุ่มทุกชุมชนสามารถสร้างนวัตกรรมได้ โดยการสร้างความ แตกต่างจากสิ่งที่มีอยู่ และการสร้างสรรค์ที่ผสมผสานระหว่างการออกแบบและกรรมวิธีการผลิต แต่

ต้องคำนึงถึงที่มาของผลิตภัณฑ์อันแสดงถึงเอกลักษณ์ประจำถิ่น การต่อยอดภูมิปัญญาเดิมที่มีอยู่ การอธิบายได้ถึงที่มาในการสร้างสรรค์ โดยไม่ทำลายความงามของคุณค่า วัสดุเดิม หรือเอกลักษณ์ประจำถิ่น (วัชรินทร์ จรุงจิตสุนทร. 2548)

จากวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ต้องการพัฒนารูปแบบเครื่องปั้นดินเผาอีสานตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา บนพื้นฐานด้านการผลิตที่มีอยู่เดิมบูรณาการร่วมกับทุนทางวัฒนธรรมของภาคอีสาน โดยการวิเคราะห์เอกลักษณ์ของเครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีต เพื่อเป็นแนวทางการออกแบบให้เกิดรูปแบบรูปลักษณะใหม่ของเครื่องปั้นดินเผาอีสาน หมายถึง การดำเนินงานนำเสนอแนวความคิดการ ออกแบบ และการมีผลสรุปรูปแบบรูปลักษณะใหม่ ที่สอดคล้องตรงตามนิยามข้อมูล และส่วนอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น ภาคการผลิต ภาคการตลาด โดยการออกแบบให้เกิดรูปลักษณะใหม่มี วัตถุประสงค์ดังนี้

- การออกแบบให้เกิดรูปแบบรูปลักษณะใหม่ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value added) ให้แก่ผลิตภัณฑ์ โดยมีจุดมุ่งหวังเพื่อให้เกิดผลกำไร ผลตอบแทน คืนสู่ชุมชนผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผา
- การออกแบบให้เกิดรูปแบบรูปลักษณะใหม่ เพื่อการนำเสนอผลิตภัณฑ์สินค้าใหม่ที่แสดงออกถึงทุนทางวัฒนธรรมอีสาน
- การออกแบบให้เกิดรูปแบบรูปลักษณะใหม่ เพื่อสร้างความแตกต่างด้านรูปแบบ เพื่อลดปัญหาการแข่งขันกันเองของผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผา จากการตัดราคา ที่เป็นผลจากการขายสินค้าที่มีรูปแบบเหมือนกัน และเป็นทางเลือกใหม่ต่อผู้บริโภค
- การออกแบบให้เกิดรูปลักษณะใหม่ เพื่อนำผลสรุปด้านการออกแบบไปผลิตให้สอดคล้องตรงตามความต้องการของตลาดสินค้า ทั้งในมิติ ตำแหน่งผลิตภัณฑ์ (Product Positioning) ระดับราคา ที่สอดคล้องกับตลาด และพฤติกรรมตรงตามความต้องการของผู้บริโภค

ข้อกำหนดด้านแนวทางการพัฒนาจากเอกลักษณ์ด้านรูปทรง

เครื่องปั้นดินเผาอีสานมีความเป็นมาที่ยาวนานตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ และยุคประวัติศาสตร์ จนถึงปัจจุบัน ที่แสดงคุณค่าด้านประวัติความเป็นมาทางวิวัฒนาการ การผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่มีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของคนอีสานซึ่งถือเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ในอดีตภาคอีสานมีความหลากหลายด้านรูปแบบของเครื่องปั้นดินเผาที่มีการชูดค้นพบจากนักโบราณคดี หลากหลายแหล่งทั่วภาคอีสาน ลักษณะรูปทรงของเครื่องปั้นดินเผาอีสานในยุคก่อนประวัติศาสตร์ ถือได้ว่ามีลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ ประกอบด้วยลักษณะที่โดดเด่นของส่วนประกอบในตัวภาชนะ เช่น ปากภาชนะที่ผายออก (ปากแตร), คอยาว, ลำตัวทรงกลมหรือรี, ก้นกลม หรือมีฐาน/เชิง ซึ่งเป็นจุดเด่นที่เกิดจากการขึ้นรูปด้วยการตีด้วย ไม้พาย และหินดู ส่วนเอกลักษณ์ของเครื่องปั้นดินเผาในยุคประวัติศาสตร์ คือ เครื่องเคลือบแบบเขมร และเครื่องปั้นดินเผาแถบลุ่มน้ำสงคราม ที่มีลักษณะเด่น

ของรูปทรงภาชนะที่เกิดจากการขึ้นรูปด้วยแป้นหมุน ประกอบด้วยลักษณะที่โดดเด่นของส่วนประกอบในตัวภาชนะ เช่น ปากผายออก, คอตตรงแคบ, ลำตัวกลม/รี ,มีฐานเท้าข้าง (ลักษณะคล้ายกรวยคว่ำ) หรือฐานแบบขา และมีเส้นนูนวนรอบภาชนะหลายชั้นที่เกิดจากเทคนิคแป้นหมุน โดยในการพัฒนาสามารถใช้ลักษณะเด่นของรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาในอดีตมาเป็นแนวทางประยุกต์ออกแบบเพื่อสร้างเอกลักษณ์ต่อไปได้

ข้อกำหนดด้านแนวทางการพัฒนาจากทักษะการขึ้นรูป

ในด้านการผลิตเครื่องปั้นดินเผาภาคอีสาน มีขั้นตอนหลักประกอบด้วย การขึ้นรูป และการเผา โดยในภาคอีสานมีการขึ้นรูปหลักอยู่ 2 เทคนิค คือ 1.การตีขึ้นรูปด้วยไม้พาย และหินคูดในลักษณะเดียวกันกับยุคก่อนประวัติศาสตร์ โดยในการขึ้นรูปลักษณะนี้ถือเป็นส่วนใหญ่ที่มีการผลิตอยู่ในภาคอีสานปัจจุบัน ที่มีความชัดเจนในด้านเอกลักษณ์แสดงความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตคนอีสาน 2.การขึ้นรูปด้วยแป้นหมุน ในลักษณะใกล้เคียงกับยุคประวัติศาสตร์ เป็นเทคนิคการขึ้นรูปหลักของชุมชนแถบลุ่มน้ำโขง ในการพัฒนาจะยึดทักษะการขึ้นรูปด้วยเทคนิคที่ชุมชนมีความสามารถอยู่เป็นหลัก โดยสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบบนพื้นฐานทักษะที่มีอยู่

การตีขึ้นรูปแบบโบราณ

การขึ้นรูปด้วยแป้นหมุน

ภาพที่ 15 เทคนิคการขึ้นรูปเครื่องปั้นดินเผาอีสาน

ที่มา : ผู้วิจัย

สรุปแนวทางการพัฒนาจากเงื่อนไขด้านทักษะความสามารถด้านการผลิตของชุมชน

จากการศึกษาข้อมูลด้านประเด็นปัญหาของงานวิจัย ที่ได้ระบุถึงปัญหาของเครื่องปั้นดินเผาภาคอีสาน ที่มีปัจจัยมาจากหลายอย่าง จากข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจ พบว่า ผลิตภัณฑ์ขาดความหลากหลายของรูปแบบโดยเฉพาะชุมชนขนาดเล็กที่มีการผลิตด้วยเทคนิคดั้งเดิม การวิจัยนี้ได้ศึกษาข้อมูลด้านการผลิตของชุมชนเครื่องปั้นดินเผาภาคอีสาน เพื่อสร้างแนวทางการพัฒนาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยที่มุ่งพัฒนารูปแบบเครื่องปั้นดินเผา ที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจ

สร้างสรรค์ ที่เน้นการพัฒนาจากต้นทุนทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนเอง คือ ภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผาจากทักษะความสามารถที่มีอยู่ เช่น การขึ้นรูปด้วยการตีขึ้นรูปแบบโบราณ และการใช้แป้นหมุน ที่เป็นการขึ้นรูปหลักที่มีอยู่ในชุมชนภาคอีสาน ที่ถือเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน โดยแนวทางของการพัฒนาจะใช้กระบวนการทางการออกแบบที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานศักยภาพของชุมชน ภายใต้ข้อกำหนดที่ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ อันเป็นแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อสร้างสรรค์ให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ โดยผลการวิจัยสามารถใช้เป็นต้นแบบ หรือแนวทางการสร้างสรรค์ รวมถึงวิธีการที่จะได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์ในรูปแบบใหม่ ที่มีความเหมาะสมกับคุณสมบัติของประเภทของเครื่องปั้นดินเผาภาคอีสาน ที่ส่วนใหญ่เป็นชนิดไฟต่ำ ไม่เคลือบ ที่จะใช้เป็นข้อกำหนดของรูปแบบผลิตภัณฑ์ ที่มีความเหมาะสมตามแนวทางการกำหนดรูปแบบเครื่องปั้นดินเผา ด้านรูปแบบการใช้งาน ร่วมกับการค้นหาแนวทางการใช้ทุนทางวัฒนธรรมของภาคอีสาน

2.2 ศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์

2.2.1 แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์

คำว่า “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” ถูกนำมาใช้เป็นครั้งแรกในหนังสือของ จอห์น ฮาวกินส์ (John Howskins) ซึ่งให้คำนิยามของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ไว้ว่า “การสร้างมูลค่าที่เกิดจากความคิดของมนุษย์” หลังจากนั้นคำว่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์จึงถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวางในนานาประเทศ ซึ่งจนถึงปัจจุบันยังไม่ได้มีการกำหนดนิยามที่ชัดเจนของคำ ๆ นี้ การอธิบายถึงความหมายของคำว่า “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” จึงมักจะหยิบยกเอาความหมายที่ประเทศและองค์กรต่าง ๆ ได้นิยามไว้ อาทิ ประเทศสหราชอาณาจักร ได้ให้คำนิยามไว้ว่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็น “เศรษฐกิจที่ประกอบด้วยอุตสาหกรรมที่มีรากฐานมาจากความคิดสร้างสรรค์ของบุคคล ทักษะความชำนาญ และความสามารถพิเศษ ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการสร้างความมั่งคั่ง และสร้างงานให้เกิดขึ้นได้ โดยที่สามารถส่งมอบและส่งผ่านจากรุ่นเก่าสู่รุ่นใหม่ด้วยการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา”

องค์การความร่วมมือเพื่อการค้าและการพัฒนา (UNCTAD) ได้อธิบายว่า เศรษฐกิจสร้างสรรค์

“เป็นแนวความคิดในการพัฒนาและสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยใช้สินทรัพย์ที่เกิดจากการใช้ความคิดสร้างสรรค์”

องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ไว้ว่า “อุตสาหกรรมทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมและศิลปะทั้งหมด ทั้งในรูปแบบสินค้าและบริการที่ต้องใช้ความพยายามในการสร้างสรรค์งาน ไม่ว่าจะเป็นการทำขึ้นมาโดยทันทีในขณะนั้น หรือผ่านกระบวนการผลิต และเน้นการปกป้องผลงานผ่านการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา”

องค์การยูเนสโก (UNESCO) ได้นำเสนอนิยามของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ไว้ว่า “อุตสาหกรรมที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ ความชำนาญ และความสามารถที่มีศักยภาพในการสร้างงานและความมั่งคั่งโดยการผลิตและใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญา”

สำหรับประเทศไทยนั้น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้ให้คำจำกัดความของ “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” ไว้ว่า กระบวนการหรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ใช้พื้นฐานของสินทรัพย์ทางวัฒนธรรม (Cultural Asset-Based) ร่วมกับการคิดสร้างสรรค์ (Creativity) นวัตกรรม (Innovation) หรือเทคโนโลยี ในการสร้างสรรค์สินค้าและบริการที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มในเชิงพาณิชย์ (Commercialization) หรือคุณค่าเพิ่มทางสังคม บนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรค์งาน และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา ที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางวัฒนธรรม การสั่งสมความรู้ของสังคม และเทคโนโลยี/นวัตกรรมสมัยใหม่

องค์ประกอบและขอบเขตของเศรษฐกิจสร้างสรรค์

จอห์น ฮาวกินส์ (John Howskins) (อ้างถึงใน อาคม เต็มพิทยาไพสิฐ, 2554: ออนไลน์) ได้อธิบายแกนหลักของ เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ว่าประกอบด้วยกลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สร้างสรรค์สิ่งใหม่ หรือสื่อความหมายใหม่ โดยไม่จำกัดว่าต้องเป็นเรื่องของวัฒนธรรมเท่านั้น อันก่อให้เกิดอุตสาหกรรมที่เป็นผลมาจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สร้างสรรค์สิ่งใหม่ และสนับสนุนให้เกิดเป็น “อุตสาหกรรมสร้างสรรค์” เป็นผลให้เกิดระบบนิเวศของการสร้างสรรค์ที่หลากหลาย อันประกอบด้วยทรัพยากรในท้องถิ่น และระบบสังคมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ดังแผนภาพ

ภาพที่ 16 แกนหลักของ เศรษฐกิจสร้างสรรค์

ที่มา: <http://www.thaiembassy.org/seoul/contents/files/business-20130905-090903-755759.pdf>

ในปัจจุบันยังไม่มีข้อกำหนดคำนิยามของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่เป็นหนึ่งเดียวกันทั้งโลกโดยคำนิยามต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับการนำไปปรับใช้ให้เข้ากับระบบเศรษฐกิจของแต่ละประเทศและกับองค์กรที่เกี่ยวข้อง ในระดับสากลการแบ่งกลุ่มของเศรษฐกิจสร้างสรรค์มีความแตกต่างกัน โดยมีรูปแบบ 2 แนวคิดหลัก (พิริยะ ผลพิรุฬห์, 2556) ได้แก่

1. กลุ่มเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่แยกประเภทตามชนิดสินค้า/บริการ Department for Culture Media and Sport (DCMS) ของประเทศสหราชอาณาจักร (DCMS Model) เป็นหน่วยงานแรกที่ได้เริ่มกำหนดประเภทของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ขึ้นในปีค.ศ. 1998 โดยได้ตั้งคำจำกัดความว่า “เศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือ จุดเริ่มต้นของการใช้ความคิดสร้างสรรค์, ทักษะ, และพรสวรรค์ส่วนบุคคล เพื่อเพิ่ม ศักยภาพในการสร้างความมั่งคั่งและการสร้างงานจากการใช้ประโยชน์ในเชิงของทรัพย์สินทางปัญญา” โดยประเทศอังกฤษได้กำหนดให้เศรษฐกิจสร้างสรรค์ประกอบไปด้วย 13 ประเภทของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industries) ได้แก่ 1) โฆษณา (Advertising) 2) สถาปัตยกรรม (Architecture) 3) งานศิลปะและโบราณวัตถุ (Art and Antiques) 4) งานฝีมือ (Craft) 5) งานออกแบบ (Design) 6) แฟชั่น (Fashion) 7) ฟิล์มและวิดีโอ (Film and Video) 8) ซอฟต์แวร์/เกมส์ (Leisure Software) 9) เพลง (Music) 10) ศิลปะการแสดง (Performing Arts) 11) สิ่งพิมพ์ (Publishing) 12) ซอฟต์แวร์และบริการทางด้านคอมพิวเตอร์ (Software and Computer Services) และ 13) โทรทัศน์และวิทยุ (TV and Radio) โดยรัฐบาลอังกฤษได้สร้างหน่วยงานย่อยเพื่อบริหารงานเศรษฐกิจสร้างสรรค์นี้โดยเป็นการทำงานร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและ ตัวแทนจากภาคเอกชน อย่างไรก็ตามการจำกัดประเภทของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ทั้ง 13 ประเภท ในลักษณะนี้ได้สร้างข้อจำกัดแก่รัฐบาลของประเทศอังกฤษ จากการที่อุตสาหกรรม โทรคมนาคมเกิดการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วในช่วงต้นปีพ.ศ. 2543 (ค.ศ. 2000) หากแต่เดิมนั้นได้นำธุรกิจกระจายเสียง (Media) เข้ามารวมในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ในตอนแรก รวมถึงไม่ได้นำสาขาวัฒนธรรม (Culture) วรรณกรรม และ กีฬา เข้ามา รวมในเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยเช่นกัน ในขณะที่ที่ประชุมองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา (United Nations Conference on Trade and Development: UNCTAD) ได้ระบุความสำคัญของเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากการประชุมครั้งที่ 11 ที่ประเทศบราซิล ในปีพ.ศ. 2543 (ค.ศ. 2004) และได้จำแนกประเภทของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์เป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มมรดก (Heritage) 2) กลุ่มศิลปะ (Arts) 3) กลุ่มสื่อ (Media) และ 4) กลุ่มงานสร้างสรรค์และออกแบบ (Functional Creation) (โดยแสดงอุตสาหกรรมย่อยไว้ในตารางที่ 2)

2. กลุ่มเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่แยกตามประเภทกิจกรรมการผลิตและห่วงโซ่ การผลิต การจำแนกในลักษณะนี้จะเน้นการจำแนกตามวัฒนธรรมเป็นหลัก เช่น แบบ Symbolic Texts Model หรือแบบขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: UNESCO) ตามศิลปะ (Concentric Circle

Model) หรือตามระดับของความเข้มข้นของการใช้ลิขสิทธิ์อย่างขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก องค์การ ทรัพย์สินทางปัญญาโลก (World Intellectual Property Organization: WIPO) ในรูปแบบของ Concentric Circle Model ในส่วนของWIPO ได้จัดตั้งส่วนงานทางด้าน เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Industry Division) ในปีพ.ศ.2548 (ค.ศ.2005) เพื่อ ทำการวิเคราะห์และศึกษางานทางด้านนี้โดยตรงซึ่งทาง WIPO จะเน้นให้ความสำคัญ กับงานประเภทอุตสาหกรรมสร้างสรรค์และสิทธิ์ที่เกี่ยวข้อง Copyright Industry ในขณะที่ UNESCO Institute of Statistics (UIS)ซึ่งเป็นหน่วยงานภายใต้UNESCO ที่เก็บข้อมูลสถิติทางวัฒนธรรมและนำเศรษฐกิจสร้างสรรค์เข้ามาอยู่ใน Framework for Cultural Statistics โดย UNESCO ได้มีการกำหนดขอบเขตของอุตสาหกรรม ที่คล้ายกับ WIPO แต่จะให้ความสำคัญกับสินค้าประเภทวัฒนธรรม (Cultural Products) และได้เพิ่มแพชชั่นเข้าเป็นเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วย ในกรณีของประเทศไทย ได้ให้คำจำกัดความของ “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” ไว้ว่า “แนวความคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้การศึกษาการ สร้างสรรค์งาน และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม การสั่งสมความรู้ของสังคมและเทคโนโลยี/นวัตกรรมสมัยใหม่” โดยสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ซึ่งได้กำหนดขอบเขตขนาดของเศรษฐกิจ สร้างสรรค์ในประเทศไทยโดยยึดตามรูปแบบขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการค้า และการพัฒนา (UNCTAD) และปรับเปลี่ยนตามรูปแบบของ UNESCO ได้จำแนกประเภทอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ออกเป็น 4 กลุ่มอุตสาหกรรมหลัก (และ 15 กลุ่มอุตสาหกรรมย่อย) ได้แก่

1. มรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ (Heritage or Cultural/Biodiversity-Based Heritage)

แบ่งเป็น 4 หมวด คือ

1.1 งานฝีมือและหัตถกรรม

1.2 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม / ความหลากหลายทางชีวภาพ

1.3 การแพทย์แผนไทย

1.4 อาหารไทย

2. ศิลปะ (Arts) แบ่งเป็น 2 หมวดคือ

2.1 ศิลปะการแสดง

2.2 หัตถศิลป์

3. สื่อ (Media) แบ่งเป็น 4 หมวดคือ

3.1 ภาพยนตร์ และวีดิทัศน์

3.2 การพิมพ์

3.3 การกระจายเสียง

3.4 ดนตรี

4.งานสร้างสรรค์และออกแบบ (Functional Creation) แบ่งเป็น 5 หมวดคือ

4.1 การออกแบบ

4.2 แฟชั่น

4.3 สถาปัตยกรรม

4.4 การโฆษณา

4.5 ซอฟต์แวร์

ความสำคัญของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ต่อประเทศไทย (พิริยะ ผลพิรุฬห์,2556)

แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลก ในช่วง 20 ปีข้างหน้า จะเกิดการรวมตัวกันทางเศรษฐกิจในภูมิภาค ซึ่งจะส่งผลดีต่อเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย ทำให้มีแนวโน้มที่จะขยายตัวอย่างรวดเร็ว จนส่งผลให้เศรษฐกิจโลกเปลี่ยนศูนย์กลางอำนาจมาอยู่ที่แถบเอเชียมากขึ้น นอกจากนี้ยังจะเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการเงินโลกซึ่งจะมีความผันผวนและความเสี่ยงมากขึ้น ประกอบกับการเพิ่มขึ้นของความเชื่อมโยงทางการเงินระหว่างประเทศ จะเป็นตัวที่ทำให้ผลกระทบต่าง ๆ ทางด้านการเงินจากแต่ละประเทศจะส่งผลกระทบต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ไปยังประเทศอื่น ๆ ได้อย่างรวดเร็ว และรุนแรงมากขึ้น

ปัญหาวิกฤติการณ์เศรษฐกิจโลกที่เกิดขึ้นได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและการค้าโลกอย่างมากมาย ปัญหาในระยะสั้นที่สำคัญ คือ ภาวะเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ตกต่ำอย่างรุนแรง จนภาครัฐต้องจัดสรรงบประมาณเข้าแทรกแซงเพื่อพยุงระบบเศรษฐกิจเป็นจำนวนมาก ส่งผลต่อปริมาณหนี้สาธารณะของแต่ละประเทศที่เพิ่มมากขึ้นอย่างเป็นเงาตามตัว จนอาจกลายเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไปในระยะยาว ผลกระทบที่เกิดกับประเทศไทยจากการหดตัวของเศรษฐกิจโลกที่ผ่านมา ได้สะท้อนโครงสร้างภาคเศรษฐกิจไทยว่ามีความเปราะบาง เนื่องจากต้องพึ่งพิงเศรษฐกิจภายนอกประเทศในสัดส่วนที่สูง จึงน่าจะเป็นเวลาที่ประเทศไทยจะได้หันกลับมาปรับโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยการมุ่งเน้นไปที่การเพิ่มคุณค่า/สร้างมูลค่าให้กับสินค้ากลุ่มที่ไทยมีความสามารถในการแข่งขันอยู่แล้ว รวมถึงการมุ่งเน้นส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันในกลุ่มสินค้าที่ไทยมีศักยภาพ/มีความสามารถหลัก (Core Competency) นำมาสร้างให้เกิดความแตกต่างเพื่อหลีกเลี่ยงจากการแข่งขันแบบเดิม “เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy)” จึงกลายเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะเป็นพลังขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจใหม่ที่เน้นการพัฒนาด้วยการเจริญเติบโตแบบสมดุลและยั่งยืนบนพื้นฐานของความสามารถที่แท้จริงของประเทศได้ในที่สุด

การปรับเปลี่ยนการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจของประเทศ จากยุคที่ขับเคลื่อนด้วยปัจจัยการผลิตและทรัพยากรธรรมชาติ ไปสู่การขับเคลื่อนด้วยความรู้และความคิดสร้างสรรค์ เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาในหลายประการ ในด้านรายได้ ประเทศที่ปรับเปลี่ยนไปสู่ระบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์แล้วมักเป็นประเทศที่มีรายได้สูง เช่น ญี่ปุ่น อิตาลี ฝรั่งเศส กลุ่มประเทศแถบสแกนดิเนเวีย เป็นต้น ในด้านการกระจายความมั่งคั่ง จะเห็นโอกาสของธุรกิจเล็ก ๆ ในชุมชน หรือผู้ประกอบการอาชีพอิสระในยุคโลกาภิวัตน์ ที่พัฒนาสินค้าและบริการของตนเองด้วยความคิดสร้างสรรค์และเชื่อมโยงกับตลาดโลกได้โดยตรงมีมาก ด้วยเหตุผลดังกล่าวประเทศไทยจึงควรมุ่งสู่การเป็นประเทศที่ขับเคลื่อนด้วยเศรษฐกิจสร้างสรรค์

แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ กับการพัฒนาเครื่องปั้นดินเผาอีสาน

เครื่องปั้นดินเผามีความสัมพันธ์กับบทบาท และหน้าที่ ที่มีความหมายต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ที่สอดคล้องกับพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม ที่มีการเชื่อมโยงกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของไทยมาแต่อดีต ที่ถือเป็นเป็นศิลปวัฒนธรรมอันมีค่า (สุจิตต์ วงเทศน์, 2550) จากการจำแนกประเภทอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ เครื่องปั้นดินเผาจัดอยู่ในประเภท งานฝีมือ และหัตถกรรม ที่ถือเป็นกลุ่มย่อยในกลุ่มมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ (Heritage or Cultural / Biodiversity-Based Heritage)

โดยชุมชนภาคอีสานมีการประกอบอาชีพผลิตเครื่องปั้นดินเผากระจายตัวอยู่ทั่วภูมิภาค ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มธุรกิจขนาดเล็ก จัดเป็นกลุ่มเศรษฐกิจฐานรากที่รัฐได้สร้างแนวทางการส่งเสริมเพื่อพัฒนาจากศักยภาพของชุมชน เพื่อก่อให้เกิดรายได้ได้อย่างยั่งยืน โดยการเชื่อมโยงการใช้ทรัพยากรของรัฐ ท้องถิ่น เช่น โครงการ หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ที่เป็นการปรับแนวคิดและวิธีการจากแนวการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนญี่ปุ่น จากกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนโดยการ สร้างและพัฒนาโครงการหนึ่งชุมชนหนึ่ง ผลิตภัณฑ์ (OVOP) ที่เกิดจากปัญหาความยากจนในบางชุมชน ทำให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นของแรงงาน ทำให้เกิดรูปแบบการพัฒนาท้องถิ่น โดยการสร้างนโยบายการพัฒนาภูมิภาค (regional development policy) เป็นการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ช่วยกระตุ้นให้เกิดการสร้างพลังกับคนในชุมชน สามารถพัฒนาเศรษฐกิจ ภายในท้องถิ่นให้เติบโตด้วยมุมมองระดับสากล โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมการผลิตสินค้าที่มีลักษณะเฉพาะรวมถึงการฟื้นฟูเศรษฐกิจ และสังคมในชุมชน ด้วยแนวทาง 3 ประการ คือ

ประการแรก ท้องถิ่นสู่สากล (Local to Global) กล่าวคือ คิดในระดับโลก แต่ทำในระดับท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สากล การผลิตสินค้าต้องยังคงความเป็นวัฒนธรรมของท้องถิ่น ที่ต้องผลิตสินค้ามีมาตรฐานระดับสูงทั้งในระดับประเทศและระดับสากล และไม่ใช้สินค้าคุณภาพต่ำหรือเป็นเพียงของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยวเท่านั้น ต้องเป็นสินค้าที่มีคุณภาพหรือใช้ฝีมือระดับสูง

ประการที่สอง เสริมสร้างการพึ่งพาตนเอง (Self-reliance) ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะพัฒนาสินค้าใดอย่างเป็นอิสระ พึ่งพาตนเอง และคิดอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งไม่ได้เกิดจากนโยบายของรัฐไม่ว่าจะเป็นระดับชาติหรือระดับภูมิภาค ทำให้ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ กลายเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

ประการที่สาม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของ OVOP แรงขับเคลื่อนที่แท้จริงของการพัฒนาภูมิภาค คือ “มนุษย์” ซึ่งจำเป็นต้องมีความกล้า และมีวิสัยทัศน์กว้างไกล จึงจะสามารถเป็นผู้นำกระบวนการพัฒนาในแต่ละชุมชนได้ อันจะทำให้เศรษฐกิจของภูมิภาคพัฒนาไปได้อย่างอัตโนมัติและเป็นธรรมชาติ ดังนั้น คำว่า “ผลิตภัณฑ์” ไม่ได้หมายถึง “สินค้า” เท่านั้น แต่หมายถึงผลิตผลจากความสามารถของมนุษย์ ซึ่งสะท้อนถึงการสร้างทรัพยากรมนุษย์ด้วย

ปัจจุบัน รูปแบบ OVOP ได้แพร่ขยายไปกว่า 3,000 ท้องถิ่นทั่วประเทศญี่ปุ่น รวมทั้งประเทศต่าง ๆ เป็นต้นว่า จีน ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ไทย กัมพูชา ลาว มองโกเลีย สหรัฐอเมริกา แม้ว่าวิธีการที่นำไปประยุกต์ใช้จะแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ แต่มีจุดประสงค์ของการนำไปใช้คล้ายคลึงกัน คือ เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจระดับท้องถิ่น เพิ่มจิตสำนึกของคนในชุมชนให้พัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น และขยายโอกาสทางการตลาดจนกระทั่งสามารถส่งออกได้ (ยุทธศักดิ์ คณาสวัสดิ์, 2553)

สำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนในไทย หรือโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ โอท็อป (OTOP) สำหรับประเทศไทย รัฐบาลได้กระตุ้นให้ชุมชนหมู่บ้านพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น และการตลาดเพื่อผลิตภัณฑ์ที่โดดเด่นมาหนึ่งชิ้นจากแต่ละตำบลมาประทับตราว่า “ผลิตภัณฑ์โอท็อป” และจัดทำเวทีในประเทศและระหว่างประเทศ เพื่อประชาสัมพันธ์สินค้าโอท็อป ซึ่งรวมไปถึงงานหัตถกรรม ได้แก่ ผ้าและผ้าไหม เครื่องปั้นดินเผา เครื่องประดับแฟชั่น ของใช้ในครัวเรือน และอาหาร โอท็อป โดยการผลิตหรือจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ให้กลายเป็นสินค้าที่มีคุณภาพมีจุดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของตนเองที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น สามารถจำหน่ายในตลาดทั้งภายในและต่างประเทศ โดยมีหลักการพื้นฐาน 3 ประการ คือ

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นสากล (Local Yet Global)
2. พึ่งตนเองและคิดอย่างสร้างสรรค์ (Self-Reliance-Creativity)
3. การสร้างทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development)

โดยผลิตภัณฑ์ไม่ได้หมายถึงตัวสินค้าเพียงอย่างเดียวแต่เป็นกระบวนการทางความคิด รวมถึงการบริการ การดูแลการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การรักษาภูมิปัญญาไทย การท่องเที่ยว ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี การต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ มีจุดเด่น จุดขายที่รู้จักแพร่หลายไปทั่วประเทศและทั่วโลก

สำหรับเครื่องปั้นดินเผาที่มีการผลิตในชุมชนภาคอีสาน ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ได้รับการสนับสนุนให้เป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ ทั้งนี้จากการสำรวจพบว่า ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสานส่วนใหญ่ยังไม่สามารถตอบโจทย์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีจุดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของตนเองที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน ดังนั้น แนวทางการพัฒนาด้านการออกแบบร่วมกับเอกลักษณ์ด้านวัฒนธรรม เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า จึงมีความสำคัญที่จะส่งผลให้อาชีพผลิตเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสานมีความยั่งยืนได้ ทั้งนี้รัฐได้สนับสนุนให้ใช้แนวคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ด้วยแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) เพื่อกำหนดทิศทาง การพัฒนาเศรษฐกิจจากแนวความคิดที่มุ่งไปสู่ความสำเร็จโดยอิงถึงวัฒนธรรม ประเพณีและศิลปหัตถกรรมของประเทศไทย และใช้ความคิดสร้างสรรค์ดังกล่าวนี้เป็นฐานและกลไกในการผลักดันให้ผลิตภัณฑ์ ด้านศิลปหัตถกรรมและวัฒนธรรมของประเทศไทยสามารถแข่งขันภายใต้สถานการณ์เศรษฐกิจและการแข่งขันในปัจจุบัน เพื่อการสร้างมูลค่าเพิ่มโดยการพัฒนาขึ้นใหม่เป็นการนำคุณค่าที่เคยมีมาดัดแปลงพัฒนาให้เกิดสิ่งใหม่โดยยังมีความดั้งเดิมหลงเหลืออยู่ การนำภูมิปัญญามาสร้างสรรค์ใหม่ และการเรียบเรียงใหม่ ทบทวน ดัดแปลง ประยุกต์จากภูมิปัญญาที่มีอยู่เดิม (อาภาพรณ ชนา นิยม. 2556)

แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนนับเป็นเวลาากว่าสองทศวรรษแล้วที่คำว่า “ การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ” ถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวาง เพื่ออธิบายความหมายเกี่ยวกับอนาคตของสังคมมนุษย์และโลกที่มนุษย์อาศัยอยู่ สามารถนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม ในสังคมโลกมีผู้ให้ความหมายของ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ไว้หลายนิยาม เช่น คำนิยามของคณะกรรมการการโลกในเรื่อง สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development) ซึ่งได้เสนอว่า

การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ รูปแบบของการพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบันโดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอม ยอมลดทอนความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง

กล่าวคือ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อผลประโยชน์ของคนรุ่นปัจจุบันจะต้องไม่ใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง แต่ควรเป็นการใช้ทรัพยากรในเชิงอนุรักษ์และพัฒนาให้เต็มศักยภาพอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น การพัฒนาที่ยั่งยืน จะต้องพิจารณาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และความยั่งยืนของระบบนิเวศไปพร้อม ๆ กัน สำหรับประเทศไทย ได้มีนักวิชาการหลายท่านพยายามอธิบายความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ที่สำคัญคือ แนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต , 2541) ได้อธิบายการ พัฒนาที่ยั่งยืนว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืนมีลักษณะที่เป็นบูรณาการ (Integrated)

คือ ทำให้เกิดเป็น องค์กรรวม (Holistic) หมายความว่า องค์กรประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกัน ครบองค์และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่ง คือ มีดุลยภาพ (Balance) หรือพูดอีกนัยหนึ่ง คือ การทำให้ กิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ” คือ การกำหนดแนวทางการพัฒนาจะต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านมนุษย์โดยให้คุณค่าทางวัฒนธรรมรวมอยู่ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วย ดังนั้น จึงสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่ครอบคลุมการพัฒนาในทุกด้าน และทุกมิติ ทั้ง เศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จิตใจ วัฒนธรรม ฯลฯ โดยมีคนเป็นศูนย์กลาง หรือเป้าหมายของการพัฒนาเพื่อให้คนอยู่ดี กินดีและมีความสุข ทั้งคนในรุ่นนี้ และรุ่นต่อ ๆ ไป สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย จัดระดมความคิดเห็นจากภาคีต่าง ๆ ได้ข้อยุติด้านค่านิยมของการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย เป็นการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็นองค์กรรวมของทุก ๆ ด้านอย่างสมดุล บนพื้นฐานของทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมไทย ด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่ม ด้วยความเอื้ออาทร เคารพซึ่งกันและกันเพื่อความสามารถในการพึ่งตนเอง และคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างเท่าเทียม” แนวคิดที่หลากหลายดังกล่าว แม้ว่าจะทำให้ความหมายของคำว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ปรากฏ แตกต่างกันไปหลายรูปแบบ แต่มีหลักการที่เหมือนกัน คือ

1. การพัฒนาที่ดำเนินไปโดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต
2. การพัฒนาที่คำนึงถึงความเป็น “องค์กรรวม” คือมองว่าการจะทำสิ่งใดต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งอื่น ๆ ดังนั้น การพัฒนาแนวนี้จึงยึดหลักความรอบคอบ และค่อยเป็นค่อยไป รวมทั้งเปิดโอกาสให้ภาคีการพัฒนาต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาด้วย
3. การพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ได้ระบุว่าต้องปฏิเสธ “ระบบเทคโนโลยี” เพียงแต่ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้นควรเป็นไปในทาง “สร้างสรรค์” ไม่ใช่ “ทำลาย”

โดยสรุป ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน จะมีแนวคิดมาจาก 3 แนวทาง ด้วยกัน คือ

1. แนวทางด้านนิเวศวิทยา การพัฒนาที่ยั่งยืนให้ความสำคัญลำดับสูงกับคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติโดยเน้นเรื่องความยั่งยืนของการทำงานและประสิทธิภาพของระบบนิเวศ เพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนทางนิเวศในระยะยาว ทั้งนี้ เพื่อส่งมอบทุนทางธรรมชาติ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ และทุนที่มนุษย์สร้างขึ้นได้แก่ ปัจจัยการผลิตและ สินค้าต่าง ๆ ให้คนในอนาคตได้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน
2. แนวทางสังคมการพัฒนาที่ยั่งยืน จะต้องสามารถตอบสนองความต้องการ พื้นฐานของมนุษย์ได้อย่างต่อเนื่อง โดยคำนึงถึงความเป็นธรรมทางสังคมและกลุ่มชนระดับต่าง ๆ เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายที่สำคัญ คือ การรักษาคุณภาพชีวิตของประชากรให้มีระดับสูงขึ้นอย่างยาวนาน

3. แนวทางด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ยาวนาน บนพื้นฐานการสงวนรักษาทุนธรรมชาติไว้ใช้ประโยชน์สำหรับคนรุ่นปัจจุบันและอนาคต ทั้งนี้ จำเป็นต้องปรับปรุงโครงสร้างการผลิตและการบริโภค และการพัฒนาเทคโนโลยีที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม ฉะนั้น หากยึดแนวทางการพัฒนาดังกล่าวข้างต้น สังคมโลกก็จะดำเนินไปด้วยกันได้ระหว่าง มนุษย์และสรรพสิ่งที่เกี่ยวข้องรอบตัวมนุษย์ได้อย่างยั่งยืนและยาวนาน

แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน สำหรับอาชีพผลิตเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสาน

อาชีพการผลิตเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสาน เป็นอาชีพที่มีความเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจและสังคมในภาคอีสานมายาวนาน จากอดีตที่เคยมีความเฟื่องฟูของอาชีพการผลิตเครื่องปั้นดินเผา ที่ในหลายชุมชนมีผู้ยึดอาชีพนี้อย่างมากมาย แต่เนื่องด้วยสภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ความนิยมในการใช้งานเครื่องปั้นดินเผาลดน้อยลง ในบางชุมชนได้มีการปรับตัว และสามารถยึดอาชีพนี้อยู่ได้ในปัจจุบัน แต่ในชุมชนส่วนใหญ่ในภาคอีสาน ประสบปัญหาในหลายด้าน เช่น ต้นทุนในการผลิตที่สูงขึ้น, ความไม่สมดุลระหว่างรายได้กับต้นทุน , ปัญหาด้านรูปแบบที่ไม่สามารถตอบสนองวิถีชีวิตของลูกค้าที่เปลี่ยนไป ส่งผลให้หลายชุมชนมีผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผา ลดลง หรือแม้กระทั่งเลิกผลิต ที่แสดงให้เห็นถึงความไม่ยั่งยืนของแนวทางการประกอบอาชีพผลิตเครื่องปั้นดินเผา ดังนั้น การสร้างแนวทางเพื่อรักษาอาชีพนี้ไว้ จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งทั้งนี้ตามแนวคิดด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นแนวทางที่มีความเหมาะสมที่จะนำมาบูรณาการเพื่อกำหนดทิศทางในการพัฒนา จากแนวทางการพัฒนาที่ทำให้เกิดคุณภาพของมิติทางเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ที่สามารถประยุกต์เข้ากับแนวทางการพัฒนาอาชีพผลิตเครื่องปั้นดินเผาได้ดังนี้

- มิติด้านเศรษฐกิจ อาชีพผลิตเครื่องปั้นดินเผาภาคอีสานมีความเชื่อมโยงกับคนในชุมชนในด้านรายได้ ที่สัมพันธ์กับความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ดังนั้น การพัฒนาด้านเศรษฐกิจจึงเป็นพื้นฐานสำคัญที่ต้องได้รับการพัฒนา โดยแนวทางที่ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ทั้งนี้ จากปัญหาด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ที่มีการผลิตเป็นสินค้าที่ตอบโจทย์กลุ่มตลาดล่าง เช่น เครื่องใช้ในครัวเรือน และของตกแต่งสวนและอาคาร ที่มีรูปแบบคล้ายคลึงกัน ที่ผู้บริโภคนั้นสินค้าที่ราคาถูกรวมถึงการเข้ามาบีบคั้นของพ่อค้าคนกลางที่มีการผูกขาดในด้านรูปแบบและราคาสินค้า ส่งผลต่อการแข่งขันกันเองในด้านราคา ทำให้ผู้ผลิตรายย่อยไม่สามารถแข่งขันได้ ดังนั้น การพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่มีสามารถเพิ่มมูลค่าจากความหลากหลาย รวมถึงแสดงออกถึงความต่างและเอกลักษณ์ เพื่อสร้างทางเลือกในการตอบสนองกลุ่มผู้บริโภคที่หลากหลายในปัจจุบัน จึงเป็นแนวทางที่สามารถทำให้อาชีพผลิตเครื่องปั้นดินเผาดำรงอยู่ได้ โดยแนวทางการเพิ่มมูลค่า ที่กระทบต่อต้นทุนด้านการผลิตน้อยที่สุด คือ การใช้การออกแบบจากทุนทางวัฒนธรรม เชื่อมโยงกับแนวคิดของ บัวร์ดิเยอ (Bourdieu) ที่ได้นิยามถึงทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) เป็นทุนที่สะสมอยู่ในตัวตน

ของแต่ละบุคคล วัตถุประสงค์ของ และที่อยู่ในรูปแบบของสถาบัน ซึ่งแต่ละบุคคลได้รับการหล่อหลอมและผลิตซ้ำเพื่อสืบทอด ซึ่งทุนทางวัฒนธรรมถือเป็นทุนทางทรัพยากร และทุนทางเศรษฐกิจอย่างหนึ่ง ที่มีต้นทุนน้อยที่สุด (Bourdieu, 1986) ดังนั้นแนวทางการเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาภาคอีสานจากทุนทางวัฒนธรรม ผ่านการพัฒนาด้านรูปแบบที่มีแนวทางชัดเจน และความยืดหยุ่น เข้าใจง่ายสามารถปรับใช้ตัวเองโดยชุมชน จึงมีความเหมาะสมกับบริบทของผู้ผลิตขนาดเล็กที่สามารถปรับใช้ได้ จากความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่น มีเอกลักษณ์ บนพื้นฐานทรัพยากร ทักษะ และกระบวนการผลิตที่มีอยู่ในชุมชน

- มิติด้านสังคม สำหรับความเชื่อมโยงระหว่างอาชีพผลิตเครื่องปั้นดินเผา กับสังคมอีสานนั้นเป็นสิ่งที่ปรากฏให้เห็นจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ที่มีความสัมพันธ์ในด้านวิถีชีวิต ที่มีค่าแสดงถึงภูมิปัญญาที่มีการสืบทอดต่อกันมา แต่ด้วยสภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไป ส่งผลต่อความตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญา และวิถีชีวิตดั้งเดิม ดังนั้น การส่งเสริมให้มีการพัฒนาต่อยอดอาชีพผลิตเครื่องปั้นดินเผาให้สามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ อันเป็นปัจจัยพื้นฐานในการสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพที่คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ รวมถึงเป็นการสร้างความภาคภูมิใจ และเกิดการสืบทอดภูมิปัญญา อันนำไปสู่การรับรู้ถึงคุณค่าจากสังคมในวงกว้างต่อไป

- มิติด้านสิ่งแวดล้อม การผลิตเครื่องปั้นดินเผา มีความเชื่อมโยงต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก คือ ดินเหนียว และ เชื้อเพลิงจากไม้หรือเศษวัสดุทางการเกษตร ทั้งนี้การใช้ทรัพยากรเพื่อผลิตเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสาน ปัจจุบันเมื่อเทียบกับปริมาณวัตถุดิบในการผลิตยังถือว่าไม่สมดุลเท่าที่ควร โดยสามารถสังเกตได้จากสินค้ามีราคาต่ำเมื่อเทียบกับต้นทุน ทำให้ต้องผลิต สินค้าในจำนวนมากเพื่อที่จะได้ส่วนต่างจากผลกำไรต่อหน่วยเพิ่มมากขึ้นไป ด้วย จึงจะเพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ดังนั้น การสร้างสมดุลระหว่างการใช้ทรัพยากรกับรายรับที่ผู้ผลิตพึงได้ จึงเป็นแนวทางที่จะส่งผลต่อการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า คือ การเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าโดยที่กระทบกับต้นทุนการผลิตน้อยที่สุด ที่นำไปสู่การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าที่สุด โดยสามารถนำไปสู่แนวทางการสร้างข้อกำหนดวิธีการพัฒนาออกแบบเครื่องปั้นดิน ที่ชุมชนสามารถออกแบบได้ด้วยตนเองได้ง่าย และเป็นระบบ จากศักยภาพพื้นฐานที่มีอยู่ โดยที่ไม่เพิ่มภาระด้านต้นทุน

2.2.2 กรณีศึกษาการใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์

การศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาชุมชนภาคอีสาน ถือเป็นการพัฒนาที่เป็นการต่อยอดภูมิปัญญาของชุมชน รวมถึงการใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ การวิจัยนี้ได้เลือกกรณีศึกษาที่ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ตามแนวทางดังกล่าว เป็นกรณีในการ

เลือกศึกษาข้อมูลจากกรณีศึกษา เพื่อนำมาวิเคราะห์หาแนวทางการพัฒนาที่สามารถนำแนวคิด และกระบวนการสร้างสรรค์มาต่อยอด ดังต่อไปนี้

- ตราสินค้า กรกต (Korakot) โดย กรกต อารมณดี เป็นผลิตภัณฑ์ไลฟ์สไตล์ (Lifestyle) ประเภทจักสานจากจังหวัดเพชรบุรี ที่มีแนวคิดด้านการต่อยอดผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มาจากทักษะ และเอกลักษณ์งานเครื่องจักสานของไทย ที่ถือเป็นการใช้ทุนทางวัฒนธรรมอย่างชัดเจน มีคุณค่าในแง่ของเศรษฐกิจ และสังคม ด้วยการประยุกต์ใช้ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบของการมัด การผูก ของว่าวไทย ผสมผสานกับการใช้วิธีขึ้นโครงสร้างแบบเครื่องจักสาน และการสร้างงานประติมากรรม เน้นลักษณะของรูปทรงเรขาคณิตให้ความรู้สึกเรียบง่าย สบายตา และมีความเป็นสากล รูปทรงจากการขึ้นรูปแบบว่าวที่ใช้การผูกและมัด ทำให้สามารถกำหนดรูปทรงของตัวงานได้อย่างอิสระผ่านจุดที่ใช้ผูก โดยสามารถให้ไม้ไผ่ดัดโค้งหรือเป็นเส้นตรงก็ได้ ต่างจากการสานที่เกิดจากการเอาวัสดุมาเรียง และขัดกันให้เกิดเป็นรูปทรง และสร้างรูปทรงที่แตกต่างจากการสานปกติ ที่แสดงถึงการประยุกต์สร้างสิ่งใหม่จากองค์ความรู้เดิม

ภาพที่ 17 ผลิตภัณฑ์จากแบรนด์กรกต

ที่มา : Thailand Creative & Design Center

(<http://www.tcdc.or.th/articles/others/22298/#6>)

- เครื่องปั้นดินเผา โดยนายสมทรัพย์ ศรีสุวรรณ หรือ สล่าแดง บ้านน้ำตัน จังหวัด เชียงใหม่

น้ำตันหรือที่เรียกอีกอย่างว่าคนโทใส่น้ำ เป็นงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวล้านนา สำหรับเอกลักษณ์ของน้ำตันสล่าแดง อยู่ที่ความสวยงาม ปราณีต เป็นงานที่ต้องใช้ฝีมือ และใส่ใจในรายละเอียดทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การนวดดินเหนียว จากนั้นก็นำมาขึ้นรูปบนแป้นหมุนไม้ที่ยังใช้แรงมือหมุน และตกแต่งลวดลายด้วยอุปกรณ์ที่เรียกว่าเขาควาย ซึ่งล้วนเป็นภูมิปัญญาของคนรุ่นเก่าที่สืบทอดมา รูปทรงอันเป็นเอกลักษณ์ของน้ำตันเกิดขึ้นจากแรงดลใจในธรรมชาติทั้งสี่ อากาศ พืชพันธุ์ กลิ้มมะเฟือง พริกหวาน มะยม ลักษณะของค่อน้ำตันมี คอป้าน คอบาน คอสอบตรง คอสอบอุม การทำลวดลายลงบนน้ำตันจากไม้เหลาในแบบต่าง ๆ ลายหยดน้ำ ลายพินหนู ลายสร้อยดอกหมาก และลายเมล็ดข้าวเปลือก เหล่านี้เป็นลายโบราณ และได้ประยุกต์การลงลักปิดทองเขียนลายที่จะช่วยเพิ่มคุณค่าให้กับน้ำตันมากยิ่งขึ้น จากแนวทางการสร้างสรรค์ดังกล่าว แสดงให้เห็นถึง แนวคิดการสืบทอดมรดกทางภูมิปัญญาที่มีค่า ด้วยแนวทางการอนุรักษ์ทักษะฝีมือ และรูปแบบ ร่วมกับการประยุกต์เทคนิควิธีการใหม่ในการตกแต่งที่หลากหลายให้กับตัวชิ้นงาน สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มจากการใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรมได้

ภาพที่ 18 เครื่องปั้นดินเผา โดยนายสมทรัพย์ ศรีสุวรรณ

ที่มา : งาน "อัตลักษณ์แห่งสยาม" ครั้งที่ ๒

(<https://www.bloggang.com/mainblog.php?id=tui14&month=15-02-2012&group=19&gblog=9>)

- เครื่องปั้นดินเผา มาตาฮาร์ออร์ติซ (Mata Ortiz Pottery) ของชาวแม็กซิกัน เป็นกรณีศึกษาการพัฒนาเครื่องปั้นดินเผาจากภูมิปัญญาโบราณยุคก่อนประวัติศาสตร์ใกล้กับชิฮัววา (Chihuahua) ประเทศเม็กซิโก มีการค้นพบซากโบราณคดี ในต้นปี 1970 ที่มีการพบเครื่องปั้นดินเผาโบราณที่มีเอกลักษณ์ในด้านรูปทรง และลวดลายที่สวยงาม โดยได้รับการฟื้นฟูจาก ฮวน คาสซาดา (Juan Quezada) เป็นศิลปินเซรามิกชั้นแนวหน้าในเม็กซิโก ที่ได้ศึกษาและผลิตเครื่องปั้นดินเผาขึ้นใหม่ตามแนวทางดั้งเดิมของ โดยแนวทางการผลิตเครื่องปั้นดินเผาชนิดนี้เป็นที่แพร่หลาย ด้วยรูปทรงที่มาจากการใช้เทคนิคการขึ้นรูปแบบดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ ร่วมกับการปรับเปลี่ยนให้มีความหลากหลายของรูปทรง แต่ยังคงใช้เทคนิคการขึ้นรูปแบบโบราณ ร่วมกับการตกแต่งด้วยลวดลายที่มีเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมดั้งเดิม ที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน จากการประยุกต์ใช้ทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่ของชุมชนชาวแม็กซิกัน โดยปัจจุบัน

ภาพที่ 19 เครื่องปั้นดินเผา มาตาฮาร์ออร์ติซ (Mata Ortiz Pottery)

ที่มา : <https://picklebarreltradingpost.com/blog/mata-ortiz-pottery-an-ancient-art-revived-by-juan-quezada-celado/>

จากกรณีศึกษาผลิตภัณฑ์ที่ได้พัฒนาตามแนวการใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรมดังกล่าว ได้แสดงให้เห็นถึง แนวคิดการประยุกต์ใช้ต้นทุนที่มาจาก ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในพื้นที่นั้น ๆ ผ่านกระบวนการศึกษา ลักษณะของเอกลักษณ์ ทั้งด้านความเป็นมา และรูปแบบ ของภูมิปัญญาต่าง ๆ มาประยุกต์สู่การใช้งาน , รูปแบบ, รูปทรง, การตกแต่ง ฯ ที่มีความแตกต่างจากผลิตภัณฑ์ดั้งเดิมที่ได้นำมาต่อยอด สามารถ

นำไปสู่การกำหนดแนวทางการพัฒนาเครื่องปั้นดินเผาในชุมชนภาคอีสาน ที่ได้จากการปรับใช้กระบวนการจากกรณีศึกษาข้างต้น ด้วยองค์ประกอบด้านภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีอยู่แล้วในชุมชน มาประยุกต์ต่อยอดด้วยแนวทางการออกแบบ ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความสามารถของชุมชน เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ และสร้างความหลากหลาย เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทของผู้คนในปัจจุบัน

2.3 ศึกษาทุนทางวัฒนธรรม (เครื่องปั้นดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ในภาคอีสาน)

2.3.1 แนวทางการพัฒนาเครื่องปั้นดินเผาจากการใช้ทุนทางวัฒนธรรม

จากความหลากหลายของศิลปวัฒนธรรม รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในภาคอีสาน สามารถเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ถือเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมอันมีค่า โดยทุนทางวัฒนธรรมเป็นทุนอีกประเภทหนึ่ง อันเกี่ยวข้องกับคุณค่าความรู้ ภูมิปัญญา และงานสร้างสรรค์ เป็นเสมือนสินทรัพย์ที่ผ่านการสะสมและฝังตัวจนเกิดเป็นมูลค่าด้วยเหตุนี้ เมื่อโลกเคลื่อนเข้าสู่สังคมฐานความรู้ การประยุกต์และบูรณาการทุนวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจจึงเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ทุนวัฒนธรรมเข้ามามีบทบาทในระบบเศรษฐกิจมากขึ้น ทุนวัฒนธรรมช่วยทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นต้นน้ำของห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ โดยสามารถนำทุนวัฒนธรรม เช่น เรื่องราว (Story) และเนื้อหา (Content) ของวัฒนธรรม มาสร้างความโดดเด่นให้กับผลิตภัณฑ์ หรือใช้ทุนวัฒนธรรมสร้างความแตกต่างหรือจุดขายให้กับสินค้า เกิดเป็นสินค้าวัฒนธรรมและทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นแก่สินค้าได้ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2559) โดยทุนทางวัฒนธรรม เป็นแนวคิดเรื่องทุนประยุกต์ใช้ศึกษาวัฒนธรรมโดยได้นิยามความหมายของทุน ว่าสิ่งใดจะกลายเป็นทุนได้ ก็ต่อเมื่อสิ่งนั้นได้ทำหน้าที่ในฐานะความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางสังคม (Function as Social Relation of Power)

บูร์ดิเยอ นิยามไว้ว่า ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) เป็นทุนที่สะสมอยู่ในตัวตนของแต่ละบุคคล วัตถุสิ่งของ และที่อยู่ในรูปแบบของสถาบัน ซึ่งแต่ละบุคคลได้รับการหล่อหลอมและผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดผ่านทางระบบการศึกษา ผลผลิตที่ได้จากการสะสมทุนทางวัฒนธรรม คือ รสนิยม (Taste) ซึ่งจะสร้างความแตกต่างและเป็นเครื่องมือที่ใช้ธำรงรักษาระดับชั้นในสังคมให้ดำรงอยู่ต่อไป (Bourdieu, 1986) ส่วนนักวิชาการด้านสังคมศาสตร์และวัฒนธรรมศึกษาอธิบายความหมายทุนทางวัฒนธรรมจากแนวคิดของบูร์ดิเยอ เพิ่มเติมว่า วัฒนธรรมอาจถูกมองในฐานะเป็นทุนชนิดหนึ่งที่สามารถสะสมและนำไปลงทุนได้เหมือนดังเช่นทุนทางเศรษฐกิจ หรือสามารถนำไปแปรรูปเป็นทุนทางเศรษฐกิจได้ ทุนทางวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อการรับรู้รสนิยมทางศิลปวัฒนธรรม รวมไปถึงรูปแบบการใช้ชีวิตด้วยการมองทุนทางวัฒนธรรมว่าเป็นการสะสมทุนชนิดหนึ่งที่น่าไปสู่การรับรู้ของอำนาจที่มีอิทธิพลในสังคม (Grissold, 2004)

ด้วยเหตุที่ทุนทางวัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของทุนทางสังคม และเป็นจุดแข็งที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่ทุนทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ทุนทางวัฒนธรรมยังเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทุนมนุษย์ของประเทศให้มีความเข้มแข็งอีกทางหนึ่ง การพัฒนาคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมด้วยการสร้างสรรค์ต่อยอดให้เกิดผลิตภัณฑ์ และการบริการทางวัฒนธรรมอย่างมีคุณค่าทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง การกำหนดแนวทางในการส่งเสริมการสร้างผลิตภัณฑ์แก่ชุมชนด้วยการสร้างต้นแบบและต่อยอดผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรค์จากมรดกศิลปวัฒนธรรม ส่งเสริมให้ชุมชนนำองค์ความรู้จากมรดกทางศิลปวัฒนธรรมไปใช้ในการสร้างสรรค์ พัฒนาต่อยอดให้มีคุณภาพหรือศักยภาพตามความเหมาะสมต่อเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน ให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากมรดกศิลปวัฒนธรรม โดยนำมาประยุกต์ใช้ในรูปแบบใหม่ เพื่ออนุรักษ์และสืบทอดมรดกศิลปวัฒนธรรมให้คงอยู่อย่างมีคุณค่า

ในภาคอีสานเครื่องปั้นดินเผามีความสัมพันธ์กับบทบาท และหน้าที่ ที่มีความหมายต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ที่สอดคล้องกับพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม ที่มีการเชื่อมโยงกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของไทยมาแต่อดีต ที่ถือเป็นเป็นศิลปวัฒนธรรมอันมีค่า (สุจิตต์ วงเทศน์, 2550) โดยชุมชนภาคอีสานมีการประกอบอาชีพผลิตเครื่องปั้นดินเผากระจายตัวอยู่ทั่วภูมิภาค ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มธุรกิจขนาดเล็ก จัดเป็นกลุ่มเศรษฐกิจฐานรากที่รัฐได้สร้างแนวทางการส่งเสริมเพื่อพัฒนาจากศักยภาพของชุมชน เพื่อก่อให้เกิดรายได้อย่างยั่งยืน โดยการเชื่อมโยงการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น จากแนวทางการใช้ทุนทางวัฒนธรรมข้างต้น สามารถใช้เป็นแนวทางการพัฒนาเครื่องปั้นดินเผาอีสาน ด้วยการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในพื้นที่ภาคอีสาน และสามารถเชื่อมโยงกับพื้นฐานการผลิต และทักษะที่ชุมชนมีอยู่ จากข้อแหวงดังกล่าวสามารถนำไปสู่ข้อกำหนดในการเลือกชนิดของทุนทางวัฒนธรรมประเภทศิลปะที่มีอยู่ในภาคอีสาน ซึ่งภาคอีสานมีประวัติความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและใช้เครื่องปั้นดินเผามาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ที่มีการขุดค้นพบหลักฐานทางโบราณคดี ที่แสดงให้เห็นถึงความรุ่งเรืองในอดีตที่เครื่องปั้นดินเผามีส่วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนอีสานมาแต่โบราณ รวมถึงเป็นที่รู้จักในระดับสากล เช่น เครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียง ที่พบร่องรอยของมนุษย์ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่มีพัฒนาการแล้ว วัฒนธรรมบ้านเชียงได้ครอบคลุมถึงแหล่งโบราณคดีในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออีกกว่าร้อยแห่ง ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ที่มีมนุษย์อยู่อาศัยหนาแน่นมาตั้งแต่หลายพันปีแล้ว ด้วยเหตุนี้องค์การยูเนสโก (UNESCO) จึงได้ยอมรับขึ้นบัญชีแหล่งวัฒนธรรมบ้านเชียงไว้เป็นแห่งหนึ่งในบรรดามรดกโลก โดยปัจจุบันชุมชน อีสานส่วนใหญ่ยังคงใช้ทักษะการผลิตแบบโบราณ โดยเฉพาะกระบวนการขึ้นรูปด้วยการตีขึ้นรูป ที่มีความเชื่อมโยงกับยุคก่อนประวัติศาสตร์ รวมถึงบางชุมชนยังคงผลิตเครื่องปั้นดินเผาในรูปแบบเดียวกับยุคก่อนประวัติศาสตร์ อยู่

จากเหตุผลดังกล่าวในงานวิจัยนี้ได้เลือกเครื่องปั้นดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ที่มีความเชื่อมโยงกับแนวทางการผลิตเครื่องปั้นดินเผาอีสานในปัจจุบันในด้านเทคนิคการผลิต เช่น การขึ้นรูปที่ใกล้เคียงกับเทคนิคโบราณ และเป็นเครื่องปั้นดินเผาไฟต่ำที่ไม่มีการใช้เคลือบ เป็นข้อกำหนดต้นทางของทุนทางวัฒนธรรมที่จะนำไปสู่การประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาเครื่องปั้นดินเผาอีสานในปัจจุบัน ที่มีความเหมาะสมตามแนวคิดการใช้ทุนทางวัฒนธรรม จากปัจจัยที่เครื่องปั้นดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์เป็นที่รู้จักในระดับสากล รวมถึงมีเอกลักษณ์ด้านรูปแบบที่หลากหลาย สวยงาม รวมถึงความพร้อมเพื่อการต่อยอดของชุมชน ด้านทักษะ และเทคนิคการผลิตเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนภาคอีสาน ที่มีความใกล้เคียงกับยุคก่อนประวัติศาสตร์ และสามารถต่อยอดจากพื้นฐานของชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยจะทำการศึกษารูปแบบเครื่องปั้นดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบเครื่องปั้นดินเผาอีสานต่อไป

2.3.2 ประวัติความเป็นมาเครื่องปั้นดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ในภาคอีสาน

อารยธรรมอีสานสมัยก่อนประวัติศาสตร์การศึกษาทางโบราณคดี พบว่า ในอาณาจักรเวียงจันทน์ ตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานนั้น ได้พบหลักฐานประเภทโบราณวัตถุที่เป็นร่องรอยพัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรมของผู้คนมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ในช่วงเวลาประมาณไม่น้อยกว่า 15,000 ปีที่ผ่านมา การตั้งถิ่นฐานของคนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในภาคอีสานในช่วงแรกนั้น เป็นการอยู่อาศัยตามเพิงผาหรือถ้ำที่มีอากาศถ่ายเทได้ โดยเลือกอยู่อาศัยในบริเวณที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำที่แวดล้อมด้วยป่าไม้ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตในลักษณะสังคมแบบนายพรานหรือสังคมเร่ร่อน มีการล่าสัตว์และเก็บพืชพันธุ์จากป่าที่มีอยู่ตามธรรมชาติเพื่อการบริโภค อีกทั้งยังมีการผลิตเครื่องมือเครื่องใช้จากหินกรวดแม่น้ำที่นำมาแกะทေးเป็นเครื่องมือหิน เพื่อใช้ในการสับ การตัด ดังที่ได้พบเครื่องมือหินแกะทေးอยู่ตามบริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขง ในช่วงระยะเวลาต่อมา เป็นช่วงที่คนสมัยก่อนประวัติศาสตร์พัฒนาเข้าสู่ความเป็นสังคมเกษตรกรรม เมื่อประมาณ 5,600 ปีที่ผ่านมา คนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในภาคอีสานรู้จักทำการเพาะปลูก โดยเฉพาะการปลูกข้าว การเลี้ยงสัตว์ทั้งเพื่อการใช้งานและเพื่อใช้เป็นอาหาร ผู้คนเริ่มตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยรวมเป็นกลุ่มอย่างถาวร โดยเฉพาะการตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยในบริเวณใกล้แม่น้ำ อีกทั้งยังรู้จักการผลิตเครื่องปั้นดินเผา การหล่อโลหะทั้งประเภทโลหะสำริดและเหล็ก เพื่อใช้เป็นอาวุธ เครื่องมือเครื่องใช้ เป็นเครื่องรางของขลัง รวมทั้งใช้เป็นเครื่องประดับร่างกาย

การที่คนในยุคก่อนประวัติศาสตร์ในภาคอีสานรู้จักการเพาะปลูก รู้จักการเลี้ยงสัตว์นั้น ถือได้ว่าเป็นการปฏิวัติทางวัฒนธรรมครั้งสำคัญของมนุษยชาติ เพราะทั้งการเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์

คือปฏิบัติการด้านการเกษตรกรรมอย่างสมบูรณ์แบบ และเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นภายใต้ความร่วมมือของคนหลาย ๆ คน นั้นหมายถึงการเริ่มต้นของการพัฒนาวิถีชีวิตไปสู่การเป็นสังคมเมือง

จนถึงช่วงเวลาประมาณ 2,500 ปีที่ผ่านมา ภายใต้ระบบสังคมวัฒนธรรมแบบสังคมเกษตรกรรม คนสมัยก่อนประวัติศาสตร์มีการเดินทางติดต่อแสวงหาแหล่งทรัพยากรตามความต้องการ เช่น เกลือ และโลหะประเภทต่าง ๆ รวมทั้งรัตนชาติ จากแหล่งชุมชนใกล้เคียงและดินแดนที่ห่างไกล ดังที่ได้พบเปลือกหอยทะเล และลูกปัดที่ผลิตจากหินสีหลากหลายชนิด ที่ได้มาจากดินแดนที่ห่างไกล เช่น การพบหินอาเกต (Agate) หินคาร์เนเลียล (Carnelian) และลูกปัดแก้วสีต่าง ๆ ที่พบจากแหล่งโบราณคดีเมืองเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งหินดังกล่าวนั้นไม่เคยมีพบแหล่งกำเนิดตามธรรมชาติในประเทศไทย แต่มีพบอยู่ในแถบตะวันออกกลางและในแถบเอเชียใต้ โดยเฉพาะที่อินเดีย

ในขณะเดียวกันคนในยุคก่อนประวัติศาสตร์ยังมีภูมิปัญญาในการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งของเครื่องใช้เพื่อเป็นสื่ออำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิต เช่น โลหกรรม การทอผ้า และที่สำคัญคือการผลิตเครื่องปั้นดินเผา ถือเป็นสิ่งบ่งชี้ถึงวิวัฒนาการ และความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต ที่ปรากฏหลักฐานจากการขุดค้นทางโบราณคดีกระจายอยู่ทั่วภาคอีสาน ที่สามารถสันนิษฐานได้จากการศึกษาเครื่องปั้นดินเผาในลักษณะและรูปแบบต่าง ๆ

เครื่องปั้นดินเผาอีสานยุคก่อนประวัติศาสตร์

เครื่องปั้นดินเผาดินเผา นับเป็นวัตถุทางวัฒนธรรมที่มนุษย์ผลิตขึ้น และอยู่คู่กับสังคมมนุษย์เกือบทั่วทุกภูมิภาคของโลกมานับนาน ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์หรือราว 18000 มาแล้ว สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน การผลิตเครื่องปั้นดินเผานับเป็น “พฤติกรรมสากล” (Universal behavior) ที่พบได้ทั่วโลก และเครื่องปั้นดินเผาถือเป็นหนึ่งในประดิษฐกรรมสังเคราะห์ ประเภทแรก ๆ ของโลก หลังจากที่มีมนุษย์เริ่มรู้จักการใช้ไฟ และสามารถใช้ไฟในระดับอุณหภูมิสูงอย่างไม่เคยมีมาก่อนได้ ดังนั้น ภาชนะดินเผาก็ถือเป็นเครื่องหมายสำคัญประเภทหนึ่ง ที่แสดงถึงความเป็นมนุษย์สมัยใหม่ ที่แบ่งให้เห็นความแตกต่างทางวัฒนธรรมและระดับสติปัญญา ระหว่างมนุษย์สมัยใหม่ (anatomically modern humans หรือ โฮโมเซเปียนส์) ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของมนุษย์ปัจจุบัน กับมนุษย์ดั้งเดิมที่มีมาก่อนหน้า เช่น มนุษย์โฮโมอีเรกตัส (Homo erectus) หรือ มนุษย์นีแอนเดอร์ธาล (Homo neanderthalensis) (ธนิก เลิศชาญฤทธิ์: 2560)

ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาอยู่คู่กับวิถีชีวิตของมนุษย์จากการนำดินมาปั้นเป็นรูปร่างต่าง ๆ แล้วนำไปเผาไฟ ให้เป็นผลิตภัณฑ์ ที่แข็งแกร่งคงรูป เหมาะกับการนำไปใช้ประโยชน์ต่าง ๆ มากมาย เช่น หม้อน้ำ แจกัน ถ้วยชาม อิฐ และรูปปั้น และเมื่อชุมชนใด มีการผลิตอย่างต่อเนื่องเป็นเวลายาวนาน ก็จะมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นตน ทั้งในด้านคุณภาพ และรูปแบบ จนกลายเป็น

เอกลักษณ์เฉพาะตัว และสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง เครื่องปั้นดินเผา จึงเป็น ศิลปวัตถุอย่างหนึ่ง ที่สามารถบ่งบอกถึงพัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรม รวมถึงเทคโนโลยี ของชนแต่ละเชื้อชาติ ได้เป็นอย่างดี

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือ ภาคอีสานของไทยนั้น เป็นแหล่งอารยธรรมเก่าแก่ มีร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ และมีการผลิตเครื่องปั้นดินเผามาเป็นเวลายาวนาน ในด้านความสำคัญของเครื่องปั้นดินเผาที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ในภาคอีสาน เครื่องปั้นดินเผาจัดเป็นเป็นงานหัตถกรรม ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของมนุษย์มาโดยตลอดทุกยุค ทุกสมัย มนุษย์นำเครื่องปั้นดินเผามาใช้ในด้านเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน การก่อสร้าง ตลอดจนการใช้ประกอบในพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ โดยนักโบราณคดีทั้งในและต่างประเทศ เช่น ศาสตราจารย์ชาร์ล ไฮแอม (Professor Charles Higham), ดร. จอยซ์ ซี. ไวท์ (Dr. Joyce C. White) ฯลฯ ได้ค้นพบหลักฐานเกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสานเป็นจำนวนมากจากหลากหลายแหล่งทั่วภาคอีสาน ที่มีความหลากหลายทั้งในด้านรูปทรง ลวดลาย ตลอดจนการตกแต่งด้วยเทคนิคต่าง ๆ และได้ระบุอายุของเครื่องปั้นดินเผาเหล่านั้นว่ามีความเก่าแก่ ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ คือ ปลายยุคหินใหม่ (5,000-3,500 ปีมาแล้ว) ถึงยุคเหล็ก (2,500-1,500 ปีมาแล้ว) มาจนถึงยุคประวัติศาสตร์ คือ ยุควัฒนธรรมเขมร ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15 -19 (1,200-700 ปีมาแล้ว) มาจนถึงยุคปัจจุบันที่ยังคงมีการผลิตเครื่องปั้นดินเผากระจายตัวอยู่ทั่วภาคอีสาน

แหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ในภาคอีสาน

การผลิตภาชนะดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ในภาคอีสานนั้นมีการค้นพบอย่างมากมายและกระจายตัวอยู่ทั่วบริเวณภาคอีสาน โดยมีความเก่าแก่ตั้งแต่ยุคหินใหม่เป็นต้นมา (5,000-3,500 ปีมาแล้ว) ต่อเนื่องมาจนถึงยุคเหล็ก (2,500-1,500 ปีมาแล้ว) สำหรับแหล่งโบราณคดีที่มีการขุดค้นสามารถแบ่งตามภูมิภาคตามแหล่งลุ่มน้ำที่มีอยู่ในอีสาน คือ 1.แหล่งโบราณคดีแถบลุ่มน้ำสงคราม เช่น หลุมขุดค้น บ้านเชียง,บ้านอ้อมแก้ว และบ้านนาดี ฯลฯ 2.แหล่งโบราณคดีแถบลุ่มน้ำมูล เช่น บ้านโนนวัด และบ้านปราสาท ฯลฯ 3.แหล่งโบราณคดีแถบลุ่มน้ำชี เช่น โนนนกทา และบ้านเชียงเหียน ฯลฯ (ธนิช เลิศชาญฤทธ์, 2560) จากการขุดค้นโดยนักโบราณคดีในหลายแหล่งสามารถพบภาชนะดินเผาเป็นจำนวนมากที่มีความเชื่อมโยงกับพิธีกรรมฝังศพ และความเชื่อเรื่องโลกหลังความตายของคนในอดีต โดยในด้านรูปแบบภาชนะดินเผานั้นมีวิวัฒนาการ และความหลากหลาย รวมถึงมีลักษณะร่วมกันด้านวัตถุประสงค์การใช้งาน ,ด้านรูปแบบ และเทคโนโลยีการผลิต ที่แสดงถึงความเชื่อมโยงระหว่างภาชนะดินเผากับวิถีชีวิตคนในอดีต

แหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์แถบลุ่มน้ำมูล

แหล่งโบราณคดียุคก่อนประวัติศาสตร์แถบลุ่มน้ำมูล หรือที่ราบสูงโคราชตอนล่าง มีการขุดค้นบริเวณลุ่มแม่น้ำมูลตอนบนในเขตจังหวัดนครราชสีมา หรือที่รู้จักกันโดยทั่วไปในชื่อ “กลุ่มวัฒนธรรมทุ่งสำริด” แหล่งชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์มักตั้งอยู่บนเนินดินสูงท่ามกลางที่ลุ่มต่ำ น้ำท่วมถึง ซึ่งมีลำห้วยสาขาจากลำน้ำมูลจำนวนมาก โดยแหล่งขุดค้นที่สำคัญแถบลุ่มน้ำมูลประกอบด้วย แหล่งโบราณคดี บ้านโนนวัด และบ้านประสาท (Higham, 1996) เป็นแหล่งขุดค้นขนาดใหญ่ที่สามารถเป็นข้อมูลอ้างอิงถึงวัฒนธรรมการผลิตเครื่องปั้นดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ในภาคอีสานได้เป็นอย่างดี

แหล่งโบราณคดีบ้านโนนวัด

แหล่งขุดค้นนี้เป็นแหล่งโบราณคดีที่มีหลุมขุดค้นทางโบราณคดีที่ใหญ่ที่สุด และมีความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมที่ยาวนาน ตั้งอยู่ในเขตตำบลพลสงคราม อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา มีการขุดพบหลุมศพ กระจุกมนุษย์ เครื่องประดับ และเครื่องปั้นดินเผาโบราณหลายดง ซึ่งมีอายุใกล้เคียงกับแหล่งโบราณคดีบ้านเชียงที่จังหวัดอุดรธานี แหล่งอารยธรรมบ้านโนนวัด มีอายุราว 4,500 ปี ผลการขุดค้นพบร่องรอยของมนุษย์ที่เข้ามาตั้งรกรากและอยู่อาศัยในพื้นที่อย่างต่อเนื่องกว่า 200 ชั่วคน ซึ่งต่างก็ได้ผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนมาใช้พื้นที่แห่งนี้ ตั้งแต่ยุคหินใหม่ตอนปลายเมื่อกว่า 4,000 ปีก่อน เรื่อยมาจนถึงยุคสำริด ยุคเหล็ก และยุคประวัติศาสตร์สมัยทวารวดี สมัยอาณาจักรเขมรเรืองอำนาจ และสมัยอาณาจักรอยุธยา หรือแม้แต่ยุคกรุงรัตนโกสินทร์ในปัจจุบัน โดยมีการพบภาชนะดินเผาลักษณะ คอแคบ ปากผาย ที่ถือเป็นลักษณะเด่นของแหล่งนี้ โดยภาชนะดินเผาบางชิ้นที่ขุดพบปรากฏลายเขียนสีแดงคล้ายกับลักษณะบ้านเชียง (Higham, 2009)

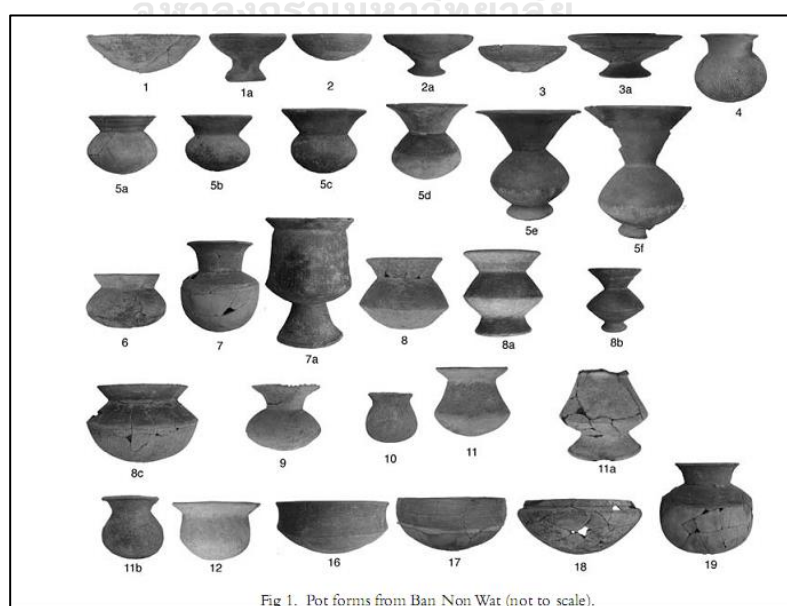

Fig 1. Pot forms from Ban Non Wat (not to scale).

ภาพที่ 20 รูปแบบเครื่องปั้นดินเผาบ้านโนนวัด ยุคก่อนประวัติศาสตร์

(ที่มา : Barribeau,T.[2007].The Bronze Age Funerary Ceramics of Ban Non Wat .M.A. diss.University of Otago,Dunedin.)

แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท

แหล่งโบราณคดีที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดนครราชสีมา มีอายุราว 3,000-1,000 ปีมาแล้ว กรมศิลปากรได้ดำเนินการศึกษาเรื่องราว ของแหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท ตั้งแต่ปี 2526,2527 และ 2534 ผลจากการศึกษาพบว่าแหล่งโบราณคดีบ้านปราสาทมีลักษณะเป็นเนินดินขนาดใหญ่ มีคูน้ำคันดินล้อมรอบ 1 ชั้น มีลำธารปราสาทไหลผ่านด้านเหนือได้มีมนุษย์เข้ามาอาศัยตั้งชุมชนครั้งแรกราว 3,000 ปี มาแล้ว มนุษย์กลุ่มนี้รู้จักการเพาะปลูก ข้าวและเลี้ยงสัตว์แล้ว มีการใช้สำริดบ้างแต่ไม่แพร่หลาย มีการทำภาชนะดินเผา ลักษณะเครื่องปั้นดินเผาบ้านปราสาท มีทั้งชนิดที่ตกแต่งลวดลายและไม่ตกแต่งลวดลาย โดยการตกแต่งอาจจะเป็นลายเชือกทาบ ผิวด้านนอก และด้านในเคลือบด้วยน้ำดินสีแดง บางส่วนมีการขีดมัน ส่วนรูปทรงที่พบ เช่น จาน หม้อ และคนโทปากแตรที่มีคอแคบสูงปากกว้างบาน ลำตัวกลมแป้น พร้อมทั้งมีการนำเหล็ก สำริด หินสีต่าง ๆ เช่น หินคาร์เนเลียน หินอเกต มาผลิตทำเครื่องใช้ เครื่องประดับอย่างแพร่หลาย จนถึงราวพุทธศตวรรษที่ 16 หรือราว 1,000 ปีมาแล้ว จากนั้นวัฒนธรรมทวารวดี และวัฒนธรรมเขมร ได้เข้ามามีบทบาทในชุมชนบ้านปราสาท โดยเป็นช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ก่อนที่ชุมชนแห่งนี้จะสิ้นสุดไป (สำนักงานประชาสัมพันธ์ จังหวัดนครราชสีมา(ออนไลน์), 2560)

ภาพที่ 21 เครื่องปั้นดินเผาจากแหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท

ที่มา : พิพิธภัณฑ์เมืองนครราชสีมา(ออนไลน์).

http://www.koratmuseum.com/2_prehistory.html

รูปแบบเครื่องปั้นดินเผาบ้านโนนวัต และบ้านปราสาทยุคก่อนประวัติศาสตร์

แหล่งชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ แถบบริเวณลุ่มแม่น้ำมูลตอนบน ในเขตจังหวัดนครราชสีมา มีความสามารถในการผลิตภาชนะดินเผาเพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะใช้เป็นภาชนะสำหรับปรุงอาหาร ใส่อาหาร หรือเก็บถนอมอาหาร และภาชนะที่สร้างขึ้นใช้ในพิธีกรรม ที่มีรูปแบบสวยงาม และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาชนะทรงปากแตรมีลักษณะคล้ายคนโท คอแคบ ปากผายออก เคลือบผิวด้วยน้ำดินสีแดงและขัดมัน บางใบมีการตกแต่งผิวด้วยลายเชือกทาบ หรือลายเขียนสีคล้ายแบบบ้านเชียง ภาชนะดินเผา ที่เป็นลักษณะเฉพาะเรียกว่า “แบบบ้านปราสาท” ซึ่งมีทรงโดดเด่น คือ คอคอดเล็ก ปากบานผายออกคล้ายปากแตร บางใบมีขอบฐานขนาดเล็ก เคลือบน้ำโคลนสีแดง และบางใบมีการเขียนลายสีแดง เช่น ลวดลายวงก้นหอย ต่อมานิยมใช้ภาชนะดินเผาที่มีลักษณะเด่นเรียกว่า “พิมายดำ” เป็นภาชนะเนื้อสีดำ ผิวเรียบขัดมัน หรือผิวด้าน ตกแต่งผิวด้วยลายเชือกทาบ ส่วนใหญ่เป็นภาชนะขนาดใหญ่และมักเป็นจำพวกชาม โดยสามารถแบ่งช่วงสมัยพัฒนาการด้านการผลิตเครื่องปั้นดินเผาได้ดังนี้

ยุคต้นเป็นช่วงที่ตรงกับยุคหินใหม่ อยู่ในช่วงอายุประมาณ 3,000 – 3,700 ปีมาแล้ว เป็นสมัยแรกของการเริ่มตั้งชุมชนอย่างถาวรที่นี้ หลักฐานที่พบในสมัยนี้ประกอบไปด้วย เศษภาชนะดินเผา มีผิวเรียบขัดมันขาว มีการตกแต่งด้วยลายจุดขีดและเขียนสี บางครั้งมีลายกุด ลายจุด หรือลายประทับ และมีการทาหรือเขียนด้วยสีแดง ยุคกลางเป็นช่วงที่ตรงกับยุคสัมฤทธิ์ มีอายุระหว่าง 2,500 – 3,000 ปีมาแล้ว ในสมัยนี้เริ่มมีความแตกต่างจากยุคหินใหม่ คือ ได้พบหลักฐานการใช้โลหะสัมฤทธิ์ เช่น หัวขวานและสิ่วสัมฤทธิ์ และได้พบหลักฐานการหล่อสัมฤทธิ์ เช่น แม่พิมพ์หินทราย แม่พิมพ์ดินเผา และเบ้าดินเผา เป็นต้น นอกจากนี้ภาชนะดินเผาในสมัยนี้ยังมีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดจากสมัยหินใหม่ ซึ่งลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของภาชนะดินเผายุคสัมฤทธิ์ในแถบลุ่มแม่น้ำมูลตอนบน คือ มีสีแดงขัดมัน คอของภาชนะแคบมาก และปากผายออก มีลักษณะคล้ายกระโถนปากแตร และได้พบภาชนะดินเผาเขียนสี ภาชนะรูปทรงกระโถนปากแตร พบเป็นครั้งแรกที่แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ต่อมาได้มีการพบภาชนะนี้มากขึ้นตามแหล่งโบราณคดีในเขตลุ่มแม่น้ำมูลตอนบนทั่วไป

ยุคปลายเป็นช่วงที่ตรงกับยุคเหล็ก มีอายุประมาณ 1,500 – 2,500 ปีมาแล้ว พบหลักฐานสำคัญ คือ ประเพณีการฝังศพที่สืบต่อมาจากสมัยสัมฤทธิ์ และกิจกรรมการอยู่อาศัย การผลิตของใช้ในชุมชน ในยุคเหล็กเป็นระยะสุดท้ายของการฝังศพที่บ้านโนนวัต ลักษณะของภาชนะดินเผาที่พบ มีสี

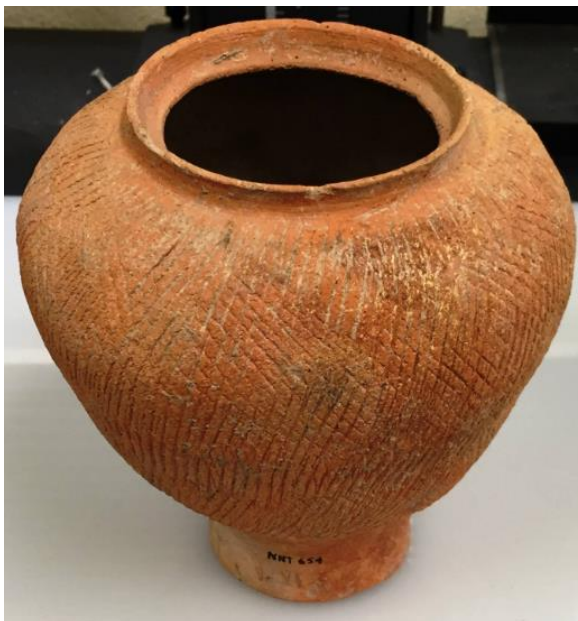
ดำ ชัดมันและทำเป็นเส้นลายในตัว เกิดจากการใช้ก้อนหินกรวดกลากทำลวดลายบนผิวภาชนะ ภาชนะดินเผาแบบนี้ เป็นที่รู้จักกันดี คือ ภาชนะแบบ “พิมายดำ” เป็นลักษณะเด่นของภาชนะสมัย เหล็กในบริเวณลุ่มแม่น้ำมูลตอนบน

แหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์แถบลุ่มน้ำชี

การศึกษาทางโบราณคดี พบว่า ในบริเวณลุ่มน้ำชี มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง เหมาะแก่การเพาะปลูกและตั้งถิ่นฐาน จึงปรากฏชุมชนตั้งแต่ปลายยุคโลหะเป็นต้นมาในบริเวณลุ่มน้ำชี เกือบทั่วบริเวณในบริเวณกว้าง มีหลักฐานทางโบราณคดีที่ผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์เมื่อประมาณ 3,500 ปีมาแล้วเป็นต้นมา เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ของลุ่มน้ำชีที่จะมีน้ำหลากในช่วงฤดูฝน และมีน้ำน้อยในช่วงฤดูแล้ง ทำให้ผู้ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานจะต้องเลือกเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่ที่เป็นเนินดินขนาดที่สามารถตั้งชุมชนได้ เพื่อป้องกันน้ำท่วมในช่วงฤดูน้ำหลาก และต้องไถลำนน้ำที่มีน้ำตลอดปีเพื่อเอื้อต่อการดำรงชีวิตประจำวัน และการเพาะปลูก และมักจะไม่อยู่ติดกับลำน้ำขนาดใหญ่ที่จะเอ่อล้นฝั่งในช่วงฤดูน้ำหลาก แต่จะอยู่ห่างออกมาอยู่ตามขอบบริเวณที่สูงของแอ่งที่น้ำมาไม่ถึง หรือหากอยู่ติดลำน้ำก็จะเลือกตั้งถิ่นฐานบนเนินดินขนาดใหญ่ เช่น บ้านโนนนกทา อำเภอหนองนาคำ จังหวัดขอนแก่น ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ชุมชนแถบนี้ได้มีการผลิตเครื่องปั้นดินเผาเพื่อตอบสนองวิถีชีวิต ตลอดจนเครื่องอุทิศแต่ผู้ตายจากความเชื่อเรื่องโลกหลังความตาย โดยมีอายุที่ใกล้เคียงกับแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง แต่ในการความประณีตในการขึ้นรูป การตกแต่ง ตลอดจนความหลากหลายของรูปทรงที่มีน้อยกว่าเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียง

แหล่งโบราณคดีโนนนกทา

แหล่งโบราณคดีโนนนกทา หมู่บ้านนาดี อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น เป็นเนินดินที่สำรวจพบหลุมฝังศพมนุษย์ไม่ต่ำกว่า 205 แห่ง และพบภาชนะดินเผามากมายทั้งสมบูรณ์และชิ้นส่วนและประมาณ 800 ใบ การศึกษาลักษณะของภาชนะดินเผาและรูปแบบการฝังศพนั้นพบว่า แหล่งนี้มีพัฒนาการ 3 ช่วง กล่าวคือ ในช่วง 5,000-3,500 ปีมาแล้วนั้น มีการใช้เคลือบขาวผสมในเนื้อดินทำภาชนะดินเผา ส่วนใหญ่เป็นภาชนะก้นกลม ตกแต่งด้วยลายเชือกทาบ และลายขีดเขียน พร้อมทั้งพบกระดูกกวาง กระดูกสัตว์ป่าหลายชนิดอยู่ด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแหล่งโนนนกทานั้นได้มีการเพาะปลูกข้าวแล้ว และทำการล่าสัตว์ป่า และอาจมีการเลี้ยงสัตว์จำพวกวัว สุนัข และหมู ส่วนเครื่องปั้นดินเผาพบขวานหินขัด เศษสำริด หัวขวานโลหะ ต่อมาช่วง 2,500-1,500 ปีมาแล้ว ได้ปรากฏว่ามีการใช้สำริดอย่างแพร่หลาย พบเบ้าหลอมโลหะและแม่พิมพ์หินทราย

ภาพที่ 22 เครื่องปั้นดินเผาจากแหล่งโบราณคดีโนนนกทา
ที่มา: <https://www.matichon.co.th/news/483848>

รูปแบบเครื่องปั้นดินเผาโนนนกทาก่อนประวัติศาสตร์

1. สมัยต้น อายุประมาณ 5,000 – 3,500 ปีมาแล้ว หลักฐานที่พบ ได้แก่ ขวานหินขัด ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาลายจุดขีด ลายกดประทับและเชือกทาบ ที่มีแถบข้าวปน ซึ่งแสดงว่ามีการเพาะปลูกข้าวแล้วควบคู่กับการเลี้ยงสัตว์ เช่น หมู วัว สุนัข ฯลฯ การล่าสัตว์ป่า การจับสัตว์น้ำมาเป็นอาหาร และแลกเปลี่ยนสินค้าแบบต่างตอบแทน นอกจากนี้ยังได้พบลูกปัดเปลือกหอยในหลุมฝังศพอีกด้วย

2. สมัยกลาง-ปลาย อายุประมาณ 3,500 – 1,800 ปีมาแล้ว ในสมัยนี้ได้พบเครื่องปั้นดินเผาส่วนใหญ่เป็นภาชนะทำเป็นก้นกลมตกแต่งด้วยลายเชือกทาบ ตกแต่งด้วยลายขีดเขียน บางส่วนเป็นภาชนะดินเผาแบบมีเชิงขนาดเล็ก และมีการพบภาชนะบางชิ้นมีลักษณะแตกต่างจากชิ้นอื่น ๆ คือ หม้อก้นกลม ที่มีการตกแต่งด้วยการปั้นแปะดินมีลักษณะคล้ายเขาสัตว์สั้น ๆ บริเวณไหล่ของภาชนะ

แหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์แถบลุ่มน้ำสงคราม

ลุ่มน้ำสงครามตั้งอยู่ในบริเวณแอ่งสกลนคร ตอนเหนือของแอ่งโคราช มีแม่น้ำที่สำคัญ คือ แม่น้ำสงคราม ที่มีต้นกำเนิดอยู่กลางของแอ่งสกลนคร แล้วไหลไปทางทิศตะวันออกลงสู่แม่น้ำโขงที่จังหวัดนครพนม โดยแถบลุ่มน้ำสงคราม มีลักษณะภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมแก่การตั้งถิ่นฐานของคนยุค

โบราณเป็นอย่างดี ดังที่ได้มีการพบร่องรอยอารยธรรมที่มีความเก่าแก่ตั้งแต่ยุคหินใหม่เป็นต้นมา (5,000-3,500 ปีมาแล้ว) ต่อเนื่องมาจนถึงยุคเหล็ก (2,500-1,500 ปีมาแล้ว) โดยเฉพาะแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง, บ้านอ้อมแก้ว และบ้านธาตุ ฯลฯ

แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง

แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง ได้รับการยกย่องให้เป็นพื้นที่สำคัญทางวัฒนธรรมแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง เป็นพื้นที่เก่าแก่ทางวัฒนธรรมที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทยและของโลก ก่อนที่มีการขุดค้นทางโบราณคดี บ้านเชียงเป็นเพียงหมู่บ้านแห่งหนึ่งในเขตพื้นที่ตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ชาวบ้านไม่ได้สนใจเศษภาชนะดินเผาลายเขียนสีที่กระจัดกระจายอยู่ตามพื้นดินในหมู่บ้าน แต่เมื่อนักโบราณคดีนำไปตรวจวิเคราะห์ห้อย่างมีระบบ อ้างอิงกับกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ จึงพบว่า เป็นศิลปวัตถุที่มีความเก่าแก่ย้อนไปถึงสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ด้วยเหตุนี้จึงเกิดการศึกษาค้นคว้าวิจัยทางโบราณคดีอย่างจริงจังขึ้น นับตั้งแต่ พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา บ้านเชียงกลายเป็นแหล่งโบราณคดีที่สำคัญ และเป็นที่ยึดมั่นในหมู่นักโบราณคดี นักวิจัย ตลอดจนนักวิชาการอีกหลากหลายสาขาทั้งไทยและต่างประเทศ มีการดำเนินการศึกษาค้นคว้าแบบบูรณาการ ในลักษณะการวิจัยแบบสหวิทยาการ จนเกิดเป็นโครงการความร่วมมือระหว่างประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาขึ้นใน พ.ศ. 2516 หลักฐานจำนวนมากที่พบจากการขุดค้นทางโบราณคดี เป็นสิ่งยืนยันถึงความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาความคิดสร้างสรรค์ของคนบ้านเชียงในอดีต สะท้อนให้เห็นภาพวิถีชีวิตของชุมชนเกษตรกรรมในยุคแรกเริ่มของไทย ที่มีพัฒนาการทางสังคมที่มีแบบแผน และการสร้างสรรค์นวัตกรรมต่าง ๆ ที่แสดงถึงความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โดยมีการขุดค้นพบโบราณวัตถุมากมาย เช่น การผลิตโลหะสำริด และเหล็กมาผลิตเป็นเครื่องมือเครื่องใช้และเครื่องประดับ แต่สิ่งที่โดดเด่นที่สุดคือเครื่องปั้นดินเผา ที่ภาชนะส่วนใหญ่มีเนื้อดินสีชาวนวล ใล่ลู่ ลำตัวกลม และหักเป็นสัน ก้นภาชนะ มีทั้งแบบกลม และแหลม มักไม่มีการตกแต่งลวดลาย แต่บางชิ้นมีการตกแต่งด้วยลายขีดขีต และเขียนลวดลายสีแดงที่บริเวณไหล่ของภาชนะ รวมถึงความหลากหลายของรูปทรงภาชนะมีทั้งชนิดก้นกลมและชนิด มีเชิงสูง ปลายผาย ขอบปากมีสัน มีการตกแต่งด้วยการเขียนลวดลายสีแดง สีที่ใช้เขียนเรียกว่า “สีดินเทศ” ลวดลาย ที่เขียนส่วนใหญ่เป็นลายเรขาคณิต ลายสีเหลี่ยม ลายวงกลม ลายก้านขด และลายก้นหอย

ภาพที่ 23 เครื่องปั้นดินเผาจากแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง

ที่มา: <https://www.udonmap.com/udonthaniforum/ceramics-where-to-buy-in-udon-t36038.html>

รูปแบบเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียงยุคก่อนประวัติศาสตร์

บ้านเชียงเป็นชุมชนเกษตรกรรมที่มีผู้คนอาศัยทำการเพาะปลูกข้าวและเลี้ยงสัตว์ โดยเลี้ยงวัวและหมู ซึ่งพบว่า ประเพณีการฝังศพของมนุษย์ชุมชนแห่งนี้มีรูปร่างแบบต่าง ๆ ดังนี้ ฝังโดยวางศพในลักษณะนอนงอเข่า หรือฝังโดยวางศพในลักษณะนอนหงายเหยียดยาว และสำหรับศพเด็กนั้นใช้วิธีบรรจุศพใส่ในภาชนะดินเผาขนาดใหญ่แล้วนำไปฝังดิน สรุปลแล้วชุมชนแห่งนี้มีการฝังศพในระยะแรกนั้น ได้นิยมนำภาชนะดินเผาวางลงในหลุมฝังศพและมีการใช้เครื่องประดับตกแต่งร่างกายให้ผู้ตายด้วย โดยช่วงสมัยพัฒนาการด้านการผลิตเครื่องปั้นดินเผาได้ดังนี้

สมัยต้น (Early Period) มีอายุตั้งแต่ราว 5,600 – 3,000 ปีมาแล้ว มีการฝังศพแบบนอนหงายเหยียดยาว มีภาชนะวางอยู่ที่เท้าหรือศีรษะ และศพฝังแบบงอตัว ไม่มีของฝังรวมอยู่ด้วย โดยภาชนะดินเผาในระยะแรกในสมัยต้น คือ ภาชนะดินเผาสีดำ-เทาเข้ม มีเชิงหรือฐานเตี้ย ๆ ตกแต่งด้วยลายขีดเป็นเส้นคดโค้ง ในระยะที่ 2 ของ สมัยต้น มีภาชนะดินเผาขนาดใหญ่ที่ใช้บรรจุศพเด็ก ในระยะที่ 3 ของสมัยต้น มีภาชนะแบบที่มีผนังด้านข้าง ตรงถึงเกือบตรง รูปร่างเป็นภาชนะทรงกระบอก (Beaker) และในระยะที่ 4 ของสมัยต้น มีภาชนะประเภทหม้อก้นกลม ตกแต่งบริเวณไหล่ภาชนะด้วย

ลายขีดเป็นเส้นคดโค้งผสมกับการระบายสี มีการตั้งชื่อเรียกว่า “ภาชนะแบบบ้านอ้อมแก้ว” เนื่องจากได้พบเป็นครั้งแรกที่บ้านอ้อมแก้วซึ่งอยู่ไม่ไกลจากบ้านเชียง

สมัยกลาง (Middle Period) มีอายุตั้งแต่ราว 3,000 – 2,300 ปีมาแล้ว มีการฝังศพแบบนอนหงายเหยียดยาว มีเศษภาชนะดินเผาที่ถูกทุบคลุมศพ ภาชนะดินเผาลักษณะที่โดดเด่น ได้แก่ ภาชนะดินเผาขนาดใหญ่ ผิวนอกสีขาว ส่วนไหล่ภาชนะหักเป็นมุม หรือโค้งมากจนเกือบเป็นมุมค่อนข้างชัด มีทั้งแบบที่มีก้นกลม และก้นแหลม บางใบมีการตกแต่งด้วยลายขีดผสมกับลายเขียนสีที่บริเวณใกล้ปากภาชนะในช่วงปลายสุดของสมัยกลางเริ่มมีการตกแต่งปากภาชนะดินเผาแบบนี้ด้วยการทาสีแดง

สมัยปลาย (Late Period) มีอายุตั้งแต่ราว 2,300 – 1,800 ปีมาแล้ว การฝังศพแบบนอนหงายเหยียดยาวมีภาชนะดินเผาเต็มใบวางอยู่บนลำตัว ภาชนะดินเผาที่พบในช่วงต้นของสมัยปลาย ได้แก่ ภาชนะเขียนลายสีแดงบนพื้นสีขาวนวล ต่อมาในช่วงกลางสมัยเริ่มมีภาชนะดินเผาเขียนลายสีแดงบนพื้นสีแดง ถัดมาในช่วงท้ายสุดของสมัยจึงเริ่มมีภาชนะดินเผาทำด้วยน้ำดินสีแดงแล้วขัดมัน (กรมศิลปากร, มรดกวัฒนธรรมบ้านเชียง.2550)

2.3.3 กรอบการศึกษาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อนำไปสู่การแนวทางการพัฒนาเครื่องปั้นดินเผา

การศึกษารูปแบบเครื่องปั้นดินเผาอีสานยุคก่อนประวัติศาสตร์ ด้วยการนำข้อมูลทางโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับภาชนะดินเผา และจากแหล่งข้อมูลทางการวิจัยและแหล่งรวบรวมภาชนะดินเผา ที่ได้รวบรวมลักษณะทางกายภาพด้านรูปร่างของภาชนะดินเผาในแต่ละแหล่งโบราณคดีภายในพื้นที่ภาคอีสาน โดยเฉพาะกลุ่มภาชนะยุคก่อนประวัติศาสตร์ ที่มีความสำคัญในด้านทุนทางวัฒนธรรม นำมาถอดแบบเป็นภาพลายเส้นกรอบนอกภาชนะดินเผาเพื่อแสดงลักษณะรูปร่าง เพื่อทำการจำแนก จัดหมวดหมู่รูปร่าง ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแตกต่างของภาชนะดินเผา ตามหลักสัจจวิทยาจากลักษณะย่อยทางกายภาพด้านรูปร่าง (Form Attributes) ที่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า ประกอบด้วย 1.การจำแนกตามค่านิยามชื่อเรียกตามชนิดของภาชนะดินเผา (Joukowsky :1 9 8 0) 2.การจำแนกด้วยรูปร่างลำตัวที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของส่วนประกอบหลักของภาชนะ คือ ลำตัว (Penellope:1973) 3. การจำแนกส่วนประกอบรูปร่างภาชนะที่แสดงลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นเฉพาะส่วน เช่น ปาก, ลำตัว, ก้น และฐาน (Joukowsky :1980) โดยทั้งสามแนวทางเป็นหลักพื้นฐานในการเก็บข้อมูลด้านสัจจวิทยาของเครื่องปั้นดินเผาในทางโบราณคดี ที่นำไปสู่การวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปร่างภาชนะในแต่ละแหล่ง เพื่อสร้างฐานข้อมูลที่สามารถอธิบาย และแสดงรายละเอียดที่ชัดเจนของลักษณะเฉพาะด้านรูปร่างภาชนะดินเผาภาคอีสาน ซึ่งผลจากการศึกษา

สามารถนำลักษณะเฉพาะด้านรูปทรงที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา จากพื้นฐานรูปทรงที่แสดงเอกลักษณ์ของภาชนะดินเผาอีสานต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาเครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีตเพื่อการออกแบบรูปทรงสำหรับการ พัฒนาอย่างยั่งยืน มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนารูปแบบที่สอดคล้องกับ แนวความคิดทุนวัฒนธรรม เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสาน ผู้วิจัยได้ลง พื้นที่สำรวจเก็บข้อมูลจากแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาในพื้นที่ชุมชนภาคอีสาน จำนวน 11 จังหวัด เพื่อ สร้างฐานข้อมูลด้านศักยภาพด้านการผลิตโดยการสร้างเกณฑ์การประเมินด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์, ด้านวัตถุดิบ และทักษะและเทคโนโลยีการขึ้นรูป, การตกแต่ง รวมถึงการตลาด ที่สามารถเชื่อมโยงกับ หลักพื้นฐานในการออกแบบและผลิตเครื่องปั้นดินเผา คือ รูปทรง โดยสร้างเกณฑ์ในการคัดกรองเพื่อ เลือกประเภทของศิลปะที่มีความเหมาะสมด้านการแสดงเอกลักษณ์ และความเหมาะสมกับการ ประยุกต์ใช้กับการออกแบบ และผลิตเครื่องปั้นดินเผา เพื่อนำไปสู่แนวทางการสร้างความยั่งยืนของ กลุ่มอาชีพผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผาในชุมชนภาคอีสาน โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้ต่อไปนี้

3. 1 ทักษะความสามารถการผลิตเครื่องปั้นดินเผาในชุมชนภาคอีสาน
3. 2 ลักษณะเฉพาะเครื่องปั้นดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์
 3. 2.1 การจำแนกเครื่องปั้นดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์
3. 3 กรอบแนวทางการสร้างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรง
- 3.4 การประเมินคู่มือเพื่อการออกแบบการจากผู้เชี่ยวชาญ
3. 5 การประเมินคู่มือเพื่อการออกแบบการจากผู้ผลิต
3. 6 แนวทางการประเมินผลการออกแบบจากผู้บริโภค

3.1 ทักษะความสามารถด้านการผลิตเครื่องปั้นดินเผาในชุมชนภาคอีสาน

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และไม่มี โครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์ (Interview) เพื่อการเก็บข้อมูลที่ผู้วิจัยใช้วิธีการสนทนากับผู้ตอบ ในลักษณะที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน (Face to face interaction)

- การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัย ได้กำหนดโครงสร้างและคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าก่อนการไปเก็บข้อมูล และไป สัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลตามโครงสร้างคำถามที่ได้กำหนดไว้ ใช้เพื่อสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติและผู้เกี่ยวข้อง

เพื่อศึกษาจากมุมมองในหลายมิติ เป็นการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสาน ได้แก่ กลุ่มผู้ปฏิบัติ กลุ่มผู้เกี่ยวข้อง ในด้านรูปทรง การตกแต่ง เทคนิค กระบวนการ วัสดุ เพื่อวิเคราะห์และประเมินศักยภาพด้านการผลิตเครื่องปั้นดินเผาของแต่ละชุมชน

- การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยไม่ได้กำหนดโครงสร้างและคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า แต่จะอาศัยไปตั้งคำถามเฉพาะหน้ากับผู้ให้ข้อมูลแทน ใช้เพื่อสัมภาษณ์ผู้รู้ เพื่อให้ได้ข้อมูลศึกษาทางด้านพัฒนาการ วิทยาการของภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผา เพื่อนำไปวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาเครื่องปั้นดินเผา

จากการศึกษาข้อมูลและวางแผนเพื่อทำการสำรวจแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินศักยภาพในด้าน รูปแบบ ทักษะ กรรมวิธี ในการผลิตเครื่องปั้นดินเผาของแต่ละชุมชน โดยการสร้างเกณฑ์ในการจำแนกและจัดกลุ่มศักยภาพในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตเพื่อนำผลการจัดกลุ่มศักยภาพไปพิจารณาความเหมาะสมกับแนวทางการออกแบบจากผลการวิจัยนี้ที่ชุมชนนั้น ๆ สามารถผลิตได้บนพื้นฐานศักยภาพที่ชุมชนมีอยู่ หรือสามารถต่อยอดได้นำไปสู่การสร้างฐานข้อมูลเพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยที่มีความเหมาะสมกับศักยภาพของชุมชน

การลงพื้นที่สำรวจใน 11 จังหวัดที่มีการผลิตเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสาน ประกอบด้วย

- 1.จังหวัดมหาสารคาม
- 2.จังหวัดขอนแก่น
- 3.จังหวัดอุดรธานี
- 4.จังหวัดศรีสะเกษ
- 5.จังหวัดร้อยเอ็ด
- 6.จังหวัดยโสธร
- 7.จังหวัดหนองคาย
- 8.จังหวัดนครพนม
- 9.จังหวัดนครราชสีมา
10. จังหวัดสกลนคร
- 11.จังหวัดอุบลราชธานี

การวิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลด้วยตารางการจำแนกข้อมูลการผลิตเครื่องปั้นดินเผาของแต่ละชุมชน ซึ่งในการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักในการพัฒนารูปทรง ดังนั้น ใน

จากตารางการศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลทักษะความสามารถการผลิตเครื่องปั้นดินเผาของแต่ละชุมชน มีความสำคัญในด้านการนำข้อมูลไปวิเคราะห์หาแนวทางในการพัฒนาศักยภาพ และแนวทางการส่งเสริมที่มีความเหมาะสมกับชุมชนนั้น ๆ ที่สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนบนพื้นฐานศักยภาพของชุมชน โดยการเปรียบเทียบข้อมูลของชุมชน จะถูกนำไปจำแนกเปรียบเทียบทักษะความสามารถด้านการขึ้นรูป โดยที่การขึ้นรูปแต่ละเทคนิคสามารถเชื่อมโยงกับลักษณะรูปทรงพื้นฐานของของเทคนิคนั้น เช่น การตีขึ้นรูป ด้วยมือ จะสามารถสร้างรูปทรงกลม ที่ชุมชนภาคอีสาน โดยส่วนใหญ่มีความชำนาญ รวมถึงเทคนิคการตกแต่งที่ชุมชนมีความสามารถพัฒนาต่อยอดได้ โดยผู้วิจัยสร้างเกณฑ์ในการเปรียบเทียบเพื่อประเมินศักยภาพของชุมชนในภาคอีสาน

การประเมินทักษะความสามารถด้านการผลิตของชุมชนเครื่องปั้นดินเผาภาคอีสาน

จากฐานข้อมูลด้านศักยภาพด้านการผลิต ที่ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจและรวบรวมจากชุมชนที่มีการผลิตเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสาน 11 แหล่งการผลิต โดยข้อมูลที่ได้จะถูกนำมาจำแนกเพื่อเป็นแนวทางการวิเคราะห์ความเหมาะสมและแนวทางการพัฒนายั่งยืน สามารถเชื่อมโยงกับการออกแบบตามแนวทางของการวิจัยนี้ โดยประเด็นในการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังต่อไปนี้

การวิเคราะห์ศักยภาพด้านการขึ้นรูป

การขึ้นรูปเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสานโดยส่วนใหญ่เป็นแบบดั้งเดิมที่มีอยู่ 2 เทคนิคหลัก คือ 1.การตีขึ้นรูปด้วยไม้ตี และหินตุ้ ที่จะได้ผลิตภัณฑ์ ประเภทภาชนะทรงกลม 2. การขึ้นรูปแบบดินขุด ที่คลึงดินเป็นเส้นกลมยาวขดวนรอบเป็นวงบนฐานวางที่สามารถหมุนได้ เช่น หม้อที่แตกแล้ว หรือแป้นหมุนไม้ แล้วบีบไล่ให้เนื้อดินประสานกัน โดยภาชนะที่ได้จะมีขนาดใหญ่กว่าการตีขึ้นรูป ทั้งนี้ อาจมีการผสมกับตีแต่งทรงด้วยไม้ตีและหินตุ้ร่วมด้วย ปัจจุบันการขึ้นรูปมีการพัฒนามากขึ้น มีการใช้แป้นหมุนไฟฟ้า, การใช้แม่พิมพ์ การแบ่งกลุ่มชุมชนด้วยทักษะการขึ้นรูปอาจแบ่งได้ 3 ระดับความหลากหลายของการขึ้นรูปดังนี้

1.กลุ่มที่มีความหลากหลายมากที่สุด ได้แก่ ชุมชนด่านเกวียน ที่มีทักษะทั้งการขึ้นรูปด้วยแป้นหมุน, การปั้นมือ, รวมถึงการใช้แม่พิมพ์ ทั้งนี้ เป็นทักษะที่ใช้ในการผลิตเครื่องปั้นดินเผาอย่างสม่ำเสมอทำให้มีความหลากหลายของรูปแบบสินค้า รวมถึงเป็นแบบอย่างของหลายชุมชนในภาคอีสาน

2.กลุ่มที่มีทักษะการขึ้นรูปมากกว่าหนึ่งรูปแบบ กล่าวคือ อาจมีรูปแบบดั้งเดิมอยู่แล้ว แต่ได้พัฒนาทักษะเพิ่มเติม เช่น ชุมชนที่มีการตีขึ้นรูปแบบโบราณ แล้วเพิ่มการใช้แป้นหมุน หรือแม่พิมพ์ เพื่อให้ผลิตได้เร็วขึ้น ได้แก่ บ้านวังแก้ว จังหวัดขอนแก่น, บ้านไค้สวรรค์ จังหวัดหนองบัวลำภู, บ้าน

เชียงเครือ จังหวัดสกลนคร, บ้านหม้อ จังหวัดมหาสารคาม, บ้านกลาง จังหวัดนครพนม และบ้านคำอ้อ จังหวัดอุดรธานี

3.กลุ่มที่มีการขึ้นรูปอยู่เพียงลักษณะเดียว ได้แก่ ชุมชนที่ใช้การตีขึ้นรูปแบบโบราณเพียงอย่างเดียว เช่น บ้านโพนทราย จังหวัดศรีสะเกษ, บ้านน้ำคำน้อย จังหวัดยโสธร ชุมชนที่ใช้การขึ้นรูปด้วยแป้นหมุนเพียงอย่างเดียว เช่น บ้านปากห้วยวังนอง จังหวัดอุบลราชธานี และบ้านดอนกลาง จังหวัดหนองคาย

จากข้อมูลดังกล่าวสามารถสรุปข้อมูลด้านทักษะการขึ้นรูปได้ ดังต่อไปนี้

- การประเมินทักษะความสามารถการขึ้นรูป ด้วยเกณฑ์การวิเคราะห์หาสัดส่วนเทคนิคหลักในการขึ้นรูป เป็นส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลที่สามารถนำไปสู่แนวทางการประเมินศักยภาพด้านการขึ้นรูปของแต่ละชุมชนที่เป็นเกณฑ์เบื้องต้นในการเลือกแนวทางการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา ที่ชุมชนมีความสามารถในการผลิตตามแบบได้ โดยชุมชนในภาคอีสานมีเทคนิคหลักในการขึ้นรูปเครื่องปั้นดินเผาอยู่ 2 เทคนิค คือ การตีขึ้นรูปแบบดั้งเดิมมี 6 ชุมชน และการใช้แป้นหมุนมี 5 ชุมชน ดังผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบแผนภูมิต่อไปนี้

ภาพที่ 24 แผนภูมิสัดส่วนเทคนิคการขึ้นรูปหลัก ในชุมชนภาคอีสาน
ที่มา : ผู้วิจัย

ตารางที่ 4 สัดส่วนของชุมชนภาคอีสานที่มีเทคนิคหลักในการขึ้นรูป

สัดส่วนของชุมชนภาคอีสานที่มีเทคนิคหลักในการขึ้นรูป	
 การตีขึ้นรูปแบบดั้งเดิม	 การใช้แป้นหมุน
1. ชุมชนบ้านวังถั่ว จังหวัดขอนแก่น	1. ชุมชนด่านเกวียน จังหวัดนครราชสีมา
2. ชุมชนบ้านหม้อ จังหวัดมหาสารคาม	2. ชุมชนบ้านกลาง จังหวัดนครพนม
3. ชุมชนบ้านน้ำคำน้อย จังหวัดห้วยไร่	3. ชุมชนบ้านดอน จังหวัดหนองคาย
4. ชุมชนบ้านโพนทราย จังหวัดศรีสะเกษ	4. ชุมชนปากห้วยวังนอง จังหวัดอุบลราชธานี
5. ชุมชนบ้านโค้งสวรรค์ จังหวัดหนองบัวลำภู	5. ชุมชนบ้านเชียงเครือ จังหวัดสกลนคร
6. ชุมชนบ้านคำอ้อ จังหวัดอุดรธานี	

สรุปผลการประเมินทักษะความสามารถด้านการผลิตเครื่องปั้นดินเผา

จากผลการประเมินทักษะความสามารถด้านการขึ้นรูปเครื่องปั้นดินเผาชุมชนภาคอีสาน ที่แสดงผลด้านภาพรวมของทักษะการขึ้นรูปที่ชุมชนภาคอีสานมีความสามารถในการผลิตด้วยเทคนิคประกอบด้วย การตีขึ้นรูปแบบโบราณ และ การใช้แป้นหมุน รวมถึงเทคนิคการเผาที่ส่วนใหญ่เป็นเครื่องปั้นดินเผาประเภทอุณหภูมิต่ำ ไม่มีเคลือบ ที่สามารถเชื่อมโยงสู่การสร้างข้อกำหนดพื้นฐานสำหรับแนวทางการออกแบบที่มีความเหมาะสมกับความสามารถด้านการผลิตของชุมชน สอดคล้องกับแนวทางการใช้ทุนทางวัฒนธรรม จากการประยุกต์ใช้รูปแบบของเครื่องปั้นดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์มาเป็นแนวทางด้านการสร้างเอกลักษณ์ให้กับการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ เพื่อเพิ่มมูลค่าจากความหลากหลาย รวมถึงแสดงออกถึงความต่าง และเอกลักษณ์ เพื่อสร้างทางเลือกในการตอบสนองกลุ่มผู้บริโภคที่หลากหลายในปัจจุบัน จึงเป็นแนวทางที่สามารถทำให้อาชีพผลิตเครื่องปั้นดินเผาดำรงอยู่ได้ โดยแนวทางการเพิ่มมูลค่า ที่กระทบต่อต้นทุนด้านการผลิตน้อยที่สุดคือ การใช้การออกแบบจากทุนทางวัฒนธรรม ที่ได้รับการหล่อหลอม และผลิตซ้ำเพื่อสืบทอด ซึ่งทุนทางวัฒนธรรมถือเป็นทุนทางทรัพยากร และทุนทางเศรษฐกิจอย่างหนึ่ง ที่มีต้นทุนน้อยที่สุด (Bourdieu, 1986) ดังนั้น แนวทางการเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาภาคอีสานจากทุน

ทางวัฒนธรรม ผ่านการพัฒนาด้านรูปแบบที่มีแนวทางชัดเจน และความยืดหยุ่นเข้าใจง่ายสามารถปรับใช้ได้เองโดยชุมชน จึงมีความเหมาะสมกับบริบทของผู้ผลิตขนาดเล็กที่สามารถปรับใช้ได้ จากความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่น มีเอกลักษณ์ บนพื้นฐานทรัพยากร ทักษะ และกระบวนการผลิตที่มีอยู่ในชุมชน

3.2 ลักษณะเฉพาะเครื่องปั้นดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์

3.2.1 การจำแนกเครื่องปั้นดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์

การศึกษารูปแบบเครื่องปั้นดินเผาอีสานยุคก่อนประวัติศาสตร์ ด้วยการนำข้อมูลทางโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับภาชนะดินเผาและจากแหล่งข้อมูลทางการวิจัย และแหล่งรวบรวมภาชนะดินเผาที่รวบรวมลักษณะทางกายภาพด้านรูปทรงของภาชนะดินเผาในแต่ละแหล่งโบราณคดีภายในพื้นที่ภาคอีสาน โดยเฉพาะกลุ่มภาชนะยุคก่อนประวัติศาสตร์ ที่มีความสำคัญในด้านทุนทางวัฒนธรรม นำมาถอดแบบเป็นภาพลายเส้นกรอบนอกภาชนะดินเผาเพื่อแสดงลักษณะรูปทรง เพื่อทำการจำแนก จัดหมวดหมู่รูปทรง ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแตกต่างของภาชนะดินเผา ตามหลักสัญญาณวิทยาจากลักษณะย่อยทางกายภาพด้านรูปทรง ที่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า ประกอบด้วย 1.การจำแนกตามคำนิยามชื่อเรียกตามชนิดของภาชนะดินเผา (Joukowsky :1980) 2. การจำแนกด้วยรูปทรงลำตัวที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของส่วนประกอบหลักของภาชนะ คือ ลำตัว (Penelope:1973) 3.การจำแนกส่วนประกอบรูปทรงภาชนะที่แสดงลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นเฉพาะส่วน เช่น ปาก, ลำตัว, ก้น และฐาน (Joukowsky :1980) โดยทั้งสามแนวทางเป็นหลักพื้นฐานในการเก็บข้อมูลด้านสัญญาณวิทยาของเครื่องปั้นดินเผาในทางโบราณคดี ที่นำไปสู่การวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปทรงภาชนะในแต่ละแหล่ง เพื่อสร้างฐานข้อมูลที่สามารถอธิบาย และแสดงรายละเอียดที่ชัดเจนของลักษณะเฉพาะด้านรูปทรงภาชนะดินเผาภาคอีสาน ซึ่งผลจากการศึกษานี้สามารถนำลักษณะเฉพาะด้านรูปทรงที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา จากพื้นฐานรูปทรงที่แสดงเอกลักษณ์ของภาชนะดินเผาอีสาน นำไปสู่การวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปทรงภาชนะในแต่ละแหล่ง เพื่อสร้างฐานข้อมูลที่สามารถอธิบายและแสดงรายละเอียดที่ชัดเจนของลักษณะเฉพาะด้านรูปทรงภาชนะดินเผาภาคอีสาน ซึ่งผลจากการศึกษานี้สามารถนำลักษณะเฉพาะด้านรูปทรงที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา จากพื้นฐานรูปทรงที่แสดงเอกลักษณ์ของภาชนะดินเผาอีสานโดยมีกระบวนการดังต่อไปนี้

- 1.ศึกษาข้อมูลทางโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับภาชนะดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ในภาคอีสาน ที่รวบรวมลักษณะทางกายภาพด้านรูปทรง จากเอกสารงานวิจัยทางโบราณคดี และจากพิพิธภัณฑ์สถานที่จัดแสดงภาชนะดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์

2.ศึกษารวบรวมข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์หาลักษณะเฉพาะด้านรูปทรง ด้วยการถอดแบบ ภาชนะเป็นภาพถ่ายเส้นกรอบนอกภาชนะดินเผาเพื่อแสดงลักษณะรูปทรง ที่ได้จากแหล่งข้อมูล ทางการวิจัยและแหล่งรวบรวมภาชนะดินเผาโดยเฉพาะกลุ่มภาชนะยุคก่อนประวัติศาสตร์ในภาค อีสาน

3.จำแนก จัดหมวดหมู่ และเปรียบเทียบรูปทรง ด้วยหลักสัจฐานวิทยาจากลักษณะย่อยทาง กายภาพด้านรูปทรงที่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่าจากลักษณะโดยรวมไปจนถึงลักษณะย่อยของ ภาชนะแต่ละชิ้น ประกอบด้วย 1.การจำแนกชนิดภาชนะด้วยคำนิยามชื่อเรียก 2.การจัดหมวดหมู่ รูปทรงหลักภาชนะจากรูปทรงลำตัว 3.การหาลักษณะเด่นเฉพาะตัวด้วยการเปรียบเทียบ ส่วนประกอบโดยรวมของภาชนะ

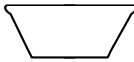

4.สรุปผลการวิเคราะห์จากการเปรียบเทียบตารางแสดงภาพรูปทรงภาชนะทั้ง 3 กลุ่มพื้นที่ ทางโบราณคดีในภาคอีสาน ด้วยการอธิบายถึงรายละเอียดของลักษณะที่โดดเด่นตามเกณฑ์ข้างต้น เพื่อสร้างนิยามการให้คำอธิบายลักษณะเฉพาะด้านรูปทรงในภาพรวมทั้ง ชนิด, ลักษณะลำตัว และ ส่วนประกอบของภาชนะดินเผาอีสานยุคก่อนประวัติศาสตร์

การจำแนกภาชนะดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ในภาคอีสานด้วยคำนิยามชื่อเรียก

การระบุชื่อเรียกของภาชนะแบบต่าง ๆ มีความสำคัญต่อการแยกแยะลักษณะของ เครื่องปั้นดินเผาชิ้นนั้น ว่ามีรายละเอียดเฉพาะในด้านต่าง ๆ เช่น การใช้งาน ,ลักษณะรูปทรง รวมถึง สามารถบ่งบอกถึงส่วนประกอบในภาชนะชิ้นนั้น ๆ ทั้งนี้ กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาในแต่ละแหล่ง อาจมี การใช้คำนิยามชื่อเรียกที่มีความเหมือนและต่างกันไปตามความหลากหลายของรูปแบบที่มีการผลิต ขึ้น โดยทั่วไปการให้คำนิยามเรียกชื่อมักมีความสัมพันธ์กับการใช้งาน เช่น จาน ,ชาม, ถ้วย ,ไห ,หม้อ , พาน (อรรถสิทธิ์ สุขขำ,2547) ทั้งนี้การให้คำนิยามสามารถจำแนก หรือระบุลักษณะทางกายภาพของ ภาชนะแต่ละชิ้นเพื่อความสะดวก และชัดเจนในการศึกษาต่อไป

ตารางที่ 5 ตารางแสดงคำนิยามชื่อเรียกภาชนะดินเผา รูปทรงต่าง ๆ

ชื่อภาชนะ	ลักษณะ	ภาพตัวอย่าง
จาน (Plate)	มีลักษณะปากกว้างมากกว่าส่วนก้น และขนาดเตี้ย	
ชาม (Bowl)	มีลักษณะปากกว้าง เท่ากับหรือมากกว่าความลึกของตัวภาชนะ	
พาน (Plate and Bowl with Pedestal)	ลักษณะที่มีความคล้ายกับจานและชาม แต่มีฐานสูง บานออก	
หม้อก้นกลม (Pot)	มีลักษณะคอคอด ความกว้างของส่วนปากเท่ากับหรือน้อยกว่าความลึกของภาชนะ หรือบางชนิดอาจมากกว่าความลึกของภาชนะ เล็กน้อย และมีลักษณะกลม	
หม้อมีฐาน (Pot with Pedestal)	มีลักษณะคล้ายหม้อ มีฐานสูงและเตี้ย	
กระโถนปากแคบ (Chamber Pot)	มีลักษณะคล้ายหม้อ แต่ปากผายกว้างเท่าลำตัว คอยาว และคอดมาก	
กระโถนปากแคบมีฐาน (Chamber Pot with Pedestal)	มีลักษณะคล้ายกระโถน ปากแคบ แต่มีฐาน	
แจกัน (Vase)	มีลักษณะคล้ายกับกระโถนปากแคบ แต่ส่วนระหว่างคอดต่อกับลำตัวจะมีความกว้างและยาวมากกว่ากระโถนปากแคบและมีฐาน	

ไห (Jar)	มีลักษณะปากผาย คอคอด ความกว้างของส่วนปากเท่ากับหรือน้อยกว่าความกว้างของฐานภาชนะตรงกลาง ลำตัวป่องออก	
อ่าง (Large Bowl)	มีลักษณะคล้ายทรงชามขนาดใหญ่	
ภาชนะรูปสัตว์ (Zoomorphic)	มีลักษณะของสัตว์เป็นส่วนประกอบบนตัวภาชนะ	

การจำแนกรูปแบบจากส่วนต่าง ๆ ของภาชนะโดยทั่วไป (พัชรี สาริกบุตร, 2523)

การจำแนกรูปแบบจากส่วนต่าง ๆ ของภาชนะเครื่องปั้นดินเผามีความสำคัญในการแยกแยะหรือระบุ ถึงหน้าที่การใช้งาน ตลอดจนการระบุลักษณะความแตกต่างของรูปทรงในรายละเอียดของเครื่องปั้นดินเผาแต่ละชิ้น ว่ามีการขึ้นรูปในลักษณะใด โดยมีการแบ่งตัวภาชนะเป็นส่วนต่าง ๆ เช่น ขอบปาก, คอ, ไหล่, ลำตัว, ก้น และฐาน ทั้งนี้ เพื่อความสะดวกต่อการนำข้อมูลไปวิเคราะห์ และตีความต่อไป งานวิจัยนี้จะทำการจำแนกรายละเอียดของลักษณะส่วนต่าง ๆ เพื่อค้นหาลักษณะเฉพาะของภาชนะดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ ที่จะนำไปสู่การประยุกต์ใช้ตามแนวทางด้านทุนทางวัฒนธรรมด้วยการนำเอกลักษณ์ที่ได้จากผลการวิเคราะห์ไปใช้เป็นข้อกำหนดถึงรายละเอียดที่ประกอบอยู่ในรูปทรงใหม่ที่เกิดจากกระบวนการออกแบบ สามารถแบ่งได้เป็นส่วน ๆ ตามลักษณะของภาชนะ ดังนี้

ปาก (Rim) คือ ขอบนอกสุดของภาชนะที่ต่อกับคอภาชนะหรือส่วนลำตัวภาชนะ ที่มีลักษณะของขอบปากในแบบต่าง ๆ เช่น ความหนา-บาง , หน้าตัดกลม รอยตัด และ ตั้งตรง จุ่มเข้าผายออก

คอ (Neck) คือ ส่วนของภาชนะที่อยู่ระหว่างปากกับลำตัว ที่มีลักษณะของคอในแบบต่าง ๆ เช่น ทรงกรวยหงาย-ลาดลง , ทรงกระบอก , คอตรง – คอคอดเว้า และคอสองชั้น

ลำตัว (Body) แบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ ลำตัวส่วนบน (Upper Body) และส่วนล่าง (Lower Body) บางรูปแบบภาชนะ อาจปรากฏเป็นสัน (Carination) แบ่งกลางลำตัวภาชนะ ที่มีลักษณะของลำตัวในแบบต่าง ๆ เช่น ทรงกลมเตี้ย , ทรงกลม , ทรงรี , ทรงกระบอก และทรงกรวย

สัน (Carination) คือ ส่วนที่เป็นมุมนอสุดของส่วนลำตัวภาชนะ และแบ่งเป็นสันที่ไหล่หรือส่วนบนลำตัวภาชนะ สันที่อยู่กลางลำตัว และสันที่สันที่อยู่ส่วนล่างของลำตัวภาชนะ

ก้น (Bottom) คือ ส่วนล่างสุดของภาชนะเป็นที่ส่วนที่ติดกับลำตัวภาชนะ ส่วนนี้ใช้เป็นที่ตั้งภาชนะ ที่มีลักษณะของก้นในแบบต่าง ๆ เช่น ก้นกลม ,ก้นแหลม และก้นแบน

ฐาน หรือ เชิง (Pedestal) คือ ส่วนที่ต่อจากก้นภาชนะ เป็นส่วนที่ใช้ตั้งภาชนะ เช่นเดียวกับก้นที่มีลักษณะของฐานในแบบต่าง ๆ เช่น ฐานเตี้ยทรงกรวย ทรงกระบอก ทรงกลม ,ฐานสูง และมีขา

ตารางที่ 6 รายละเอียดของลักษณะส่วนต่าง ๆ ของภาชนะดินเผา

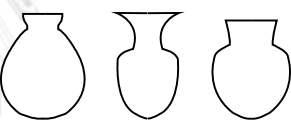

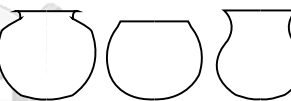

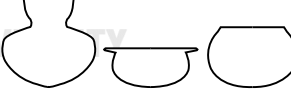

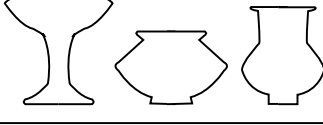
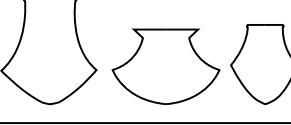

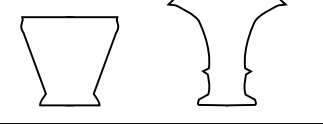
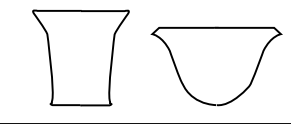

		บาง		หนา		
		กลม	รอยค้ำ	กลม	รอยค้ำ	
	ปาก (Rim)	ตั้งตรง				
		งุ้มเข้า				
		ผายออก				
	คอ (Neck)	ทรงกรวย			คอสองชั้น	
		ทรงกระบอก			ทรงกรวยลาดลง	
	ลำตัว (Body)	ทรงกรวย	รูปตัว S	ทรงกระบอก	ทรงกลม/รี	ทรงกรวยต่อกัน
	สัน (Carination)	สันไม่ชัดเจน	สันแหลม	สันคม	สันนูน	
	ก้น (Bottom)	ก้นกลม		ก้นแบน		
	ฐาน หรือ เหยิง (Pedestal)	ฐานสูง		ฐานเตี้ย	ขา	

ที่มา: ผู้วิจัย (ดัดแปลงจาก : พัชรี สาริกบุตร, 2523)

การจำแนกรูปทรงภาชนะดินเผาโดยทั่วไป ด้วยรูปทรงลำตัวเป็นหลัก

ภาชนะดินเผามีจุดมุ่งหมายหลักในการผลิตเพื่อตอบสนองประโยชน์การใช้งานในการดำเนินชีวิตเป็นหลัก เช่น การตอบสนองในบทบาทการบรรจุน้ำ ,อาหาร ,สิ่งของ ,เก็บห่อลมโลหะ หรือเครื่องอุทิศแต่คนตาย โดยภาชนะดินเผามีส่วนประกอบหลายส่วน ประกอบด้วย ปาก,คอ,ไหล่,ลำตัว และฐาน ซึ่งส่วนของลำตัวจะเป็นส่วนหลักที่ถูกใช้งาน หรือหากมองในแง่ความสวยงามลำตัวภาชนะก็สามารถสร้างความสวยงามให้แก่ภาชนะชิ้นนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี สำหรับรูปทรงเกือบทั้งหมดของของภาชนะดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์จะมีลักษณะเป็นวงกลมหากมองจากมุมบน หรือเป็นวงรอบแกนกลาง โดยมีการยืดขยาย หรือเว้า/คอด ในส่วนต่าง ๆ ของภาชนะ การจำแนกรูปทรงจากลักษณะส่วนลำตัวภาชนะดินเผาจึงเป็นสิ่งที่สามารถแยกแยะ/จัดหมวดหมู่ภาชนะดินเผาได้ชัดเจน ยิ่งขึ้น จากการจำแนกภาชนะดินเผาด้วยรูปทรงลำตัวภาชนะ (ดัดแปลงจาก : Penelope Van Esterik:1973)

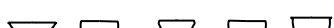

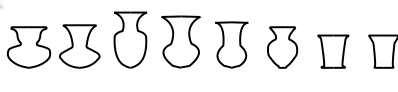

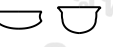

ตารางที่ 7 ตัวอย่างการจำแนกรูปทรงภาชนะดินเผาด้วยรูปทรงลำตัวเป็นหลัก

	Body shape	
	with pedestals	without pedestals
 Elipsoid		
 Globular		
 Squat		
 Carinated		
 Cone		
 Cylinder		

ที่มา: ผู้วิจัย (ดัดแปลงจาก : Penelope Van Esterik:1973)

1) ผลการจำแนกรูปทรงภาชนะดินเผาตามคำนิยามชื่อเรียก ยุคก่อนประวัติศาสตร์ในภาคอีสาน
ตารางที่ 8 การจำแนกรูปแบบตามคำนิยามชื่อเรียกภาชนะดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ในภาคอีสาน

ที่มา : ผู้วิจัย

ชนิดภาชนะ	ลุ่มน้ำมูล	ลุ่มน้ำชี	ลุ่มน้ำสงคราม
จาน (Plate)			
ชาม (Bowl)			
พาน (Plate and Bowl with Pedestal)			
หม้อก้นกลม/แบน (Pot)			
หม้อมีฐาน (Pot with Pedestal)			
กระโถนปากแคบ (Chamber Pot)			
กระโถนปากแคบมีฐาน (Chamber Pot with Pedestal)			
แจกัน (Vase)			
ไห (Jar)			
อ่าง (Large Bowl)			
ภาชนะรูปสัตว์ (Zoomorphic)			

ตารางแสดงให้เห็นถึงรูปทรงของภาชนะดินเผาแหล่งลุ่มน้ำสงครามมีความหลากหลายมากที่สุด รองลงมาเป็นกลุ่มลุ่มน้ำมูลและลุ่มน้ำชี ภาพรวมของภาชนะดินเผาทั้งหมดแสดงถึงกลุ่มภาชนะประเภทหม้อ มีความหลากหลายมากที่สุด มีลักษณะกลม ทั้งแบบมีฐาน และแบบไม่มีฐาน โดยมีลักษณะคอคอด ความกว้างของส่วนปากเท่ากับหรือน้อยกว่าความลึกของภาชนะ หรืออาจมากกว่าความลึกของภาชนะเล็กน้อย และรองลงมาเป็นกลุ่มภาชนะชนิดกระโถนปากแคบทั้งแบบมีฐาน และแบบไม่มีฐาน ส่วนภาชนะที่มีรูปแบบน้อยที่สุด คือ กลุ่มภาชนะรูปสัตว์ที่ โดยภาพรวมของรูปทรงทุกแหล่งมีความคล้ายคลึงกันของภาชนะแต่ละชนิดแต่มีบางชิ้นที่มีความโดดเด่น เช่น กระโถนปากแคบจากกลุ่มลุ่มน้ำมูล(บ้านปราสาท), หม้อมีสันจากกลุ่มลุ่มน้ำสงคราม (บ้านเชียง)

2.) การจำแนกรูปทรงลำตัวของภาชนะดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ในภาคอีสาน

ภาชนะดินเผามีจุดมุ่งหมายหลักในการผลิตเพื่อตอบสนองการใช้งาน ในการดำเนินชีวิตเป็นหลัก เช่น การตอบสนองในบทบาทการบรรจุน้ำ, อาหาร, สิ่งของ, เบ้าหลอมโลหะ หรือเครื่องอุทิศแต่คนตาย โดยภาชนะดินเผามีส่วนประกอบหลายส่วน ประกอบด้วย ปาก, คอ, ไทล์, ลำตัว และฐาน ซึ่งส่วนของลำตัวจะเป็นส่วนประกอบหลัก ที่ถูกใช้งาน หรือหากมองในแง่ความสวยงามลำตัวภาชนะก็สามารถสร้างความสวยงามให้แก่ภาชนะชิ้นนั้น ได้เป็นอย่างดี สำหรับรูปทรงเกือบทั้งหมดของของภาชนะดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์จะมีลักษณะเป็นวงกลมหากมองจากมุมบน หรือเป็นวงรอบแกนกลางซึ่งเป็นผลมาจากเทคนิคการขึ้นรูปด้วยการตีด้วยไม้พาย และดันด้วยหินดุตีขึ้นรูปวนรอบตัวภาชนะเป็นรัศมีวงกลมที่สมมาตร เป็นเบื้องต้นก่อนแล้วจึงตีปรับแต่งรูปทรงไปสู่รูปทรงอื่น เช่น วงรี หรือมีสันบริเวณลำตัว โดยมีการยืดขยาย หรือเว้า/คอด ในส่วนต่าง ๆ ของภาชนะ การจำแนกรูปทรงจากลักษณะส่วนลำตัวภาชนะดินเผาจึงเป็นสิ่งที่สามารถแยกแยะ/จัดหมวดหมู่ภาชนะดินเผาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ตารางที่ 9 การจำแนกรูปทรงภาชนะดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ในภาคอีสาน ด้วยรูปทรงลำตัวเป็นหลัก

ที่มา : ผู้วิจัย(ดัดแปลงจากPenelope Van Esterik:1973)

	ลุ่มน้ำมูล		ลุ่มน้ำชี		ลุ่มน้ำสงคราม	
	with pedestal	without pedestal	with pedestal	without pedestal	with pedestal	without pedestal
Elipsoid						
Globular						
Squat						
Carinated						
Cone						
Cylinder						

การจำแนกภาชนะดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ในภาคอีสานด้วยรูปทรงลำตัวเป็นหลัก เพื่อเปรียบเทียบหาลักษณะเฉพาะของภาชนะในแต่ละแหล่งโบราณคดี จากตารางแสดงให้เห็นถึงรูปทรงภาชนะจากแหล่งลุ่มน้ำสงคราม มีความหลากหลายด้านรูปทรงลำตัวมากที่สุด โดยเฉพาะรูปทรงลำตัว

ภาชนะในกลุ่มรูปทรงกลม และรูปทรงรี ส่วนลุ่มน้ำซี และลุ่มน้ำมูลมีความใกล้เคียงกันของความหลากหลายของรูปทรงลำตัวซึ่งจากการจำแนกตามตารางข้างต้น ลักษณะรูปทรงกลมมีความหลากหลายมากที่สุด รองลงมาเป็นรูปทรงวงรี รูปทรงกลมเตี้ย ลำตัวเป็นสันทรงกรวย และทรงกระบอกตามลำดับ ที่สามารถบ่งชี้ถึงลักษณะภาชนะที่ตอบสนองการใช้งานได้ดี รวมถึงความนิยมต่อรูปทรงภาชนะ และความเหมาะสมกับเทคโนโลยีการขึ้นรูป แสดงถึงพัฒนาการด้านการออกแบบของแต่ละแหล่งโบราณคดี โดยการเปรียบเทียบนี้สามารถแสดงให้เห็นถึงรูปทรงที่มีลักษณะร่วม และลักษณะที่โดดเด่นแตกต่างของแต่ละแหล่งโบราณคดีในภาคอีสาน

3.) การจำแนกส่วนประกอบของภาชนะดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ในภาคอีสาน

การจำแนกรูปแบบจากส่วนประกอบต่าง ๆ ของภาชนะเครื่องปั้นดินเผามีความสำคัญในการแยกแยะหรือระบุ ถึงหน้าที่การใช้งาน ตลอดจนการระบุลักษณะความแตกต่างของรูปทรงในรายละเอียดของเครื่องปั้นแต่ละชิ้น ว่ามีการขึ้นรูปในลักษณะใด โดยมีการแบ่งตัวภาชนะเป็นส่วน เช่น ขอบปาก, คอ, ไหล่, ลำตัว, ก้น และฐาน (พัชรี สาริกบุตร, 2523) ทั้งนี้เพื่อความสะดวกต่อการนำข้อมูลไปวิเคราะห์ ซึ่งการศึกษารูปทรงของเครื่องปั้นดินเผาได้แบ่งรูปทรงภาชนะ ตามลักษณะข้างต้นแล้วแยกการวิเคราะห์แต่ละส่วนประกอบ ตามลักษณะทางกายภาพที่สามารถนิยามถึงลักษณะของส่วนประกอบนั้น เช่น ลักษณะกลม, รี, การมีสัน, การผายออก หรือการสอบเข้า

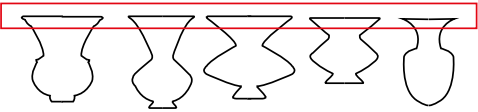
จากการจำแนกลักษณะส่วนประกอบของภาชนะดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ในภาคอีสาน โดยใช้ตารางเปรียบเทียบสามารถแสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะ (Characteristics) รวมถึงลักษณะที่มีความโดดเด่นของภาชนะ ที่พิจารณาจากองค์ประกอบในแต่ละส่วน มีผลการจำแนกเพื่อหา ลักษณะเฉพาะด้านรูปทรงดังนี้

ขอบปาก (Rim) คือ ลักษณะขอบนอกสุดของภาชนะที่ต่อกับคอภาชนะหรือส่วนลำตัวภาชนะ ขอบปากของเครื่องปั้นดินเผาอีสานยุคก่อนประวัติศาสตร์ มีอยู่หลายลักษณะ สามารถแบ่งตามลักษณะทางกายภาพได้ 3 แบบคือ ปากผายออก ปากจุ่มเข้า และปากตั้งตรง แต่ขอบปากภาชนะที่โดดเด่น คือ ปากผายออก ทั้งภาชนะประเภทหม้อ/กระโถน และจาน/ชาม ที่สามารถพบได้ในทุกแหล่งในภาคอีสาน โดยเฉพาะภาชนะจากแหล่งโบราณคดีแถบลุ่มน้ำมูล เช่น บ้านโนนวัต และบ้านปราสาท ที่มีความชัดเจนของภาชนะลักษณะปากผาย หรือ ปากแตร (Trumpet shape) มีลักษณะเฉพาะ คือ ปากที่ขยายกว้างบานออกและคอดเว้าจากลำตัวภาชนะเหมือนกับกรวยหงายขึ้นอย่างชัดเจน

ตารางที่ 10 ลักษณะเฉพาะของปากภาชนะ

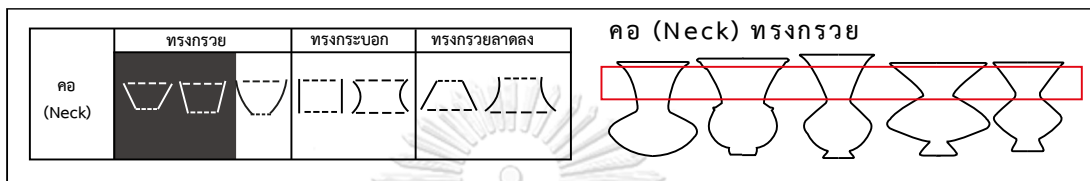
		บาง		หนา	
		กลม	รอยตัด	กลม	รอยตัด
ปาก (Rim)	ตั้งตรง	ก	ก	ก	ก
	จุ่มเข้า	ก	ก	ก	ก
	ผายออก	ก	ก	ก	ก

ปากผายออก(Everted rim) / ปากแตร (Trumpet shaped)

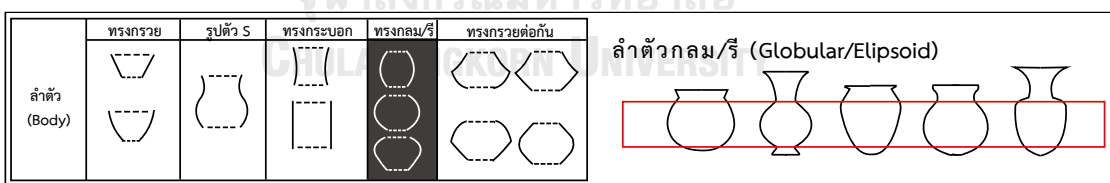
คอ (Neck) คือ ส่วนที่อยู่ระหว่างขอบปากและลำตัวของภาชนะ ที่มีลักษณะทางกายภาพขอ รูปทรงคอภาชนะในแบบต่าง ๆ เช่น ทรงกรวยหงาย ทรงกรวยลาดลาดลง และทรงกระบอก สำหรับ ภาชนะดินเผาอีสานยุคก่อนประวัติศาสตร์ โดยส่วนใหญ่จะมีลักษณะคอทรงกรวยหงายทั้งแบบคอสั้น และคอยาว สอดคล้องกับลักษณะปากผายที่เป็นลักษณะเด่นของภาชนะดินเผาอีสาน

ตารางที่ 11 ลักษณะเฉพาะของคอภาชนะ

ลำตัว (Body) คือ ลักษณะของส่วนประกอบหลักของภาชนะดินเผา ที่อยู่ระหว่างปาก/คอ กับฐาน หรือส่วนล่างในกรณีที่ไม่มีฐาน สำหรับภาชนะดินเผาอีสานยุคก่อนประวัติศาสตร์ โดยส่วนใหญ่จะมีลักษณะทรงกลม ที่เกิดจากการขึ้นรูปที่ใช้ไม้พายและหินทุทรงมนในการตีขึ้นรูปวนรอบเป็น รัศมีรอบตัวภาชนะที่เหมาะสมกับการควบคุมรูปทรงได้ดีกว่ารูปทรงอื่น รูปทรงลำตัวกลมนี้อาจมีการ ปรับเปลี่ยนสัดส่วนให้ยืดขยายออกเป็นทรงกลมรี และทรงกลมเตี้ย โดยลักษณะรูปทรงกลมเป็น ลักษณะพื้นฐานที่สามารถพบได้ในทุกแหล่งผลิต แต่แหล่งลุ่มน้ำสงคราม เช่น บ้านเชียงพบความ หลากหลายของภาชนะทรงกลมในขนาดและสัดส่วนที่แตกต่างกันได้มากที่สุด

ตารางที่ 12 ลักษณะเฉพาะของลำตัวภาชนะ

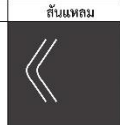
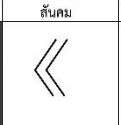

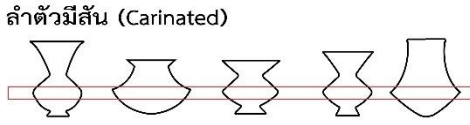
นอกจากรูปทรงลำตัวกลม ที่มีหลายสัดส่วนทั้งทรงรี ทรงกลมแบนแล้ว ยังพบรูปทรงลำตัวที่

มี

สัน (Carinated) หรือมุมบริเวณไหล่หรือลำตัวของภาชนะ ลักษณะเป็นสันนูนรอบนอก (out line) ด้านข้างลำตัวเป็นเส้นหยักมุมสามเหลี่ยมรอบลำตัว ที่เกิดจากการขึ้นรูปเป็นทรงกลมก่อน แล้วจึงใช้ไม้พายตีไล่ขอบลู่อเข้าหากันจนเกิดเป็นสันขึ้นมา หรือขึ้นรูปเป็นกรวยสองส่วนแล้วนำมาต่อกัน ที่สามารถพบได้ในแหล่งโบราณคดีแถบลุ่มน้ำมูล ได้แก่ ภาชนะประเภทหม้อ หรือกระโถน ปากแตรเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาคือลุ่มน้ำสงครามในยุคกลางของบ้านเชียงโดยเฉพาะภาชนะประเภท

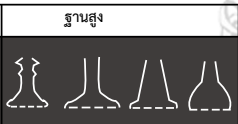
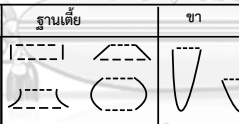
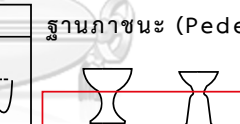
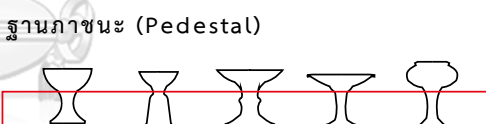
หม้อขนาดใหญ่ ฝิวนอกสีขาว (สุรพล นาถะพินธุ,2551) ที่มีความโดดเด่นของลักษณะสันบริเวณไหล่ภาชนะอย่างชัดเจน

ตารางที่ 13 ลักษณะเฉพาะของสันภาชนะ

	สันไม่ชัดเจน	สันแหลม	สันคม	สันนูน	ลำตัวมีสัน (Carinated)
สัน (Carinated)					

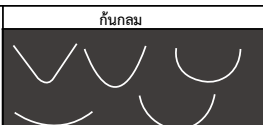
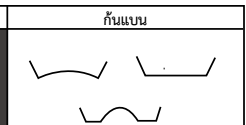
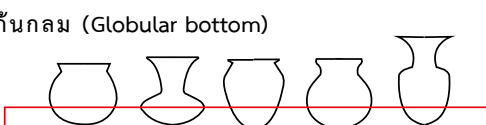
ฐาน หรือ เชิง (Pedestal) เป็นส่วนประกอบหนึ่งของภาชนะที่อยู่ส่วนล่างสุด ที่ต่อเนื่องจากลำตัวภาชนะ มีหน้าที่รองรับน้ำหนักของลำตัวรวมถึง การทำให้ภาชนะสามารถตั้งอยู่ได้อย่างสมดุล ทั้งนี้ภาชนะดินเผาในภาคอีสานพบภาชนะแบบมีฐาน และแบบไม่มีฐาน ทั้งฐานสูง และฐานเตี้ย สำหรับลักษณะโดดเด่นที่วิเคราะห์จากฐานภาชนะ คือ ลักษณะของฐานภาชนะแบบฐานทรงกระบอกหรือกรวยสูง พบมากที่บ้านเชียงในแหล่งโบราณคดีแถบลุ่มน้ำสงคราม มีลักษณะที่แตกต่างอย่างชัดเจนเมื่อเทียบกับแหล่งอื่น

ตารางที่ 14 ลักษณะเฉพาะของฐานภาชนะ

	ฐานสูง	ฐานเตี้ย	ขา	ฐานภาชนะ (Pedestal)
ฐาน หรือ เชิง (Pedestal)				

ก้น (Bottom) คือ ลักษณะส่วนล่างสุดของภาชนะแบบที่ไม่มีฐาน มีหน้าที่รองรับน้ำหนักทั้งหมดของภาชนะ มีหลายรูปแบบ เช่น กลม แบน และเว้า โดยพบว่าก้นของภาชนะดินเผาในภาคอีสานยุคก่อนประวัติศาสตร์ ส่วนใหญ่มีลักษณะกลมมน ซึ่งไม่สามารถตั้งหรือทรงตัวอยู่ในแนวตั้งโดยไม่มีสิ่งรองรับ เช่น วางบนพื้นดิน หรือวัสดุรองรับอย่างอื่น เป็นลักษณะโดดเด่นอีกอย่างหนึ่งของภาชนะดินเผาในภาคอีสาน ที่มีการพบภาชนะก้นกลมอย่างแพร่หลายในทุกแหล่งของภาคอีสาน

ตารางที่ 15 ลักษณะเฉพาะของก้นภาชนะ

	ก้นกลม	ก้นแบน	ก้นกลม (Globular bottom)
ก้น (Bottom)			

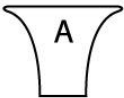
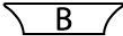

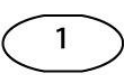
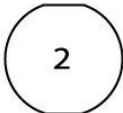
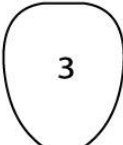

จากการวิเคราะห์หาลักษณะเฉพาะด้านรูปทรงของภาชนะดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ ในภาคอีสาน สามารถจำแนกให้เห็นความโดดเด่นของลักษณะด้านรูปทรงจากกระบวนการศึกษาเปรียบเทียบกับเกณฑ์การจำแนก 3 แบบประกอบด้วย 1.การจำแนกด้วยคำนิยามชื่อเรียกตามการใช้งาน ที่สามารถแสดงให้เห็นถึงชนิดของภาชนะดินเผาที่มีความหลากหลายพบได้มากที่สุด คือ ภาชนะประเภทหม้อ ซึ่งมีรูปทรงลำตัวเป็นทรงกลม สอดคล้องกับการจำแนกที่ 2.การจำแนกด้วยรูปทรงลำตัว สามารถแสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะด้านรูปทรงของลำตัวภาชนะ ลักษณะลำตัวกลม เป็นลักษณะโดดเด่นอีกอย่างหนึ่งของภาชนะดินเผาในภาคอีสาน ที่มีการผลิตภาชนะก้นกลมอย่างแพร่หลายด้วยขนาด และสัดส่วนที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละแหล่งในภาคอีสาน 3. การจำแนกด้วยส่วนประกอบของภาชนะ ที่สามารถแสดงรายละเอียดของลักษณะเฉพาะของรูปภาชนะดินเผาได้อย่างชัดเจนประกอบด้วย ลักษณะของปากภาชนะ ที่โดดเด่น คือ ปากผายหรือปากแตร เชื่อมต่อกับคอทรงกรวยที่มีทั้งแบบคอสั้น และคอยาว ลำตัวรูปทรงกลมที่สอดคล้องกับข้อ 1 และ 2 มีความหลากหลายแตกต่างกันในด้านขนาดและสัดส่วน อีกทั้งมีสันบริเวณลำตัวอย่างชัดเจนอยู่ในกลุ่มภาชนะประเภทหม้อ หรือ กระโถน, ฐานหรือเชิงจะเป็นลักษณะของฐานทรงกระบอกหรือกรวยสูง หากไม่มีฐานจะเป็นภาชนะแบบก้นกลม ซึ่งถือเป็นลักษณะเด่น และพบมากที่สุดของภาชนะดินเผาในภาคอีสาน ผลการศึกษาจากการจำแนกด้วยชนิด,ลักษณะรูปทรงลำตัว และส่วนประกอบที่โดดเด่นของภาชนะดินเผาสามารถสร้างนิยามถึงลักษณะเฉพาะด้านรูปทรงของภาชนะดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ของภาคอีสาน คือ “กลุ่มชนิดภาชนะดินเผาส่วนใหญ่ คือ ภาชนะประเภทหม้อ ที่มีปากผายหรือปากแตร ลำตัวกลมในสัดส่วนต่าง ๆ รวมถึงบางชิ้นมีสันบริเวณลำตัวก้นกลม โดยถ้าหากมีฐานจะเป็นฐานสูง”

จากผลการวิเคราะห์หาลักษณะเฉพาะด้านรูปทรง ที่แสดงผลเป็นลักษณะที่ถูกแยกออกเป็น ส่วน ต่าง ๆ เพื่อแสดงลักษณะที่ชัดเจนและเข้าใจได้ง่าย สามารถนำไปสู่การข้อกำหนดของการนำเอกลักษณ์ไปประยุกต์ใช้เพื่อการสร้างคู่มือเพื่อการออกแบบ ตามหลักของการผลิตภาชนะดินเผาโดยกำหนดส่วนประกอบหลัก 3 ส่วน โดยคัดเลือกจากลักษณะเฉพาะจำนวน ส่วนละ 5 แบบ ประกอบด้วย

1.ส่วนบน (ปาก และคอ) ประกอบด้วย ส่วนปาก เป็นแบบปากผายออก ร่วมกับคอตรงทรงกรวยแบบสูงและเตี้ย และคอคอดทรงกรวย แบบสูงและเตี้ย

2.ส่วนกลาง (ลำตัว) ประกอบด้วย ลำตัวทรงกลมเตี้ย , ลำตัวทรงกลม , ลำตัวทรงรี , ลำตัวมีสัน และลำตัวมีสันคม

3. ส่วนล่าง (ก้น และฐาน) ประกอบด้วย ก้นกลม , ก้นแหลม ,ฐานทรงกรวยตรง ,ฐานทรงกรวยคอด และฐานสูงทรงกรวยแคบ

ปาก-คอ					
ลำตัว					
ก้น-ฐาน					

ภาพที่ 25 ลักษณะเฉพาะด้านรูปทรง แบ่งตามส่วนประกอบ

ที่มา : ผู้วิจัย

3.3 กรอบแนวทางการสร้างคู่มือเพื่อการออกแบบเครื่องปั้นดินเผา

จากกรอบแนวทางการพัฒนารูปทรงเครื่องปั้นดินเผาเพื่อชุมชนในภาคอีสาน ตามแนวทางการใช้ทุนทางวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการวิจัยนี้ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาในประเด็นด้านการออกแบบเป็นหลักที่นำไปสู่การบูรณาการแนวทางการออกแบบ ผนวกกับพื้นฐานทักษะด้านการผลิตของชุมชนเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสาน โดยการสร้างคู่มือเพื่อเป็นแนวทางการออกแบบที่ชุมชนสามารถใช้เป็นแนวทางต่อยอดด้านการพัฒนารูปแบบเครื่องปั้นดินเผาได้ด้วยตนเอง ตามกระบวนการออกแบบที่ง่าย และเป็นระบบ ในรูปแบบ “ คู่มือเพื่อการออกแบบ ” เพื่อพัฒนารูปทรงที่มีความร่วมสมัย และแปลกใหม่ จากพื้นฐานทักษะ และภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน

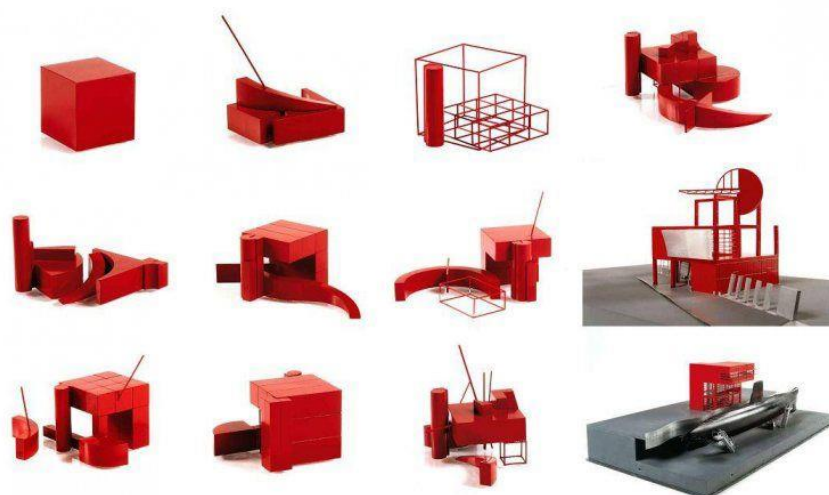
CHULALONGKORN UNIVERSITY
ภาพที่ 26 กรอบแนวทางการสร้างคู่มือเพื่อการออกแบบเครื่องปั้นดินเผา

จากการสร้างตัวเลือกของลักษณะองค์ประกอบการออกแบบเครื่องปั้นดินเผาที่ผ่านการจำแนกถึงการแสดงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของอีสาน ที่ประกอบด้วย องค์ประกอบด้านรูปทรงที่ถูกแยกออกเป็นส่วน ๆ เพื่อการสร้างรูปลักษณะใหม่ แต่ยังคงเอกลักษณ์ของทุนทางวัฒนธรรม จากกระบวนการดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวคิด การรื้อสร้าง (Deconstruction) ที่มีแนวคิดเกี่ยวกับการมองหาแนวทางใหม่บนรากฐานของสิ่งเดิม ผสมแนวคิดแบบใหม่ ด้วยการฉีกหรือรูปทรงของสิ่งใด ๆ เช่น การเลื่อนที่, การย้ายตำแหน่ง, ขยับใหม่, การหมุน ฯลฯ เพื่อให้เกิดผลที่มีความแปลกใหม่ นำไปสู่การสร้างวิธีและกระบวนการใช้งานที่เหมาะสมกับศักยภาพของชุมชนโดยมีกรอบแนวทางดังต่อไปนี้

แนวทางการพัฒนาด้วยกระบวนการออกแบบ

จากกระบวนการสร้างฐานข้อมูล เพื่อใช้สำหรับการสร้างแนวทางการออกแบบเครื่องปั้นดินเผาในด้านรูปทรง ที่นำผลมาจากการจำแนกลักษณะเฉพาะด้านรูปทรงของเครื่องปั้นดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ภาคอีสาน ข้อมูลดังกล่าวจะถูกนำมาวิเคราะห์หาแนวทาง และวิธีการประยุกต์ใช้เพื่อการออกแบบเครื่องปั้นดินเผา โดยมีกรอบแนวทางการประยุกต์ใช้ คือ การสร้างรูปลักษณะใหม่ แต่ยังคงเอกลักษณ์ของทุนทางวัฒนธรรม คือ เอกลักษณ์ของรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา ยุคก่อนประวัติศาสตร์ภาคอีสาน ที่สอดคล้องกับแนวคิด การรื้อสร้าง มีที่มาจากการออกแบบสถาปัตยกรรมที่มีพื้นฐานมาแนวความคิดของ ฌาคส์ แดริดา (Jacques Derrida) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศส ส่งอิทธิพลสู่รูปแบบสถาปัตยกรรมที่พัฒนาจากสถาปัตยกรรมหลังนวยุคนิยม ที่เริ่มช่วงปลายคริสต์ทศวรรษ 1980 โดยมีเอกลักษณ์จากรูปแบบการแตกกระจาย, ความสนใจในการเปลี่ยนแปลงพื้นผิวของโครงสร้างหรือเปลือก, รูปร่างที่ไม่ใช่เส้นตรง ที่ทำให้เกิดการทำให้บิดเบี้ยว และความไม่เป็นระเบียบขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม อย่างเช่นโครงสร้างและสิ่งทอหุ้ม ภาพปรากฏของอาคารที่เห็นจะมีเอกลักษณ์ที่สร้างสรรค์สิ่งที่ไม่ถึงและความยุ่งเหยิงที่ถูกควบคุม ที่มีแนวคิดเกี่ยวกับการมองหาแนวทางใหม่บนรากฐานของสิ่งเดิม ผสมแนวคิดแบบใหม่ ด้วยการฉีกหรือรูปทรงของสิ่งใด ๆ เช่น การเลื่อนที่, การย้ายตำแหน่ง, ขยับใหม่, การหมุน ฯลฯ เพื่อให้เกิดผลที่มีความแปลกใหม่ เป็นต้น

ตัวอย่างงานออกแบบ ภายใต้แนวคิด การรื้อสร้าง

ภาพที่ 27 ผลงานการออกแบบสถาปัตยกรรม โดย Bernard Tschumi

ที่มา : <https://www.pinterest.com/pin/397442735840827819/>

ภาพที่ 28 ผลงานการออกแบบเก้าอี้ (Cozy Chair by Hannes Grebin)

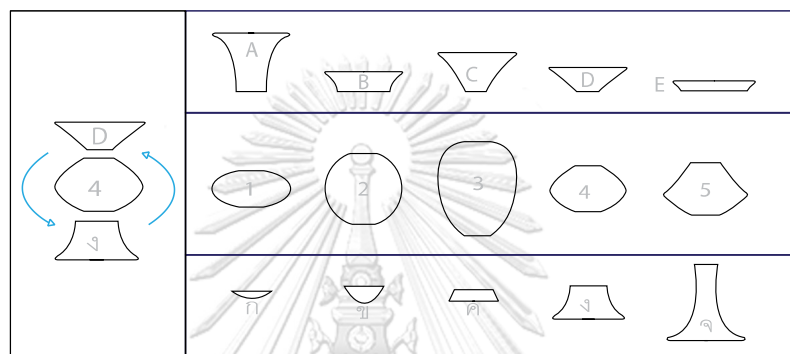
ที่มา : <https://toddmerrillstudio.com/shop/studio/seating-studio/hannes-grebin-cozy-chair-de-2018/>

จากภาพตัวอย่างผลงานการออกแบบภายใต้แนวคิดการก่อสร้าง สามารถแสดงให้เห็นถึงการสร้างสรรค์ผลงานในรูปแบบที่มีความแปลกใหม่ โดยที่ยังคงลักษณะอันเป็นสัญลักษณ์ของสิ่งเดิมอยู่ แต่หากถูกจัดเรียงใหม่ แต่ยังคงสามารถรักษาไว้ซึ่งประโยชน์ใช้สอยแบบดั้งเดิมอยู่ ที่สามารถเชื่อมโยงแนวคิดไปสู่แนวทางการออกแบบทางสถาปัตยกรรม ไปจนถึงการออกแบบอื่น ๆ ที่ยึดแนวทางตามหลักของการก่อสร้าง

ดังนั้น จากแนวคิดการก่อสร้างที่มีการนิยามเกี่ยวกับการมองหาแนวทางใหม่บนรากฐานของสิ่งเดิม ผสมแนวคิดแบบใหม่ ด้วยการฉีกหรือรูปทรงของสิ่งใด ๆ เช่น การเลื่อนที่, การย้ายตำแหน่ง, ขยับใหม่, การหมุน ฯลฯ เพื่อให้เกิดผลที่มีความแปลกใหม่ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับแนวทางของการวิจัยนี้ด้วยการนำส่วนประกอบหลักตามหลักการผลิตภาชนะดินเผาที่มีลักษณะเฉพาะด้านรูปทรงของเครื่องปั้นดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ภาคอีสาน จากการวิเคราะห์ว่าเป็นลักษณะเฉพาะที่โดดเด่น มาประกอบ สลับตำแหน่งเพื่อให้เกิดรูปทรงใหม่ แต่ยังคงสัญลักษณ์สำคัญของเครื่องปั้นดินเผาอีสาน ตามแนวคิด ทฤษฎีการก่อสร้าง โดยที่สามารถคาดการณ์และควบคุมได้ร่วมกับการใช้หลักทางคณิตศาสตร์ คือ แฟกทอเรียล (Factorial) เพื่อจัดหมู่ (Combination) และเรียงสับเปลี่ยน (Permutation) ของจำนวนเต็มไม่เป็นลบ n คือ ผลคูณของจำนวนเต็มบวกทั้งหมดที่น้อยกว่าหรือ

เท่ากับ n เขียนแทนด้วย $n!$ ที่สามารถใช้เป็นสูตรการคำนวณหาจำนวนของแบบที่จะเกิดขึ้นใหม่จากการเรียงสลับและจัดหมวดหมู่ของส่วนประกอบต่าง ๆ ของภาชนะดินเผาดังต่อไปนี้

- ฟังก์ชันแฟกทอเรียลจากชุดข้อมูล 3 ชุด คือ 1.ปาก-คอ 2. ลำตัว 3. ก้น/ฐาน ได้สูตรการคำนวณคือ $3! = 3 \times 2 \times 1 = 6$ กลุ่ม
- การเรียงสลับและจัดหมวดหมู่ แต่ละชุดมี 3 ส่วน ส่วนละ 5 แบบ สูตรการคำนวณคือ $n_1 \times n_2 \times n_3 = 5 \times 5 \times 5 = 125$ แบบ จากชุดข้อมูล
- จากการเรียงสลับและจัดหมวดหมู่ 6 ชุด ชุดละ 125 แบบ : $6 \times 125 = 750$ แบบ

ภาพที่ 29 การเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบ

ที่มา : ผู้วิจัย

ฟังก์ชันแฟกทอเรียลจากชุดข้อมูล 3 ชุด คือ 1.ปาก-คอ 2. ลำตัว 3. ก้น/ฐาน ได้สูตรการคำนวณคือ $3! = 3 \times 2 \times 1 = 6$ กลุ่ม

	1	2	3	4	5	6
	ปาก-คอ	ปาก-คอ	ลำตัว	ลำตัว	ก้น/ฐาน	ก้น/ฐาน
	ลำตัว	ก้น/ฐาน	ปาก-คอ	ก้น/ฐาน	ลำตัว	ปาก-คอ
	ก้น/ฐาน	ลำตัว	ก้น/ฐาน	ปาก-คอ	ปาก-คอ	ลำตัว

การเรียงสลับและจัดหมวดหมู่ แต่ละชุดมี 3 ส่วน ส่วนละ 5 แบบ สูตรการคำนวณคือ $n_1 \times n_2 \times n_3 = 5 \times 5 \times 5 = 125$ แบบ จากชุดข้อมูล

1	2	3	4	5	6
ปาก-คอ	ปาก-คอ	ลำตัว	ลำตัว	ก้น/ฐาน	ก้น/ฐาน
ลำตัว	ก้น/ฐาน	ปาก-คอ	ก้น/ฐาน	ลำตัว	ปาก-คอ
ก้น/ฐาน	ลำตัว	ก้น/ฐาน	ปาก-คอ	ปาก-คอ	ลำตัว
125	125	125	125	125	125

จากการเรียงสลับและจัดหมวดหมู่ 6 ชุด ชุดละ 125 แบบ = $6 \times 125 = 750$ แบบ

ภาพที่ 30 สูตรการเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบ

ที่มา : ผู้วิจัย

จากผลการคำนวณหาการจัดหมวดหมู่ และเรียงสับเปลี่ยนผลของจำนวนแบบ ที่ได้จากการคำนวณ จำนวน 750 รูปแบบที่ไม่ซ้ำกัน จะถูกนำไปแสดงผลเป็นรูปร่างของแต่ละแบบ เพื่อสร้างเป็นเครื่องมือเพื่อใช้ทดสอบความเหมาะสมกับการใช้งานรวมถึงรูปแบบของคู่มือที่สามารถใช้งานได้ อย่างเหมาะสมต่อไป

3.4 การประเมินคู่มือเพื่อการออกแบบการจากผู้เชี่ยวชาญ

การประเมินผลการออกแบบคู่มือเพื่อการออกแบบเครื่องปั้นดินเผา เป็นการสร้างเครื่องมือเพื่อการตรวจสอบกระบวนการที่เป็นผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนารูปทรงเครื่องปั้นดินเผา ตามแนวคิดที่มีแนวทางในด้านการพัฒนารูปทรงที่มีพื้นฐานจากแนวคิด เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ด้วยการนำทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในภาคอีสานมาประยุกต์ใช้ คือ เอกลักษณ์ ด้านรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาอีสานในยุคก่อนประวัติศาสตร์ ที่ได้จากการวิเคราะห์จำแนกส่วนประกอบ ตั้งต้นที่ใช้เป็นองค์ประกอบของการออกแบบรูปทรง โดยรูปทรงที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย สามารถใช้เป็นแนวทางตอบโจทย์ของแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ด้วยการแสดงถึงกระบวนการสร้าง สิ่งใหม่ คือ รูปทรงใหม่ที่มีเอกลักษณ์จากรูปทรงดั้งเดิม ที่มีวัตถุประสงค์ในด้านการตลาด คือ การนำเสนอสิ่งใหม่ให้แก่ผู้บริโภค เพื่อสร้างทางเลือก และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา ในภาคอีสาน

จากแนวทางดังกล่าวได้นำไปสู่การสร้างเครื่องมือ ที่สามารถถ่ายทอดกระบวนการออกแบบ ให้กับชุมชนที่มีการผลิตเครื่องปั้นดินเผา ด้วยการสร้างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรง เป็นเครื่องมือ เพื่อการถ่ายทอดกระบวนการออกแบบ ตามขั้นตอนที่ถูกวิเคราะห์ไว้ในผลการวิจัยนี้ โดยในบางส่วนจะเป็นการประเมินเล่มคู่มือที่ได้ออกแบบโดยผู้วิจัยได้กำหนดเลือกผู้เชี่ยวชาญจำนวน 4 ท่าน ที่มีความชำนาญในด้านที่มีความเกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. มีความเชี่ยวชาญด้านการออกแบบ และผลิตเครื่องปั้นดินเผา (ประสบการณ์อย่างน้อย 10 ปี)
2. มีความเชี่ยวชาญด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ (ประสบการณ์อย่างน้อย 10 ปี)
3. มีความเชี่ยวชาญด้านการออกแบบเรขาคณิต (ประสบการณ์อย่างน้อย 10 ปี)

เพื่อประเมิน และตรวจสอบความเหมาะสมของเล่มคู่มือในด้านการสื่อสารถึงวัตถุประสงค์ของการออกแบบ และความเหมาะสมชัดเจนในด้านการนำเสนอแนวทาง ขั้นตอนในกระบวนการออกแบบ และความเป็นไปได้ในการนำคู่มือไปให้ชุมชนใช้งานประกอบการออกแบบ รวมถึง ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเล่มคู่มือในด้านอื่น ๆ ให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น โดยมีประเด็นในการประเมินดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 16 แบบการประเมินเล่มคู่มือจากผู้เชี่ยวชาญ

ลำดับ	หัวข้อการประเมิน	\bar{x}	SD	ระดับ ความ คิดเห็น
1	มีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการใช้คู่มือ			
2	มีความเข้าใจขั้นตอนการออกแบบจากการใช้คู่มือ			
3	สามารถกำหนดโจทย์ในการเลือกรูปทรงและขนาดได้			
4	สามารถเข้าใจได้อย่างรวดเร็ว และชัดเจน			
5	รูปเล่มมีความเหมาะสม และสวยงาม			
6	สามารถนำไปให้ชุมชนผลิตเครื่องปั้นดินเผาใช้ได้			

3.5 การประเมินคู่มือเพื่อการออกแบบการจากผู้ผลิต

กระบวนการวิจัยส่วนนี้ จะเป็นการประเมินผลการทดสอบกระบวนการออกแบบโดยผู้วิจัยได้สร้างเกณฑ์ในการเลือกชุมชนผลิตเครื่องปั้นดินเผา ที่จะเป็นตัวแทนของชุมชนในภาคอีสานจากทักษะการขึ้นรูปส่วนใหญ่ที่มีอยู่ในภาคอีสาน คือ ขึ้นรูปแบบดั้งเดิม และขึ้นรูปด้วยแป้นหมุน ที่สามารถนำไปสู่การอ้างอิงถึงชุมชนส่วนใหญ่ในภาคอีสานที่มีทักษะการขึ้นรูปแบบเดียวกัน โดยทดลองให้ชุมชนออกแบบตามขั้นตอนที่กำหนด ในส่วนนี้เป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์ และสังเกตการณ์ โดยในการประเมินมีประเด็นดังต่อไปนี้

- แนวทางการประเมินความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการใช้คู่มือ ผู้วิจัยจะประเมินผลด้วยการทดสอบให้กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งคือชาวบ้านผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผา ทบพวนวัตถุประสงค์ โดยการขอให้ตัวแทนอธิบายให้ชาวบ้านท่านอื่น ๆ รับฟัง เพื่อเป็นการทดสอบความเข้าใจ รวมถึงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นอื่น ๆ หลังจากการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย และกระบวนการออกแบบ โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการอธิบายกรอบแนวคิด โดยเน้นไปที่ประเด็นการตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่มีอยู่ในชุมชน อันเป็นสิ่งมีคุณค่าควรแก่การรักษาไว้ โดยการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาด้วยแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ จากการต่อยอดภูมิปัญญาที่ถือเป็นการใช้ทุนทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา

- แนวทางการประเมินความเข้าใจขั้นตอนการออกแบบตามกระบวนการออกแบบรูปทรง ผู้วิจัยจะประเมินความเข้าใจของชาวบ้าน ด้วยการสังเกตการณ์และการบันทึกข้อมูล ถึงความเข้าใจในกระบวนการทางการผลิตเครื่องปั้นดินเผา เช่น การเรียงส่วนประกอบที่เป็นไปตามข้อกำหนดการ

ออกแบบ ที่ต้องมีส่วนประกอบหลัก 3 ส่วน คือ ปาก, ลำตัว และ ก้นหรือฐาน ร่วมกับการใช้สื่อประกอบการออกแบบ ทั้งแบบจำลองรูปทรง เพื่อเสริมความเข้าใจแก่ชาวบ้านได้ รวมถึงการทดสอบให้ตัวแทนชาวบ้านช่วยอธิบายขั้นตอนแก่ชาวบ้านท่านอื่น ๆ รวมถึงการทดสอบ การเลือกประกอบรูปทรงตามโจทย์ประโยชน์การใช้งาน โดยประกอบรูปทรงตามโจทย์การใช้งาน

- แนวทางการประเมินความเข้าใจด้านการผลิตตามรูปทรงที่ได้ออกแบบ ผู้วิจัยจะทำการประเมินการวิเคราะห์แบบที่เริ่มการวางแผนการต่อประกอบรูปทรง ในกระบวนการนี้เป็นส่วนที่ต่อเนื่องจากการออกแบบรูปทรงตามวิธีการของวิจัยนี้ โดยเมื่อชาวบ้านเลือกส่วนประกอบแล้วนำมาประกอบกันในแบบร่าง 2 มิติ ผู้วิจัยได้ทำการสอบถามเกี่ยวกับแผนการผลิตในด้านการขึ้นรูปที่เหมาะสมกับรูปทรงที่ออกแบบ โดยทดลองให้อธิบายถึงขั้นตอนและวิธีการขึ้นรูป และประกอบรูปทรง ไปจนถึงการวิเคราะห์สัดส่วนตามแบบรูปทรงที่ได้ออกแบบในกระบวนการนี้ เป็นส่วนที่ต่อเนื่องจากการวางแผนการต่อประกอบรูปทรง เพื่อตรวจสอบความเข้าใจ เกี่ยวกับสัดส่วนของรูปทรงในแต่ละส่วนประกอบ แล้วนำไปขึ้นรูปขึ้นงานจริงโดยในขั้นตอนนี้จะเป็นการขึ้นรูปขึ้นงานจริงในส่วนนี้เป็นการประเมินถึงความเข้าใจและการปรับใช้ทักษะ และเทคโนโลยีที่มีอยู่ในชุมชน ที่เชื่อมโยงถึงแนวความคิดพัฒนาอย่างยั่งยืน ที่เป็นการประเมินถึงความสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่จากทักษะ ทรัพยากร และเทคโนโลยีที่ตนเองมีอยู่

กระบวนการวิจัยส่วนที่ 6 การประเมินผลการออกแบบจากผู้บริโภค

การประเมินผลส่วนนี้เป็นการเก็บข้อมูลในเชิงปริมาณ ที่เป็นผลจากจากการถ่ายภาพทอดกระบวนการออกแบบตามแนวทางของงานวิจัยนี้ นำไปสู่การทดลองผลิตชิ้นงานจริงเพื่อนำไปสู่การตรวจสอบสมมติฐานในด้านการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ โดยกระทบต่อต้นทุนน้อยที่สุด ด้วยการใช้ทักษะ วัตถุดิบ กระบวนการผลิต ตลอดจนเทคโนโลยีที่มีอยู่แล้วในชุมชน นำไปสู่การผลิตสินค้ารูปแบบใหม่ที่สามารถเพิ่มทางเลือกด้านการตลาด โดยมีการสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจ และการประเมินราคาผลิตภัณฑ์ใหม่จากกลุ่มผู้บริโภค เพื่อพิสูจน์แนวความคิดการเพิ่มมูลค่าจากการใช้ทุนทางวัฒนธรรม ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน โดยมีการกำหนดแนวคำถามดังต่อไปนี้

ตารางที่ 17 แบบสอบถามทั่วไป

คำถาม	ชุดคำตอบ	ข้อมูลที่ต้องการ
ด้านข้อมูลผู้บริโภคร		
1. เพศ	1. ชาย 2. หญิง 3. เพศทางเลือก	ลักษณะพฤติกรรมการใช้งาน ชีวิตประจำวันของแต่ละกลุ่มอายุ
2. อายุ	1. ต่ำกว่า 25 ปี 2. 25 - 35 ปี 3. 36 - 45 ปี 4. 46 - 55 ปี 5. 55 ปีขึ้นไป	ลักษณะพฤติกรรมการใช้งาน ชีวิตประจำวันของแต่ละกลุ่มอายุ
3. อาชีพ	1. พนักงานบริษัท 2. ข้าราชการ/ รัฐวิสาหกิจ 3. ธุรกิจส่วนตัว 4. อื่น ๆ.....	ลักษณะพฤติกรรมการใช้งาน ชีวิตประจำวันของแต่ละอาชีพ
4. รายได้ต่อเดือน	1. ต่ำกว่า 10,000 บาท 2. 10,001 -25,000 บาท 3. 25,001 -50,000 บาท 4. 50,001 -100,000 บาท 5. 100,001 บาท ขึ้นไป	ปัจจัยในการเลือกซื้อเครื่องปั้นดินเผา

ตารางที่ 18 ความพึงพอใจของกลุ่มผู้บริโภคเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา ที่ได้พัฒนา ด้านการออกแบบรูปทรง จากการประยุกต์รูปทรงเครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีต ผลิตโดยชุมชนเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิม

คำถาม	ชุดคำตอบ	ข้อมูลที่ต้องการ
ด้านความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์		
ด้านการสะท้อนเอกลักษณ์เครื่องปั้นดินเผาอีสาน		
1. ผลิตภัณฑ์ที่ได้พัฒนายังแสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสาน	1. มากที่สุด 2. มาก 3. ปานกลาง 4. น้อย 5. น้อยมาก	นำผลไปตรวจสอบ สมมติฐานด้านแนวคิด ทูทางวัฒนธรรม
ด้านความร่วมมือของผลิตภัณฑ์		
1. รูปทรงผลิตภัณฑ์ที่ได้พัฒนามีความเหมาะสมกับการใช้หรือการตกแต่งบ้านสมัยปัจจุบัน	1. มากที่สุด 2. มาก 3. ปานกลาง 4. น้อย 5. น้อยมาก	นำผลไปตรวจสอบ สมมติฐานด้านความ ยั่งยืน
2. รูปทรงผลิตภัณฑ์ที่ได้พัฒนามีความแตกต่างและน่าสนใจ	1. มากที่สุด 2. มาก 3. ปานกลาง 4. น้อย 5. น้อยมาก	นำผลไปตรวจสอบ สมมติฐานด้านการ พัฒนารูปทรง
ด้านราคาผลิตภัณฑ์		
1. ราคาที่เหมาะสม (ภาพชิ้นงาน)	1. 50-100 บาท 2. 101- 250 บาท 3. 251 – 500 บาท 4. 501 – 1000 บาท 5. มากกว่า 1001 บาท	นำผลไปตรวจสอบ สมมติฐานด้านการเพิ่ม มูลค่าแก่ผลิตภัณฑ์
2. ช่องทางที่สะดวกในการซื้อ	1. ซื้อที่ร้านจำหน่าย 2. ซื้อผ่านระบบ	ข้อเสนอแนะการพัฒนา ด้านการตลาดแก่ชุมชน

คำถาม	ชุดคำตอบ	ข้อมูลที่ต้องการ
	ออนไลน์ 3. อื่น ๆ	

ข้อเสนอแนะ

.....

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ศิลปะอีสานสู่การพัฒนารูปแบบเครื่องปั้นดินเผา เพื่อความยั่งยืนของชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนา รูปแบบ และแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสาน ในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์ผลจากการสร้างแนวทางการสร้างรูปทรงใหม่เพื่อนำไปสู่การสร้างคู่มือเพื่อการออกแบบเครื่องปั้นดินเผา โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ต่อไปนี้

4. 1 รูปทรงที่ได้จากการใช้การจัดหมวดหมู่ และเรียงสับเปลี่ยน
4. 2 การวิเคราะห์ลักษณะรูปทรง
4. 3 การวิเคราะห์ประโยชน์ใช้สอย
4. 4 การวิเคราะห์ด้านการผลิต
4. 5 การวิเคราะห์ผลการประเมินจากกลุ่มตัวอย่าง
4. 6 การวิเคราะห์ความสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และความยั่งยืนของชุมชน
4. 7 การสร้างแบบร่างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา

4.1 รูปทรงที่ได้จากการใช้การจัดหมวดหมู่ และเรียงสับเปลี่ยน

จากผลการคำนวณหาการจัดหมวดหมู่ และเรียงสับเปลี่ยนผลของจำนวนแบบ ที่ได้จากการคำนวณจำนวน 750 รูปแบบที่ไม่ซ้ำกัน สามารถแสดงผลเป็นรูปร่างของแต่ละแบบ ดังต่อไปนี้

1	A B C D E	ปาก-คอ
	1 2 3 4 5	ลำตัว
	ก ข ค ง จ	ก้น/ฐาน

A A A A A	B B B B B	C C C C C	D D D D D	E E E E E
1 1 1 1 1	1 1 1 1 1	1 1 1 1 1	1 1 1 1 1	1 1 1 1 1
ก ข ค ง จ	ก ข ค ง จ	ก ข ค ง จ	ก ข ค ง จ	ก ข ค ง จ

A A A A A	B B B B B	C C C C C	D D D D D	E E E E E
2 2 2 2 2	2 2 2 2 2	2 2 2 2 2	2 2 2 2 2	2 2 2 2 2
ก ข ค ง จ	ก ข ค ง จ	ก ข ค ง จ	ก ข ค ง จ	ก ข ค ง จ

A A A A A	B B B B B	C C C C C	D D D D D	E E E E E
3 3 3 3 3	3 3 3 3 3	3 3 3 3 3	3 3 3 3 3	3 3 3 3 3
ก ข ค ง จ	ก ข ค ง จ	ก ข ค ง จ	ก ข ค ง จ	ก ข ค ง จ

A A A A A	B B B B B	C C C C C	D D D D D	E E E E E
4 4 4 4 4	4 4 4 4 4	4 4 4 4 4	4 4 4 4 4	4 4 4 4 4
ก ข ค ง จ	ก ข ค ง จ	ก ข ค ง จ	ก ข ค ง จ	ก ข ค ง จ

A A A A A	B B B B B	C C C C C	D D D D D	E E E E E
5 5 5 5 5	5 5 5 5 5	5 5 5 5 5	5 5 5 5 5	5 5 5 5 5
ก ข ค ง จ	ก ข ค ง จ	ก ข ค ง จ	ก ข ค ง จ	ก ข ค ง จ

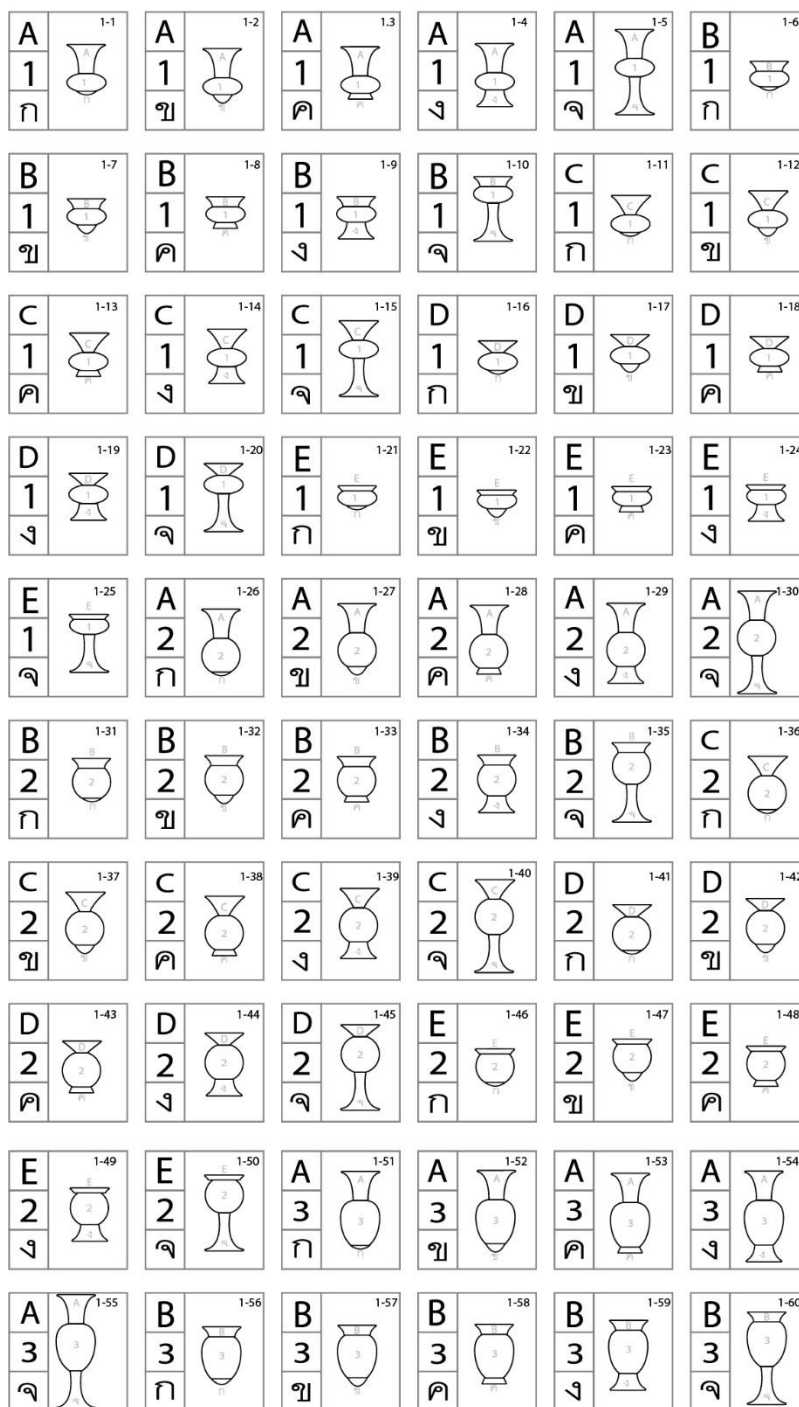
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

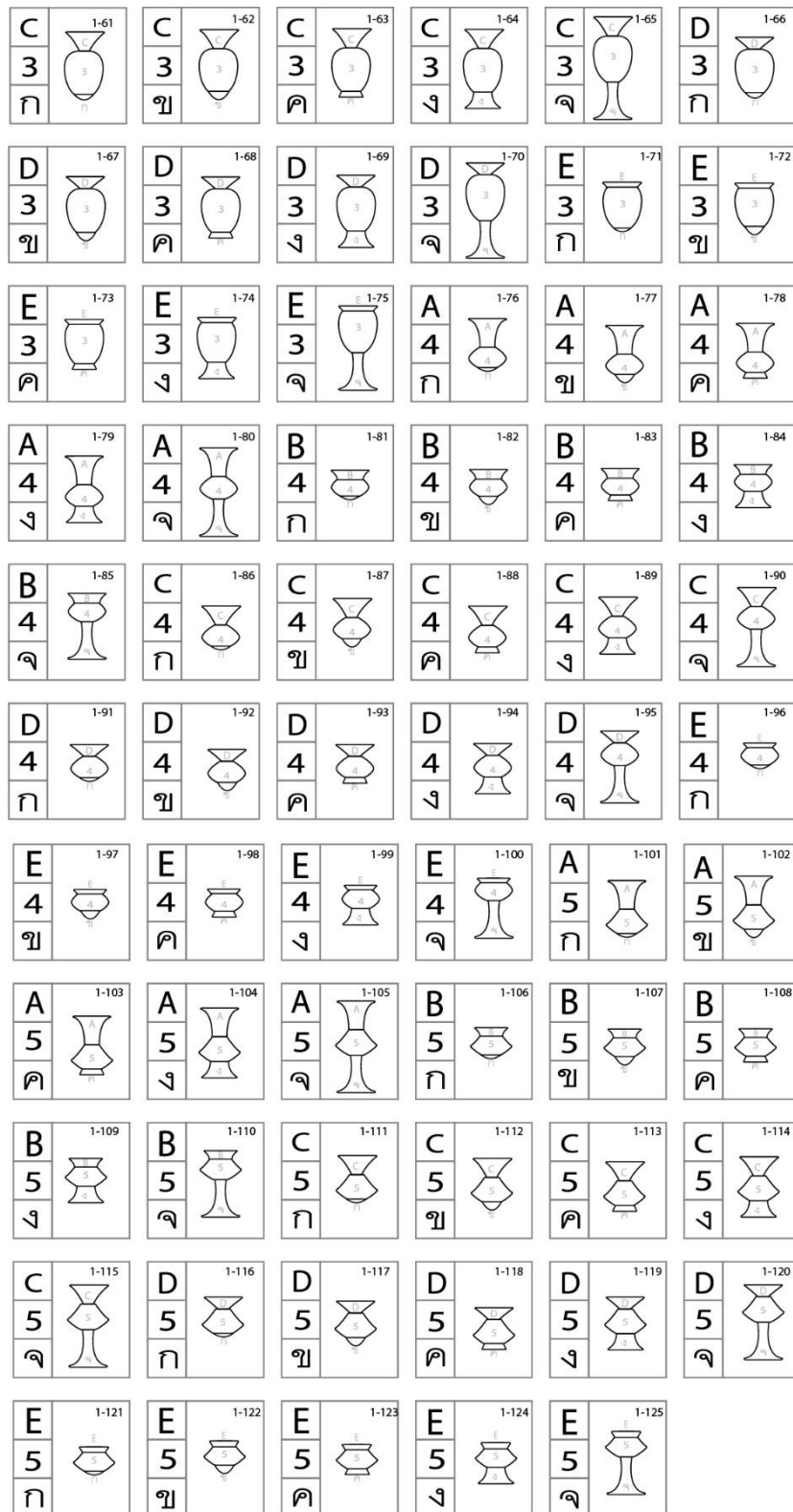
ภาพที่ 31 สูตรการเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบชุดที่ 1

1

A B C D E ปาก-คอ
 1 2 3 4 5 ลำตัว
 ก ข ค ง จ ก้น/ฐาน

ภาพที่ 32 การเรียงสลับ และจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบ 1-1 ถึง 1-60

ภาพที่ 33 การเรียงสลับ และจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบ 1-61ถึง 1-125

2	A B C D E	ปาก-คอ
	ก ข ค ง จ	ก้น/ฐาน
	1 2 3 4 5	ลำตัว

A A A A A ก ข ค ง จ 1 1 1 1 1	B B B B B ก ข ค ง จ 1 1 1 1 1	C C C C C ก ข ค ง จ 1 1 1 1 1	D D D D D ก ข ค ง จ 1 1 1 1 1	E E E E E ก ข ค ง จ 1 1 1 1 1
A A A A A ก ข ค ง จ 2 2 2 2 2	B B B B B ก ข ค ง จ 2 2 2 2 2	C C C C C ก ข ค ง จ 2 2 2 2 2	D D D D D ก ข ค ง จ 2 2 2 2 2	E E E E E ก ข ค ง จ 2 2 2 2 2
A A A A A ก ข ค ง จ 3 3 3 3 3	B B B B B ก ข ค ง จ 3 3 3 3 3	C C C C C ก ข ค ง จ 3 3 3 3 3	D D D D D ก ข ค ง จ 3 3 3 3 3	E E E E E ก ข ค ง จ 3 3 3 3 3
A A A A A ก ข ค ง จ 4 4 4 4 4	B B B B B ก ข ค ง จ 4 4 4 4 4	C C C C C ก ข ค ง จ 4 4 4 4 4	D D D D D ก ข ค ง จ 4 4 4 4 4	E E E E E ก ข ค ง จ 4 4 4 4 4
A A A A A ก ข ค ง จ 5 5 5 5 5	B B B B B ก ข ค ง จ 5 5 5 5 5	C C C C C ก ข ค ง จ 5 5 5 5 5	D D D D D ก ข ค ง จ 5 5 5 5 5	E E E E E ก ข ค ง จ 5 5 5 5 5

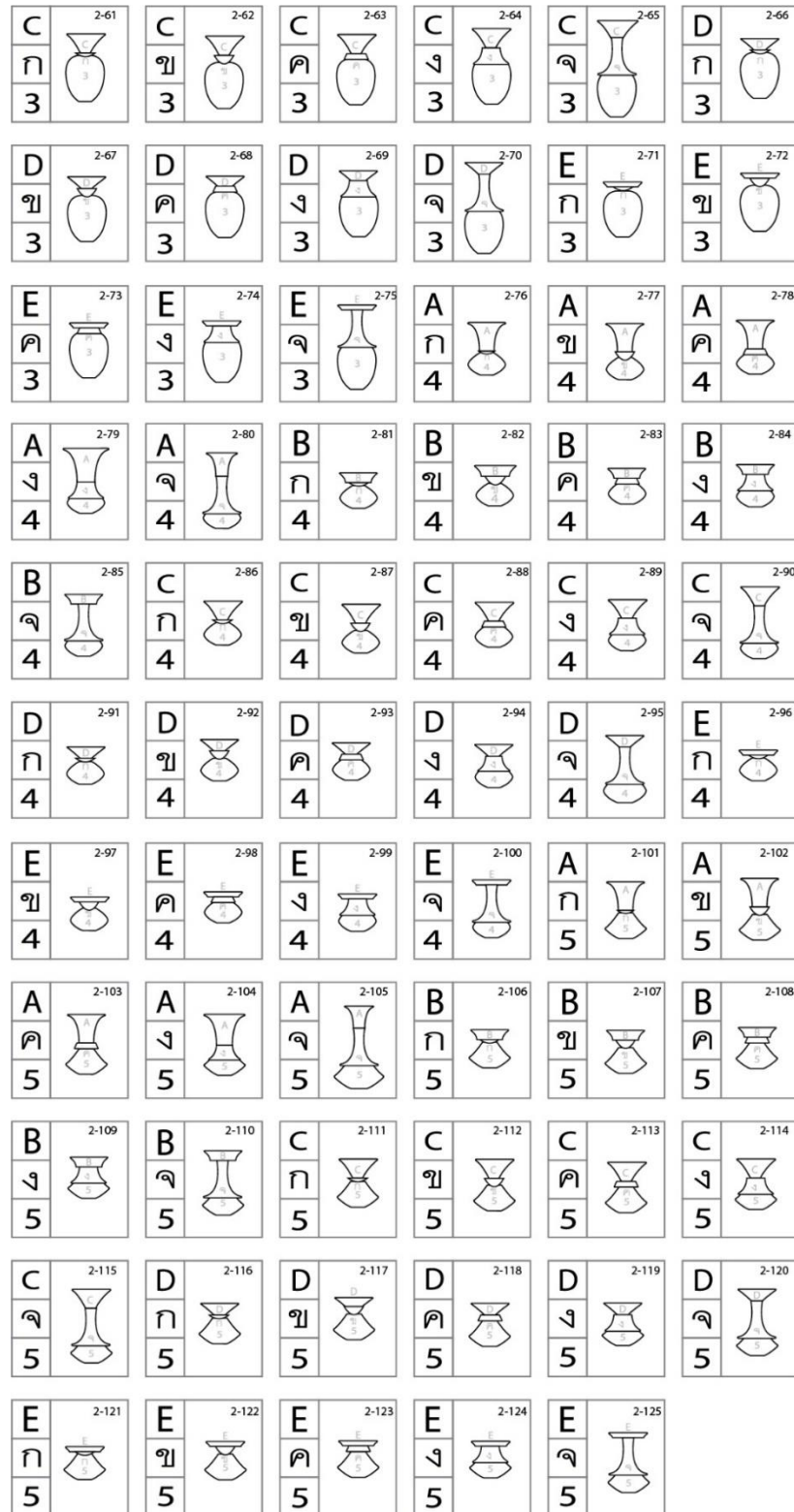
ภาพที่ 34 สูตรการเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบชุดที่ 2

2

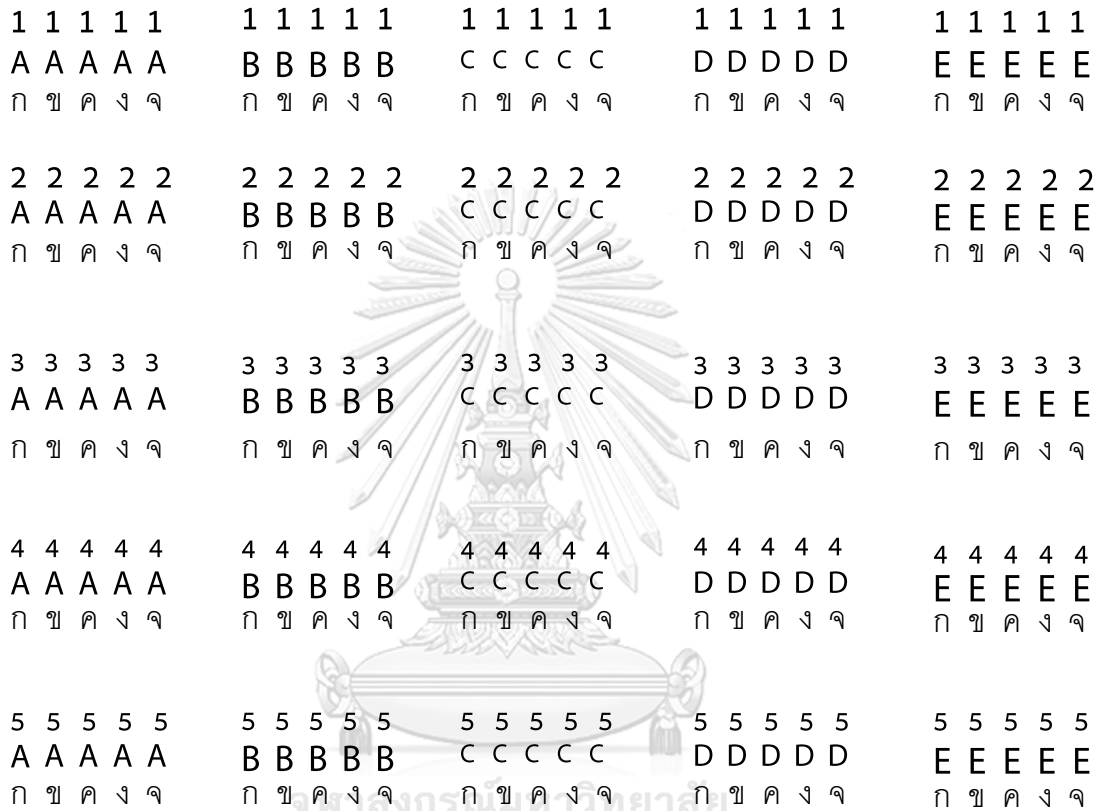
A B C D E ปาก-คอ
 ก ข ค ง จ ก้น/ฐาน
 1 2 3 4 5 ลำตัว

A ก 1	2-1 	A ข 1	2-2 	A ค 1	2-3 	A ง 1	2-4 	A จ 1	2-5 	B ก 1	2-6
B ข 1	2-7 	B ค 1	2-8 	B ง 1	2-9 	B จ 1	2-10 	C ก 1	2-11 	C ข 1	2-12
C ค 1	2-13 	C ง 1	2-14 	C จ 1	2-15 	D ก 1	2-16 	D ข 1	2-17 	D ค 1	2-18
D ง 1	2-19 	D จ 1	2-20 	E ก 1	2-21 	E ข 1	2-22 	E ค 1	2-23 	E ง 1	2-24
E จ 1	2-25 	A ก 2	2-26 	A ข 2	2-27 	A ค 2	2-28 	A ง 2	2-29 	A จ 2	2-30
B ก 2	2-31 	B ข 2	2-32 	B ค 2	2-33 	B ง 2	2-34 	B จ 2	2-35 	C ก 2	2-36
C ข 2	2-37 	C ค 2	2-38 	C ง 2	2-39 	C จ 2	2-40 	D ก 2	2-41 	D ข 2	2-42
D ค 2	2-43 	D ง 2	2-44 	D จ 2	2-45 	E ก 2	2-46 	E ข 2	2-47 	E ค 2	2-48
E ง 2	2-49 	E จ 2	2-50 	A ก 3	2-51 	A ข 3	2-52 	A ค 3	2-53 	A ง 3	2-54
A จ 3	2-55 	B ก 3	2-56 	B ข 3	2-57 	B ค 3	2-58 	B ง 3	2-59 	B จ 3	2-60

ภาพที่ 35 การเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบ 2-1 ถึง 2-60

ภาพที่ 36 การเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบ 2-61ถึง 2-125

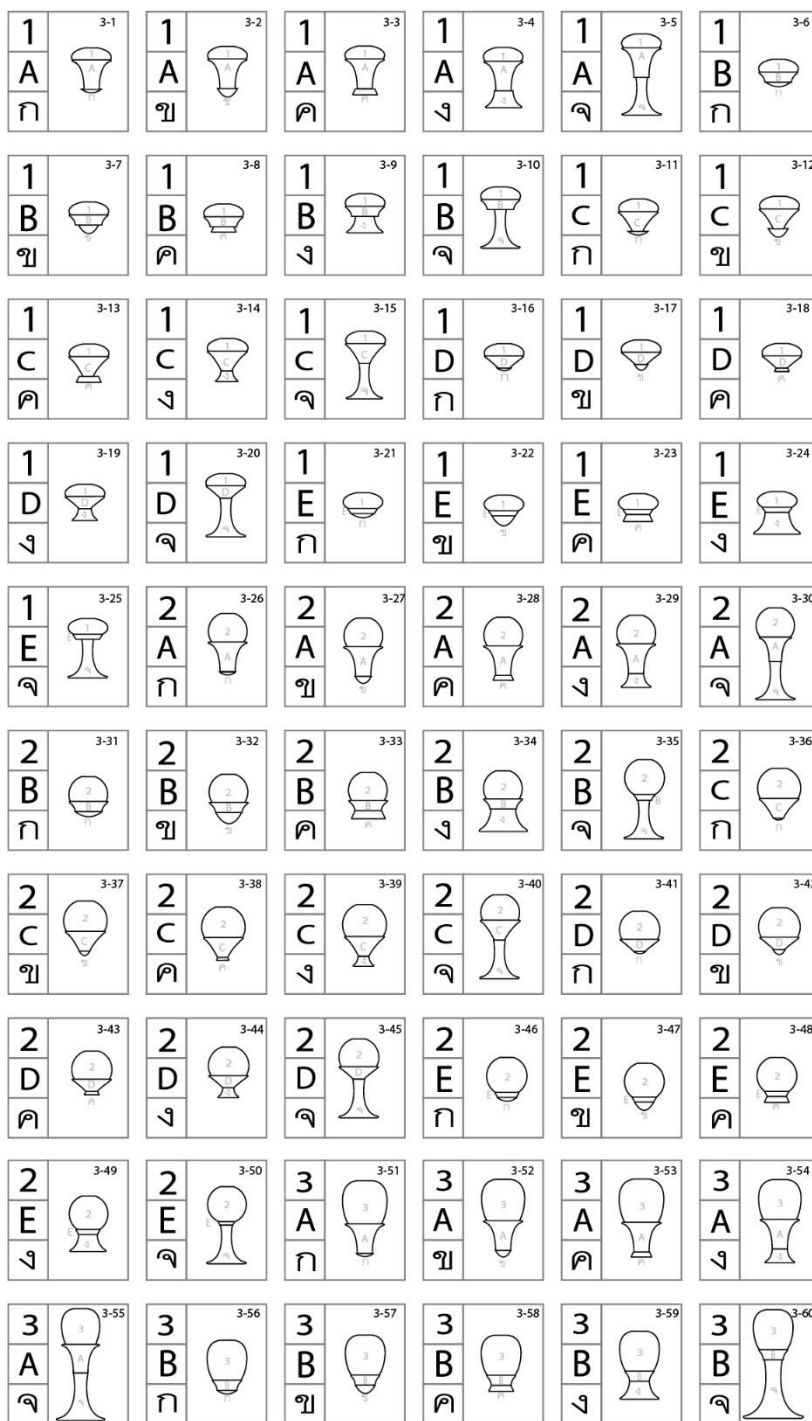

CHULALONGKORN UNIVERSITY

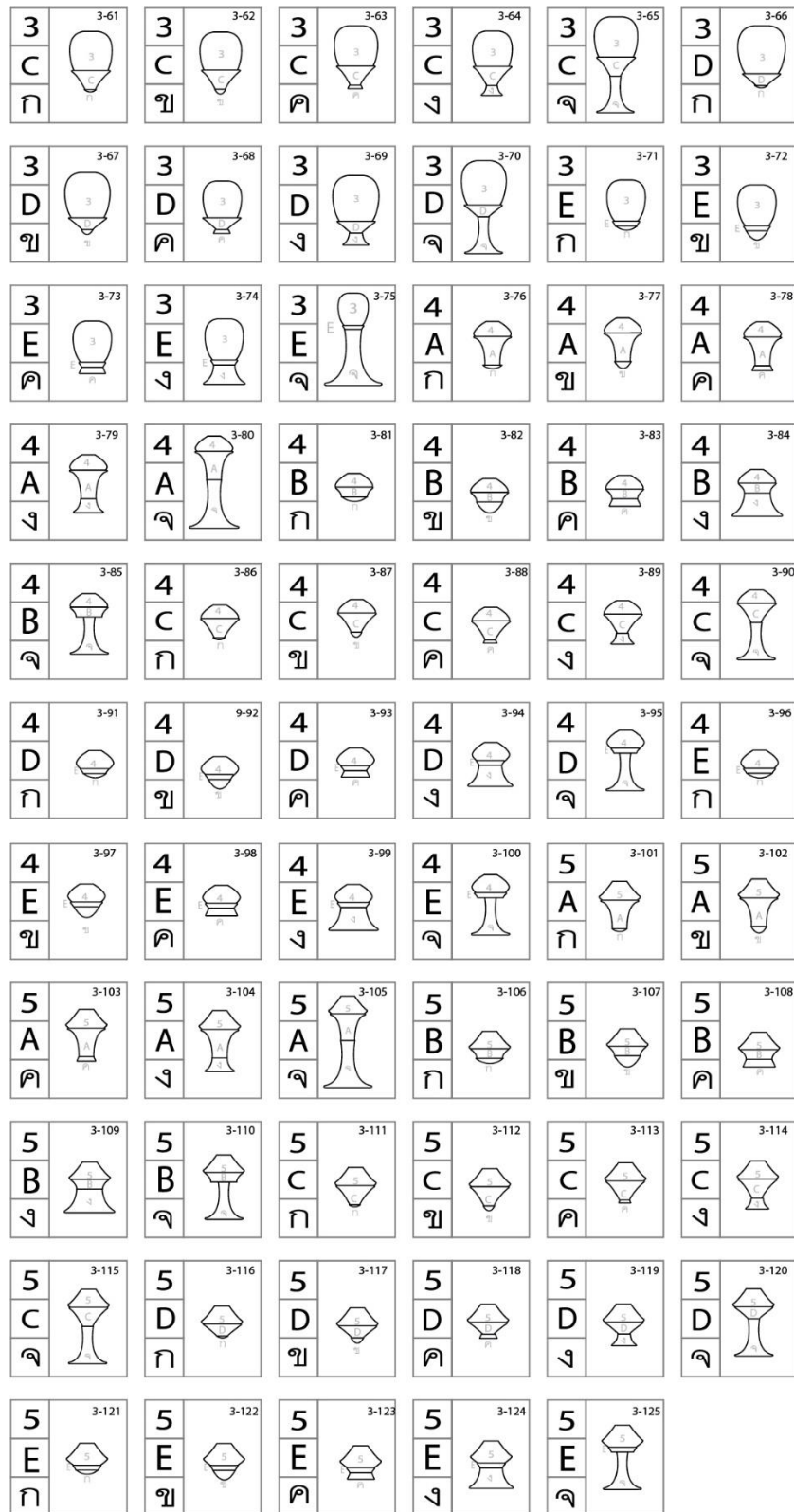
ภาพที่ 37 สูตรการเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบชุดที่ 3

3

1 2 3 4 5 ลำตัว
 A B C D E ปาก-คอ
 ก ข ค ง จ ก้น/ฐาน

ภาพที่ 38 การเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบ 3-1 ถึง 3-60

ภาพที่ 39 การเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบ 3-61ถึง 3-125

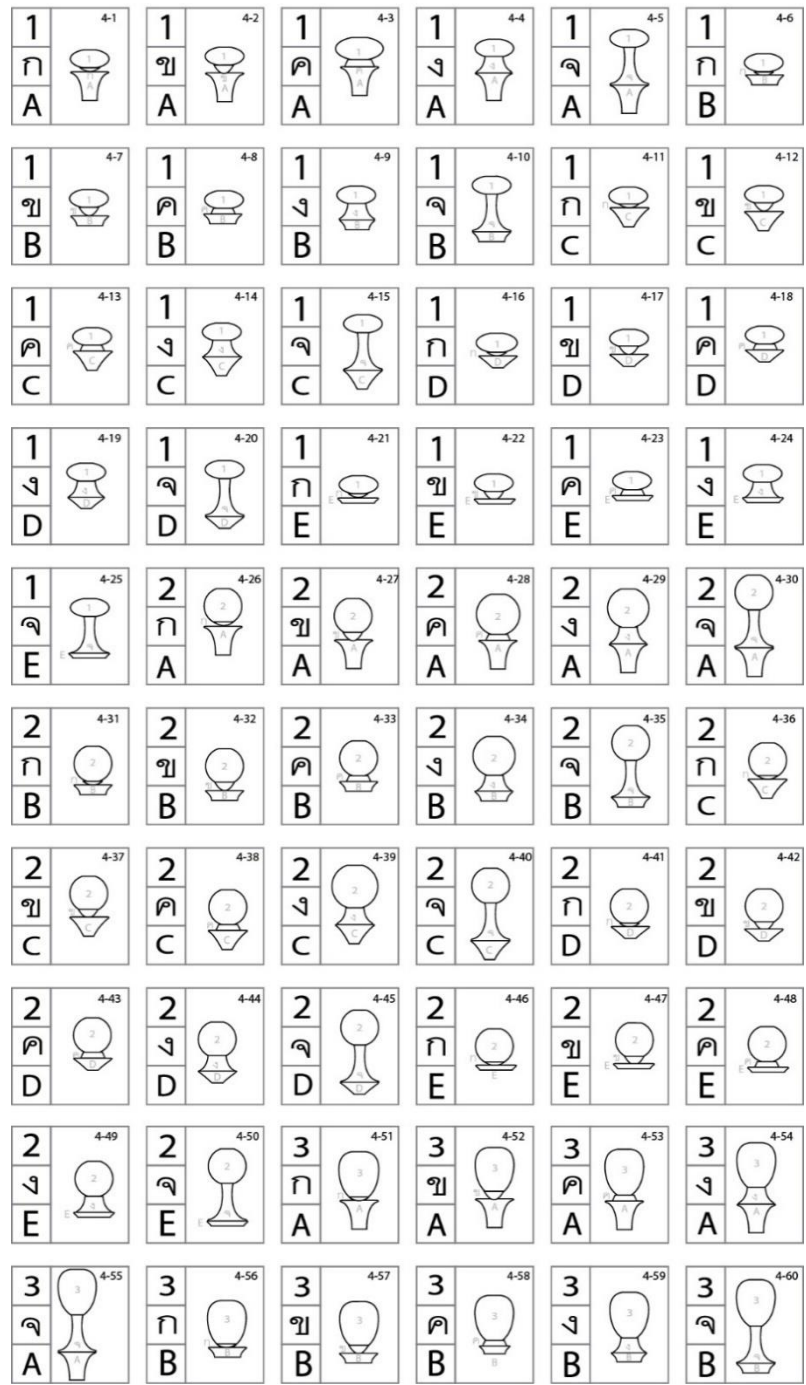
4	1	2	3	4	5	ลำตัว
	ก	ข	ค	ง	จ	ก้น/ฐาน
	A	B	C	D	E	ปาก-คอ

1 1 1 1 1 ก ข ค ง จ A A A A A	1 1 1 1 1 ก ข ค ง จ B B B B B	1 1 1 1 1 ก ข ค ง จ C C C C C	1 1 1 1 1 ก ข ค ง จ D D D D D	1 1 1 1 1 ก ข ค ง จ E E E E E
2 2 2 2 2 ก ข ค ง จ A A A A A	2 2 2 2 2 ก ข ค ง จ B B B B B	2 2 2 2 2 ก ข ค ง จ C C C C C	2 2 2 2 2 ก ข ค ง จ D D D D D	2 2 2 2 2 ก ข ค ง จ E E E E E
3 3 3 3 3 ก ข ค ง จ A A A A A	3 3 3 3 3 ก ข ค ง จ B B B B B	3 3 3 3 3 ก ข ค ง จ C C C C C	3 3 3 3 3 ก ข ค ง จ D D D D D	3 3 3 3 3 ก ข ค ง จ E E E E E
4 4 4 4 4 ก ข ค ง จ A A A A A	4 4 4 4 4 ก ข ค ง จ B B B B B	4 4 4 4 4 ก ข ค ง จ C C C C C	4 4 4 4 4 ก ข ค ง จ D D D D D	4 4 4 4 4 ก ข ค ง จ E E E E E
5 5 5 5 5 ก ข ค ง จ A A A A A	5 5 5 5 5 ก ข ค ง จ B B B B B	5 5 5 5 5 ก ข ค ง จ C C C C C	5 5 5 5 5 ก ข ค ง จ D D D D D	5 5 5 5 5 ก ข ค ง จ E E E E E

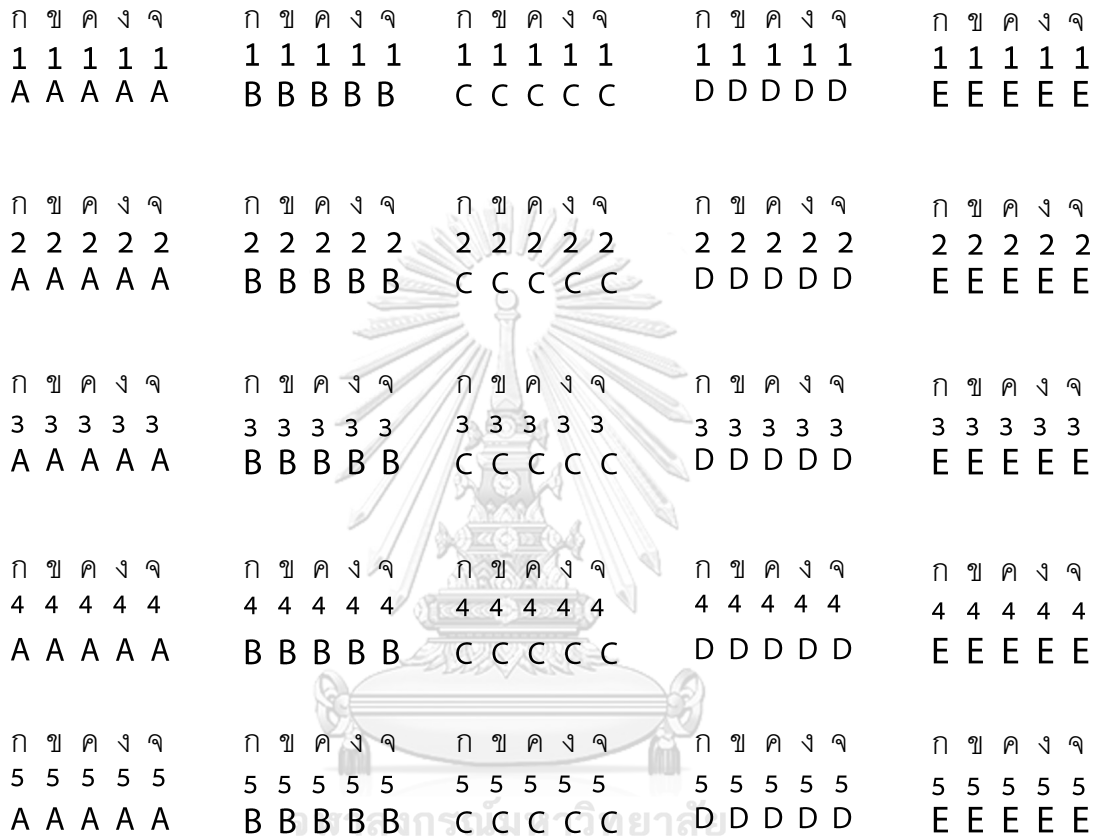
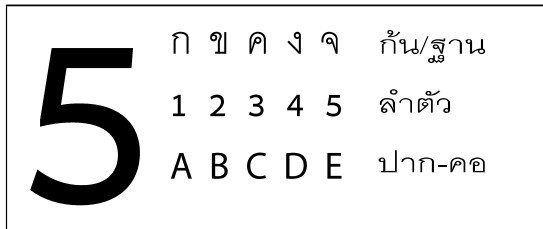
ภาพที่ 40 สูตรการเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบชุดที่ 4

4

1 2 3 4 5 ลำตัว
 ก ข ค ง จ ก้น/ฐาน
 A B C D E ปาก-คอ

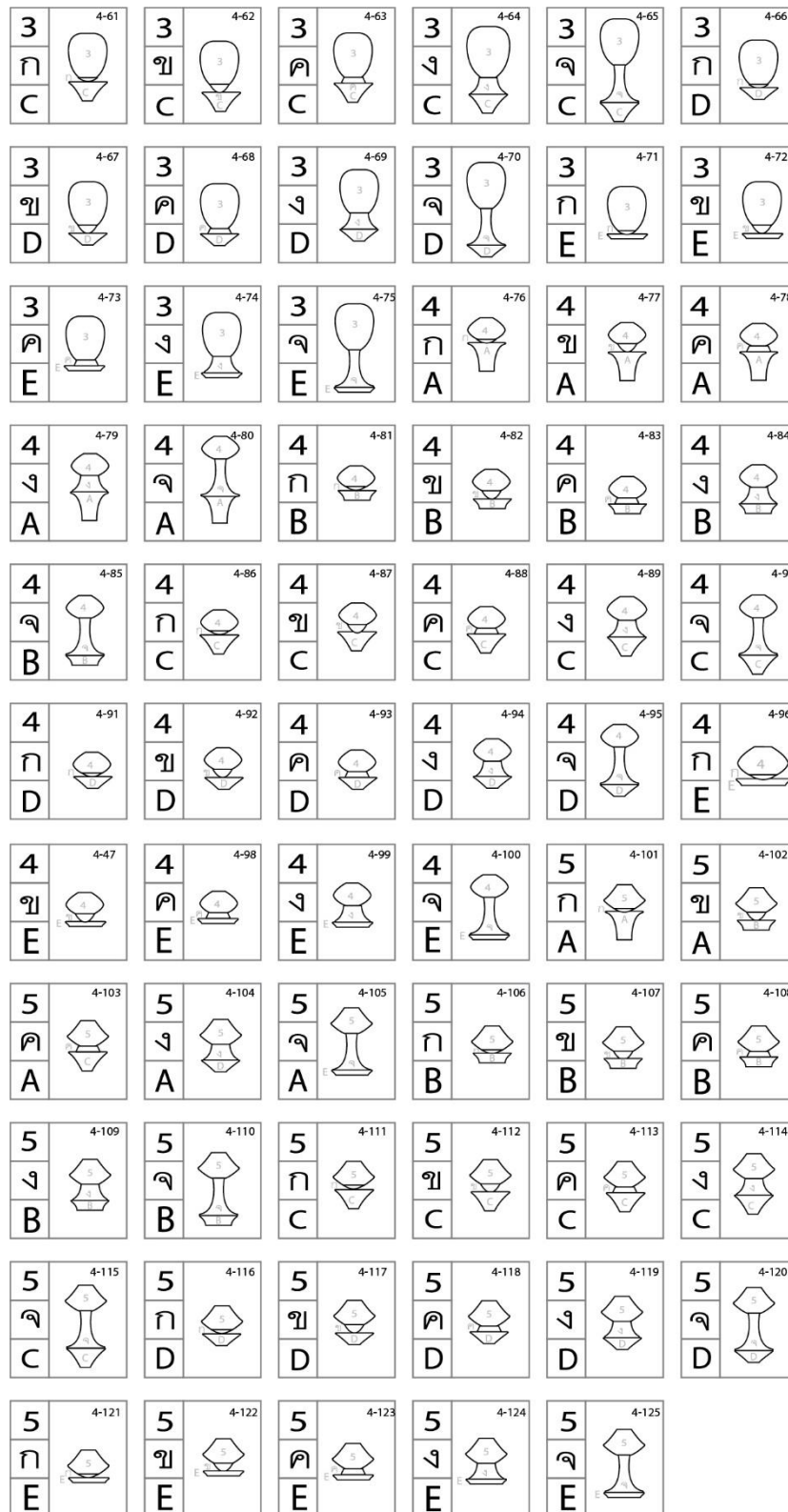

ภาพที่ 41 การเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบ 4-1 ถึง 4-60

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 42 การเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบ 4-61 ถึง 4-125

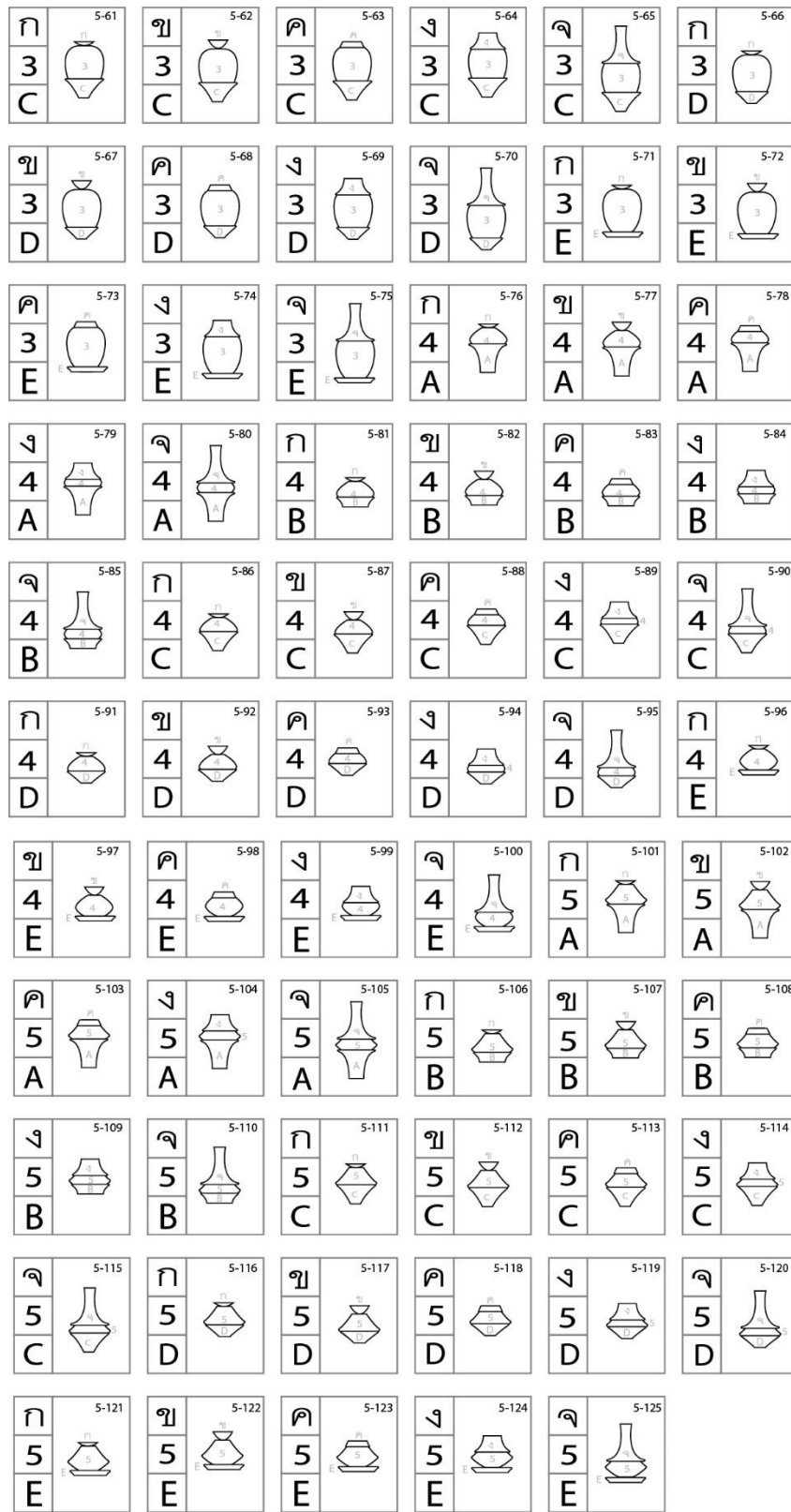
ภาพที่ 43 สูตรการเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบชุดที่ 5

5

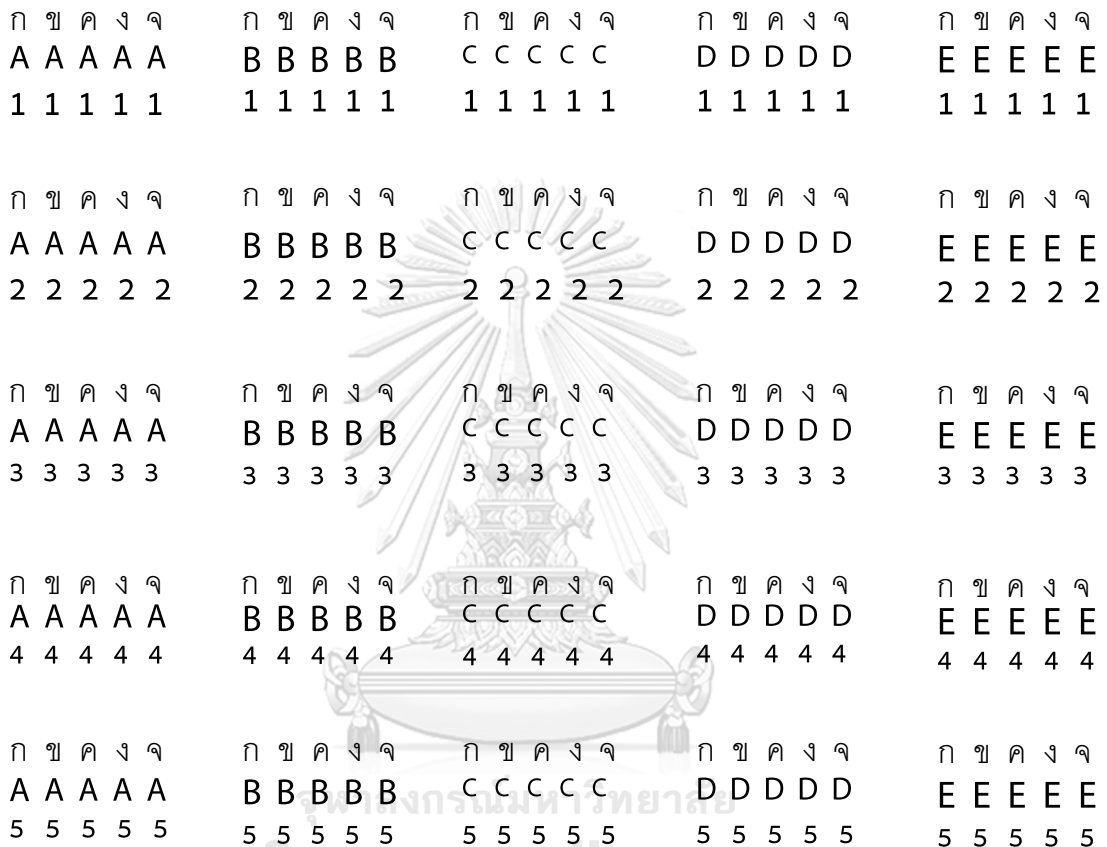
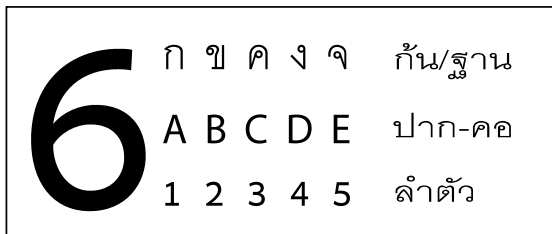
ก ข ค ง จ ก้น/ฐาน
 1 2 3 4 5 ลำตัว
 A B C D E ปาก-คอ

ก 1 A	5-1 	ข 1 A	5-2 	ค 1 A	5-3 	ง 1 A	5-4 	จ 1 A	5-5 	ก 1 B	5-6
ข 1 B	5-7 	ค 1 B	5-8 	ง 1 B	5-9 	จ 1 B	5-10 	ก 1 C	5-11 	ข 1 C	5-12
ค 1 C	5-13 	ง 1 C	5-14 	จ 1 C	5-15 	ก 1 D	5-16 	ข 1 D	5-17 	ค 1 D	5-18
ง 1 D	5-19 	จ 1 D	5-20 	ก 1 E	5-21 	ข 1 E	5-22 	ค 1 E	5-23 	ง 1 E	5-24
จ 1 E	5-25 	ก 2 A	5-26 	ข 2 A	5-27 	ค 2 A	5-28 	ง 2 A	5-29 	จ 2 A	5-30
ก 2 B	5-31 	ข 2 B	5-32 	ค 2 B	5-33 	ง 2 B	5-34 	จ 2 B	5-35 	ก 2 C	5-36
ข 2 C	5-37 	ค 2 C	5-38 	ง 2 C	5-39 	จ 2 C	5-40 	ก 2 D	5-41 	ข 2 D	5-42
ค 2 D	5-43 	ง 2 D	5-44 	จ 2 D	5-45 	ก 2 E	5-46 	ข 2 E	5-47 	ค 2 E	5-48
ง 2 E	5-49 	จ 2 E	5-50 	ก 3 A	5-51 	ข 3 A	5-52 	ค 3 A	5-53 	ง 3 A	5-54
จ 3 A	5-55 	ก 3 B	5-56 	ข 3 B	5-57 	ค 3 B	5-58 	ง 3 B	5-59 	จ 3 B	5-60

ภาพที่ 44 การเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบ 5-1 ถึง 5-60

ภาพที่ 45 การเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบ 5-61ถึง 5-125

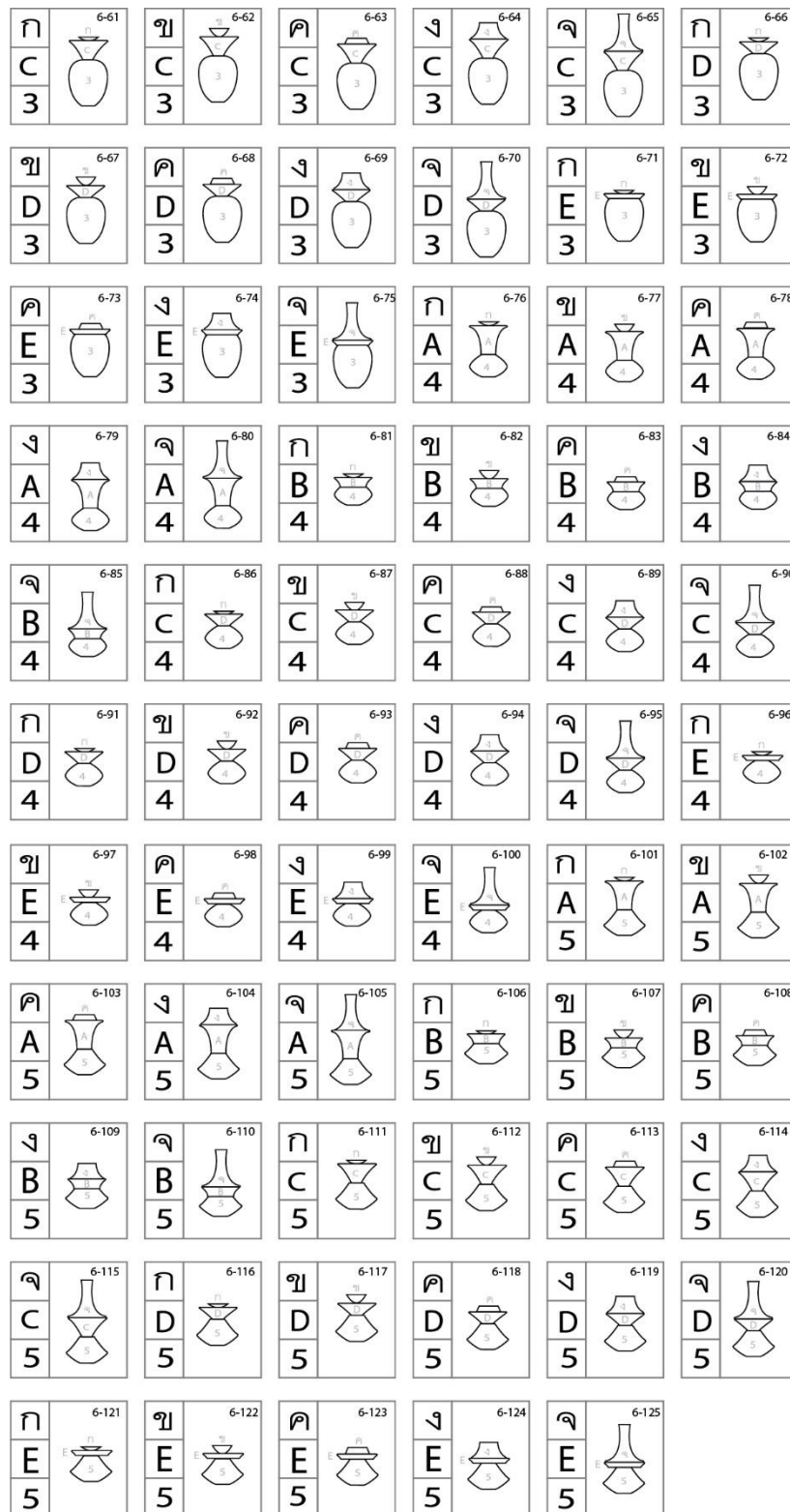
ภาพที่ 46 สูตรการเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบชุดที่ 6

6

ก ข ค ง ฉ ก้น/ฐาน
 A B C D E ปาก-คอ
 1 2 3 4 5 ลำตัว

ก A 1	6-1	ข A 1	6-2	ค A 1	6-3	ง A 1	6-4	ฉ A 1	6-5	ก B 1	6-6
ข B 1	6-7	ค B 1	6-8	ง B 1	6-9	ฉ B 1	6-10	ก C 1	6-11	ข C 1	6-12
ค C 1	6-13	ง C 1	6-14	ฉ C 1	6-15	ก D 1	6-16	ข D 1	6-17	ค D 1	6-18
ง D 1	6-19	ฉ D 1	6-20	ก E 1	6-21	ข E 1	6-22	ค E 1	6-23	ง E 1	6-24
ฉ E 1	6-25	ก A 2	6-26	ข A 2	6-27	ค A 2	6-28	ง A 2	6-29	ฉ A 2	6-30
ก B 2	6-31	ข B 2	6-32	ค B 2	6-33	ง B 2	6-34	ฉ B 2	6-35	ก C 2	6-36
ข C 2	6-37	ค C 2	6-38	ง C 2	6-39	ฉ C 2	6-40	ก D 2	6-41	ข D 2	6-42
ค D 2	6-43	ง D 2	6-44	ฉ D 2	6-45	ก E 2	6-46	ข E 2	6-47	ค E 2	6-48
ง E 2	6-49	ฉ E 2	6-50	ก A 3	6-51	ข A 3	6-52	ค A 3	6-53	ง A 3	6-54
ฉ A 3	6-55	ก B 3	6-56	ข B 3	6-57	ค B 3	6-58	ง B 3	6-59	ฉ B 3	6-60

ภาพที่ 47 การเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบ 6-1 ถึง 6-60

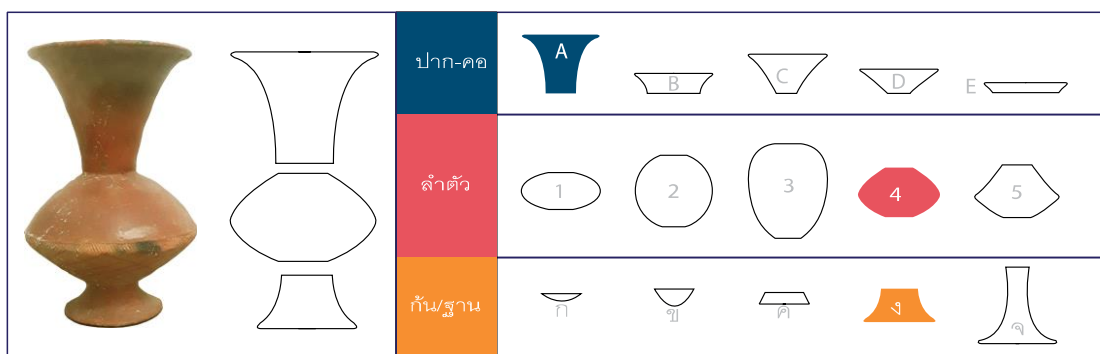
ภาพที่ 48 การเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบ 6-61 ถึง 6-125

4.2 การวิเคราะห์ลักษณะรูปทรงจากผลการออกแบบโดยเปรียบเทียบกับรูปทรงดั้งเดิม

จากแนวทางการวิจัยที่ต้องการพัฒนารูปทรงเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสาน จากประเด็นปัญหาในด้านการขาดความหลากหลายของรูปทรง และการแสดงออกทางภูมิปัญญาที่ไม่ชัดเจน ผู้วิจัยจึงได้เล็งเห็นความสำคัญของปัญหาดังกล่าว และโอกาสในการพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา เพื่อค้นหาแนวทางพัฒนาเครื่องปั้นดินเผาอีสานด้วยกระบวนการออกแบบ และเพื่อสร้างแนวทางการเพิ่มมูลค่า โดยการประยุกต์รูปทรงเครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีต ที่ได้ผลการออกแบบตามรายละเอียดรูปทรงข้างต้น (4.1) โดยจากผลการออกแบบ ทั้ง 6 กลุ่ม กลุ่มละ 125 รูปทรงที่เกิดจากการเรียงสลับตำแหน่งของส่วนประกอบ รวมทั้งหมด 750 แบบ ที่ไม่ซ้ำกัน นำไปสู่การวิเคราะห์และจำแนกผลการออกแบบที่ได้ในด้านความเหมือนและความแตกต่างของรูปทรง โดยใช้วิธีการจำแนกเปรียบเทียบระหว่างรูปทรงดั้งเดิม (รูปทรงเครื่องปั้นดินเผาอีสานในยุคก่อนประวัติศาสตร์) กับรูปทรงที่ได้ออกแบบถึงลักษณะของรูปทรงทั้ง 6 กลุ่มรูปทรง โดยมีวัตถุประสงค์จะตรวจสอบผลที่เกิดขึ้นในด้านความเหมือน หรือ แตกต่างในด้านรูปทรง ที่นำไปสู่การกำหนดแนวทางการต้องการตั้งต้นในการใช้คู่มือเพื่อการออกแบบเครื่องปั้นดินเผา โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่มรูปทรง ประกอบด้วย 1. กลุ่มรูปทรงที่มีลักษณะเหมือนรูปทรงดั้งเดิม 2. รูปทรงที่มีความแตกต่างจากรูปทรงดั้งเดิม ดังนี้

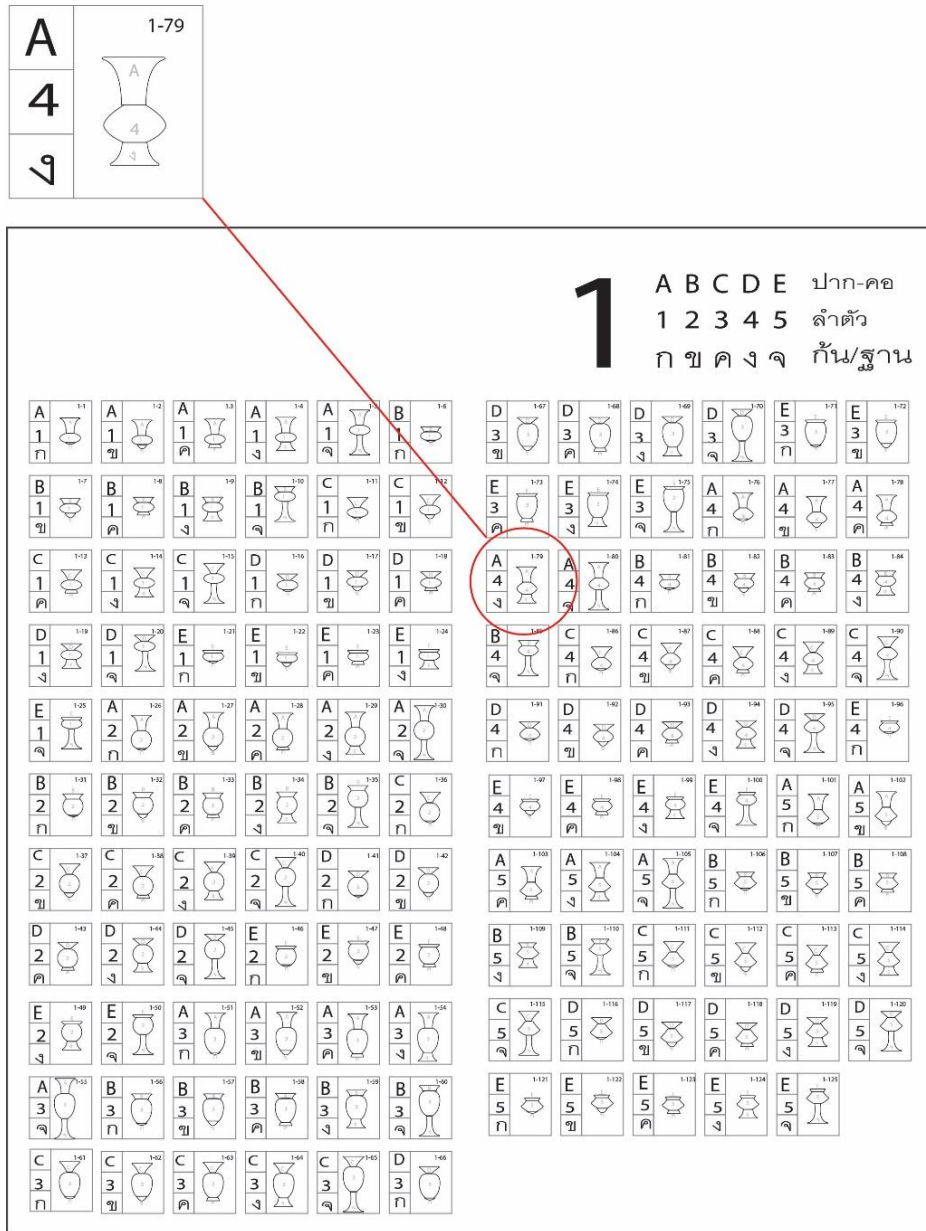
4.2.1. กลุ่มรูปทรงที่มีลักษณะเหมือนรูปทรงดั้งเดิม

จากผลการออกแบบรูปทรงด้วยวิธีการเรียงสลับตำแหน่งของส่วนประกอบรูปทรง แสดงให้เห็นถึงลักษณะที่เหมือนกับรูปทรงดั้งเดิม โดยเมื่อเรียงส่วนประกอบรูปทรงทั้งสามส่วนแล้ว รูปทรงที่เกิดขึ้นมีลักษณะตรงกับรูปทรงดั้งเดิม ทั้งส่วน ปาก/คอ ,ลำตัว และก้น/ฐาน ด้วยการนำลักษณะรูปทรงของเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิมมาวิเคราะห์แยกส่วนประกอบแต่ละส่วน แล้วนำมาเปรียบเทียบกับรูปทรงที่เกิดจากการประกอบรูปทรงจากวิธีการเรียงสลับตำแหน่งของส่วนประกอบรูปทรง ตัวอย่างเช่นภาพแสดงการเปรียบเทียบต่อไปนี้

ภาพที่ 49 ตัวอย่างการถอดแบบรูปทรงดั้งเดิมด้วยการแยกส่วนประกอบรูปทรง

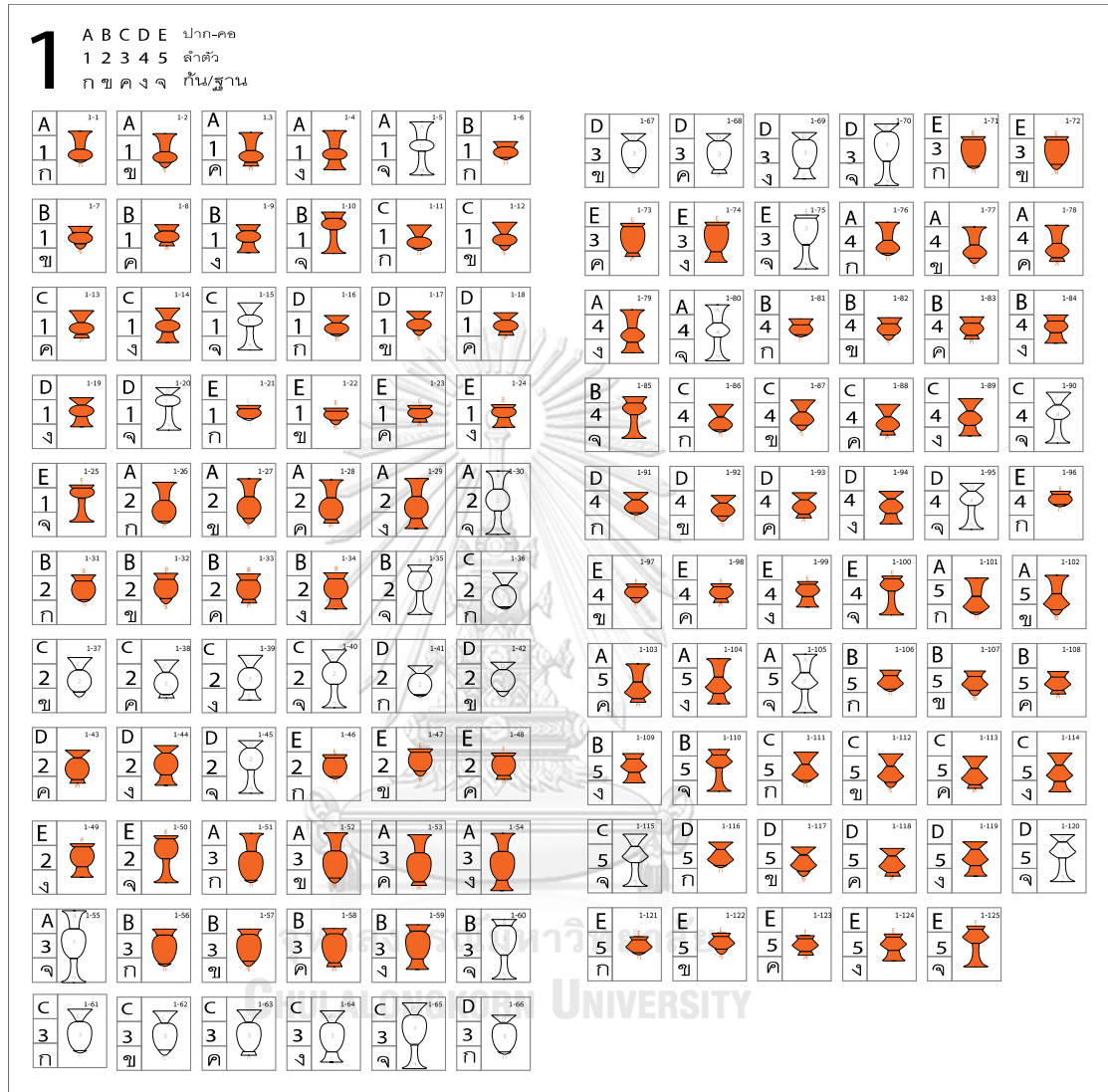
จากภาพวิธีการถอดแบบรูปทรงภาชนะดินเผาที่ตั้งเดิม โดยการใช้ตัวอย่างภาชนะรูปทรงดั้งเดิม มาวิเคราะห์ด้วยการจำแนกส่วนประกอบ เพื่อเป็นการง่ายต่อความเข้าใจ แล้วนำมาเชื่อมโยงกับส่วนประกอบที่เป็นลักษณะเฉพาะของรูปทรงภาชนะดินเผาอีสานจากการวิเคราะห์ในกระบวนการวิจัยส่วนต้น จากภาพแสดงให้เห็นถึงลักษณะรูปทรงที่ ตรงกับส่วนประกอบทั้งสามส่วน คือ ส่วนบน , ส่วนกลาง และส่วนล่าง คือ ปาก/คอ แบบ A , ลำตัว แบบ 4 และ ก้นฐาน แบบ ง ที่ ตรงกับกลุ่มรูปทรงที่ 1 เรียงตามลำดับรหัสส่วนประกอบ A - 4 - ง ที่สามารถนำมาประกอบเป็นรูปทรงที่ตรงกับรูปทรงดั้งเดิมได้ดังภาพ

ภาพที่ 50 ตัวอย่างจากกลุ่มรูปทรงที่ 1 ที่ตรงกับรูปทรงดั้งเดิม

จากภาพแสดงตัวอย่างรูปทรงที่ได้จากการจำแนกรหัสส่วนประกอบ เพื่อค้นหารูปทรงที่ตรงกับรูปทรงดั้งเดิมจากกลุ่มรูปทรงที่ได้จากวิธีการเรียงสลับตำแหน่ง โดยการพิจารณาเปรียบเทียบจากลักษณะของรูปทรงภาชนะดินเผาในอีสานที่ได้รวบรวมข้อมูลไว้ในกระบวนการวิจัยส่วนต้น โดยพบว่าในกลุ่มรูปทรงที่ 1 มีการเรียงตำแหน่งตามลักษณะของภาชนะดินเผาแบบดั้งเดิม คือ เรียงจากปาก/คอ - ลำตัว และก้น/ฐาน ตามลำดับ เป็นผลทำให้รูปทรงที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ในกลุ่มรูปทรงที่ 1 มีรูปทรงที่ตรงกับลักษณะรูปทรงดั้งเดิมของภาชนะดินเผาอีสานในอดีตจำนวน 93 แบบ รวมถึงพบว่า มี

บางส่วนของรูปทรงจากกลุ่ม 1 ที่ไม่ตรงกับรูปทรงดั้งเดิม อยู่ 32 แบบ จากทั้งหมด 125 แบบ ดังภาพต่อไปนี้

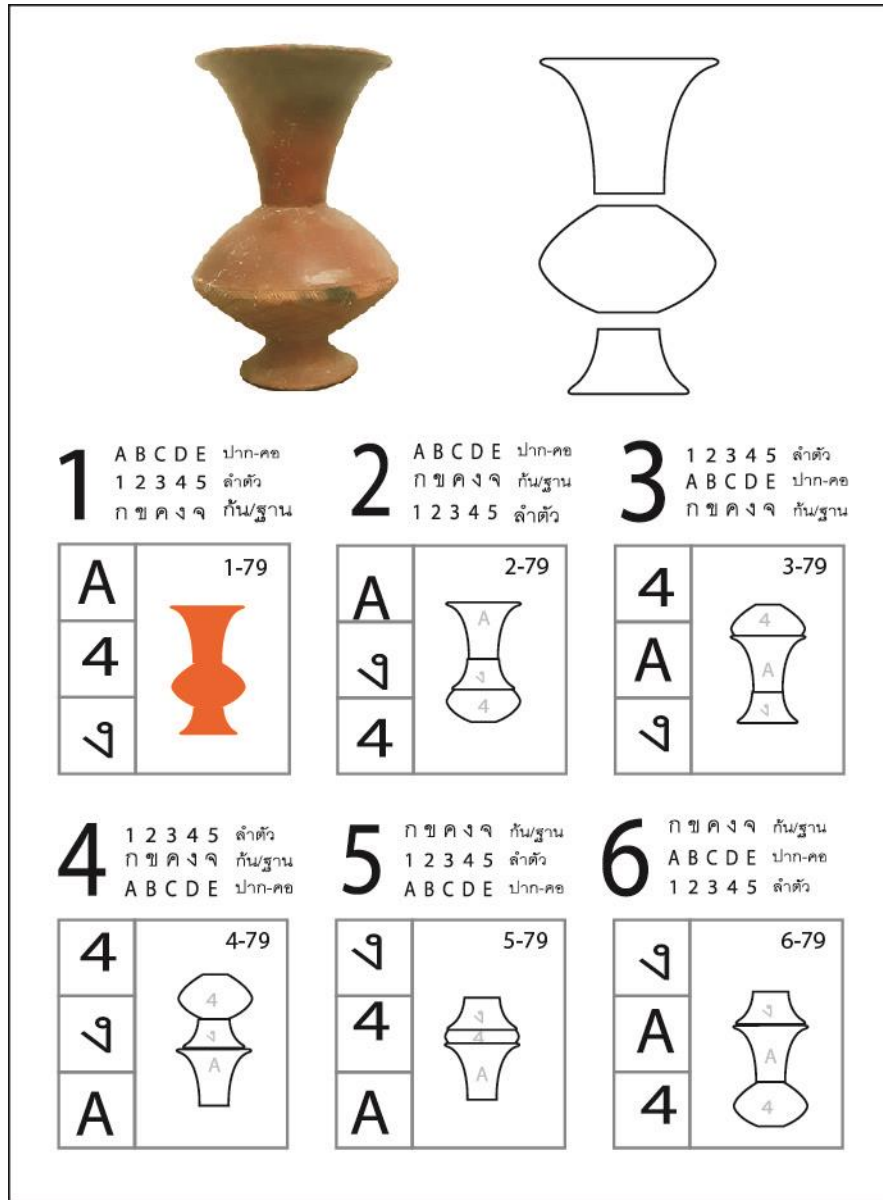

ภาพที่ 51 รูปทรงที่ตรงกับรูปทรงดั้งเดิมโดยเปรียบเทียบจากกลุ่มรูปทรงที่ 1

4.2.2. กลุ่มรูปทรงที่มีลักษณะแตกต่างจากรูปทรงดั้งเดิม

จากผลการออกแบบรูปทรงด้วยวิธีการเรียงสลับตำแหน่งของส่วนประกอบรูปทรงในส่วนนี้เป็นส่วนที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะของกลุ่มรูปทรงที่แตกต่างจากรูปทรงดั้งเดิม โดยเมื่อเรียงส่วนประกอบรูปทรงทั้งสามส่วนแล้ว รูปทรงที่เกิดขึ้นมีลักษณะแตกต่างจากรูปทรงดั้งเดิม ที่เกิดจากการเรียงสลับตำแหน่งที่ไม่ยึดลักษณะโครงสร้างเดิม คือ ปาก/คอ , ลำตัว และก้น/ฐาน เรียงตัว

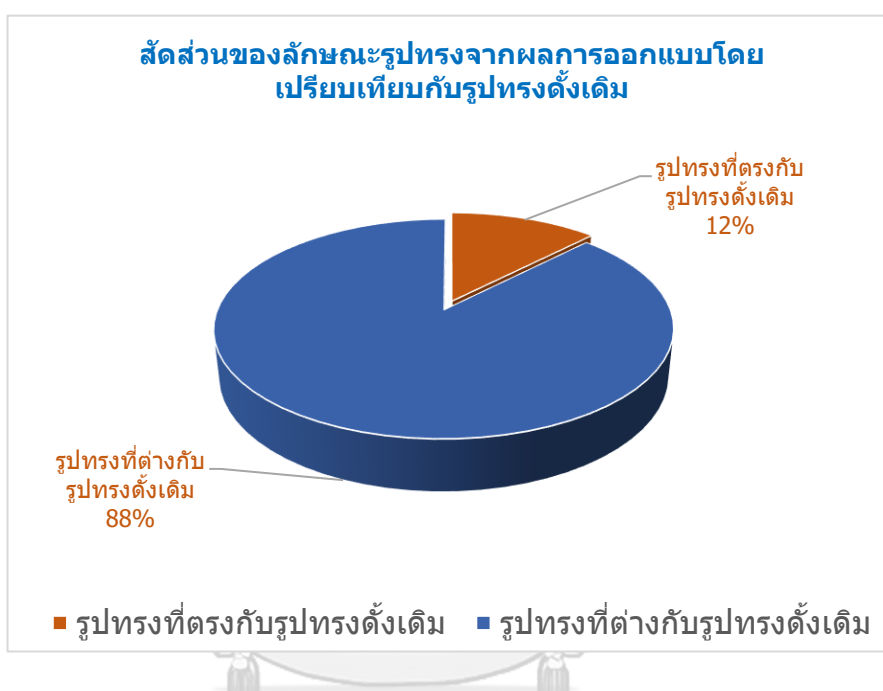
ตามลำดับ ประกอบกันเป็นรูปทรง ที่เกิดขึ้นในกลุ่มรูปทรงที่ 2 , 3 , 4 , 5 และ 6 โดยในตัวอย่างจะ นำแบบรูปทรงที่มีส่วนประกอบเดียวกัน ประกอบด้วย A , 4 , ง แต่เรียงสลับตำแหน่งต่างกัน ดังเช่น ภาพแสดงการเปรียบเทียบต่อไปนี้

ภาพที่ 52 รูปทรงที่แตกต่างกับรูปทรงดั้งเดิมโดยเปรียบเทียบจากกลุ่มรูปทรงทั้ง 6 กลุ่ม

จากภาพแสดงตัวอย่างแบบรูปทรงที่มีความแตกต่างจากรูปทรงดั้งเดิม ในกลุ่มรูปทรงที่มีรหัส ส่วนประกอบเดียวกัน แต่มีการเรียงลำดับมีการสลับตำแหน่งของส่วนประกอบที่ต่างกัน ซึ่งการค้นหา แบบรูปทรงในแต่ละกลุ่มได้โดยการระบุถึงแบบรูปทรงที่มีส่วนประกอบเดียวกันโดยการเรียง

ตามลำดับการจัดกลุ่มจากแบบที่1-125 ในทั้ง 6 กลุ่มรูปทรง ซึ่งแบบรูปทรงที่มีความแตกต่างทุกแบบในกลุ่ม คือ กลุ่มรูปทรงที่ 2 , 3 , 4 , 5 และ 6 แสดงถึงความเปลี่ยนแปลงของรูปทรงที่เกิดขึ้นจากการใช้วิธีการเรียงสลับตำแหน่งของส่วนประกอบรูปทรง ทำให้เกิดรูปทรงที่แตกต่างเมื่อเปรียบเทียบกับรูปทรงแบบดั้งเดิม ซึ่งใช้ส่วนประกอบรูปทรงจากลักษณะเฉพาะของภาชนะดินเผาอีสานในอดีต ทั้งนี้สามารถระบุถึงจำนวนแบบรูปทรงที่แตกต่างจากรูปทรงดั้งเดิมเป็น จำนวน 657 แบบ จากทั้งหมด 750 แบบ โดยสามารถแสดงผลเป็นรูปแบบแผนภูมิสัดส่วนดังต่อไปนี้

ภาพที่ 53 แผนภูมิสัดส่วนของรูปทรงจากผลการออกแบบโดยเปรียบเทียบกับรูปทรงดั้งเดิม

CHULALONGKORN UNIVERSITY

จากการวิเคราะห์ด้านการออกแบบรูปทรง ด้วยวิธีการเรียงสลับตำแหน่งของส่วนประกอบรูปทรง ทำให้เกิดรูปทรงที่แตกต่างเมื่อเปรียบเทียบกับรูปทรงแบบดั้งเดิม ซึ่งใช้ส่วนประกอบรูปทรงจากลักษณะเฉพาะของภาชนะดินเผาอีสานในอดีต สามารถสร้างรูปทรงที่คงลักษณะดั้งเดิมได้จำนวน 12 %รวมถึงรูปทรงที่มีความแตกต่างจากรูปทรงดั้งเดิมจำนวน 88 % จากจำนวนแบบรูปทรงทั้งหมด 6 กลุ่มรูปทรง กลุ่มละ 125 แบบรูปทรง รวมทั้งหมด 750 แบบรูปทรง โดยพบว่า กลุ่มรูปทรงที่ 1 มีรูปทรงที่ตรงกับลักษณะรูปทรงดั้งเดิมของภาชนะดินเผาอีสานในอดีตจำนวน 93 แบบ รวมถึงพบว่ามีบางส่วนของรูปทรงจากกลุ่ม 1 ที่ไม่ตรงกับรูปทรงดั้งเดิม อยู่ 32 แบบ จากทั้งหมด 125 โดยที่กลุ่มรูปทรงที่ 2 , 3 , 4 , 5 และ 6 ไม่มีลักษณะรูปทรงที่ตรงกับรูปทรงดั้งเดิม ที่สามารถแสดงให้เห็นถึงการใช้กระบวนการออกแบบนี้สามารถสร้างรูปทรงส่วนใหญ่ที่มีความแตกต่างและหลากหลายขึ้นจากการประยุกต์ใช้ลักษณะเฉพาะของภาชนะดินเผาอีสานในอดีตได้

ดังนั้น ผลดังกล่าวสามารถเชื่อมโยงสู่การกำหนดแนวทางในการเลือกออกแบบรูปทรงที่สามารถจำแนกออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ หากต้องการรูปทรงที่มีลักษณะแบบดั้งเดิมควรที่จะเลือกกลุ่มรูปทรงที่ 1 และหากต้องการรูปทรงที่มีความแตกต่างจากรูปทรงดั้งเดิมควรเลือกกลุ่มรูปทรงที่ 2-6 ทั้งนี้ ผลดังกล่าวจะนำไปสู่แนวทางการใช้คู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาตามกระบวนการวิจัยนี้ ที่มีแนวทางในด้านการพัฒนารูปทรงที่มีพื้นฐานจากแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ที่ว่าด้วยการใช้ทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งในการวิจัยนี้สามารถแสดงให้เห็นถึงการนำทุนทางวัฒนธรรมมาประยุกต์ใช้ คือ เอกลักษณ์ด้านรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาอีสานในยุคก่อนประวัติศาสตร์ ที่ได้จากการวิเคราะห์จำแนกส่วนประกอบตั้งต้นที่ใช้เป็นองค์ประกอบของการออกแบบรูปทรง โดยรูปทรงที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัยสามารถใช้เป็นแนวทางตอบโจทย์ของแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ด้วยการแสดงถึงกระบวนการสร้างสิ่งใหม่ ในที่นี้ คือ รูปทรงใหม่ที่มีเอกลักษณ์จากรูปทรงดั้งเดิมที่มีวัตถุประสงค์ในด้านการตลาด คือ การนำเสนอสิ่งใหม่ให้แก่ผู้บริโภค เพื่อสร้างทางเลือก และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสาน รวมถึงการแสดงถึงการแสดงผลของการออกแบบในส่วนที่มีลักษณะตรงกับรูปทรงดั้งเดิมที่มีความหลากหลายโดยผลจากการออกแบบตามกระบวนการวิจัยนี้สามารถแสดงให้เห็นถึงส่วนประกอบต่าง ๆ ที่ถูกจำแนกออกเป็นส่วน ๆ สามารถเอื้อต่อชุมชนที่ไม่ได้มีการผลิตรูปทรงแบบเดียวกับยุคก่อนประวัติศาสตร์ ก็สามารถที่จะเข้าใจและรับรู้ได้ถึงลักษณะเฉพาะที่สามารถนำไปทดลองผลิตด้วยทักษะและเทคโนโลยีที่มีอยู่เดิม ซึ่งจากผลการออกแบบที่มีความหลากหลายด้านรูปทรงยังสามารถสร้างโอกาสในด้านการพัฒนาการออกแบบที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปทรงของผลิตภัณฑ์ รวมถึงการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่เพื่อเป็นทางเลือกให้กับผู้บริโภค ด้วยวิธีการและเครื่องมือจากผลการวิจัยนี้

4.3 การวิเคราะห์ประโยชน์ใช้สอยของลักษณะรูปทรงจากผลการออกแบบรูปทรง

ผลจากการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาในวิจัยนี้สามารถสร้างรูปทรงที่มีความแตกต่างกันทั้งหมด 750 แบบรูปทรงที่ไม่ซ้ำกัน เพื่อเป็นการตอบโจทย์ด้านวัตถุประสงค์ในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาในปัจจุบันจากการประยุกต์ใช้เอกลักษณ์ของภาชนะดินเผาอีสานในอดีต ทั้งนี้ผลการออกแบบทำให้เกิดความหลากหลายของรูปทรงที่มีความแตกต่างกันในแต่ละลักษณะการเรียงตัวกันของส่วนประกอบ ดังนั้น การกำหนดแนวทางการใช้งานที่มีความเหมาะสมกับลักษณะแต่ละรูปทรงจึงมีความสำคัญต่อการใช้งานคู่มือเพื่อการออกแบบที่สามารถตอบสนองความต้องการด้านการใช้งานที่เหมาะสมและชัดเจน โดยในกระบวนการวิจัยส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพของรูปทรงเพื่อนำไปสู่การจำแนกและจัดกลุ่มด้านประโยชน์ใช้สอยและการใช้งาน

4.3.1 ความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญในด้านประโยชน์ใช้สอย

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในประเด็นการสร้างกระบวนการวิเคราะห์จำแนกประโยชน์ใช้สอยจากผลการออกแบบรูปทรงของงานวิจัยนี้โดยผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อคิดเห็นดังต่อไปนี้

จากผลการออกแบบรูปทรงพบว่าลักษณะรูปทรง มีความแตกต่าง และหลากหลาย ที่สามารถใช้แนวทางการวิเคราะห์ลักษณะการใช้งานได้โดยการใช้แนวทางการออกแบบผลิตภัณฑ์ในกลุ่มของใช้และตกแต่งบ้าน มาเป็นเกณฑ์เบื้องต้นเพื่อนำไปสู่แนวทางการจำแนกที่มีความเฉพาะเจาะจงสำหรับแต่ละกลุ่มรูปทรงที่สัมพันธ์กับการใช้งาน ด้วยการวิเคราะห์ปัจจัยด้านประโยชน์ใช้สอยตามหลักการออกแบบผลิตภัณฑ์ของใช้และตกแต่งบ้าน โดยเฉพาะกลุ่มวัสดุที่เป็นเครื่องปั้นดินเผา ที่สามารถกำหนดกรอบแนวทางการวิเคราะห์จากลักษณะทางกายภาพที่สามารถเชื่อมโยงประโยชน์ใช้สอยที่เหมาะสม ด้วยการจำแนกกลุ่มตามลักษณะการใช้งาน เช่น การกักเก็บ/ บรรจุ (Storage, Container), ฐานรองรับ (Base) และการตกแต่ง (Decorate) ตลอดจนความเชื่อมโยงถึงการกำหนดขนาดของผลิตภัณฑ์ในแต่ละบริบทการใช้งานรวมถึงความสัมพันธ์กับพื้นที่การใช้งาน เช่น พื้นที่ขนาดเล็ก , พื้นที่ขนาดกลาง และพื้นที่ขนาดใหญ่ ที่สามารถนำลักษณะการจำแนกดังกล่าวมาสร้างเป็นเกณฑ์ในการจำแนกเพื่อจัดกลุ่มแบบรูปทรงที่เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอยในลักษณะต่าง ๆ ได้ (ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิกรม วงษ์สุวรรณ, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2563)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากลักษณะทางกายภาพกับประโยชน์ใช้สอยของรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาที่ได้ออกแบบนั้น การกำหนดกรอบการใช้งานหรือประโยชน์ใช้สอยก่อนที่จะนำไปสู่กระบวนการออกแบบด้วยคู่มือเพื่อการออกแบบนั้นสามารถเอื้อต่อการเลือกส่วนประกอบรูปทรงให้ตรงตามความต้องการใช้งานที่เหมาะสม ด้วยเวลาอันรวดเร็วและมีความชัดเจนยิ่งขึ้น โดยสามารถจำแนกลักษณะประโยชน์ใช้สอยได้ดังนี้

1. กลุ่มรูปทรงที่เหมาะสมกับการกักเก็บ/บรรจุ (Storage, Container)

จากนิยามของ “ภาชนะ” ที่มีความหมายถึง เครื่องใช้สำหรับใส่สิ่งของ ที่มักใช้กับเครื่องใช้จำพวกถ้วยโถโอชามหม้อไห เป็นต้น สำหรับใส่สิ่งของ (ราชบัณฑิตยสถาน) ที่สามารถเชื่อมโยงกับลักษณะทางกายภาพของสิ่งของนั้น ๆ จากลักษณะด้านการใช้งานเพื่อการกักเก็บหรือบรรจุ เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ลักษณะและรายละเอียดของรูปทรงที่เอื้อต่อการใช้งานดังกล่าว โดยการนำผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในท้องตลาด ในกลุ่มภาชนะเพื่อการกักเก็บหรือบรรจุมาวิเคราะห์ลักษณะรายละเอียด

รูปทรง เพื่อนำไปสู่การเปรียบเทียบและจำแนกประโยชน์ใช้สอยของรูปทรงที่ออกแบบ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

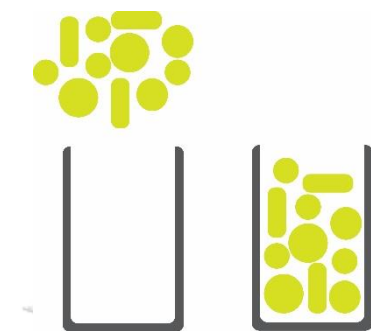
ภาพที่ 54 ภาพสำหรับกักเก็บ : (ceramic coffee bean jar storage) จากร้าน Serda
ที่มา : <https://shopee.co.th/Serda%E4%B8%B6Creative-ceramic-coffee-bean-jar-storage-bottle-hand-sealed-coffee-cup-dry-sugar-storage-tank-i.83442176.3412022127>

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 55 ภาพขณะปลูกต้นไม้ โดย krisztinamatyi

ที่มา : <https://ceramicity.wordpress.com/2015/02/13/arizona-stoneware-collection-by-mpgmb/>

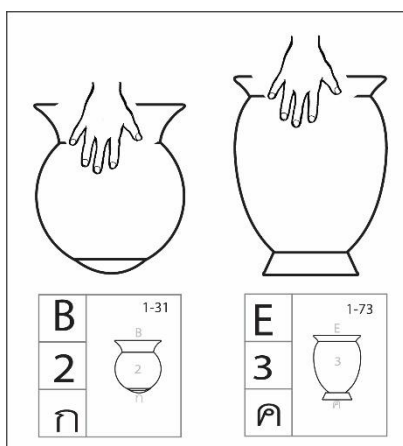

ภาพที่ 56 ลักษณะการใช้งานเพื่อจัดเก็บวัตถุ หรือ สิ่งของ

ที่มา : ผู้วิจัย

จากภาพตัวอย่างของภาชนะที่มีประโยชน์ใช้สอยในด้านการจัดเก็บและบรรจุ วัตถุสิ่งของ ภายในพื้นที่ว่างของภาชนะ ที่สามารถอธิบายถึงองค์ประกอบของลักษณะรูปทรงที่เอื้อต่อการนำวัตถุ สิ่งของเข้าไปแทนที่ในพื้นที่ว่างภายในตัวภาชนะ โดยสามารถนิยามถึงลักษณะภาชนะที่เอื้อต่อการ กักเก็บและบรรจุ โดยจะต้องนำวัตถุสิ่งของ เข้า หรือ ออกจาก ภาชนะได้โดยสะดวกคือ มีปาก และ ลำตัวที่กว้างเพียงพอ สำหรับประเต็นในด้านความหลากหลายของลักษณะการใช้งานเพื่อการกักเก็บ หรือบรรจุ วัตถุ หรือสิ่งของ ที่มีความสัมพันธ์กับลักษณะและขั้นตอนการใช้งานร่วมกับพฤติกรรมของ มนุษย์ เช่น การหยิบ และการเท เป็นต้น โดยสามารถจำแนกลักษณะความสัมพันธ์ต่อการใช้งาน กับรูปทรงจากผลการออกแบบได้ดังนี้

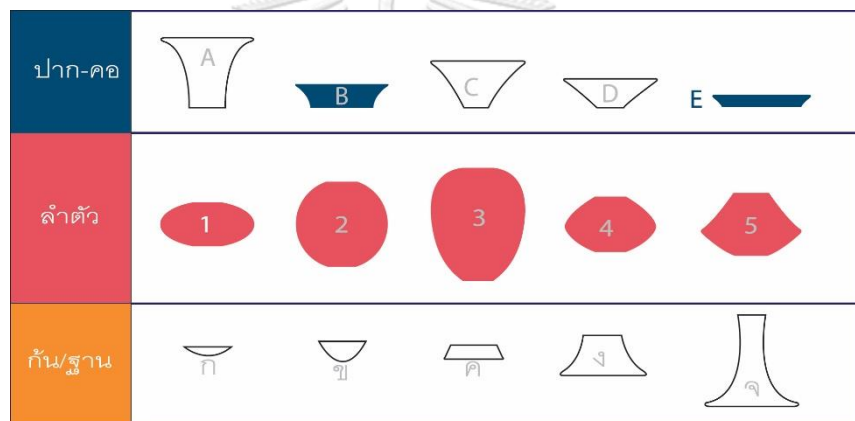
- รูปทรงที่ใช้กักเก็บหรือบรรจุด้วยการหยิบวัตถุ สิ่งของจากภายในจะมีความสัมพันธ์ กับการใช้มือของมนุษย์ ในลักษณะการหยิบจับ หรือล้วง เข้าไปในภาชนะนั้น ๆ รวมถึงการเทออก

เพื่อนำวัตถุสิ่งของใส่ หรือนำออกมาจากภาชนะโดยไม่ติดขัด ดังนั้น รูปร่างที่มีความเหมาะสมจึงมีลักษณะที่ปากหรือส่วนบนมีความกว้าง ดังตัวอย่างจากผลการออกแบบรูปทรง ดังนี้

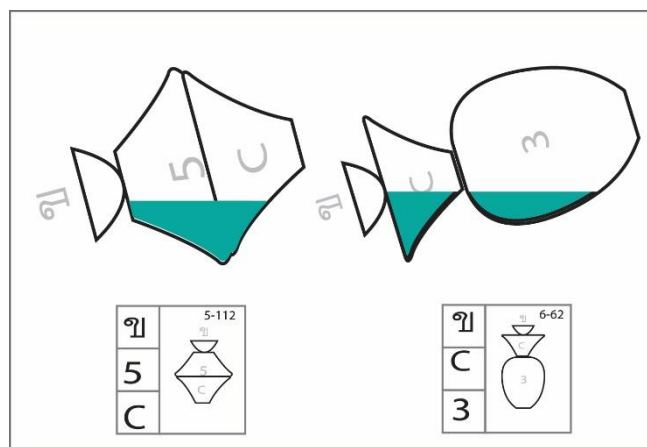
ภาพที่ 57 ตัวอย่างแบบรูปทรงที่เหมาะสมการใช้งานเพื่อกักเก็บวัตถุ หรือ สิ่งของ

จากภาพแสดงตัวอย่างของแบบรูปทรงที่มีความเหมาะสมกับการใช้งานลักษณะกักเก็บหรือบรรจุวัตถุสิ่งของ ที่มีความสัมพันธ์กับการหยิบจับวัตถุสิ่งของโดยใช้มือ จะมีลักษณะการประกอบรูปทรงที่มือสามารถผ่านเข้าไปสู่ส่วนลำตัวของภาชนะได้ ซึ่งส่วนประกอบส่วนบนสุดควรมีลักษณะกว้าง เช่น ส่วนประกอบรหัส B , E โดยจะต้องเรียงต่อกับส่วนลำตัวได้ทุกแบบ

ภาพที่ 58 ส่วนประกอบรูปทรงที่เหมาะสมการใช้งานเพื่อกักเก็บวัตถุ หรือ สิ่งของ

- รูปร่างที่ใช้กักเก็บหรือบรรจุใช้งานด้วยการเทหรือกรอก คือ ลักษณะการใช้งานที่มีการกักเก็บหรือบรรจุวัตถุ สิ่งของ ลงในภาชนะ ที่กระบวนการเท คือ การนำสิ่งที่อยู่ภายในออกมาภายนอก เช่น ของเหลว วัตถุขนาดเล็ก เช่น ขวด, กระจุก, โถ, ไห ทั้งนี้ รูปร่างจากผลการออกแบบทั้งหมดสามารถกักเก็บหรือบรรจุ วัตถุสิ่งของได้ เนื่องจากเป็นรูปทรงที่ภายในกลวง โดยที่แบบรูปทรงทั้งหมดเป็นการประกอบขึ้นจากต้นทางของรูปทรงที่เป็นภาชนะอยู่แล้ว ทั้งนี้ การวิเคราะห์ถึงลักษณะ

รูปทรงที่เอื้อต่อการใช้งานด้วยการเทหรือกรอก แต่จะมีแบบรูปทรงที่ไม่เอื้อแต่การเท วัตถุหรือสิ่งของออกจากภาชนะ คือลักษณะที่ส่วนบนที่แคบโดยที่ต่อกับส่วนกลางที่กว้างดังเช่นตัวอย่างต่อไปนี้

ภาพที่ 59 ตัวอย่างแบบรูปทรงที่ไม่เหมาะการใช้งานลักษณะการเทออก

จากภาพตัวอย่างแบบรูปทรงภาชนะที่ไม่เหมาะการใช้งานลักษณะการเทออก โดยเป็นผลจากการเรียงตัวของส่วนประกอบรูปทรงที่มีจุดเชื่อมต่อส่วนบนที่แคบคอดร่วมกับส่วนที่กว้างออกดังภาพตัวอย่าง ซึ่งเป็นการประกอบกันของส่วนกันทั้งกลมและแหลม (รหัส ก และ ข) ที่ถูกนำมาเรียงเป็นส่วนบนสุด โดยพบในแบบที่อยู่ในกลุ่มรูปทรงที่ 5 (ก้นฐาน-ลำตัว-ปากคอก) และ 6 (ก้นฐาน-ปาก/คอก-ลำตัว)

2. กลุ่มรูปทรงที่เหมาะสมกับการใช้เป็นฐานรองรับ (Base)

ลักษณะการใช้งานในลักษณะ “ฐาน” หมายถึง ที่ตั้ง, ที่รองรับ (ราชบัณฑิตยสถาน) ที่สามารถเชื่อมโยงกับกายภาพของภาชนะหรือเครื่องใช้ ที่มีหน้าที่การใช้งานร่วมกับวัตถุสิ่งของ ในลักษณะต่าง ๆ เช่น การรองรับ, การเป็นโครงสร้าง สามารถเชื่อมโยงกับกลุ่มผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น ฐานโคมไฟ, แจกัน, ที่วางของ, เชิงเทียน ฯลฯ โดยสามารถเปรียบเทียบลักษณะรูปทรงจากผลิตภัณฑ์กรณีศึกษาเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์จำแนกกลุ่มแบบรูปทรงที่มีความเหมาะสมกับการใช้งานเป็นฐานรองรับ ดังต่อไปนี้

- ลักษณะรูปทรงที่มีประโยชน์ใช้สอยในการรองรับ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

C

ภาพที่ 60 เชิงเทียน (ร้าน CB2)

ที่มา : <https://www.cb2.com/accessories/candle-holders/1>

ภาพที่ 61 pedestal bowl (Janell Pechacek)

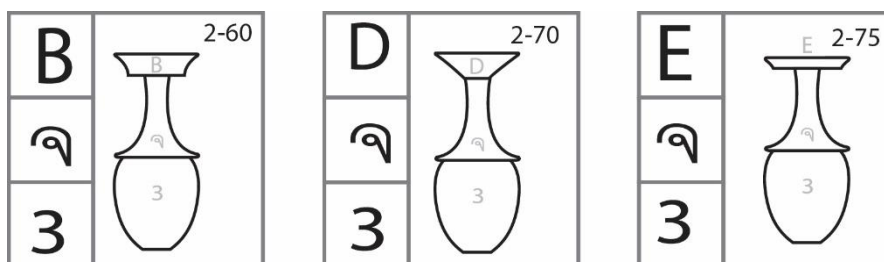
ที่มา : <https://www.pinterest.com/pin/195202965074365453/>

จากภาพตัวอย่างกรณีศึกษาผลิตภัณฑ์ในประเภทภาชนะสำหรับรองรับวัตถุสิ่งของ ที่มีลักษณะทางกายภาพที่เอื้อต่อการใช้งานดังกล่าว คือ มีลักษณะของส่วนบนสุดผายกว้าง ไม่ลึก คอดเว้าเข้าคล้าย ถาด, จาน, ชาม มีพื้นที่เหมาะสำหรับการนำวัตถุสิ่งของไปวาง หรือตั้ง ได้โดยภาชนะนั้นต้องสามารถรับน้ำหนักรวมถึงจำกัดให้วัตถุสิ่งของนั้น ๆ คงอยู่ได้อย่างมั่นคง จากลักษณะการใช้งานดังกล่าวสามารถเชื่อมโยงเพื่อจำแนกรูปทรงจากผลการออกแบบได้โดยวิเคราะห์จากลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ส่วนบนของรูปทรง คือ ส่วนบนมีลักษณะผายออก มีพื้นที่เหมาะสมกับการรองรับ

ปาก-คอ					
ก้น/ฐาน					
ลำตัว					

วัตถุสิ่งของได้

ภาพที่ 62 ส่วนประกอบรูปทรงที่เหมาะสมการใช้งานเพื่อเป็นฐานรองรับวัตถุสิ่งของ

ภาพที่ 63 ตัวอย่างแบบรูปทรงที่เหมาะสมการใช้งานเพื่อเป็นฐานรองรับวัตถุสิ่งของ

จากภาพแสดงตัวอย่างรูปทรงที่เหมาะสมการใช้งานเพื่อเป็นฐานรองรับวัตถุสิ่งของมีลักษณะของส่วนบนสุดผายกว้าง ไม่ลึก คอคอดเว้าเข้าคล้าย ถาด, จาน, ชาม เป็นต้น โดยเมื่อนำลักษณะดังกล่าวไปเปรียบเทียบกับผลการออกแบบรูปทรง พบว่า การเรียงส่วนประกอบที่ตรงตามลักษณะดังกล่าว คือ การนำส่วนประกอบของปากภาชนะที่มีความกว้างและไม่ลึก (B, D ,E) มาเรียงเป็นส่วนบนสุด และส่วนกลางจะเป็นส่วนประกอบที่แคบ คือ ฐานสูง (จ) เรียงเป็นส่วนต่อมา โดยที่ส่วนล่างสุดจะเป็นส่วนลำตัวแบบใดก็ได้ โดยกลุ่มรูปทรงดังกล่าวจะพบใน กลุ่มรูปทรงที่ 2

- ลักษณะรูปทรงที่เหมาะสมกับการเป็นฐานกึ่งโครงสร้าง (base structure)

ภาพที่ 64 แจก้น (Maison Numen)

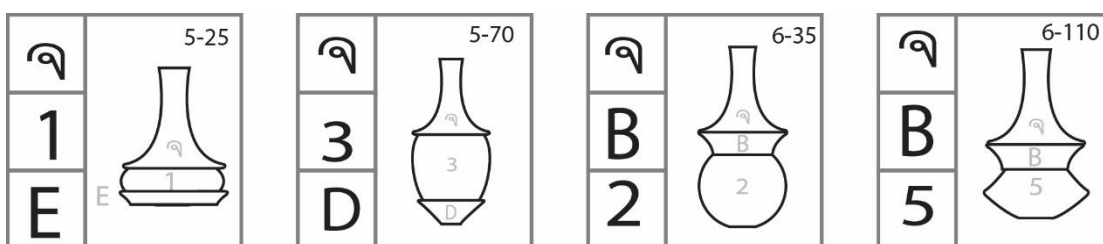
ที่มา : <https://maisonnumen.com/product/beige-decorative-vase-set/>

ภาพที่ 65 โคมไฟ (Rosita Belle)

ที่มา :

<https://www.restorationhardware.com/catalog/product/product.jsp?productId=prod17430471>

จากภาพตัวอย่างกรณีศึกษาผลิตภัณฑ์ที่มีการใช้งานในลักษณะการเป็นส่วนรองรับ รวมถึงเป็นโครงสร้างทำหน้าที่เป็นส่วนสนับสนุนกับวัตถุสิ่งของอื่น ๆ ให้ทรงตัวหรือตั้งอยู่ได้ภายในรูปทรงที่กลวง รวมถึงมีส่วนบนหรือปลาย มีลักษณะแคบที่เอื้อต่อการควบคุมส่วนวัตถุสิ่งของให้อยู่ในแนวตั้ง เช่น แจก้นมีหน้าที่ประคองก้านดอกไม้ให้ทรงตัวอยู่ได้ในแนวตั้ง, ฐานโคมไฟมีหน้าที่เป็นโครงสร้างประคองท่อสายไฟขึ้นไปสู่ตัวโคมไฟ ซึ่งสามารถเชื่อมโยงถึงแนวทางการประกอบรูปทรง และการเลือกแบบรูปทรงจากผลการออกแบบได้โดยพิจารณาถึงลักษณะส่วนประกอบที่เอื้อต่อการใช้งาน จากลักษณะดังกล่าว คือ มีส่วนบนสุดที่แคบเข้า ดังภาพตัวอย่างต่อไปนี้

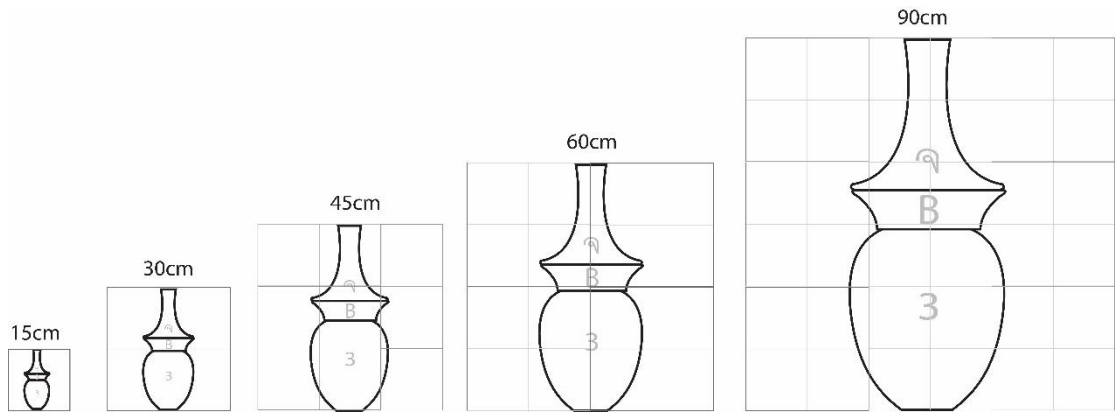

ภาพที่ 66 ตัวอย่างแบบรูปทรงที่เหมาะสมกับการเป็นฐานกึ่งโครงสร้าง (base structure)

จากตัวอย่างรูปทรงจากผลการออกแบบสามารถกำหนดแนวทางเลือกส่วนประกอบรวมถึงการเรียงลำดับส่วนประกอบรูปทรง ที่เหมาะสมกับการใช้งานในหน้าที่ส่วนรองรับ รวมถึงเป็นโครงสร้าง โดยยึดการเรียงส่วนประกอบส่วนบนเป็น ฐานสูง (จ) เป็นหลัก สำหรับส่วนกลางและส่วนล่างสามารถเรียงสลับกันได้ทั้งหมด ดังในรูปทรง กลุ่มที่ 5 (กันฐาน-ลำตัว-ปากคอก) และกลุ่มที่ 6 (กันฐาน-ปาก/คอก-ลำตัว) ทั้งนี้ในกลุ่มรูปทรงอื่นก็สามารถที่จะนำมาใช้งานในลักษณะนี้ได้ ขึ้นอยู่กับการประยุกต์ใช้ในแต่ละกรณี

3. กลุ่มรูปทรงที่เหมาะสมกับการใช้เป็นของตกแต่ง (Decorative Items)

การตกแต่งในทางมัณฑนศิลป์ หมายถึง การจัด ประดับเพื่อความงามของอาคาร สถานที่ทั้งภายในและนอกอาคาร รวมทั้งบริเวณที่อยู่โดยรอบของอาคาร โดยการใช้สิ่งประดิษฐ์คิดค้นขึ้นหรือจากธรรมชาตินำมาดัดแปลงเพื่อการตกแต่ง เพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านประโยชน์ใช้สอย และให้คุณค่าความสวยงาม ดังนั้น องค์ประกอบของการตกแต่งนั้น จะต้องมียัตถุ สิ่งของ หรือผลิตภัณฑ์ที่มีคุณสมบัติในการใช้งาน และความสวยงาม โดยการวิเคราะห์ส่วนนี้จะเน้นไปที่ประเด็นการตอบสนองด้านการใช้เพื่อตกแต่งเป็นหลัก ซึ่งจะใช้เกณฑ์การศึกษาเปรียบเทียบจากความสัมพันธ์กับพื้นที่และส่วนการตกแต่งทั้งพื้นที่ขนาดเล็กไปจนถึงขนาดใหญ่ เช่น ของตกแต่งบนโต๊ะ, ชั้นวาง, พื้นภายในอาคาร, สวน เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดขนาดของแบบรูปทรงที่จะนำไปสู่ข้อกำหนดในการผลิต เปรียบจากของตกแต่งที่มีอยู่ในท้องตลาดที่สามารถเชื่อมโยงกับขนาดยูนิตของเครื่องเรือนที่โดยส่วนมากใช้ขนาดสัดส่วน 30 ,45 ,60 ,90 เซนติเมตร (สิทธิพงศ์ ,2559) ที่สามารถบ่งบอกได้ถึงข้อกำหนดในการเลือกของตกแต่งที่จะนำมาตกแต่งร่วมกับเครื่องเรือน จะต้องมีความเหมาะสมกับเครื่องเรือนนั้น ๆ สามารถเชื่อมโยงถึงการกำหนดขนาดของรูปทรงที่ออกแบบด้วยการกำหนดพื้นที่ ที่จะนำไปใช้งานจากการอ้างอิงสัดส่วนยูนิตเครื่องเรือน ซึ่งจากขนาดสัดส่วนดังกล่าวจะถูกนำมาเป็นแนวทางเพื่อกำหนดขนาดของเครื่องปั้นดินเผาก่อนที่จะทำการผลิตตามแบบ เพื่อให้มีความเหมาะสมกับความต้องการใช้งานที่ขนาดของชิ้นงานจะต้องเหมาะสมกับพื้นที่การใช้งาน โดยแนวทางการกำหนดขนาดจะถูกนำไปประกอบในรายละเอียดเล่มคู่มือเพื่อการออกแบบ เพื่อเป็นการช่วยให้ผู้ใช้งานสามารถวางแผนการกำหนดขนาดของชิ้นงานได้สะดวก และชัดเจนยิ่งขึ้น ตามแบบเทียบขนาดดังต่อไปนี้

ภาพที่ 67 ขนาดของรูปทรงจากการเชื่อมโยงกับสัดส่วนยูนิตเครื่องเรือน

ภาพที่ 68 การตกแต่งด้วยผลิตภัณฑ์ขนาดสูง 15-30 เซนติเมตร

ภาพที่ 69 การตกแต่งด้วยผลิตภัณฑ์ขนาดสูง 45-60 เซนติเมตร

ภาพที่ 70 การตกแต่งด้วยผลิตภัณฑ์ขนาดสูง 60-90 เซนติเมตร

4.4 การวิเคราะห์ผลการทดสอบใช้กระบวนการออกแบบรูปทรงจากชุมชนผลิตเครื่องปั้นดินเผา

กระบวนการวิเคราะห์ในส่วนนี้ เป็นการนำผลจากการสร้างวิธีการออกแบบรูปทรงไปทดลองใช้กับชุมชนผลิตเครื่องปั้นดินเผา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อถ่ายทอดและประเมินผลจากการใช้กระบวนการออกแบบรูปทรงตามแนวทางการประยุกต์ใช้เอกลักษณ์ด้านรูปทรงของเครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีต เพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา โดยมีกรอบแนวทางการประยุกต์ใช้ คือ การสร้างรูปลักษณ์ใหม่ แต่ยังคงเอกลักษณ์ของทุนทางวัฒนธรรม คือ เอกลักษณ์ของรูปทรงเครื่องปั้นดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ภาคอีสาน โดยกระบวนการทดสอบผู้วิจัยได้เลือกชุมชนผลิตเครื่องปั้นดินเผาจากเกณฑ์ ทักษะการขึ้นรูปส่วนใหญ่ที่มีอยู่ในภาคอีสาน คือ ขึ้นรูปแบบดั้งเดิม และขึ้นรูปด้วยแป้นหมุน โดยชุมชนที่มีความเหมาะสมตามเกณฑ์ดังกล่าว คือ ชุมชนบ้านหม้อ อำเภอเมืองจังหวัดมหาสารคาม และ ชุมชนบ้านคำอ้อ อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ที่มีทักษะความสามารถในการขึ้นรูปได้ทั้ง 2 เทคนิค ที่สามารถนำไปสู่การอ้างอิงถึงชุมชนส่วนใหญ่ในภาคอีสานที่มีทักษะการขึ้นรูปแบบเดียวกัน โดยมีขั้นตอนการถ่ายทอดกระบวนการออกแบบดังต่อไปนี้

- การอธิบายถึงที่มาและวัตถุประสงค์

การอธิบายที่มาและวัตถุประสงค์เป็นส่วนเริ่มต้นในการชี้แจงและสร้างความเข้าใจแก่ชาวบ้านผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผา ได้เข้าใจถึงประเด็นในการส่งเสริมเพื่อการพัฒนา โดยการสร้างทางเลือกใหม่ให้แก่ผู้บริโภคด้วยการนำเสนอผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาในรูปทรงที่มีความแตกต่างเพื่อสร้างแนวทางการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าที่มีอยู่ในชุมชน ตลอดจนการสร้างความภาคภูมิใจกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง ทั้งนี้ แนวทางการชี้แจงจะสร้างความเข้าใจด้านแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ควบคู่กับผลิตภัณฑ์รูปแบบดั้งเดิม เพื่อเป็นทางเลือกด้านการตลาดจากการที่มีผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลายขึ้น

- การนำเสนอวิธีการออกแบบ และทดลองออกแบบ

หลังจากการชี้แจงรายละเอียดในด้านวัตถุประสงค์แล้ว ผู้วิจัยได้อธิบายวิธีการออกแบบตามขั้นตอนพร้อมกับแนะนำการใช้เครื่องมือช่วยในการออกแบบ และวิธีการออกแบบตามขั้นตอน ดังนี้

- 1.) แสดงส่วนประกอบทั้ง 3 ส่วน ที่ได้มาจากการลักษณะเฉพาะของเครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีต โดยแยกเป็น 3 แฉก ตามตำแหน่งของส่วนประกอบ คือ 1. ปาก-คอ 2. ลำตัว และ 3. ก้น-ฐาน
- 2.) แนะนำข้อกำหนดในการออกแบบ คือ ประกอบขึ้นส่วนให้ครบ 3 ส่วน โดยไม่ซ้ำรหัสส่วนประกอบ ที่ประกอบด้วยรหัสส่วนประกอบ 3 ชุด คือ 1. A B C D E 2. 1 2 3 4 5 3. ก ข ค ง จ

3.) แนะนำวิธีการออกแบบร่วมกับอุปกรณ์ช่วยออกแบบ (แบบจำลองส่วนประกอบ) ทั้ง 2 และ 3 มิติ ที่สามารถนำอุปกรณ์เสริมมาทดลองเรียงสลับเพื่อให้ได้แบบที่ต้องการ ก่อนที่นำไปสู่แบบร่างต่อไป

4.) สร้างแบบร่างด้วยการใช้สติ๊กเกอร์ส่วนประกอบมาติดตามแบบรูปทรงที่ได้ออกแบบไว้ การทดสอบใช้กระบวนการออกแบบรูปทรงจากชุมชน บ้านคำอ้อ จังหวัดอุดรธานี

ภาพที่ 71 การทดสอบใช้กระบวนการออกแบบรูปทรงจากชุมชน บ้านคำอ้อ จังหวัดอุดรธานี

ที่มา : ผู้วิจัย

การทดสอบใช้กระบวนการออกแบบรูปทรงจากชุมชน บ้านหม้อ จังหวัดมหาสารคาม

ภาพที่ 72 การทดสอบใช้กระบวนการออกแบบรูปทรงจากชุมชน บ้านหม้อ จังหวัดมหาสารคาม
ที่มา : ผู้วิจัย

การประเมินผลการใช้กระบวนการออกแบบจากชุมชนผลิตเครื่องปั้นดินเผา

กระบวนการวิจัยส่วนนี้ จะเป็นการประเมินผลการทดสอบกระบวนการออกแบบที่นำไปให้ชุมชนทดลองออกแบบตามขั้นตอนที่กำหนด เป็นการเก็บข้อมูลในเชิงคุณภาพโดยผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์ และสังเกตการณ์ ระหว่างการทดลองออกแบบ และหลังจากการทดลองออกแบบเพื่อทำการประเมินผลในด้านต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขกระบวนการ และวิธีการที่จะทำให้สามารถนำไปสู่การสร้างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา โดยในการประเมินมีประเด็นดังต่อไปนี้

- ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการใช้คู่มือ

การชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยและกระบวนการออกแบบโดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการอธิบายกรอบแนวคิด โดยเน้นไปที่ประเด็นการตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่มีอยู่ในชุมชน อันเป็นสิ่งมีคุณค่าควรแก่การรักษาไว้ โดยการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาด้วยแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ จากการต่อยอดภูมิปัญญาที่ถือเป็นการใช้ทุนทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทดสอบให้ชาวบ้านทบทวนวัตถุประสงค์โดยการขอให้ตัวแทนอธิบายให้ชาวบ้านท่านอื่น ๆ รับฟัง ซึ่งส่วนใหญ่สามารถเข้าใจวัตถุประสงค์ได้ รวมถึงได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา

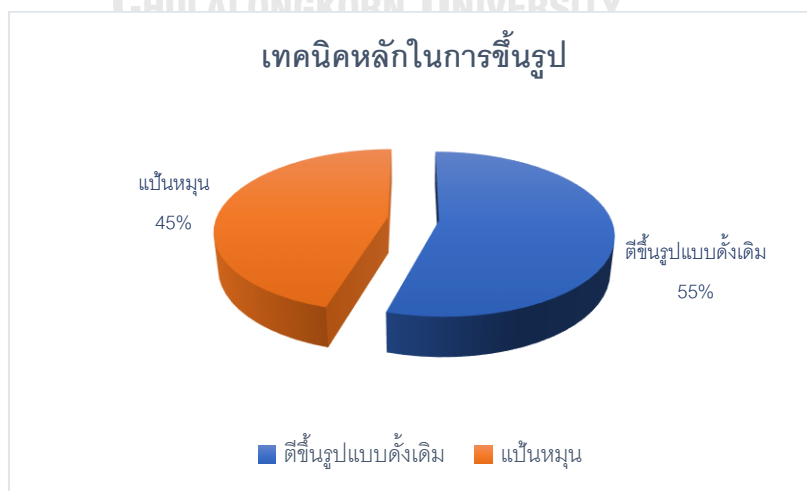
- ความเข้าใจขั้นตอนการออกแบบตามกระบวนการออกแบบรูปทรง

จากผลการทดลองถ่ายทอดกระบวนการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาแก่ชาวบ้านผู้เข้าร่วมตามลำดับขั้นตอน ด้วยการเริ่มที่การอธิบายควบคู่กับการแสดงตัวอย่างประกอบการออกแบบ โดยส่วนใหญ่สามารถเข้าใจได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากเป็นกระบวนการทางการผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่มีความคุ้นชินอยู่แล้ว ตัวอย่างเช่น การเรียงส่วนประกอบที่สามารถเชื่อมโยงกับการผลิตภาชนะดินเผา ที่ต้องมีส่วนประกอบหลัก 3 ส่วน คือ ปาก, ลำตัว และ ก้นหรือฐาน ร่วมกับการนำสื่อประกอบการออกแบบ ทั้ง แบบจำลองรูปทรง ทั้ง 2 และ 3 มิติ ที่สามารถเสริมความเข้าใจแก่ชาวบ้านได้เป็นอย่างดี รวมถึงการทดสอบให้ตัวแทนชาวบ้านช่วยอธิบายขั้นตอนแก่ชาวบ้านท่านอื่น ๆ ให้สามารถเข้าใจได้เช่นกัน รวมถึงการทดสอบ การเลือกประกอบรูปทรงตามโจทย์ประโยชน์การใช้งาน ซึ่งชาวบ้านผู้เข้าร่วมสามารถประกอบรูปทรงตามโจทย์การใช้งานได้อย่างเหมาะสมกับการใช้งาน จึงสามารถแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านสามารถเข้าใจกระบวนการได้

4.5 การวิเคราะห์ด้านการผลิตสำหรับผลิตภัณฑ์จากผลการออกแบบรูปทรง

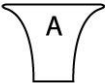
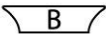

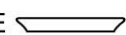

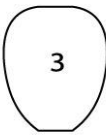

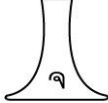
การขึ้นรูปเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสานโดยส่วนใหญ่มีอยู่ 2 รูปลักษณะหลักคือ 1.การตีขึ้นรูปด้วยไม้ตี และหินตุ้ ที่จะได้ผลิตภัณฑ์ ประเภทภาชนะทรงกลม 2. การใช้แป้นหมุนไฟฟ้า สำหรับแบ่งกลุ่มชุมชนด้วยทักษะการขึ้นรูปอาจแบ่งได้ 3 ระดับความหลากหลายของการขึ้นรูป ดังนี้ 1.มีความหลากหลายมากที่สุด ได้แก่ ชุมชนด่านเกวียน ที่มีทักษะทั้งการขึ้นรูปด้วยแป้นหมุน,การปั้นมือ, รวมถึงการใช้แม่พิมพ์ ทั้งนี้เป็น ทักษะที่ใช้ในการผลิตเครื่องปั้นดินเผาอย่างสม่ำเสมอทำให้มีความหลากหลายของรูปแบบสินค้า รวมถึงเป็นแบบของหลายชุมชนในภาคอีสาน 2.กลุ่มที่มีทักษะการขึ้นรูปมากกว่าหนึ่งรูปแบบกล่าว คือ อาจมีรูปแบบดั้งเดิมอยู่ แล้วได้พัฒนาทักษะเพิ่มเติม เช่น ชุมชนที่มีการตีขึ้นรูปแบบโบราณ แล้วเพิ่มการใช้แป้นหมุนเพื่อผลิตรูปแบบอื่น ๆ หรือทำให้ผลิตได้เร็วขึ้น ได้แก่ บ้านวังแก้ว จังหวัดขอนแก่น , บ้านโค้งสวรรค์ จังหวัดหนองบัวลำภู,บ้านเชียงเครือ จังหวัดสกลนคร, บ้านคำอ้อ จังหวัดอุดรธานี เป็นต้น 3.คือกลุ่มที่มีการขึ้นรูปอยู่เพียงลักษณะเดียวได้แก่ ชุมชนที่ใช้การตีขึ้นรูปแบบโบราณเพียงอย่างเดียว เช่น บ้านโพนทราย จังหวัดศรีสะเกษ , บ้านน้ำคำน้อย จังหวัดยโสธร ชุมชนที่ใช้การขึ้นรูปด้วยแป้นหมุนเพียงอย่างเดียว เช่น บ้านปากห้วยวังนอง จังหวัดอุบลราชธานี,บ้านดอนกลาง จังหวัดหนองคาย,บ้านกลาง จังหวัดนครพนม

จากการประเมินทักษะความสามารถด้านการขึ้นรูป ด้วยเกณฑ์การวิเคราะห์หาสัดส่วนเทคนิคหลักในการขึ้นรูป เป็นส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลที่สามารถนำไปสู่เกณฑ์เบื้องต้นในการเลือกแนวทางการออกแบบรูปทรงตามคู่มือ เพื่อการออกแบบเครื่องปั้นดินเผาที่ชุมชนมีความสามารถในการผลิตตามแบบได้ โดยชุมชนในภาคอีสานมีเทคนิคหลักในการขึ้นรูปเครื่องปั้นดินเผาอยู่ 2 เทคนิค คือ การตีขึ้นรูปแบบดั้งเดิมมี 6 ชุมชน และการใช้แป้นหมุนมี 5 ชุมชน ดังผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบแผนภูมิต่อไปนี้

ภาพที่ 73 แผนภูมิสัดส่วนเทคนิคการขึ้นรูปหลัก ชุมชนภาคอีสาน

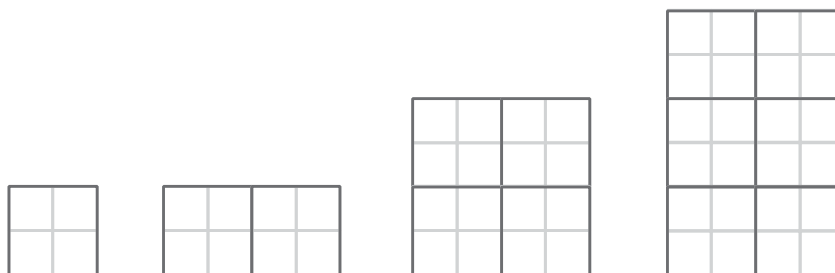
จากผลการประเมินทักษะการขึ้นรูปดังกล่าว สามารถวิเคราะห์เชื่อมโยงถึงแบบรูปทรงที่เป็นผลจากการออกแบบตามกระบวนการวิจัยนี้ ด้วยวิธีการจำแนกลักษณะส่วนประกอบแต่ละลักษณะที่เหมาะสมกับเทคนิคการขึ้นรูปที่ชุมชนสามารถผลิตได้ ด้วยการพิจารณาจากแต่ละส่วนประกอบที่กำหนดไว้ดังนี้

ปาก-คอ					
ลำตัว					
ก้น-ฐาน					

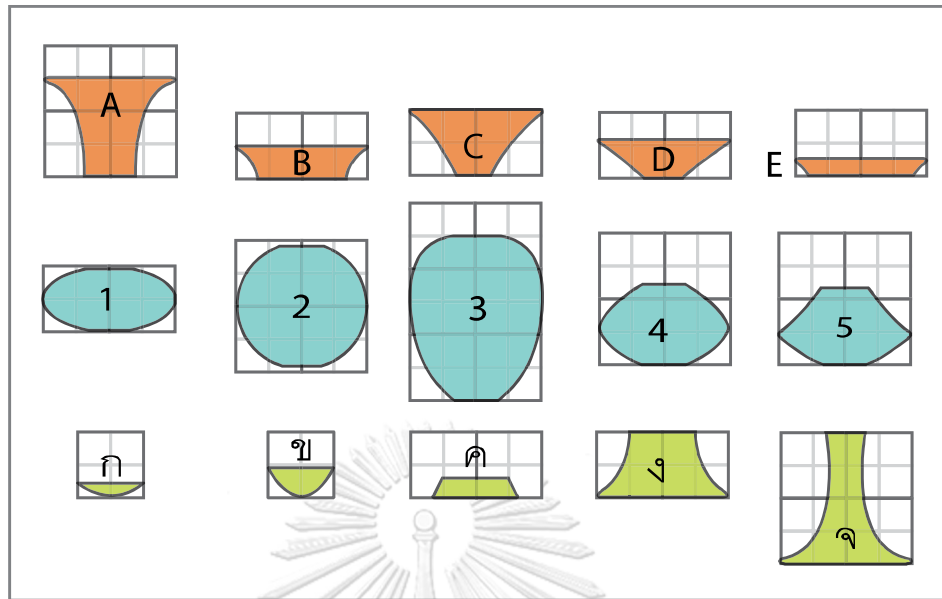
ภาพที่ 74 ลักษณะเฉพาะด้านรูปทรง แบ่งตามส่วนประกอบ

ทั้งนี้ จากการศึกษาข้อมูลในช่วงการวิเคราะห์หาลักษณะเฉพาะของรูปทรงนั้นเป็นการนำต้นแบบมาจากเครื่องปั้นดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ในภาคอีสาน ซึ่งมีลักษณะการขึ้นรูปรวมถึงกรรมวิธี ตลอดจน เครื่องมือและอุปกรณ์ แบบเดียวกับการขึ้นรูปในปัจจุบัน คือ การตีขึ้นรูปด้วยไม้พาย และหินดู ที่ชุมชนภาคอีสานส่วนใหญ่สามารถผลิตได้อยู่แล้ว รวมถึงการประยุกต์ใช้แป้นหมุนในการขึ้นรูปที่ในหลายชุมชนมีการพัฒนาในด้านเทคนิคการผลิตด้วยการใช้แป้นหมุนที่สามารถสร้างรูปทรงที่มีลักษณะตรงกับส่วนประกอบรูปทรงจากตารางแสดงส่วนประกอบรูปทรง คือ รูปทรงกลมและทรงกรวย ที่สามารถเลือกใช้เทคนิคการขึ้นรูปได้ตามความถนัดของแต่ละชุมชน โดยที่ต้องมีการวิเคราะห์แบบที่จะผลิตในภาพรวม คือ การกำหนดสัดส่วน และการแบ่งขั้นตอนการผลิตในด้านการนำแต่ละส่วนประกอบมาต่อกัน เพื่อขึ้นรูปตามแบบรูปทรงที่ออกแบบไว้

- ขั้นตอนการกำหนดสัดส่วนเพื่อการขึ้นรูป โดยการกำหนดหน่วยสัดส่วนเป็น 1 – 6 ส่วนเพื่อความสะดวกต่อการผลิตดังต่อไปนี้

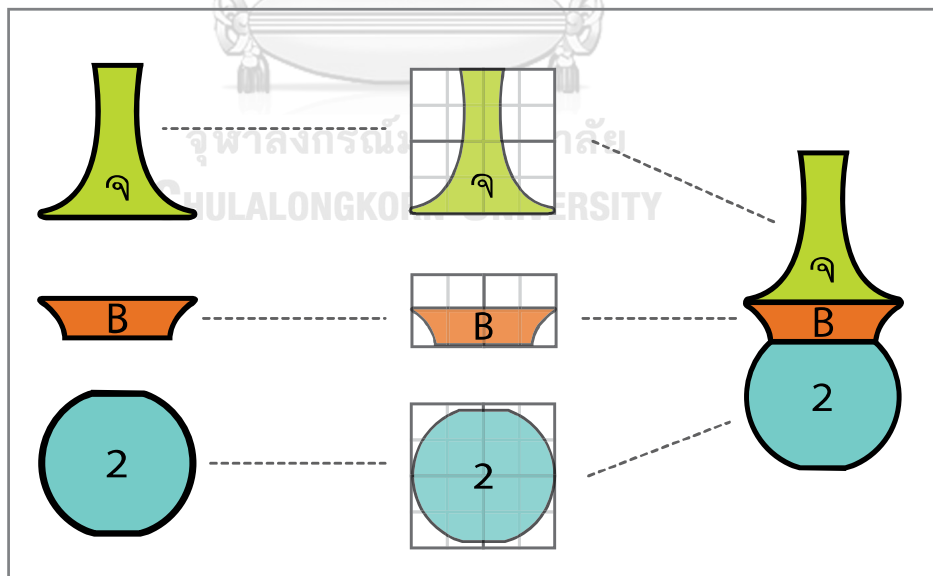

ภาพที่ 75 การกำหนดสัดส่วนเพื่อการขึ้นรูป

ภาพที่ 76 ส่วนประกอบรูปทรงเมื่อเทียบกับหน่วยสี่เหลี่ยม

- ขั้นตอนการประกอบรูปทรง เป็นกระบวนการหลังจากการกำหนดแบบและตรวจสอบ สัดส่วนตามหน่วยสี่เหลี่ยมที่กำหนดไว้ แล้วทำการวิเคราะห์ถึงการต่อประกอบรูปทรงตามภาพตัวอย่าง การประกอบรูปทรงดังนี้

ภาพที่ 77 การต่อประกอบรูปทรง

ทั้งนี้การต่อประกอบรูปทรงไม่จำเป็นต้องขึ้นรูปแยกกันทีละส่วน โดยบางรูปทรงสามารถขึ้นรูปทั้งรูปทรงโดยไม่ต้องมีการต่อประกอบ หรือบางรูปทรงสามารถขึ้นรูปทรง 2 ส่วนในคราวเดียวได้

การผลิตโดยชุมชน

ภาพที่ 78 การทดสอบการผลิตโดยชุมชนบ้านหม้อ จังหวัดมหาสารคาม

ที่มา : ผู้วิจัย

จากแนวทางการผลิตตามรูปทรงที่เป็นผลจากการทดลองออกแบบรูปทรงโดยชุมชน ตามกระบวนการออกแบบที่ได้กำหนดในวิจัยนี้ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกชุมชนผลิตเครื่องปั้นดินเผาจากเกณฑ์ทักษะการขึ้นรูปส่วนใหญ่ที่มีอยู่ในภาคอีสาน คือ ขึ้นรูปแบบดั้งเดิม และขึ้นรูปด้วยแป้นหมุน ที่ผู้วิจัยได้เลือกชุมชนบ้านหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่มีทักษะความสามารถในการขึ้นรูปได้ทั้ง 2 เทคนิค ที่สามารถนำไปสู่การอ้างอิงถึงชุมชนส่วนใหญ่ในภาคอีสานที่มีทักษะการขึ้นรูปแบบเดียวกัน โดยในการวิเคราะห์ส่วนนี้จะมุ่งเน้นไปที่การประเมินความเป็นไปได้ในการขึ้นรูปผลิตภัณฑ์ที่มีรูปทรงใหม่ เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัยในด้านการพัฒนายั่งยืน ที่ชุมชนสามารถสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่จากการต่อยอดทักษะที่มีอยู่ โดยมีประเด็นในการประเมินด้านการผลิตโดยชุมชนดังนี้

- การวิเคราะห์แบบเพื่อการวางแผนการต่อประกอบรูปทรง

ในกระบวนการนี้เป็นส่วนที่ต่อเนื่องจากการออกแบบรูปทรงตามวิธีการของวิจัยนี้ โดยเมื่อชาวบ้านเลือกส่วนประกอบแล้วนำมาประกอบกันในแบบร่าง 2 มิติ ผู้วิจัยได้ทำการสอบถามเกี่ยวกับแผนการผลิตในด้านการขึ้นรูปที่เหมาะสมกับรูปทรงที่ออกแบบ โดยชาวบ้านสามารถอธิบายได้ถึงขั้นตอนและวิธีการ ขึ้นรูปและประกอบ ทั้งนี้เป็นผลมาจากลักษณะส่วนประกอบ รวมถึงรูปทรง มีลักษณะที่ชาวบ้านมีความสามารถในการผลิตอยู่แล้ว เช่น ทรงกลม, ทรงกรวย เป็นต้น เพียงแต่มีการสลับตำแหน่ง หรือต่อประกอบเพิ่มเติมเท่านั้น ที่สามารถแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านสามารถเชื่อมโยงทักษะที่มีอยู่เพื่อสร้างรูปทรงแบบใหม่ได้

- การวิเคราะห์สัดส่วนตามแบบรูปทรง

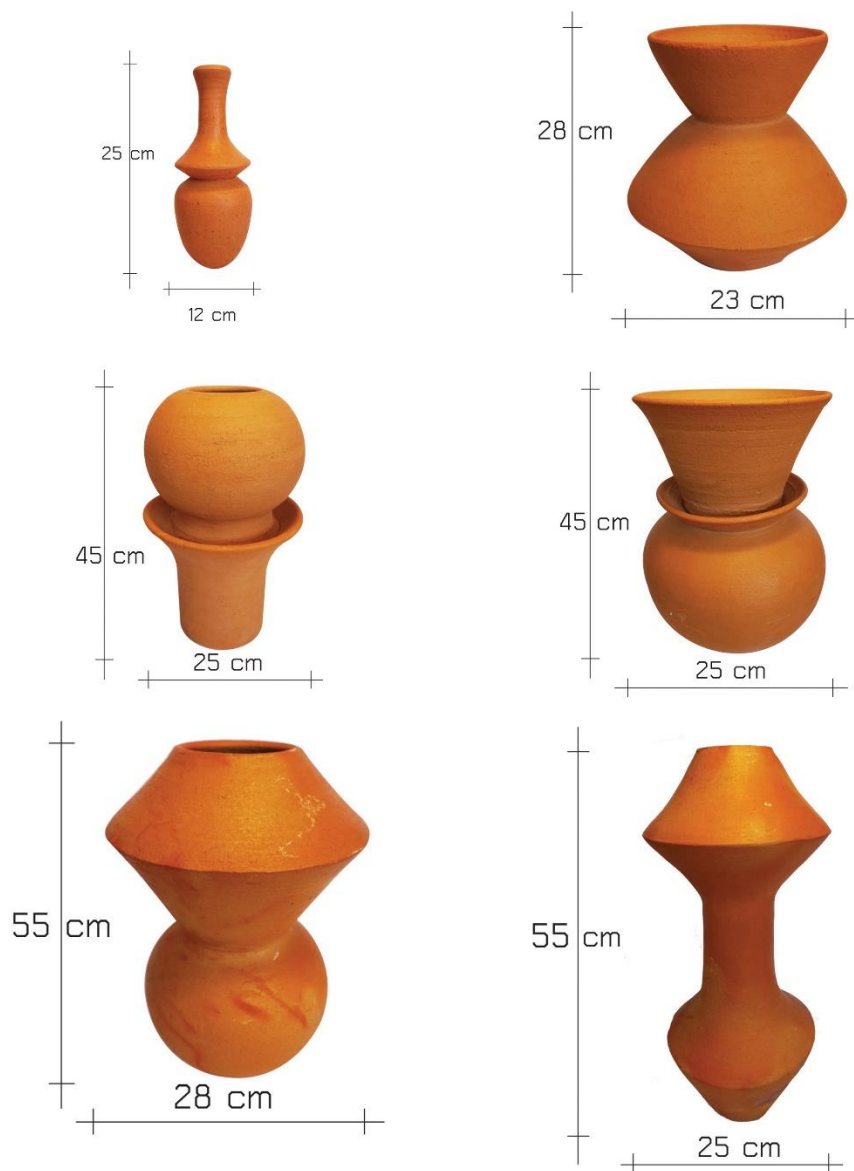
ในกระบวนการนี้เป็นส่วนที่ต่อเนื่องจากการวางแผนการต่อประกอบรูปทรง เป็นขั้นตอนการตรวจสอบ และทำความเข้าใจ เกี่ยวกับสัดส่วนของรูปทรงในแต่ละส่วนประกอบ โดยการใช้หน่วยสัดส่วนเดียวกัน (ภาพที่ 76 ส่วนประกอบรูปทรงเมื่อเทียบกับหน่วยสัดส่วน) ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้ทำการสอบถามเกี่ยวกับแนวทางการกำหนดสัดส่วนที่ชาวบ้านใช้อยู่ คือ การกะประมาณจากความเคยชินที่มีการผลิตในรูปแบบเดิม แต่เมื่อต้องผลิตในรูปทรงใหม่ จะต้องมีการตรวจสอบสัดส่วนด้วยวิธีการและเครื่องมืออย่างง่าย เช่น การใช้ไม้วัดเทียบหน่วยสัดส่วน รวมถึงการกะประมาณ โดยชาวบ้านให้ข้อคิดเห็นว่าหากมีการผลิตซ้ำในจำนวนมากขึ้น จะสามารถทำความเข้าใจและสามารถกำหนดสัดส่วนได้อย่างแม่นยำขึ้น

- การขึ้นรูปชิ้นงานจริง

จากการวางแผนการต่อประกอบ และการกำหนดสัดส่วนของรูปทรง ในขั้นตอนนี้จะเป็นการขึ้นรูปชิ้นงานจริง ในส่วนนี้เป็นการประเมินถึงความเข้าใจและการปรับใช้ทักษะและเทคโนโลยีที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งสามารถเชื่อมโยงถึงแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน ในประเด็นที่ชาวบ้านสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่จาก ทักษะ ทรัพยากร และเทคโนโลยีที่ตนเองมีอยู่ ที่เป็นการต่อยอดและสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มจากภูมิปัญญาที่มี ผลจากการทดลองผลิตชาวบ้านมีความเข้าใจและสามารถขึ้นรูปตามแบบ

ได้ ในส่วนของประเด็นปัญหาในการขึ้นรูป จะเป็นส่วนของการวางแผนลำดับการขึ้นรูปแต่ละส่วนประกอบ ที่ต้องขึ้นรูปในส่วนหลักที่ต้องรับน้ำหนัก หรือส่วนล่าง เพื่อให้ชิ้นงานสามารถทรงตัวอยู่ได้ รวมถึงการต่อประกอบชิ้นส่วนที่ต้องต่อให้แน่นหนายิ่งขึ้น เนื่องจากขนาดของบางส่วนประกอบมีขนาดใหญ่ที่อาจจะทำให้ชิ้นงานร้าวและหลุดออกจากกันได้

ชิ้นงานจากการผลิตโดยชุมชน

ภาพที่ 79 ชิ้นงานที่ผลิตโดยชุมชนบ้านหม้อ จังหวัดมหาสารคาม

ที่มา : ผู้วิจัย

4.6 การวิเคราะห์ความสอดคล้องกับแนวคิดด้านความยั่งยืน

ชุมชนผลิตเครื่องปั้นดินเผาส่วนใหญ่ในภาคอีสาน ประสบปัญหาในหลายด้าน เช่น ต้นทุนในการผลิตที่สูงขึ้น, ความไม่สมดุลระหว่างรายได้กับต้นทุน , ปัญหาด้านรูปแบบที่ไม่สามารถตอบสนองวิถีชีวิตของลูกค้ายี่เปลี่ยนไป ส่งผลให้หลายชุมชนมีผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผาตกลงโดยเฉพาะกลุ่มชุมชนที่มีการผลิตแบบดั้งเดิม หรือแม้กระทั่งเลิกผลิต ที่แสดงให้เห็นถึงความไม่ยั่งยืนของแนวทางการประกอบอาชีพผลิตเครื่องปั้นดินเผา ดังนั้น การสร้างแนวทางเพื่อรักษาอาชีพนี้ไว้จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ด้วยการสร้างแนวทางการพัฒนาที่ทำให้เกิดดุลยภาพ ของมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยกระบวนการวิจัยนี้มีความมุ่งหมายที่จะนำไปสู่แนวทางการสร้างความยั่งยืน ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ขอข้อคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสาน ในประเด็นการวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในกรณีชุมชนผลิตเครื่องปั้นดินเผา ดังนี้

ในมุมมองการพัฒนาอย่างยั่งยืนในแต่ละกรณี หรือแต่ละชุมชน ควรศึกษาบริบทของการประกอบอาชีพรวมถึงวิถีชีวิต เพื่อสร้างนิยามถึงความยั่งยืน ที่มีลักษณะเฉพาะในแต่ละชุมชนที่มีบริบทที่แตกต่างกัน ในกรณีชุมชนการประกอบอาชีพเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสาน ซึ่งเป็นกลุ่มอาชีพที่สร้างรายได้ในเชิงเศรษฐกิจ มีการใช้ทักษะและภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาแต่อดีต รวมถึงการพึ่งพาทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ ดังนั้นการนิยามถึงความยั่งยืน สามารถเชื่อมโยงปัจจัยเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ผลด้านวิถีและกระบวนการที่สามารถตอบโจทย์ การพัฒนาตามแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้

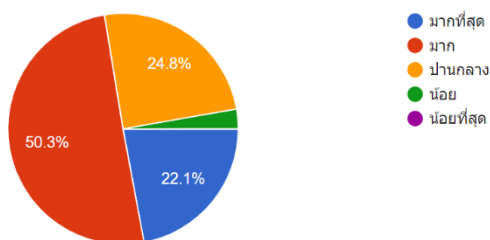
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธนสิทธิ์ จันทะรี, สัมภาษณ์, 27 กรกฎาคม 2563)

- ความยั่งยืนในมิติด้านเศรษฐกิจ อาชีพผลิตเครื่องปั้นดินเผาภาคอีสานมีความเชื่อมโยงกับคนในชุมชนในด้านรายได้ ที่สัมพันธ์กับความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ดังนั้นการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจจึงเป็นพื้นฐานสำคัญที่ต้องได้รับการพัฒนา โดยแนวทางที่ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้จากปัญหาด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ที่มีการผลิตเป็นสินค้าที่ตอบโจทย์กลุ่มตลาดล่าง เช่น เครื่องใช้ในครัวเรือน และของตกแต่งสวนและอาคาร ที่มีรูปแบบคล้ายคลึงกัน ที่ผู้บริโภคเน้นสินค้าที่ราคาถูก รวมถึงการเข้ามามีบทบาทของพ่อค้าคนกลางที่มีการผูกขาดในด้านรูปแบบและราคาสินค้า ส่งผลต่อการแข่งขันกันเองในด้านราคา ทำให้ผู้ผลิตรายย่อยไม่สามารถแข่งขันได้ ดังนั้น การพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่มีสามารถเพิ่มมูลค่าจากความหลากหลาย รวมถึงแสดงออกถึงความต่างและเอกลักษณ์ เพื่อสร้างทางเลือกในการตอบสนองกลุ่มผู้บริโภคที่หลากหลายในปัจจุบัน จึงเป็นแนวทางที่สามารถทำให้อาชีพผลิตเครื่องปั้นดินเผาดำรงอยู่ได้ โดยแนวทางการเพิ่มมูลค่า ที่กระทบต่อต้นทุนด้านการผลิตน้อยที่สุด คือการใช้การออกแบบจากทุนทางวัฒนธรรม ดังนั้น แนวทางการเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาภาคอีสานจากทุนทางวัฒนธรรม ผ่านการพัฒนาด้านรูปแบบที่มี

แนวทางชัดเจน และความยืดหยุ่นเข้าใจง่ายสามารถปรับใช้ได้เองโดยชุมชน จึงมีความเหมาะสมกับบริบทของผู้ผลิตขนาดเล็กที่สามารถปรับใช้ได้ จากความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่น มีเอกลักษณ์ บนพื้นฐานทรัพยากร ทักษะ และกระบวนการผลิตที่มีอยู่ในชุมชน

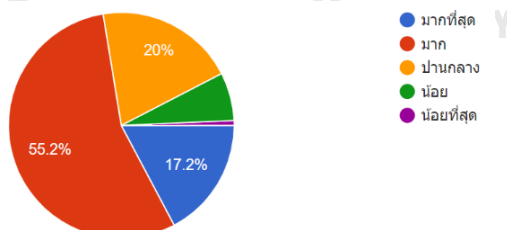
จากผลการถ่ายทอดกระบวนการออกแบบตามแนวทางของงานวิจัยนี้ นำไปสู่การทดลองผลิตชิ้นงานจริงเพื่อเป็นการตรวจสอบสมมติฐานในด้านการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์โดยกระทบต่อต้นทุนน้อยที่สุด ด้วยการใช้ทักษะ วัสดุดิบ กระบวนการผลิต ตลอดจนเทคโนโลยีที่มีอยู่แล้วในชุมชน นำไปสู่การผลิตสินค้ารูปแบบใหม่ที่สามารถเพิ่มทางเลือกด้านการตลาด โดยมีการสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจ และการประเมินราคาผลิตภัณฑ์ใหม่จากกลุ่มผู้บริโภคจำนวน 398 ตัวอย่าง เพื่อพิสูจน์แนวคิดการเพิ่มมูลค่าจากการใช้ทุนทางวัฒนธรรม ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งมีผลการประเมินดังนี้

1.ผลิตภัณฑ์ที่ได้พัฒนายังแสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสาน

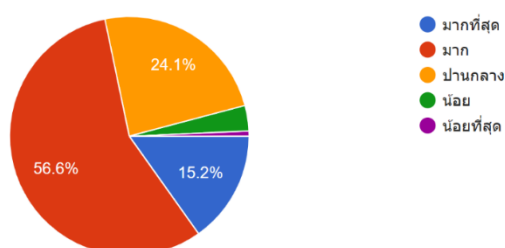
ภาพที่ 80 ผลการประเมินผลิตภัณฑ์ที่ได้พัฒนา ยังแสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสาน

2.รูปทรงผลิตภัณฑ์ที่ได้พัฒนามีความเหมาะสมกับการใช้หรือการตกแต่งบ้านสมัยปัจจุบัน

ภาพที่ 81 ผลการประเมินรูปทรงผลิตภัณฑ์ที่ได้พัฒนามีความเหมาะสมกับการใช้หรือการตกแต่งบ้านสมัยปัจจุบัน

3.รูปทรงผลิตภัณฑ์ที่ได้พัฒนามีความแตกต่างและน่าสนใจ

ภาพที่ 82 ผลการประเมินรูปทรงผลิตภัณฑ์ที่ได้พัฒนามีความแตกต่างและน่าสนใจ

จากการเปรียบเทียบประเด็นการประเมินด้านความพึงพอใจจากกลุ่มผู้บริโภคเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่ได้พัฒนาออกแบบใหม่ ในส่วนแรกจะเป็นการตรวจสอบสมมติฐานการวิจัยในด้านการสร้างความพึงพอใจและการรับรู้ถึงเอกลักษณ์ของภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผาอีสาน ในข้อคำถามต่อไปนี้

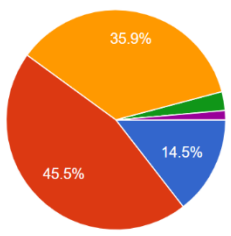
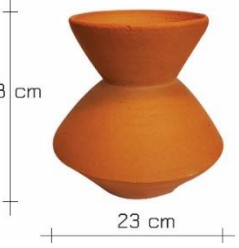
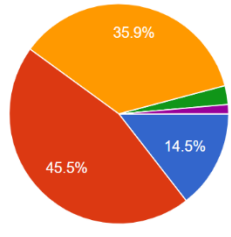

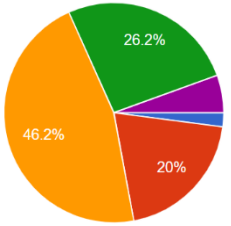
ตารางที่ 19 ผลการประเมินความพึงพอใจจากผู้บริโภค

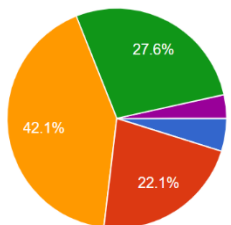

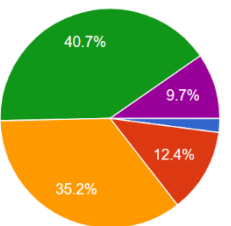

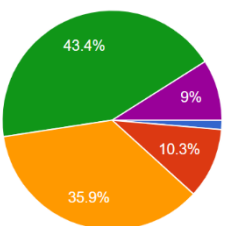
ด้านการสะท้อนเอกลักษณ์เครื่องปั้นดินเผาอีสาน		
1. ผลิตภัณฑ์ที่ได้พัฒนายังแสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสาน		
ลำดับ	ระดับความเหมาะสม	สัดส่วนร้อยละ
1	มาก	50.30
2	ปานกลาง	24.80
3	มากที่สุด	22.10
4	น้อย	2.80
5	น้อยที่สุด	0
ด้านความร่วมมือของผลิตภัณฑ์		
1. รูปทรงผลิตภัณฑ์ที่ได้พัฒนามีความเหมาะสมกับการใช้หรือการตกแต่งบ้านสมัยปัจจุบัน		
ลำดับ	ระดับความเหมาะสม	สัดส่วนร้อยละ
1	มาก	55.20
2	ปานกลาง	20.00
3	มากที่สุด	17.20
4	น้อย	6.90
5	น้อยที่สุด	0.70
2. รูปทรงผลิตภัณฑ์ที่ได้พัฒนามีความแตกต่างและน่าสนใจ		
ลำดับ	ระดับความเหมาะสม	สัดส่วนร้อยละ
1	มาก	56.60
2	ปานกลาง	24.10
3	มากที่สุด	15.20

4	น้อย	3.40
5	น้อยที่สุด	0.70

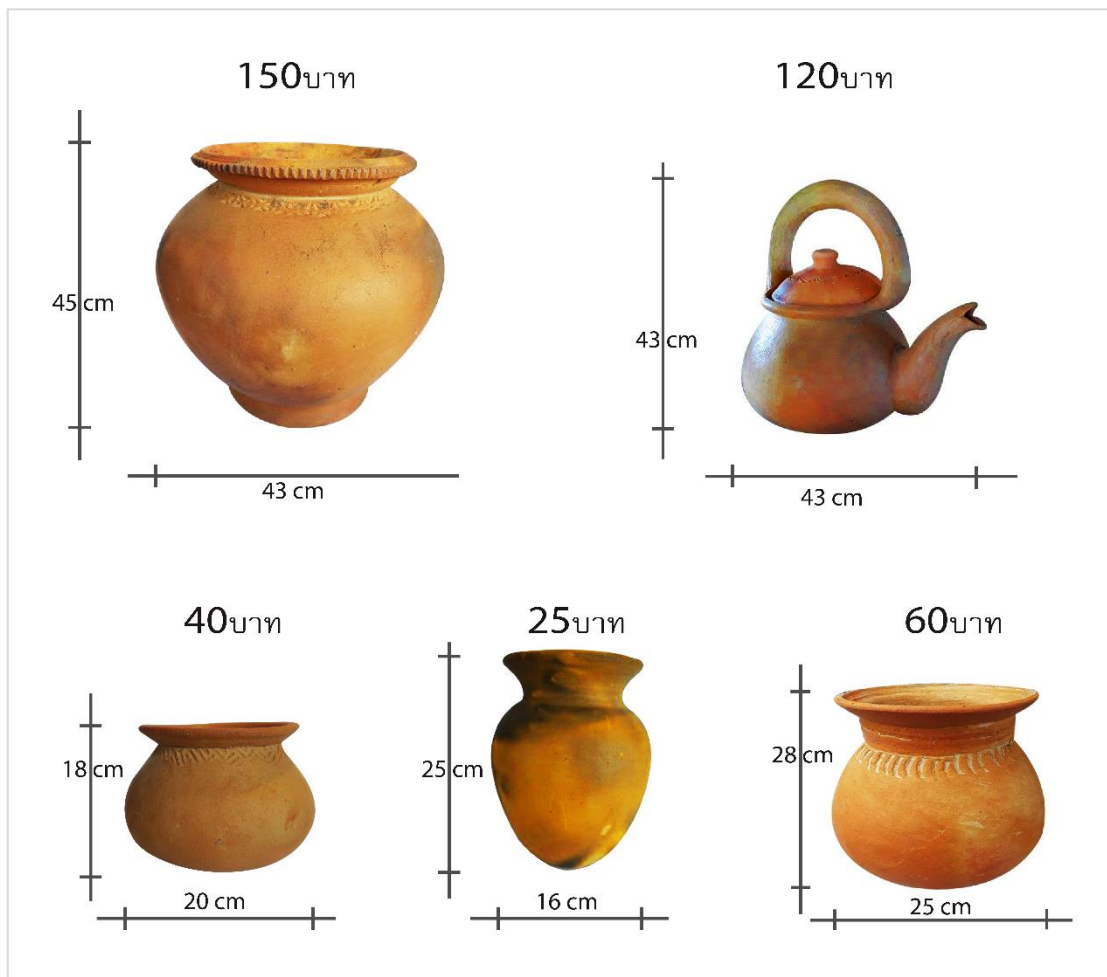
จากผลการประเมินผลการผลิตสินค้ารูปแบบใหม่ เพื่อเพิ่มทางเลือกด้านการตลาดตามผลแบบสอบถามความพึงพอใจ สามารถตอบสนองมติฐานการวิจัยในด้านการสร้างความพึงพอใจ และการรับรู้ถึงเอกลักษณ์ของภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผาอีสาน โดยมีผลคะแนนอยู่ในระดับ มาก ในระดับร้อยละ 50 ขึ้นไป ในทุกประเด็น รวมถึงผลจากการใช้คู่มือเพื่อการออกแบบนี้ สามารถสร้างรูปทรงที่แตกต่างจากรูปทรงดั้งเดิมได้ 657 แบบ คิดเป็น ร้อยละ 88 จาก 750 แบบ

ตารางที่ 20 ผลการประเมินราคาผลิตภัณฑ์ใหม่ จากผู้บริโภค

<p>1.ราคาที่เหมาะสม</p> 	 <ul style="list-style-type: none"> ● 50-100 บาท ● 101- 250 บาท ● 251 – 500 บาท ● 501 – 1000 บาท ● มากกว่า 1001 บาท
<p>2.ราคาที่เหมาะสม</p> 	 <ul style="list-style-type: none"> ● 50-100 บาท ● 101- 250 บาท ● 251 – 500 บาท ● 501 – 1000 บาท ● มากกว่า 1001 บาท
<p>3.ราคาที่เหมาะสม</p> 	 <ul style="list-style-type: none"> ● 50-100 บาท ● 101- 250 บาท ● 251 – 500 บาท ● 501 – 1000 บาท ● มากกว่า 1001 บาท

<p>4.ราคาที่เหมาะสม</p> <p>45 cm</p> <p>25 cm</p>	 <ul style="list-style-type: none"> ● 50-100 บาท ● 101- 250 บาท ● 251 – 500 บาท ● 501 – 1000 บาท ● มากกว่า 1001 บาท
<p>5.ราคาที่เหมาะสม</p> <p>45 cm</p> <p>25 cm</p>	 <ul style="list-style-type: none"> ● 50-100 บาท ● 101- 250 บาท ● 251 – 500 บาท ● 501 – 1000 บาท ● มากกว่า 1001 บาท
<p>6.ราคาที่เหมาะสม</p> <p>45 cm</p> <p>25 cm</p>	 <ul style="list-style-type: none"> ● 50-100 บาท ● 101- 250 บาท ● 251 – 500 บาท ● 501 – 1000 บาท ● มากกว่า 1001 บาท

ราคาจำหน่ายผลิตภัณฑ์เดิม

ภาพที่ 83 ราคาผลิตภัณฑ์แบบเดิม (สำรวจเมื่อ เมษายน 2563: มหาสารคาม และอุดรธานี)

ที่มา : ผู้วิจัย

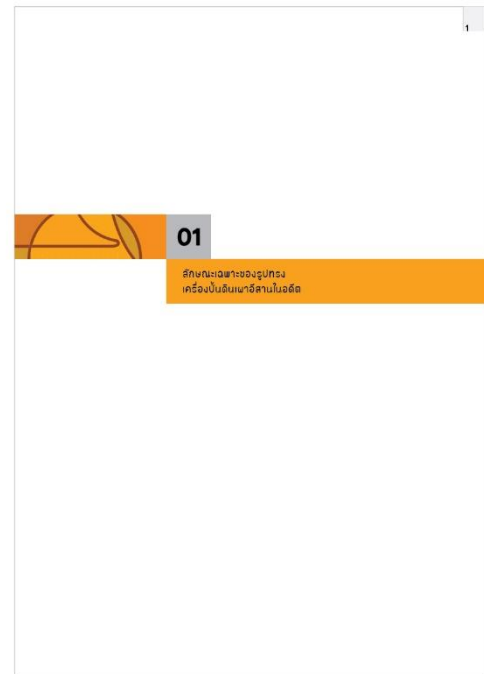
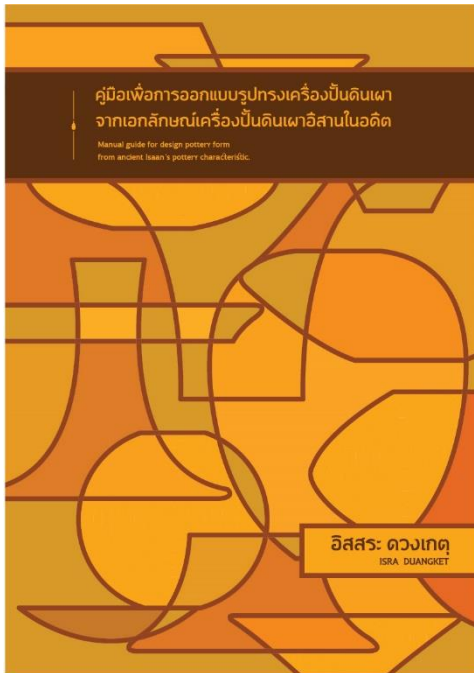
สำหรับประเด็นด้านราคาระหว่างผลิตภัณฑ์ใหม่ และเก่า สามารถแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของราคา ที่ผลิตภัณฑ์ใหม่ได้รับการประเมินราคาที่สูงกว่าผลิตภัณฑ์เดิมที่มีขนาดและปริมาณวัตถุดิบที่ใกล้เคียงกัน รวมถึงการใช้เทคนิคการขึ้นรูปและเผาแบบเดียวกัน โดยผลิตภัณฑ์ใหม่มีราคาที่สูงกว่าหนึ่งเท่าตัวหรือมากกว่าโดยประมาณ ที่สามารถชี้วัดถึงข้อพิสูจน์สมมติฐานในการสร้างมูลค่าเพิ่มจากต้นทุนเดิมที่ชุมชนมีอยู่

- ความยั่งยืนในมิติด้านสังคม สำหรับชุมชนผลิตเครื่องปั้นดินเผาจะเป็นการให้นิยามความยั่งยืนที่เชื่อมโยงกับอาชีพผลิตเครื่องปั้นดินเผาของชุมชน ที่แสดงถึงคุณค่าและบทบาทของคนในชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผา จะเป็นส่วนที่เชื่อมโยงกับมิติทางเศรษฐกิจที่จะเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ซึ่งแนวทางการส่งเสริมอาชีพการผลิตเครื่องปั้นดินเผาในวิจัยนี้สามารถใช้เป็นแนวทางการสร้างความยั่งยืนในด้านสังคมได้โดยการสร้างทางเลือกด้านรูปแบบของ

สินค้า ที่มีผลการประเมินด้านการตลาด คือ การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าที่มาจากทักษะและภูมิปัญญาของชุมชน โดยการพัฒนาด้วยแนวทางนี้เป็นการพัฒนาที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่า และมูลค่าเพิ่มจากการต่อยอดภูมิปัญญาที่มีอยู่อย่างรู้ค่า อันเป็นปัจจัยพื้นฐานในการสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพที่คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ เป็นแนวทางไปสู่ความภาคภูมิใจ และการตระหนักรู้ถึงคุณค่า ตลอดจนก่อให้เกิดการสืบทอดภูมิปัญญา อันนำไปสู่การรับรู้ถึงคุณค่าจากสังคมในวงกว้างต่อไป

- ความยั่งยืนในมิติด้านสิ่งแวดล้อม การผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่มีความเชื่อมโยงต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก คือ ดินเหนียว และ เชื้อเพลิงจากไม้หรือเศษวัสดุทางการเกษตร ทั้งนี้การใช้ทรัพยากรเพื่อผลิตเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสาน ปัจจุบันเมื่อเทียบกับปริมาณวัตถุดิบในการผลิตยังถือว่าไม่สมดุลเท่าที่ควร โดยสามารถสังเกตได้จากสินค้ามีราคาต่ำเมื่อเทียบกับต้นทุน ทำให้ต้องผลิต สินค้าในจำนวนมากเพื่อที่จะได้ส่วนต่างจากผลกำไรต่อหน่วยเพิ่มมากขึ้นไปด้วย จึงจะเพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ดังนั้นการสร้างสมดุลระหว่างการใช้ทรัพยากรกับรายรับที่ผู้ผลิตพึงได้ จึงเป็นแนวทางที่จะส่งผลต่อการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า คือ การเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าโดยที่กระทบกับต้นทุนการผลิตน้อยที่สุด ที่นำไปสู่การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าที่สุด โดยจากผลการประเมินด้านการตลาดที่ได้ นำผลิตภัณฑ์ตัวอย่างที่ได้พัฒนารูปทรงแล้ว นำไปทดสอบประเมินราคาจากผู้บริโภคถึงราคาที่สูงกว่าผลิตภัณฑ์แบบดั้งเดิมที่สามารถเชื่อมโยงถึงความยั่งยืนด้านการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและสร้างสมดุลในการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม รวมถึงแนวทางในการออกแบบในกระบวนการวิจัยนี้ได้ตั้งกรอบในการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานศักยภาพในทุกด้านที่ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองและทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างสมดุล

4.7 การสร้างแบบร่างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา

ภาพที่ 84 แบบร่างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา ปก – หน้า 1

ลักษณะเฉพาะด้านรูปทรงของภาชนะดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ในภาคอีสาน

ภาชนะดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ของภาคอีสาน มีลักษณะเด่นที่เห็นได้ชัดในการออกแบบรูปร่างที่เรียบง่าย สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งส่วนใหญ่จะผลิตขึ้นด้วยดินเหนียวที่ผ่านการเผาในอุณหภูมิประมาณ 700-800 องศาเซลเซียส วัสดุที่ใช้ในการทำภาชนะดินเผาในยุคก่อนประวัติศาสตร์จะแตกต่างกันไปตามพื้นที่ เช่น ภาคอีสานจะใช้ดินเหนียวสีน้ำตาลหรือสีเทา ในขณะที่ภาคกลางและภาคใต้จะใช้ดินเหนียวสีน้ำตาลหรือสีเทา

จากการขุดค้นพบภาชนะดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ในภาคอีสานได้แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของรูปร่างภาชนะดินเผาในช่วงเวลาที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงของรูปร่างปาก (Rim) และก้น (Base) ของภาชนะดินเผา

ขอบปาก (Rim)

คือ ลักษณะของขอบปากภาชนะดินเผา ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทหลักๆ ได้แก่ ขอบปากแบบเรียบ ขอบปากแบบนูน และขอบปากแบบเว้า

ลักษณะเฉพาะของปากภาชนะดินเผา (Rim) ได้แก่ ขอบปากแบบเรียบ ขอบปากแบบนูน และขอบปากแบบเว้า

ก้น (Heels)

คือ ส่วนที่อยู่ด้านล่างของภาชนะดินเผา ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทหลักๆ ได้แก่ ก้นแบบเรียบ ก้นแบบนูน และก้นแบบเว้า

ลักษณะเฉพาะของก้นภาชนะดินเผา (Heels) ได้แก่ ก้นแบบเรียบ ก้นแบบนูน และก้นแบบเว้า

ลักษณะเฉพาะของก้นภาชนะ

ลำตัว (Body)

คือ ลักษณะของลำตัวของภาชนะดินเผา ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทหลักๆ ได้แก่ ลำตัวแบบเรียบ ลำตัวแบบนูน และลำตัวแบบเว้า

ลักษณะเฉพาะของลำตัวภาชนะดินเผา (Body) ได้แก่ ลำตัวแบบเรียบ ลำตัวแบบนูน และลำตัวแบบเว้า

ลักษณะเฉพาะของปากภาชนะ

ลำตัว (Body)

คือ ลักษณะของลำตัวของภาชนะดินเผา ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทหลักๆ ได้แก่ ลำตัวแบบเรียบ ลำตัวแบบนูน และลำตัวแบบเว้า

ลักษณะเฉพาะของลำตัวภาชนะดินเผา (Body) ได้แก่ ลำตัวแบบเรียบ ลำตัวแบบนูน และลำตัวแบบเว้า

ลักษณะเฉพาะของก้นภาชนะ

ลำตัว (Body)

คือ ลักษณะของลำตัวของภาชนะดินเผา ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทหลักๆ ได้แก่ ลำตัวแบบเรียบ ลำตัวแบบนูน และลำตัวแบบเว้า

ลักษณะเฉพาะของลำตัวภาชนะดินเผา (Body) ได้แก่ ลำตัวแบบเรียบ ลำตัวแบบนูน และลำตัวแบบเว้า

ฐาน หรือ ฝัก (Pedestal)

เป็นลักษณะเฉพาะของภาชนะดินเผา ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทหลักๆ ได้แก่ ฐานแบบเรียบ ฐานแบบนูน และฐานแบบเว้า

ลักษณะเฉพาะของฐานภาชนะดินเผา (Pedestal) ได้แก่ ฐานแบบเรียบ ฐานแบบนูน และฐานแบบเว้า

ก้น (Bottom)

คือ ลักษณะของก้นภาชนะดินเผา ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทหลักๆ ได้แก่ ก้นแบบเรียบ ก้นแบบนูน และก้นแบบเว้า

ลักษณะเฉพาะของก้นภาชนะดินเผา (Bottom) ได้แก่ ก้นแบบเรียบ ก้นแบบนูน และก้นแบบเว้า

ลักษณะเฉพาะด้านรูปทรงของภาชนะดินเผา

ปาก-ก้น

1. ลำตัว และ ก้นแบบเรียบ ส่วนมากเป็นแบบก้นเรียบ

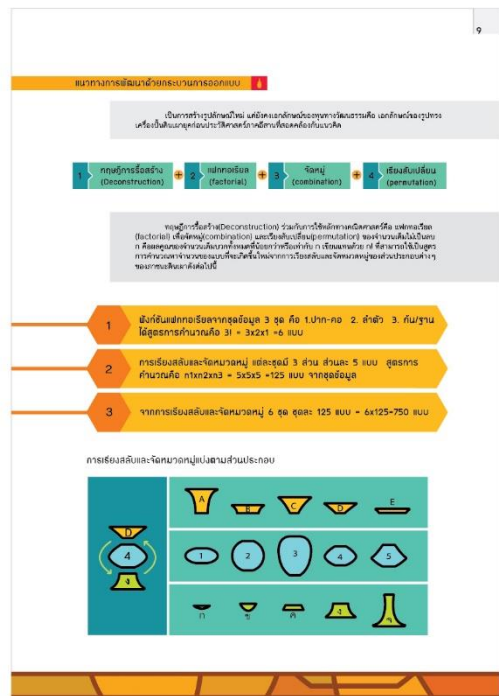
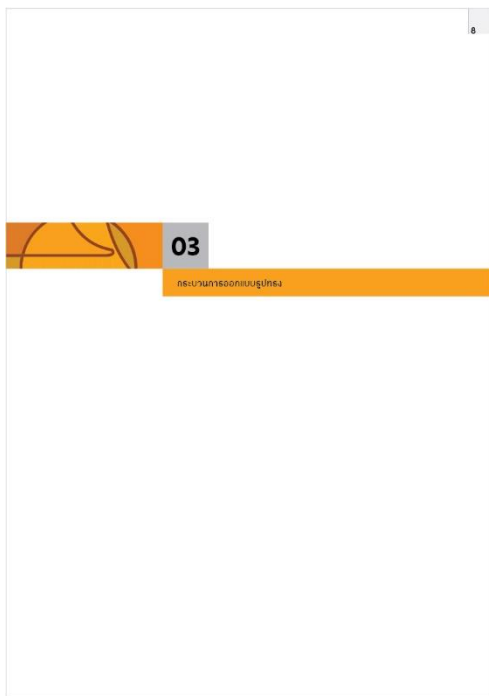
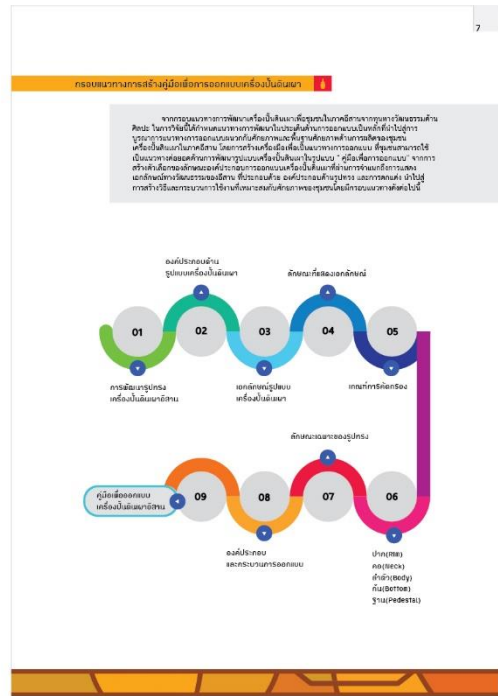
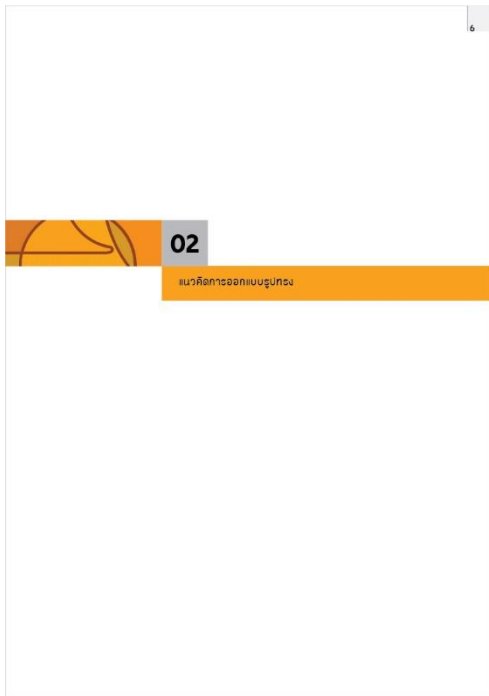
ปาก-ก้น

2. ลำตัว และ ก้นแบบนูน ส่วนมากเป็นแบบก้นนูน

ลำตัว

3. ลำตัว และ ก้นแบบเว้า ส่วนมากเป็นแบบก้นเว้า

ภาพที่ 85 แบบร่างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาหน้าที 2-5

ภาพที่ 86 แบบร่างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาหน้าที่ 6-9

10

เมื่อใช้แม่พิมพ์ออกจากชุดถ้วย 3 ชุด คือ 1.ปาก-คอ 2.ลำตัว 3.ก้นฐาน
ได้ชุดจำนวนคือ $3! = 3 \times 2 \times 1 = 6$ ชุด

1	2	3	4	5	6
ปาก-คอ	ปาก-คอ	ลำตัว	ลำตัว	ก้นฐาน	ก้นฐาน
ลำตัว	ก้นฐาน	ปาก-คอ	ปาก-คอ	ลำตัว	ปาก-คอ
ก้นฐาน	ลำตัว	ก้นฐาน	ปาก-คอ	ปาก-คอ	ลำตัว

การเรียงสับเปลี่ยนจากแม่พิมพ์ ชุดถ้วยมี 3 ส่วน ส่วนละ 5 ชุด
สูตรการคำนวณคือ $n! = n \times (n-1) \times (n-2) \times \dots \times 1$
ดังนั้น $5! = 5 \times 4 \times 3 \times 2 \times 1 = 120$ ชุด จากชุดถ้วย

1	2	3	4	5	6
ปาก-คอ	ปาก-คอ	ลำตัว	ลำตัว	ก้นฐาน	ก้นฐาน
ลำตัว	ก้นฐาน	ปาก-คอ	ปาก-คอ	ลำตัว	ปาก-คอ
ก้นฐาน	ลำตัว	ก้นฐาน	ปาก-คอ	ปาก-คอ	ลำตัว
125	125	125	125	125	125

จากตารางเรียงสับเปลี่ยนจะจัดรวมออกมาได้ 6 ชุด ชุดละ 125 ชุด

=6x125 =750 แบบ

11

04

วิธีการออกแบบรูปทรง

12

วิธีการออกแบบรูปทรง

หลักการ

1. สามารถตัดได้หลาย 1 ส่วน ตามเป็น 3 ส่วนเท่านั้น

2. ต้องเรียบขอบไม่ลึบทำ เช่น

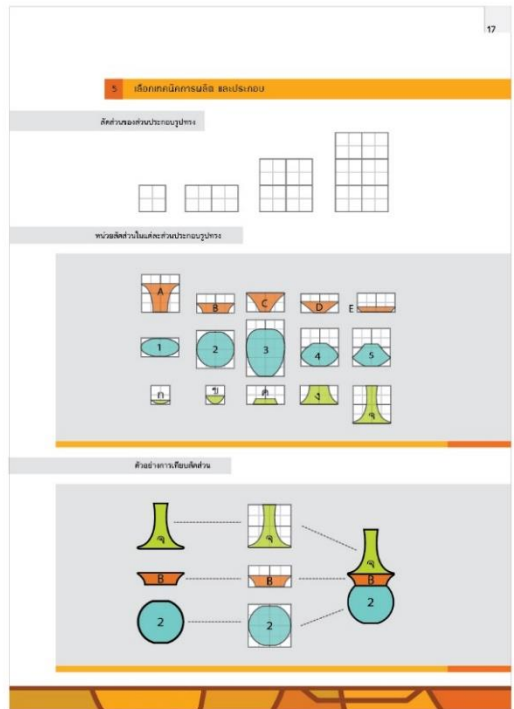
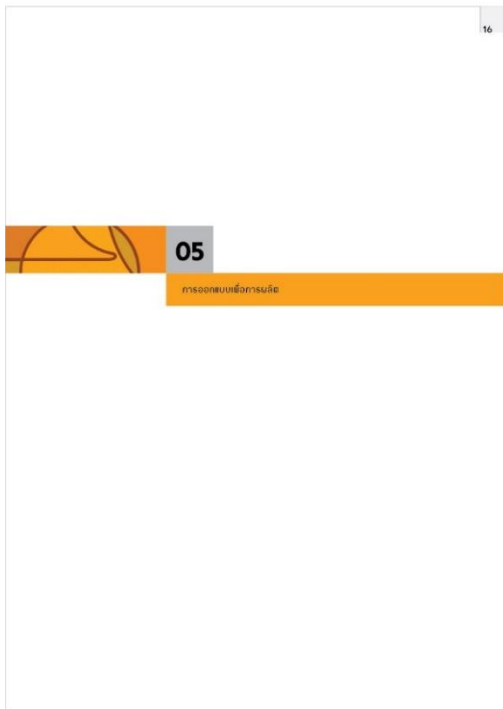
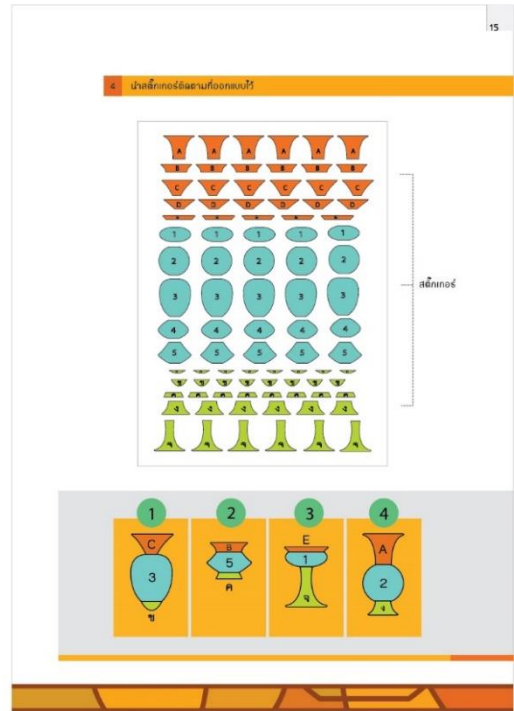
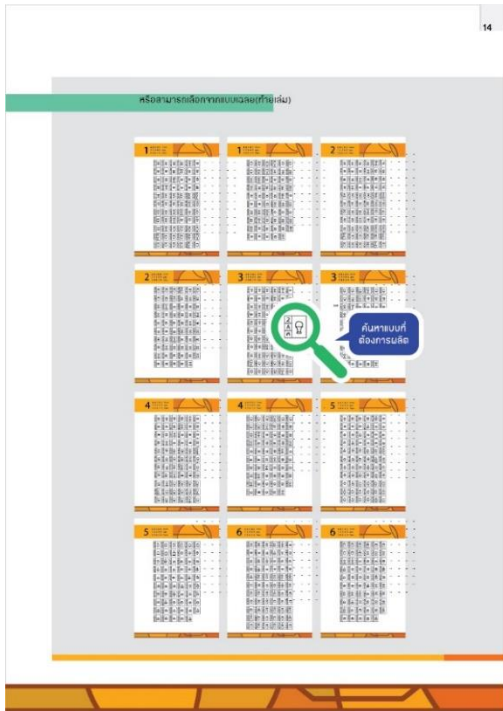
13

3. เรียงสับเปลี่ยนได้ 6 ชุด (ตามสูตร) สามารถใช้รูปทรงเริ่มต้น 2 มิติ และ 3 มิติ หรือเลือกจากแบบเดิม

รูปทรงเริ่มต้น 2 มิติ

รูปทรงเริ่มต้น 3 มิติ

ภาพที่ 87 แบบร่างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาหน้าที่ 10-13

ภาพที่ 88 แบบร่างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาหน้าที่ 14-17

18

06

ผลลัพธ์ที่ได้จากการออกแบบ

19

การวิเคราะห์ลักษณะรูปร่างจากผลการออกแบบเปรียบเทียบกับรูปทรงดั้งเดิม

จากทั้งหมด 750 แบบ จาก 6 กลุ่มรูปทรง

รูปทรงที่ดีที่สุด 2 จำนวน คือ

- 1. รูปทรงที่ 1 เคื่อง กับรูปทรงดั้งเดิม
- 2. รูปทรงที่ 2 ส่วน จากรูปทรงดั้งเดิม

จากผลการวิเคราะห์การออกแบบรูปทรงตัวอักษรที่เปลี่ยนแปลงตำแหน่งของส่วนประกอบรูปทรง ตัวอักษรที่เปลี่ยนแปลงนี้จะมีลักษณะที่แตกต่างกับรูปทรงเดิมคือ ใช้สีที่สว่างของรูปทรงจากลักษณะของรูปทรงที่มีอยู่เดิมและใช้สีที่ต่างกันคือ การกระจายตัวของรูปทรงที่เปลี่ยนแปลงมีจำนวน 12 แบบ รูปทรงที่ดีกว่าและแตกต่างจากรูปทรงเดิมมีจำนวน 80 แบบ จากทั้งหมด 750 แบบ และรูปทรงที่ดีที่สุด 2 กลุ่มรูปทรง คือกลุ่ม 1 และกลุ่ม 2 โดยกลุ่มที่ 1 มีรูปทรงที่ดีกว่าและแตกต่างจากรูปทรงเดิมมีจำนวน 63 แบบ รูปทรงที่ดีกว่าและแตกต่างจากรูปทรงเดิมมีจำนวน 2, 3, 4, 5 และ 6 โดยมีลักษณะที่แตกต่างจากรูปทรงเดิม มีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงโดยใช้การที่รวมการออกแบบขึ้นมาจากรูปทรงส่วนใหญ่ใช้วงกลมและเส้นตรงและจากหลายแบบที่การประยุกต์ใช้ลักษณะของรูปทรงที่มีอยู่แล้วในเดิมคือได้

สัดส่วนของลักษณะรูปร่างจากผลการออกแบบเปรียบเทียบกับรูปทรงดั้งเดิม

20

1. กลุ่มรูปทรงที่มีลักษณะเหมือนรูปทรงดั้งเดิม

รูปทรงที่ 1 เป็นการนำลักษณะของรูปทรงเดิมมาออกแบบในรูปแบบที่ใหม่ คือ เริ่มจากรูปทรงเดิมแล้วนำลักษณะของรูปทรงเดิมมาออกแบบในรูปแบบที่ใหม่โดยมีการใช้ 6 รูปทรงที่คล้ายกันเพื่อแสดงถึงลักษณะของรูปทรงเดิมในรูปแบบที่ใหม่ จำนวน 33 แบบ จากการวิเคราะห์ลักษณะของรูปทรงที่ 1 ที่มีลักษณะเหมือนรูปทรงดั้งเดิม มี 32 แบบ จากทั้งหมด 125 แบบ

ทำสื่อการเรียนรู้ออกแบบรูปทรงดั้งเดิมให้เด็กประถมศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษา

1. ABCDE ผิด-มา, 1 2 3 4 5 ผิด-มา, ก ข ค ง ฉ ก ข ฉ

21

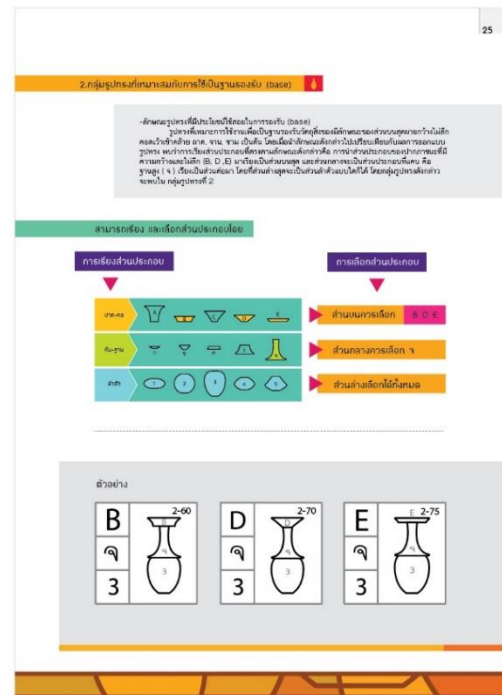
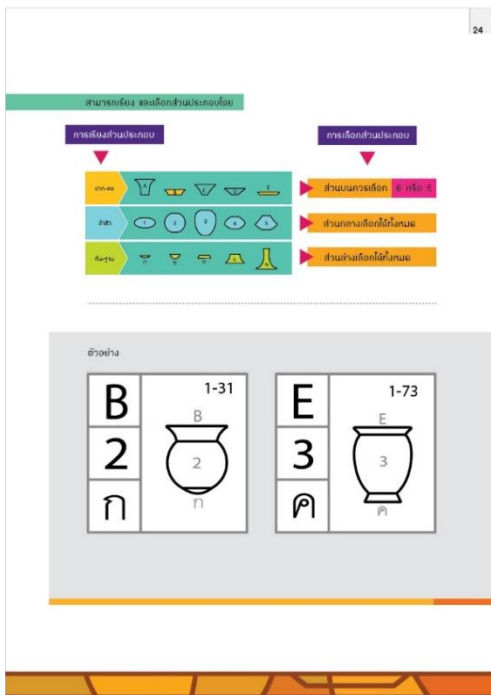
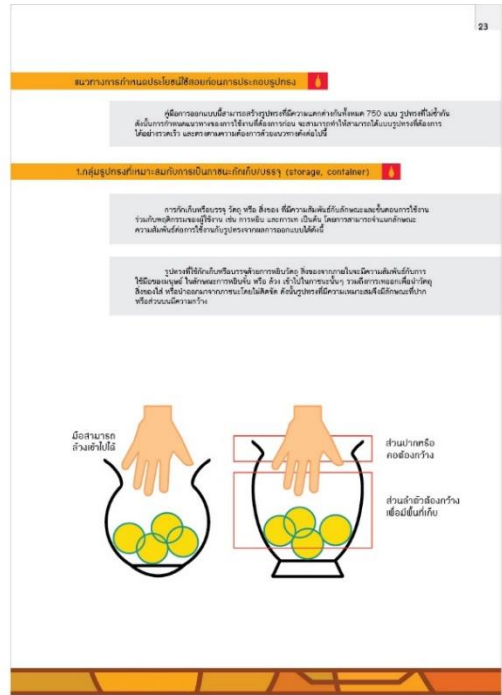
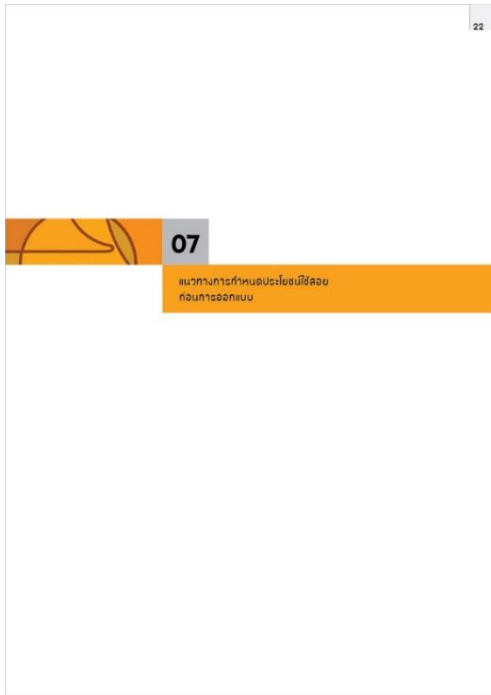
2. กลุ่มรูปทรงที่มีลักษณะแตกต่างจากรูปทรงดั้งเดิม

จากการออกแบบรูปทรงตัวอักษรที่มีการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของส่วนประกอบรูปทรงในส่วนที่เปลี่ยนแปลงนี้จะมีลักษณะของรูปทรงที่แตกต่างจากรูปทรงเดิม คือ มีลักษณะของรูปทรงที่เปลี่ยนแปลงจากรูปทรงเดิมที่ต่างกันคือ รูปทรงที่มีลักษณะและตำแหน่งของรูปทรงที่เปลี่ยนแปลงนี้ มีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงตามที่ต้องการโดยมีลักษณะที่แตกต่างจากรูปทรงเดิม คือ รูปทรง, 3 ตัว, 4 ตัว, 5 ตัว และ 6 ตัว ซึ่งแตกต่างจากรูปทรงเดิมที่มีลักษณะเหมือนรูปทรงดั้งเดิม 2, 3, 4, 5 และ 6

ทำสื่อการเรียนรู้ออกแบบรูปทรงที่แตกต่างจากรูปทรงดั้งเดิมให้เด็กประถมศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษา

2, 3, 4, 5, 6

ภาพที่ 89 แบบร่างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาหน้าที่ 18-21

ภาพที่ 90 แบบร่างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาหน้าที่ 22-25

26

3. ลักษณะอุปกรณ์ที่นำมาเล่นกับการปั้นฐานไม่ทรงสูง (base structure)

ศิลปะมีหน้าที่ใช้สร้างเป็นลักษณะการปั้นส่วนประกอบ ร่วมกันเป็นโครงสร้างทำพนักงัดขึ้นกับ ส่วนประกอบที่ติดอยู่ตรงนั้น ๆ ใช้การทำพนักงัดได้มากในรูปทรงที่ตรงๆ รวมถึงลักษณะที่คล้าย กัน มีลักษณะคล้ายกันอยู่ตามจุดต่างๆที่ติดกันไว้เป็นรูปวงกลม เช่น เกล็ดไม้ที่ทำเป็นวงกลมตามวง โปกร์ที่ทำเป็นวงกลม ฯลฯ การทำพนักงัดขึ้นเป็นโครงสร้างที่ตรงๆหรือทำเป็นรูปวงกลม เป็นลักษณะที่คล้ายกันอยู่ตามจุดต่างๆที่ติดกันไว้เป็นรูปวงกลม เช่น เกล็ดไม้ที่ทำเป็นวงกลมตามวง โปกร์ที่ทำเป็นวงกลม ฯลฯ การทำพนักงัดขึ้นเป็นโครงสร้างที่ตรงๆหรือทำเป็นรูปวงกลม เป็นลักษณะที่คล้ายกันอยู่ตามจุดต่างๆที่ติดกันไว้เป็นรูปวงกลม เช่น เกล็ดไม้ที่ทำเป็นวงกลมตามวง โปกร์ที่ทำเป็นวงกลม ฯลฯ

สามารถเพิ่ม รายละเอียดส่วนประกอบได้

การเลือกส่วนประกอบ

การเลือกส่วนประกอบ

การเลือกส่วนประกอบ

การเลือกส่วนประกอบ

27

ตัวอย่าง

1 E 5-25

3 D 5-70

B 2 6-35

B 5 6-110

28

08

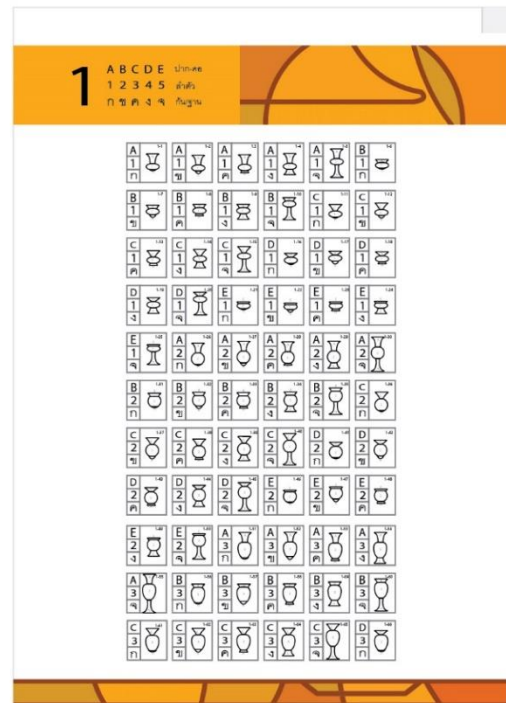
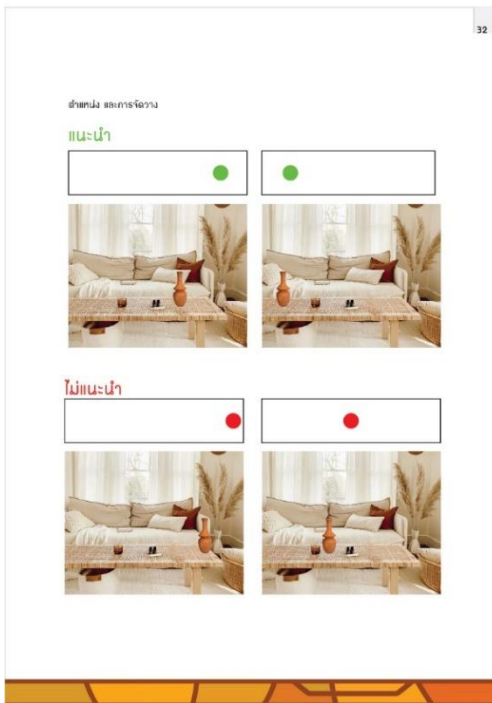
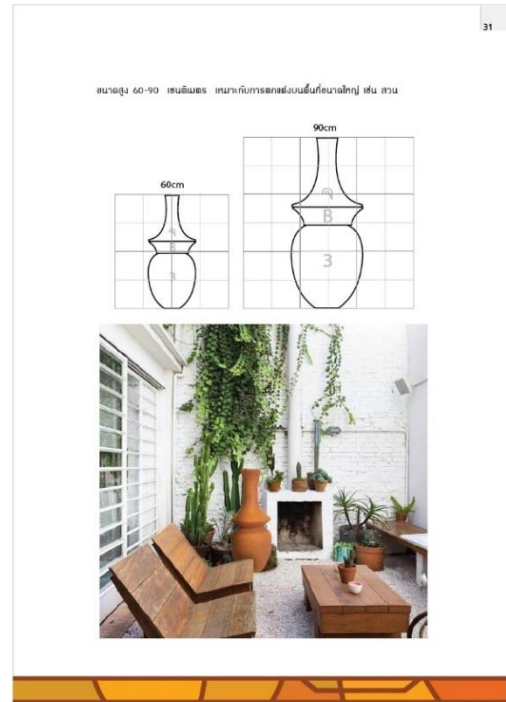
ตัวอย่างการนำไปใช้

29

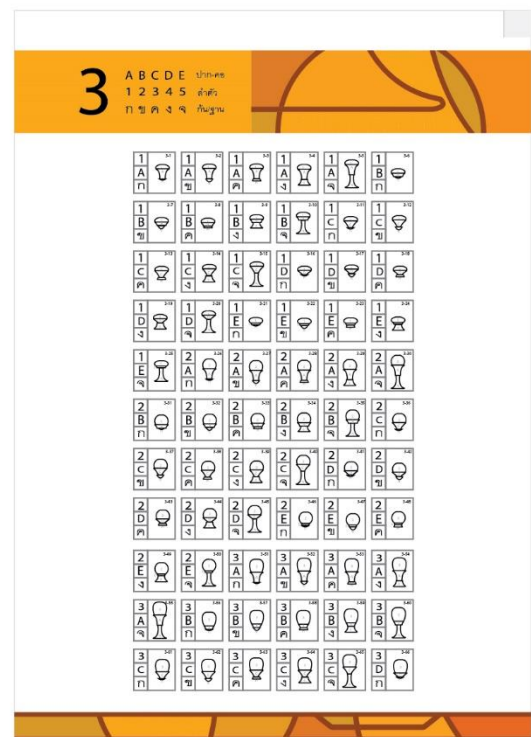
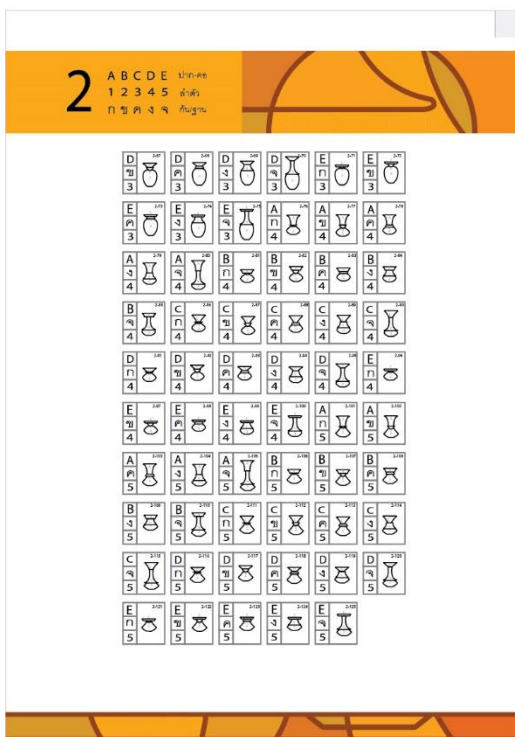
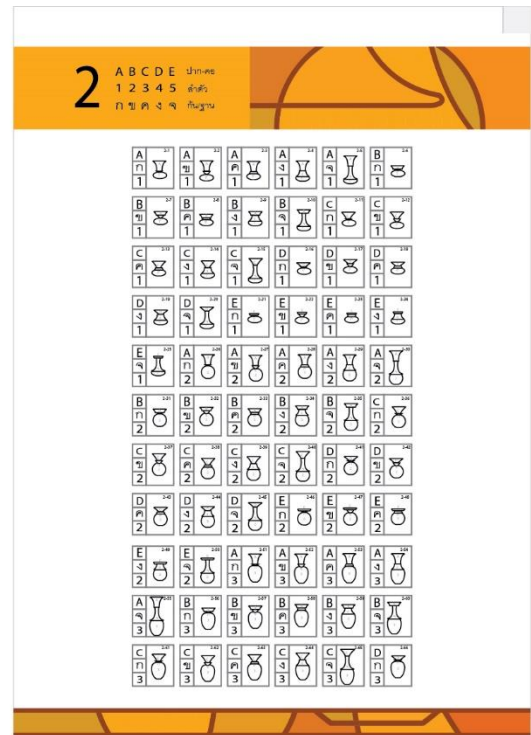
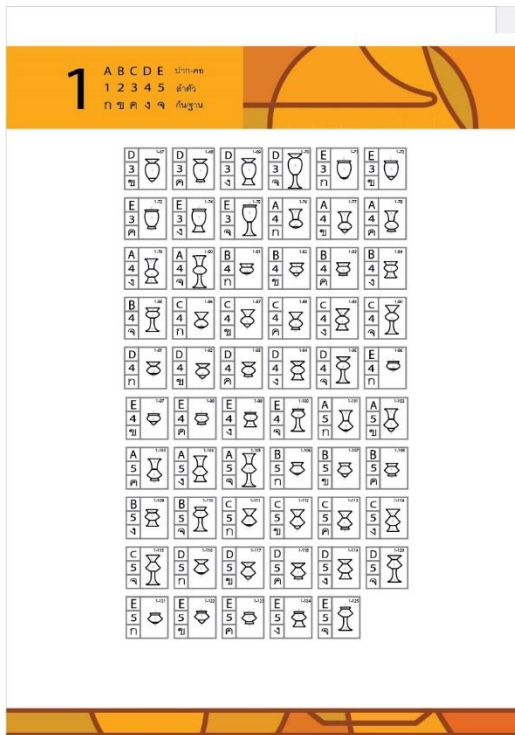
ขนาดการใช้งาน

ขนาดสูง 15-30 เซนติเมตร เหมาะกับการตกแต่งห้องนั่งเล่นหรือห้องนอน หรือ ชั้นที่บนผนัง

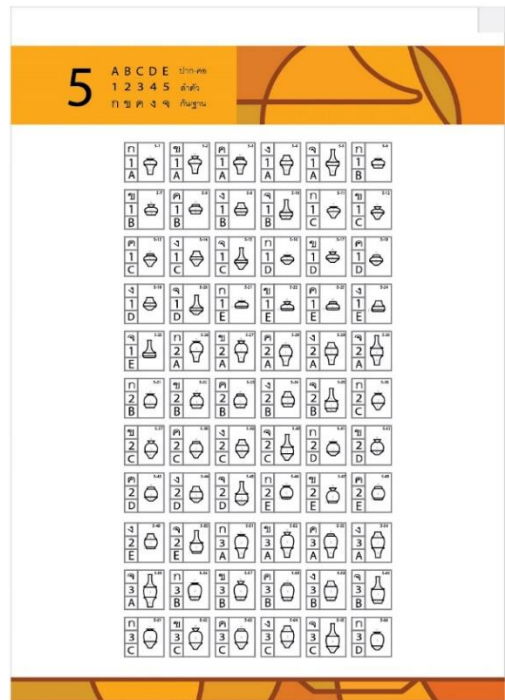
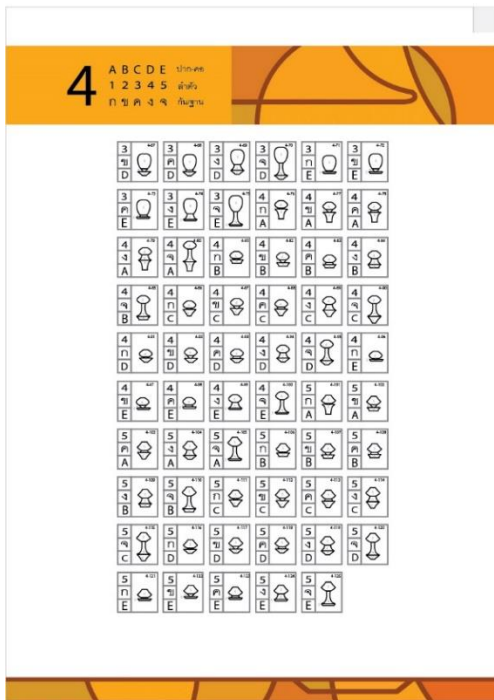
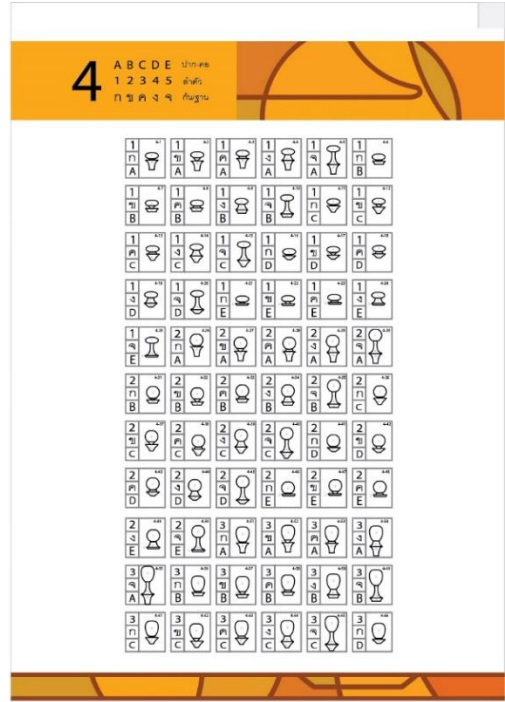
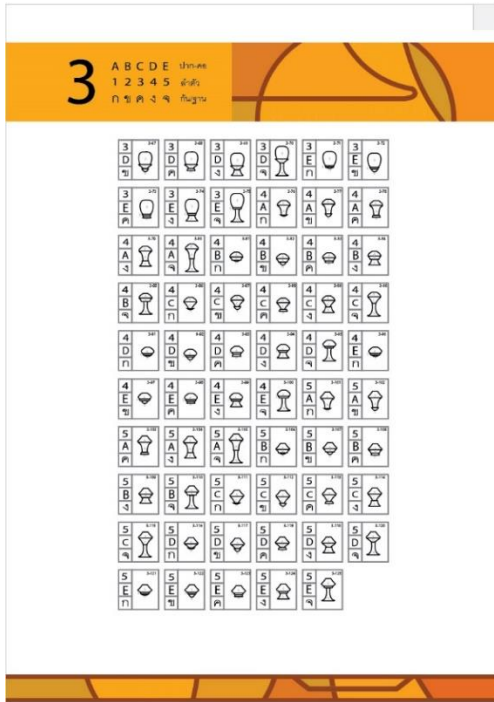
ภาพที่ 91 แบบร่างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาหน้าที่ 26-29

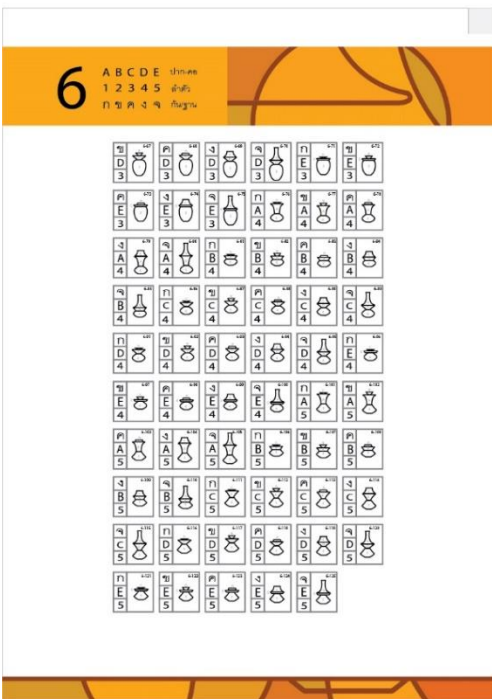
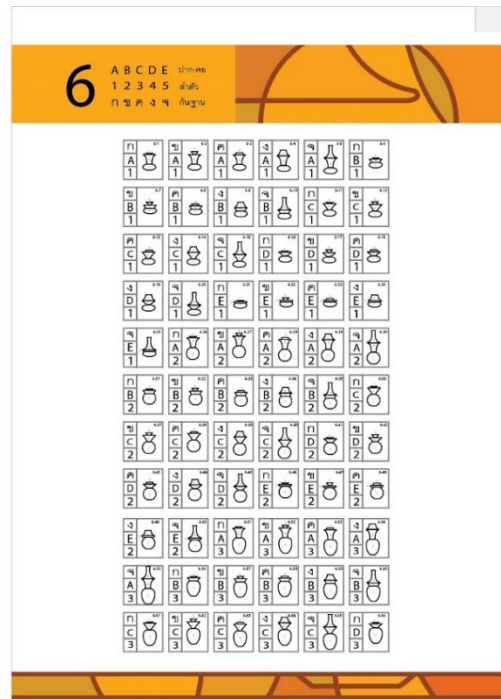
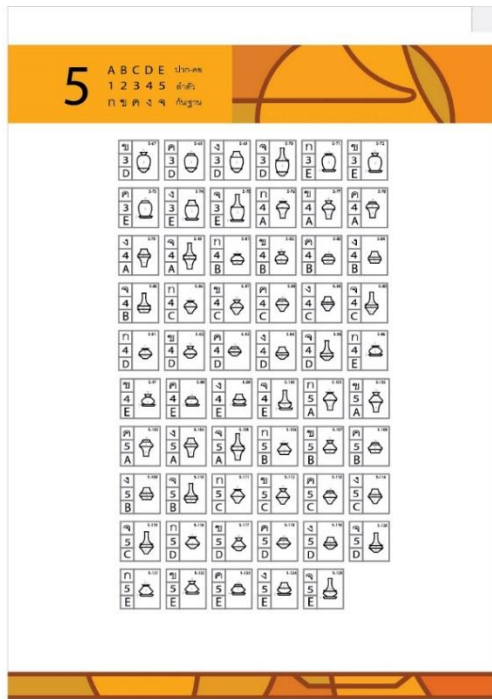
ภาพที่ 92 แบบร่างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาหน้าที่ 30-33

ภาพที่ 93 แบบร่างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาหน้าที่ 34-37

ภาพที่ 94 แบบร่างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาหน้าที่ 38-41

ภาพที่ 95 แบบร่างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาหน้าที 42-ปกหลัง

4.8 ผลการประเมินคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา

การประเมินผลการออกแบบคู่มือเพื่อการออกแบบเครื่องปั้นดินเผา เป็นการสร้างเครื่องมือเพื่อการตรวจสอบกระบวนการที่เป็นผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนารูปทรงเครื่องปั้นดินเผาตามแนวคิดที่มีแนวทางในด้านการพัฒนารูปทรงที่มีพื้นฐานจากแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ด้วยการนำทฤษฎีวิวัฒนาการที่มีอยู่ในภาคอีสานมาประยุกต์ใช้ คือ เอกลักษณะด้านรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาอีสานในยุคก่อนประวัติศาสตร์ ที่ได้จากการวิเคราะห์จำแนกส่วนประกอบตั้งต้นที่ใช้เป็นองค์ประกอบของการออกแบบรูปทรง โดยรูปทรงที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัยสามารถใช้เป็นแนวทางต่อบุคลิกของแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ด้วยการแสดงถึงกระบวนการสร้างสิ่งใหม่ คือ รูปทรงใหม่ที่มีเอกลักษณ์จากรูปทรงดั้งเดิมที่มีวัตถุประสงค์ในด้านการตลาดคือการนำเสนอสิ่งใหม่ให้แก่ผู้บริโภค เพื่อสร้างทางเลือก และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสาน

จากแนวทางดังกล่าวได้นำไปสู่การสร้างเครื่องมือที่สามารถถ่ายทอดกระบวนการออกแบบให้กับชุมชนที่มีการผลิตเครื่องปั้นดินเผา ด้วยการสร้างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรง เป็นเครื่องมือเพื่อการถ่ายทอดกระบวนการออกแบบ ตามขั้นตอนที่ถูกวิเคราะห์ไว้ในผลการวิจัยนี้ โดยในส่วนจะเป็นการประเมินเล่มคู่มือที่ได้ออกแบบโดยผู้วิจัยได้กำหนดเลือกผู้เชี่ยวชาญที่มีความชำนาญในด้านการออกแบบและผลิตเครื่องปั้นดินเผา, การออกแบบผลิตภัณฑ์ และการออกแบบเรขศิลป์ จำนวน 4 คนดังต่อไปนี้

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธนสิทธิ์ จันทะรี (ด้านการออกแบบและผลิตเครื่องปั้นดินเผา)

อาจารย์ประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

2. รองศาสตราจารย์ สรวุฒิ วงษ์เนตร (ด้านการออกแบบและผลิตเครื่องปั้นดินเผา)

อาจารย์ประจำสาขาวิชาวิทยาลัยเพาะช่าง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิชนาท ทิวะสิงห์ (ด้านการออกแบบเรขศิลป์)

อาจารย์ประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมือง และนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิกรม วงษ์สุวรรณ (ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์)

อาจารย์ประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมือง และนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผู้วิจัยจะนำผลจากแบบประเมิน และข้อเสนอแนะเพื่อนำไปตรวจสอบความเหมาะสมของเล่มคู่มือในด้านการสื่อสารถึงวัตถุประสงค์ของการออกแบบ และความเหมาะสมชัดเจนในด้านการ

นำเสนอแนวทาง ขั้นตอนในกระบวนการออกแบบ และความเป็นไปได้ในการนำคู่มือไปให้ชุมชนใช้งาน ประกอบการออกแบบ รวมถึงข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเล่มคู่มือในด้านอื่น ๆ ให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น โดยมีประเด็นในการประเมินดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 21 ผลการประเมินเล่มคู่มือจากผู้เชี่ยวชาญ

ลำดับ	หัวข้อการประเมิน	\bar{X}	SD	ระดับ ความคิดเห็น
1	มีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการใช้คู่มือ	4.75	0.5	มาก
2	มีความเข้าใจขั้นตอนการออกแบบจากการใช้คู่มือ	4.75	0.5	มาก
3	สามารถกำหนดโจทย์ในการเลือกรูปทรงและขนาดได้	4.75	0.5	มาก
4	สามารถเข้าใจได้อย่างรวดเร็ว และชัดเจน	4.00	0.0	มาก
5	รูปเล่มมีความเหมาะสม และสวยงาม	4.75	0.5	มาก
6	สามารถนำไปให้ชุมชนผลิตเครื่องปั้นดินเผาใช้ได้	4.75	0.5	มาก
ค่าเฉลี่ย		4.62	0.4	มาก

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ จากการประเมินเล่มคู่มือเพื่อการออกแบบ ประกอบด้วย 1.) ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการใช้คู่มือ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับ มาก (\bar{X} 4.75) 2.) ความเข้าใจขั้นตอนการออกแบบจากการใช้คู่มือ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับ มาก (\bar{X} 4.75) 3.) สามารถกำหนดโจทย์ในการเลือกรูปทรงและขนาดได้มีความเหมาะสมอยู่ในระดับ มาก (\bar{X} 4.75) 4. สามารถเข้าใจได้อย่างรวดเร็ว และชัดเจนมีความเหมาะสมอยู่ในระดับ มาก (\bar{X} 4.00)

5.) รูปเล่มมีความเหมาะสม และสวยงามมีความเหมาะสมอยู่ในระดับ มาก (\bar{X} 4.75)

6.) สามารถนำไปให้ชุมชนผลิตเครื่องปั้นดินเผาใช้ได้ความเหมาะสมอยู่ในระดับ มาก (\bar{X} 4.75)

จากผลการประเมินแสดงให้เห็นถึงความคิดเห็นส่วนใหญ่ของผู้เชี่ยวชาญเป็นไปในทิศทางใกล้เคียงกัน ในแต่ละประเด็นโดยที่ผลการประเมินความเหมาะสมของคู่มือเพื่อการออกแบบ ในแต่ละข้อมีความเหมาะสมอยู่ในระดับ มาก แต่มีประเด็นในด้านความสามารถเข้าใจได้อย่างรวดเร็ว และชัดเจน ที่มีค่าระดับความเหมาะสมน้อยที่สุด คือ (\bar{X} 4.00) ซึ่งมีนัยยะสำคัญเกี่ยวกับประเด็นการคัดกรองข้อมูลด้านการสื่อสารกระบวนการออกแบบ รวมถึงรูปแบบการออกแบบด้านเรขาคณิต โดยผู้เชี่ยวชาญทุกท่านได้ให้ข้อเสนอแนะในประเด็นต่าง ๆ จากการเขียนข้อเสนอแนะในเอกสารแบบ

ประเมิน รวมถึงผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเพิ่มเติมโดยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกระบวนการในเล่มคู่มือเพื่อการออกแบบ ที่มีความน่าสนใจ ในด้านการสร้างแนวทางการออกแบบที่มีความแปลกใหม่ และเป็นระบบชัดเจน สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ในด้านการนำทุนทางวัฒนธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มมูลค่าแก่ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา รวมถึงเป็นการต่อยอดภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผาภาคอีสาน ทั้งนี้การนำเสนอ และถ่ายทอดกระบวนการออกแบบผ่านเล่มคู่มือโดยมีข้อปรับปรุงดังต่อไปนี้

- ควรปรับให้มีความเหมาะสมกับผู้ใช้งาน คือ ชาวบ้านผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผา อาจเกิดความสับสนเนื้อหาในเชิงลึก หรือ ชับซ้อนของที่มา และรายละเอียดในเชิงวิชาการได้ ส่งผงให้ไม่สามารถใช้คู่มือได้ทันที จึงควรแยกข้อมูลที่มาออก โดยหากผู้ใช้คู่มือสนใจศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม สามารถศึกษาเพิ่มเติมได้ในภายหลัง

- รูปแบบของเล่มคู่มือควรมีการปรับให้เหมาะสมกับการใช้งานที่ผู้ใช้งานส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ดังนั้นจึงควรสรุปเนื้อหา และกระบวนการให้มีความกระชับ กระจ่าง เข้าใจได้รวดเร็ว

- การจัดองค์ประกอบภายในเล่ม เช่น ควรขยายขนาดตัวหนังสือให้ใหญ่ขึ้น และสั้นกระชับ ลดการใช้ศัพท์ทางวิชาการที่เข้าใจได้ยาก เพื่อให้ชาวบ้านสามารถเข้าใจได้ง่าย และชัดเจนยิ่งขึ้น

โดยผลจากการประเมินในส่วนนี้จะถูกนำไปวิเคราะห์เป็นประเด็นในด้านการพัฒนาปรับปรุงเล่มคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา ตามประเด็นข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญต่อไป

ผู้วิจัยได้ทำการประเมินคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา จากชุมชนชุมชนบ้านหม้อ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม เพื่อทำการประเมินผลการใช้งานเล่มคู่มือ โดยให้ชุมชนทดลองออกแบบตามขั้นตอนในเล่มคู่มือ เป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์ และสังเกตการณ์ ระหว่างการทดลองออกแบบจากการใช้เล่มคู่มือ และหลังจากการทดลองออกแบบเพื่อทำการประเมินผลในด้านต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขกระบวนการ และวิธีการที่จะทำให้สามารถนำไปสู่การสร้างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา จากผลการทดลองถ่ายทอดกระบวนการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาจากการใช้เล่มคู่มือ ประกอบการอธิบายจากผู้วิจัย แก่ชาวบ้านผู้เข้าร่วม ตามลำดับขั้นตอน ด้วยการเริ่มที่การอธิบายวัตถุประสงค์การใช้คู่มือ ควบคู่กับการแสดงตัวอย่างประกอบการออกแบบ โดยส่วนใหญ่สามารถเข้าใจได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากเป็นกระบวนการทางการผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่มีความคุ้นชินอยู่แล้ว ตัวอย่างเช่น การเรียงส่วนประกอบที่สามารถเชื่อมโยงกับการผลิตภาชนะดินเผา ที่ต้องมีส่วนประกอบหลัก 3 ส่วน คือ ปาก, ลำตัว และก้นหรือฐาน ร่วมกับการนำสื่อประกอบการออกแบบ ที่สามารถเสริมความเข้าใจแก่ชาวบ้านได้เป็นอย่างดี รวมถึงการทดสอบให้ตัวแทนชาวบ้านช่วยอธิบายขั้นตอนแก่ชาวบ้านท่านอื่น ๆ ให้สามารถ

เข้าใจได้เช่นกัน รวมถึงการทดสอบ การเลือกประกอบรูปทรงตามโจทย์ประโยชน์การใช้งาน ซึ่งชาวบ้านผู้เข้าร่วมสามารถประกอบรูปทรงตามโจทย์การใช้งานได้อย่างเหมาะสมกับการใช้งาน จึงสามารถแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านสามารถเข้าใจกระบวนการได้ โดยที่ผู้วิจัยได้สอบถามความคิดเห็น และข้อเสนอแนะในด้านการทดลองใช้แบบร่างเล่มคู่มือ เพื่อหาข้อบกพร่อง เพื่อนำไปสู่การปรับปรุง ดังนี้

- ควรลด หรือตัดเนื้อหา ส่วนที่มาของส่วนประกอบรูปทรง ที่มีเนื้อหาที่เป็นเชิงวิชาการ ควรใช้คำอธิบายที่ สั้น, กระชับ และเข้าใจง่าย
- ควรใช้ตัวอักษรขนาดใหญ่ขึ้น และภาพประกอบที่มีขนาดใหญ่ชัดเจนยิ่งขึ้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

คู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา

จากกระบวนการวิเคราะห์ กระบวนการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา ตลอดจนการดำเนินการด้านการทดสอบกระบวนการออกแบบ จากผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผา จากผลการทดสอบกระบวนการดังกล่าวนำไปสู่การสร้างแบบร่างคู่มือเพื่อการออกแบบ โดยผู้วิจัยได้นำผลการประเมินแบบร่างเล่มคู่มือ จากผู้เชี่ยวชาญตามหัวข้อการประเมิน และข้อเสนอแนะ ในแต่ละประเด็น และได้ นำผลการประเมินมาวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงพัฒนา ในด้านการปรับรูปแบบเนื้อหาให้มีความเหมาะสมกับผู้ใช้งาน คือ ชาวบ้านผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผา โดยแยกข้อมูลที่มาออก สรุปเนื้อหา และกระบวนการให้มีความกระชับ กระจ่าง เข้าใจได้รวดเร็ว ขยายขนาดตัวหนังสือให้ใหญ่ขึ้น และสั้นกระชับ ลดการใช้ศัพท์ทางวิชาการที่เข้าใจได้ยาก เพื่อให้ชาวบ้านสามารถเข้าใจได้ง่าย และชัดเจนยิ่งขึ้น รวมถึงรูปแบบของเล่มคู่มือ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้คัดกรองเนื้อหา และกระบวนการที่มีความจำเป็นในการออกแบบสร้างเครื่องปั้นดินเผาให้มีความกระชับ รวมถึงการจัดองค์ประกอบภายในเล่ม โดยขยายขนาดตัวหนังสือให้ใหญ่ขึ้น และสั้นกระชับ ลดการใช้ศัพท์ทางวิชาการที่เข้าใจได้ยาก ทำให้ชาวบ้านสามารถเข้าใจได้ง่าย และชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อนำไปสู่การเผยแพร่องค์ความรู้ด้านการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาสู่ชุมชน

5.1 คู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาจากเอกลักษณ์เครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีต

การออกแบบคู่มือนี้เป็นผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลตลอดจนการนำไปทดสอบใช้งานเพื่อค้นหาจุดบกพร่องและนำมาแก้ไขปรับปรุง เพื่อให้มีความกระชับ มีระบบการออกแบบที่ชัดเจนเป็นขั้นตอน และสามารถเข้าใจได้ง่าย ด้วยการกระชับเนื้อหา ขั้นตอนกระบวนการ ให้เหมาะสม การจัดองค์ประกอบภายในเล่มให้สามารถอ่านและทำความเข้าใจได้ง่ายโดยจัดพิมพ์ในขนาด A 4 ที่เป็นขนาดที่เหมาะสมและชาวบ้านมีความคุ้นชินกับขนาดดังกล่าวอยู่แล้ว ส่วนรายละเอียดเนื้อหา มีการอธิบายแยกส่วนเป็นขั้นตอนพร้อมการเสนอภาพประกอบ โดยมีวัตถุประสงค์การใช้งานที่ผู้ใช้งานสามารถเข้าใจประโยชน์ของการใช้คู่มือ วิธีการและข้อกำหนดการประกอบรูปทรง และคำชี้แจงกระบวนการที่อาจทำให้การออกแบบไม่เป็นไปตามข้อกำหนดการออกแบบในกระบวนการในเล่มคู่มือนี้ แต่ทั้งนี้ผู้ใช้คู่มือสามารถออกแบบรูปทรงทรงอยู่นอกเหนือข้อกำหนดได้ หากมีความเชี่ยวชาญในการเลือกประกอบรูปทรงตามข้อกำหนดแล้ว สามารถประยุกต์วิธีการการประกอบที่แตกต่าง

ออกไป โดยที่ยึดการใช้ส่วนประกอบที่เป็นลักษณะเฉพาะของรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาอีสานเป็นหลัก เพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ คือ แบบรูปทรง ที่เกิดจากการออกแบบตามวิธีการได้ โดยมีวิธีการใช้คู่มือดังนี้

ภาพที่ 96 หน้าปกคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา

1

การออกแบบรูปทรงจากการนำส่วนประกอบมาเรียงใหม่

คู่มือนี้สร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือช่วยในการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาได้อย่างง่าย และรวดเร็ว ซึ่งยังคงเอกลักษณ์ของเครื่องปั้นดินเผาอีสาน โดยผู้ใช้งานสามารถออกแบบรูปทรงได้อย่างหลากหลายได้ด้วยตนเองตามขั้นตอน และกระบวนการในคู่มือเล่มนี้

1. ส่วนปาก และคอ ประกอบด้วย ส่วนปากเป็นแบบผายออก ร่วมกับ คอคอดทรงกรวยแบบสูง และเตี้ย, คอตรงทรงกรวยแบบสูง และเตี้ย

ปาก-คอ

2. ส่วนลำตัว ประกอบด้วย ลำตัวทรงกลมเตี้ย, ลำตัวทรงกลม, ลำตัวทรงรี, ลำตัวมีสันและลำตัวมีสันคม

ลำตัว

3. ส่วนก้น และฐาน ประกอบด้วย ก้นกลม, ก้นแหลม, ฐานทรงกรวยตรง, ฐานทรงกรวยคอคด และฐานสูงทรงกรวยแคบ

ก้น-ฐาน

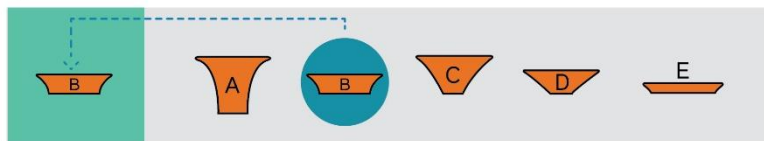
ภาพที่ 97 คู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา หน้าที่ 1

วิธีการออกแบบรูปทรง

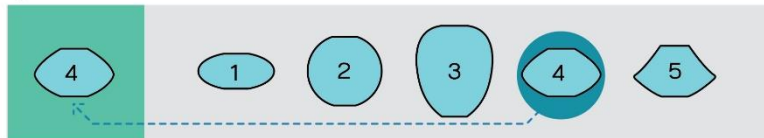
ข้อกำหนด

1 สามารถเลือกได้แต่ละ 1 ส่วน รวมเป็น 3 ส่วนเท่านั้น

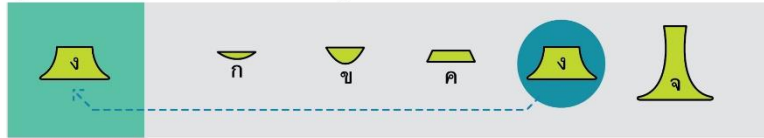
ชุดรหัสส่วนประกอบ : ปาก และคอ

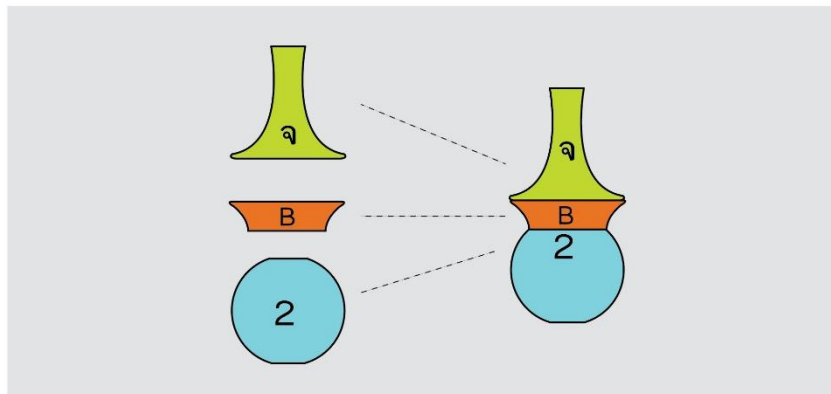
ชุดรหัสส่วนประกอบ : ลำตัว

ชุดรหัสส่วนประกอบ : ก้น และฐาน

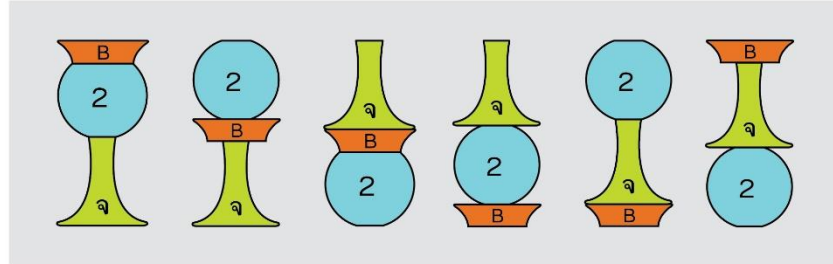

เรียงประกอบเป็นรูปทรง

ภาพที่ 98 คู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา หน้า ที่ 2

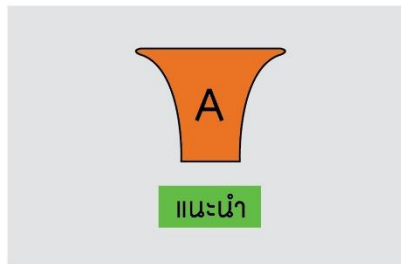
สามารถเรียงสลับตำแหน่งได้ 6 แบบ

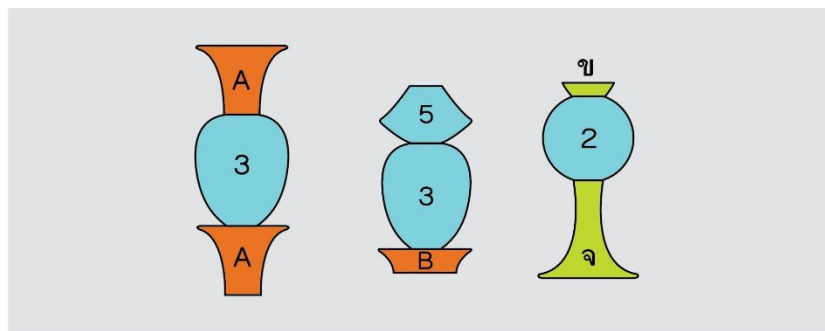
ข้อแนะนำ

ควรเรียงประกอบรูปทรงโดยพิจารณาถึงความสมดุล และมั่นคงเมื่อขึ้นรูป หรือการนำไปใช้งาน

2 ไม่แนะนำให้เรียงกลับหัว

3 ไม่แนะนำให้เลือกส่วนประกอบซ้ำในชุดรหัสเดียวกัน

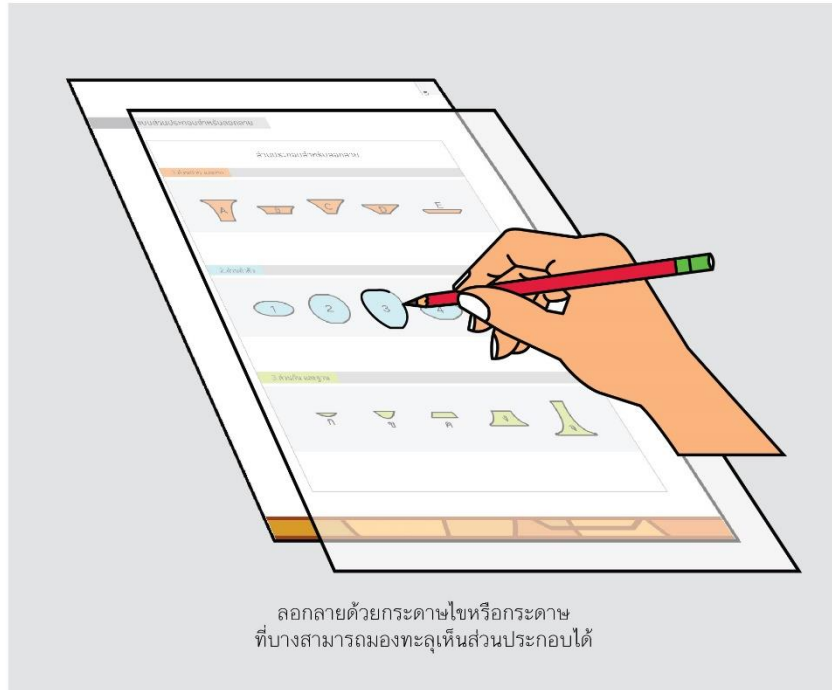
* ข้อ 2 และ 3

ลักษณะดังกล่าวเป็นเพียงการประกอบที่ไม่ตรงกับข้อกำหนดในกระบวนการออกแบบนี้ แต่สามารถที่จะผลิตได้ตามความต้องการของผู้ออกแบบ

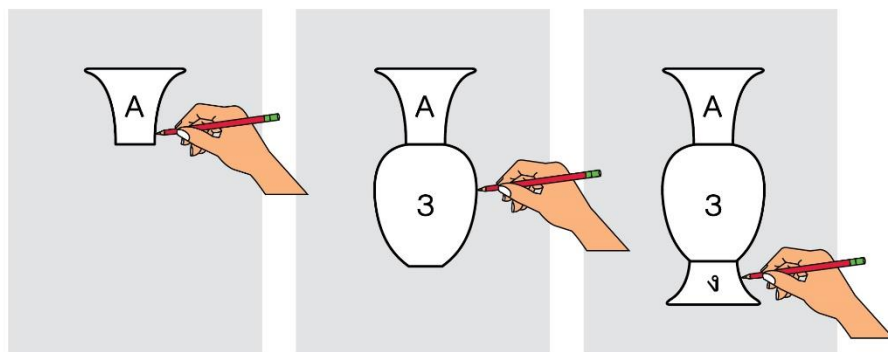
การสร้างแบบร่าง

สร้างแบบร่างจากส่วนประกอบตามต้นแบบ

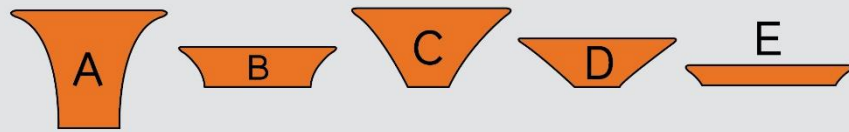

ตัวอย่าง

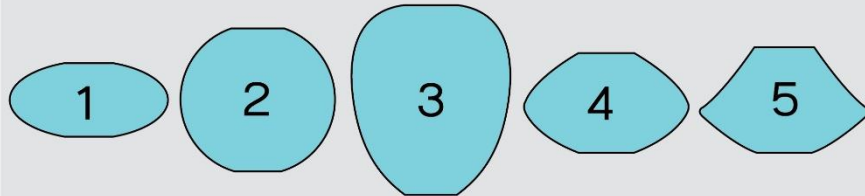

แบบส่วนประกอบสำหรับลอกลาย

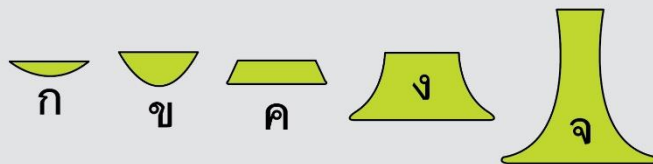
1.ชุดรหัสส่วนประกอบ : ปาก และคอ

2.ชุดรหัสส่วนประกอบ : ลำตัว

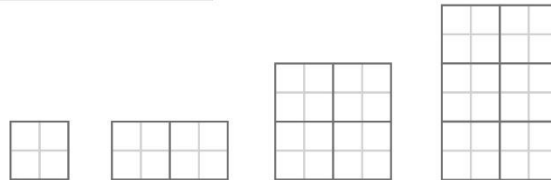
3.ชุดรหัสส่วนประกอบ : ก้น และฐาน

การเทียบสัดส่วน

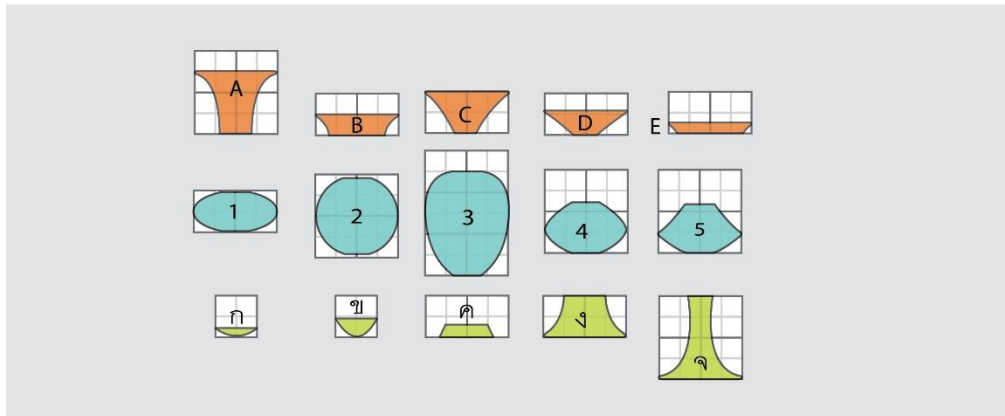

สัดส่วนของส่วนประกอบรูปทรง

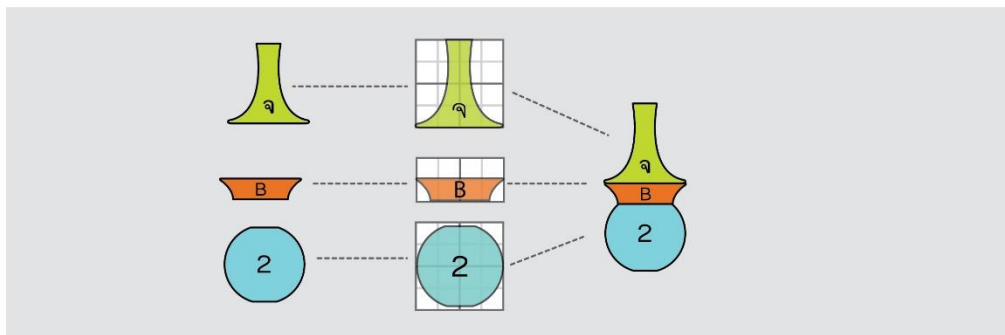

หน่วยสัดส่วนในแต่ละส่วนประกอบรูปทรง

เมื่อได้แบบรูปทรงที่ต้องการแล้ว ให้นำมาเทียบสัดส่วนตามตัวอย่างเพื่อนำไปเป็นแนวทางการขึ้นรูปต่อไป

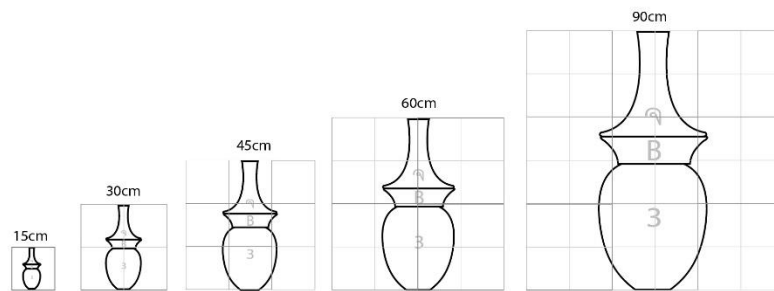

ตัวอย่างการเทียบสัดส่วน

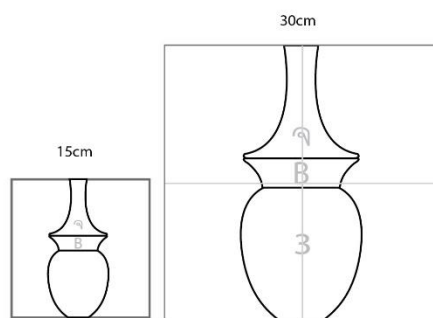

ภาพที่ 102 คู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา หน้าที 6

ขนาดกับการใช้งาน

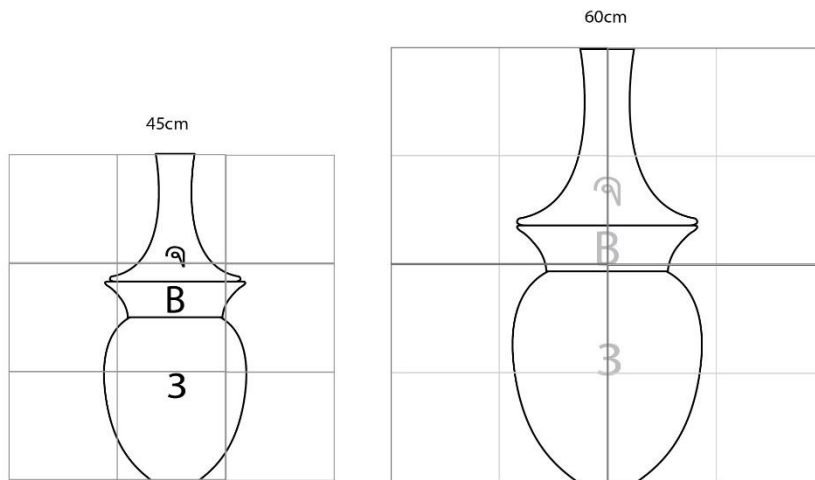

ขนาดสูง 15-30 เซนติเมตร เหมาะกับการตกแต่งร่วมกับเครื่องเรือน หรือ พื้นที่ขนาดเล็ก

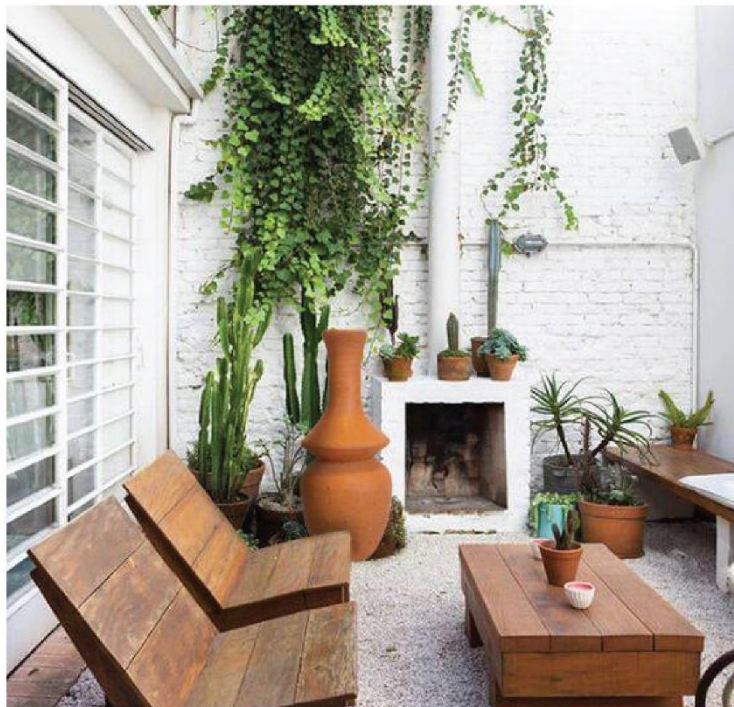
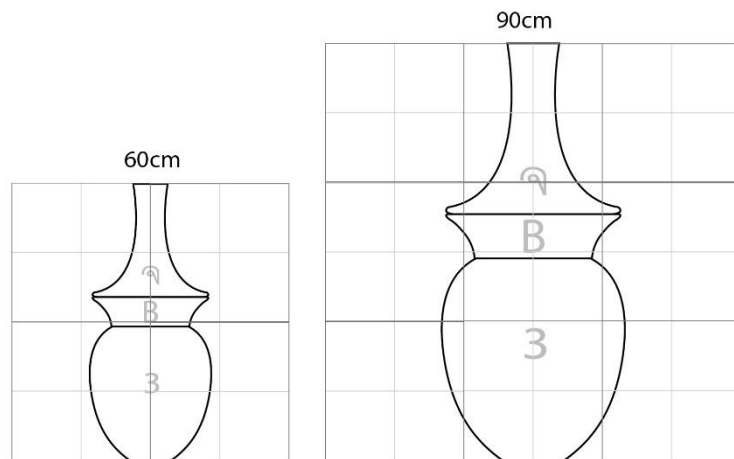
ภาพที่ 103 คู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา หน้าที่ 7

ขนาดสูง 45 - 60 เซนติเมตร เหมาะกับการตกแต่งบนพื้น หรือ พื้นที่ขนาดกลาง

ภาพที่ 104 คู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา หน้าที่ 8

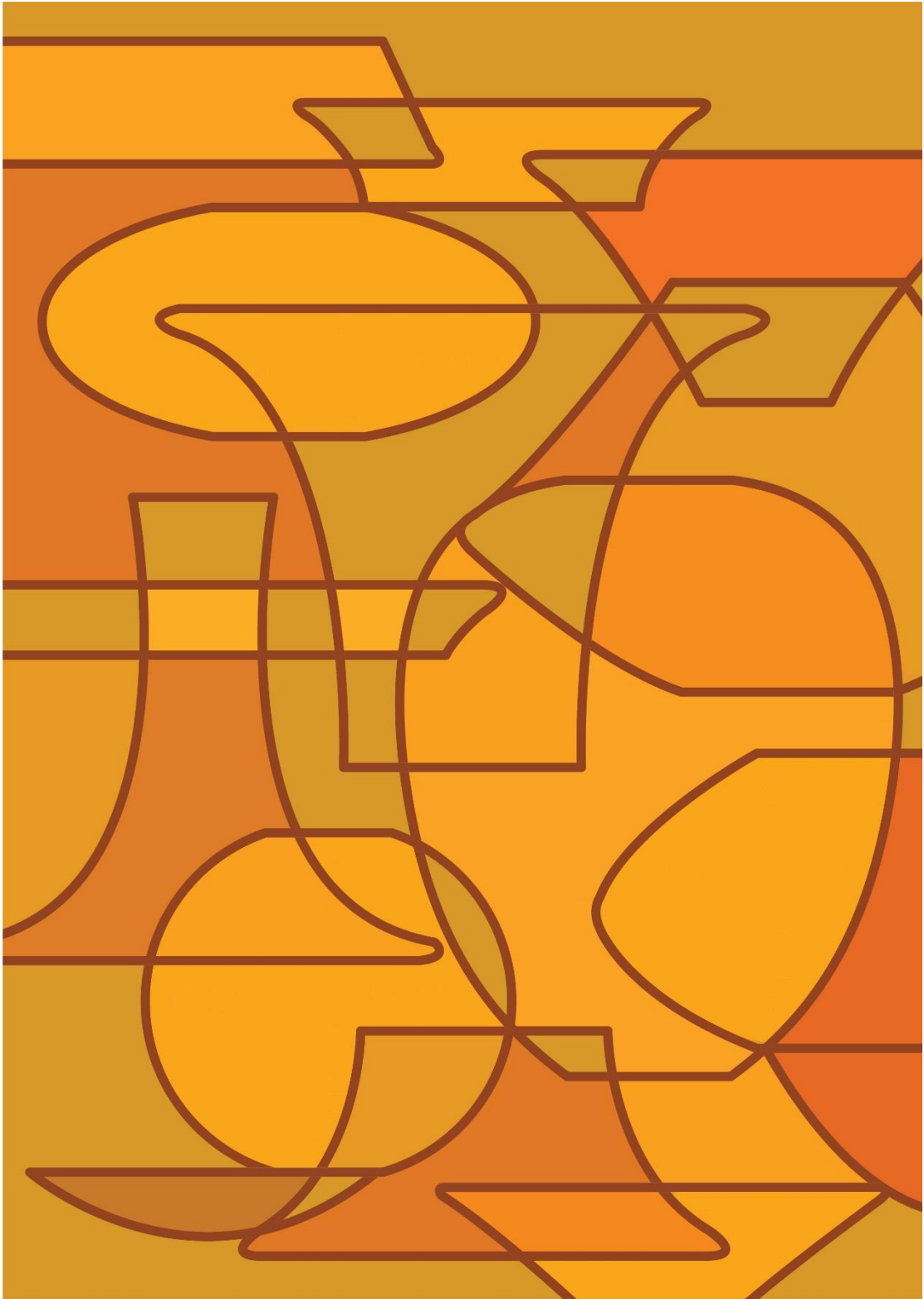
ขนาดสูง 60-90 เซนติเมตร เหมาะกับการตกแต่งบนพื้นที่ขนาดใหญ่ เช่น สวน หรือ ภายนอกอาคาร

ภาพที่ 105 คู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา หน้าที่ 9

ตัวอย่างผลิตภัณฑ์

ภาพที่ 107 ปกหลัง คู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา

ผลจากการใช้คู่มือเพื่อการออกแบบสามารถกำหนดแนวทางในการเลือกออกแบบรูปทรงจำนวนมากตามกระบวนการวิจัยนี้ ถึง 750 แบบ ที่สามารถจำแนกออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ 1. หากต้องการรูปทรงที่มีลักษณะแบบดั้งเดิมควรที่จะเลือก การประกอบรูปทรงที่มีการเรียงส่วนประกอบโครงสร้างเดิม คือ ปาก/คอ , ลำตัว และก้น/ฐาน เรียงตัวตามลำดับ ประกอบกันเป็นรูปทรง ประมาณ 12% 2. หากต้องการรูปทรงที่มีความแตกต่างจากรูปทรงดั้งเดิมควรเลือกเรียงส่วนประกอบที่แตกต่างจากโครงสร้างเดิมถึง 88 %

ทั้งนี้ผลดังกล่าวเป็นแนวทางการใช้คู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาตามกระบวนการวิจัยนี้ ที่มีแนวทางในด้านการพัฒนารูปทรงที่มีพื้นฐานจากแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ที่ว่าด้วยการใช้ทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งในการวิจัยนี้สามารถแสดงให้เห็นถึงการให้ทุนทางวัฒนธรรมมาประยุกต์ใช้ คือ เอกลักษณ์ด้านรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาอีสานในยุคก่อนประวัติศาสตร์ ที่ได้จากการวิเคราะห์จำแนกส่วนประกอบตั้งต้นที่ใช้เป็นองค์ประกอบของการออกแบบรูปทรง โดยรูปทรงที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัยสามารถใช้เป็นแนวทางตอบโจทย์ของแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ด้วยการแสดงถึงกระบวนการสร้างสิ่งใหม่ ในที่นี้ คือ รูปทรงใหม่ที่มีเอกลักษณ์จากรูปทรงดั้งเดิมที่มีวัตถุประสงค์ในด้านการตลาด คือ การนำเสนอสิ่งใหม่ให้แก่ผู้บริโภค เพื่อสร้างทางเลือก และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสาน รวมถึงการแสดงถึงการแสดงผลของการออกแบบในส่วนที่มีลักษณะตรงกับรูปทรงดั้งเดิมที่มีความหลากหลาย โดยผลจากการออกแบบตามกระบวนการวิจัยนี้สามารถแสดงให้เห็นถึงส่วนประกอบต่าง ๆ ที่ถูกจำแนกออกเป็นส่วน ๆ สามารถเอื้อต่อชุมชนที่ไม่ได้มีการผลิตรูปทรงแบบเดียวกับยุคก่อนประวัติศาสตร์ ก็สามารถที่จะเข้าใจ และรับรู้ได้ถึงลักษณะเฉพาะที่สามารถนำไปทดลองผลิตด้วยทักษะ และเทคโนโลยีที่มีอยู่เดิม ซึ่งจากผล การออกแบบที่มีความหลากหลายด้านรูปทรง ยังสามารถสร้างโอกาสในด้านการพัฒนาการออกแบบที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปทรงของผลิตภัณฑ์ รวมถึงการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่เพื่อเป็นทางเลือกให้กับผู้บริโภค ด้วยวิธีการ และเครื่องมือจากการใช้คู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา

บทที่ 6

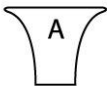
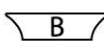
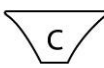

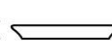
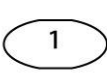
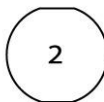
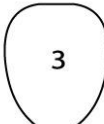

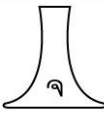
อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเพื่อการพัฒนาอุปกรณ์ปั้นดินเผาอีสาน ที่ได้ดำเนินการวิจัยตามแนวคิด เศรษฐกิจสร้างสรรค์ จากการนำทุนทางวัฒนธรรมของภาคอีสาน คือ เอกลักษณ์ด้านรูปทรงของ เครื่องปั้นดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ มาประยุกต์ใช้ด้วยกระบวนการออกแบบเพื่อพัฒนาสินค้า เครื่องปั้นดินเผาในชุมชนผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสาน ผ่านกระบวนการทดลอง และทดสอบ วิธีการออกแบบตามแนวทางของงานวิจัยนี้ ที่สามารถนำไปสู่การสร้างเครื่องมือการถ่ายทอดวิธีการ ออกแบบสู่ชุมชน ด้วยการสร้างคู่มือเพื่อการออกแบบเครื่องปั้นดินเผา ที่จะเป็นการกระจายองค์ ความรู้และวิธีการออกแบบสู่ชุมชนอื่น ในวงกว้างต่อไป โดยในส่วนนี้จะเป็นการอภิปรายผลการวิจัย ในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

6.1 ด้านวัตถุประสงค์การวิจัย

6.1.1 การศึกษาและวิเคราะห์เครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีตเพื่อค้นหาลักษณะเฉพาะด้าน รูปทรง ภาชนะดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ในภาคอีสาน ที่มุ่งประเด็นไปในด้านการวิเคราะห์หา ลักษณะเฉพาะด้านรูปทรงภาชนะดินเผา ด้วยกระบวนการศึกษารวบรวมรูปแบบภาชนะดินเผาจาก แหล่งโบราณคดี และผลการศึกษาทางโบราณคดีจากนักวิจัยทั้งในและต่างประเทศ นำมาวิเคราะห์ และจำแนกด้วยกรอบของการสร้างภาชนะดินเผาจากลักษณะทางสัณฐานวิทยา ด้วยวิธีการนำข้อมูล ด้านรูปแบบจัดหมวดหมู่ และใช้เครื่องมือเพื่อการวิเคราะห์เพื่อการจำแนก เปรียบเทียบให้เห็นถึง รายละเอียดที่ชัดเจน แสดงให้เห็นถึงลักษณะรูปทรง ส่วนประกอบต่าง ๆ ที่โดดเด่นของภาชนะ ผล จากการจำแนกตามเกณฑ์ดังกล่าวสามารถสร้างฐานข้อมูลที่ชัดเจนและเข้าใจง่ายจากการเปรียบเทียบ ภาพลายเส้นกรอบนอกของภาชนะอย่างเป็นระบบตามแนวทางการศึกษาภาชนะดินเผา ที่แสดงให้เห็น ถึงองค์ประกอบด้านรูปทรงพบว่า ลักษณะเฉพาะด้านรูปทรงของภาชนะจากการเปรียบเทียบ ภาชนะแต่ละแหล่ง โดยส่วนประกอบในตัวภาชนะที่แสดงลักษณะเฉพาะโดดเด่นประกอบด้วย ปาก ผาย (ปากแตร), คอทรงกรวย, ลำตัวทรงกลม/ลำตัวทรงกรวยมีสัน, ก้นกลม และหากเป็นภาชนะมีฐาน จะเป็นลักษณะฐานสูงทรงกระบอก โดยผลจากการศึกษาสามารถนำลักษณะเฉพาะด้านรูปทรงที่ได้ วิเคราะห์ไปประยุกต์ใช้ในเชิงการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาในปัจจุบันในมุมมองด้าน เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม จากพื้นฐานรูปทรงที่แสดงเอกลักษณ์ของภาชนะดินเผาอีสาน การจัด

หมวดหมู่ วิเคราะห์รูปทรงจนได้ลักษณะเฉพาะนี้ ทำให้เห็นภาพได้อย่างชัดเจน เข้าใจง่าย เป็นระบบของส่วนประกอบ และลักษณะเด่นที่ชัดเจนของภาชนะดินเผาก่อนประวัติศาสตร์อีสาน ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนารูปแบบเครื่องปั้นดินเผาให้คงลักษณะเฉพาะของเครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีตได้

ปาก-คอ					
ลำตัว					
ก้น-ฐาน					

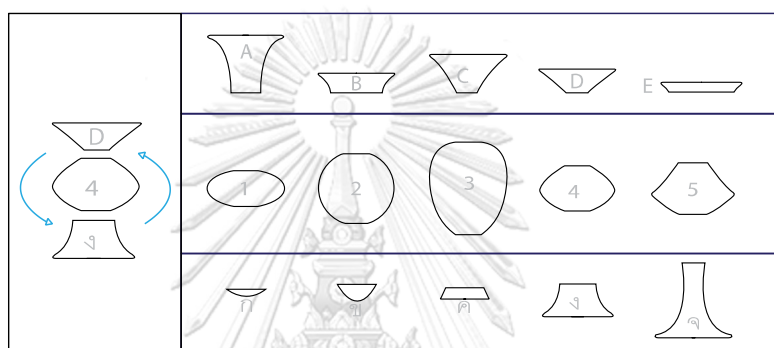
ภาพที่ 108 ลักษณะเฉพาะด้านรูปทรง แบ่งตามส่วนประกอบ

ที่มา : ผู้วิจัย

6.1.2 การสร้างแนวทางการประยุกต์ใช้ลักษณะเฉพาะด้านรูปทรงของเครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีต เพื่อออกแบบรูปทรงผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาอีสาน ให้สอดคล้องกับแนวความคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เป็นการนำผลจากกระบวนการสร้างฐานข้อมูลในด้านเอกลักษณ์ของรูปทรงจากการจำแนกลักษณะเฉพาะด้านรูปทรงของเครื่องปั้นดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ภาคอีสาน ข้อมูลดังกล่าวถูกนำมาวิเคราะห์สร้างแนวทาง และวิธีการประยุกต์ใช้เพื่อการออกแบบเครื่องปั้นดินเผา โดยมีกรอบแนวทางการประยุกต์ใช้ คือ การสร้างรูปลักษณ์ใหม่ แต่ยังคงเอกลักษณ์ของทุนทางวัฒนธรรม คือ เอกลักษณ์ของรูปทรงเครื่องปั้นดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ภาคอีสาน ที่สอดคล้องกับแนวคิด การรื้อสร้าง (Deconstruction) มีแนวคิดเกี่ยวกับการมองหาแนวทางใหม่บนรากฐานของสิ่งเดิม ผสมแนวคิดแบบใหม่ ด้วยการฉีกหรือรูปทรงของสิ่งใด ๆ เช่น การเลื่อนที่, การย้ายตำแหน่ง, ขยับใหม่, การหมุน ฯลฯ เพื่อให้เกิดผลที่มีความแปลกใหม่ สามารถเชื่อมโยงกับแนวทางของการวิจัยนี้ที่ต้องการนำลักษณะเฉพาะด้านรูปทรงของเครื่องปั้นดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ภาคอีสาน ที่ได้แยกเป็นส่วนประกอบตามหลักการผลิตภาชนะดินเผาที่แต่ละส่วนผ่านการวิเคราะห์ ว่าเป็นลักษณะเฉพาะ นำสามารถนำไปสู่แนวทางการออกแบบรูปลักษณ์ใหม่ด้วยการใช้ทฤษฎีการรื้อสร้าง โดยที่สามารถคาดการณ์และควบคุมได้ร่วมกับการใช้หลักทางคณิตศาสตร์ คือ แฟกทอเรียล (Factorial) เพื่อจัดหมู่ (Combination) และเรียงสับเปลี่ยน (Permutation) ที่สามารถใช้เป็นสูตรการคำนวณหาจำนวนของ

แบบที่จะเกิดขึ้นใหม่จากการเรียงสลับ และจัดหมวดหมู่ของส่วนประกอบของภาชนะดินเผา โดยจาก ผลการคำนวณหาการจัดหมวดหมู่ และเรียงสับเปลี่ยนผลของจำนวนแบบ ที่ได้จากการคำนวณ จำนวน 750 รูปแบบที่ไม่ซ้ำกันโดยมีวิธีการคำนวณดังต่อไปนี้

- ฟังก์ชันแฟกทอเรียลจากชุดข้อมูล 3 ชุด คือ 1.ปาก-คอ 2. ลำตัว 3. ก้น/ฐาน ได้ สูตรการคำนวณคือ $3! = 3 \times 2 \times 1 = 6$ กลุ่ม
- การเรียงสลับและจัดหมวดหมู่ แต่ละชุดมี 3 ส่วน ส่วนละ 5 แบบ สูตรการคำนวณ คือ $n_1 \times n_2 \times n_3 = 5 \times 5 \times 5 = 125$ แบบ ต่อ 1 กลุ่ม
- จากการเรียงสลับและจัดหมวดหมู่ 6 ชุด ชุดละ 125 แบบ : $6 \times 125 = 750$ แบบ

ภาพที่ 109 การเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบ

ที่มา : ผู้วิจัย

ฟังก์ชันแฟกทอเรียลจากชุดข้อมูล 3 ชุด คือ 1.ปาก-คอ 2. ลำตัว 3. ก้น/ฐาน ได้สูตรการคำนวณคือ $3! = 3 \times 2 \times 1 = 6$ กลุ่ม

	1	2	3	4	5	6
	ปาก-คอ	ปาก-คอ	ลำตัว	ลำตัว	ก้น/ฐาน	ก้น/ฐาน
	ลำตัว	ก้น/ฐาน	ปาก-คอ	ก้น/ฐาน	ลำตัว	ปาก-คอ
	ก้น/ฐาน	ลำตัว	ก้น/ฐาน	ปาก-คอ	ปาก-คอ	ลำตัว

การเรียงสลับและจัดหมวดหมู่ แต่ละชุดมี 3 ส่วน ส่วนละ 5 แบบ
สูตรการคำนวณคือ $n_1 \times n_2 \times n_3 = 5 \times 5 \times 5 = 125$ แบบ จากชุดข้อมูล

1	2	3	4	5	6
ปาก-คอ	ปาก-คอ	ลำตัว	ลำตัว	ก้น/ฐาน	ก้น/ฐาน
ลำตัว	ก้น/ฐาน	ปาก-คอ	ก้น/ฐาน	ลำตัว	ปาก-คอ
ก้น/ฐาน	ลำตัว	ก้น/ฐาน	ปาก-คอ	ปาก-คอ	ลำตัว
125	125	125	125	125	125

จากการเรียงสลับและจัดหมวดหมู่ 6 ชุด ชุดละ 125 แบบ = $6 \times 125 = 750$ แบบ

ภาพที่ 110 สูตรการเรียงสลับและจัดหมวดหมู่แบ่งตามส่วนประกอบ

ที่มา : ผู้วิจัย

จากแนวทางการนำส่วนประกอบรูปทรงมาเชื่อมโยงกับแนวคิดการก่อสร้าง สามารถนำไปสู่การสร้างกระบวนการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาที่มีความหลากหลาย เป็นพื้นฐานในการสร้างกระบวนการออกแบบที่คลี่คลายเป็นขั้นตอนการประกอบรูปทรงที่มีความเหมาะสมกับการนำไปใช้ถ่ายทอดในรูปแบบ คู่มือ ที่มีรายละเอียดของขั้นตอนที่เป็นระบบตามแนวทางการออกแบบที่เป็นผลจากกระบวนการวิจัยนี้

6.1.3 ผลการออกแบบรูปทรงผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาอีสานที่สอดคล้องกับแนวความคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน จากการนำผลการวิจัยในส่วนของการสร้างกระบวนการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา ที่ได้นำไปทดลองใช้ด้วยการถ่ายทอดกระบวนการออกแบบรวมถึงการทดลองผลิตชิ้นงานจริงเพื่อนำไปประเมินความพึงพอใจจากผู้บริโภค ที่สามารถแสดงความสอดคล้องกับแนวทางการสร้างความยั่งยืนใน 3 ด้าน ประกอบด้วย

- ความยั่งยืนในมิติด้านเศรษฐกิจ การพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่สามารถเพิ่มมูลค่าจากความหลากหลาย รวมถึงแสดงออกถึงความต่างและเอกลักษณ์ เพื่อสร้างทางเลือกในการตอบสนองกลุ่มผู้บริโภคที่หลากหลายในปัจจุบัน จึงเป็นแนวทางที่สามารถทำให้อาชีพผลิตเครื่องปั้นดินเผาดำรงอยู่ได้ โดยแนวทางการเพิ่มมูลค่า ที่กระทบต่อต้นทุนด้านการผลิตน้อยที่สุด คือ การใช้การออกแบบจากทุนทางวัฒนธรรม ดังนั้น แนวทางการเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาภาคอีสานจากทุนทางวัฒนธรรม ผ่านการพัฒนาด้านรูปแบบที่มีแนวทางชัดเจน และความยืดหยุ่นเข้าใจง่ายสามารถปรับใช้ได้เองโดยชุมชน จึงมีความเหมาะสมกับบริบทของผู้ผลิตขนาดเล็กที่สามารถปรับใช้ได้ จากความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่น มีเอกลักษณ์ บนพื้นฐานทรัพยากร ทักษะ และกระบวนการผลิตที่มีอยู่ในชุมชน

จากผลการถ่ายทอดกระบวนการออกแบบตามแนวทางของงานวิจัยนี้ นำไปสู่การทดลองผลิตชิ้นงานจริงเพื่อเป็นการตรวจสอบสมมติฐานในด้านการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์โดยกระทบต่อต้นทุนน้อยที่สุด ด้วยการใช้ทักษะ วัตถุดิบ กระบวนการผลิต ตลอดจนเทคโนโลยีที่มีอยู่แล้วในชุมชน นำไปสู่การผลิตสินค้ารูปแบบใหม่ที่สามารถเพิ่มทางเลือกด้านการตลาด โดยมีการสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจ และการประเมินราคาผลิตภัณฑ์ใหม่จากกลุ่มผู้บริโภคจำนวน 398 ตัวอย่าง เพื่อพิสูจน์แนวคิดการเพิ่มมูลค่าจากการใช้ทุนทางวัฒนธรรม ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งมีผลการประเมินด้านราคาระหว่างผลิตภัณฑ์ใหม่ และเดิม สามารถแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของราคา ที่ผลิตภัณฑ์ใหม่ได้รับการประเมินราคาที่สูงกว่าผลิตภัณฑ์เดิมที่มีขนาดและปริมาณวัตถุดิบที่ใกล้เคียงกัน รวมถึงการใช้เทคนิคการขึ้นรูปและเผาแบบเดียวกัน โดยผลิตภัณฑ์ใหม่มีราคาที่สูงกว่าหนึ่งเท่าตัวหรือมากกว่า โดยประมาณ ที่สามารถชี้วัดถึงข้อพิสูจน์สมมติฐานในด้านการสร้างมูลค่าเพิ่มจากต้นทุนเดิมที่ชุมชนมีอยู่

- ความยั่งยืนในมิติด้านสังคม สำหรับชุมชนผลิตเครื่องปั้นดินเผาจะเป็นการให้นิยามความยั่งยืนที่เชื่อมโยงกับอาชีพผลิตเครื่องปั้นดินเผาของชุมชน ที่แสดงถึงคุณค่าและบทบาทของคนในชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผา จะเป็นส่วนที่เชื่อมโยงกับมิติทางเศรษฐกิจที่จะเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ซึ่งแนวทางการส่งเสริมอาชีพการผลิตเครื่องปั้นดินเผาในวิจัยนี้สามารถใช้เป็นแนวทางการสร้างความยั่งยืนในด้านสังคมได้โดยการสร้างทางเลือกด้านรูปแบบของสินค้า ที่มีผลการประเมินด้านการตลาด คือ การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าที่มาจากทักษะและภูมิปัญญาของชุมชนโดยการพัฒนาด้วยแนวทางนี้เป็นการพัฒนาที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่า และมูลค่าเพิ่มจากการต่อยอดภูมิปัญญาที่มีอยู่อย่างรู้ค่า อันเป็นปัจจัยพื้นฐานในการสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพที่คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ เป็นแนวทางไปสู่ความภาคภูมิใจ และการตระหนักรู้ถึงคุณค่า ตลอดจนก่อให้เกิดการสืบทอดภูมิปัญญา อันนำไปสู่การรับรู้ถึงคุณค่าจากสังคมในวงกว้างต่อไป

- ความยั่งยืนในมิติด้านสิ่งแวดล้อม การผลิตเครื่องปั้นดินเผามีความเชื่อมโยงต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก คือ ดินเหนียว และ เชื้อเพลิงจากไม้หรือเศษวัสดุทางการเกษตร ทั้งนี้การใช้ทรัพยากรเพื่อผลิตเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสาน ปัจจุบันเมื่อเทียบกับปริมาณวัตถุดิบในการผลิตยังถือว่าไม่สมดุลเท่าที่ควร โดยสามารถสังเกตได้จากสินค้ามีราคาต่ำเมื่อเทียบกับต้นทุน ทำให้ต้องผลิต สินค้าในจำนวนมากเพื่อที่จะได้ส่วนต่างจากผลกำไรต่อหน่วยเพิ่มมากขึ้นไปด้วย จึงจะเพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ดังนั้นการสร้างสมดุลระหว่างการใช้ทรัพยากรกับรายรับที่ผู้ผลิตพึงได้ จึงเป็นแนวทางที่จะส่งผลต่อการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า คือ การเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าโดยที่กระทบกับต้นทุนการผลิตน้อยที่สุด ที่นำไปสู่การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าที่สุด โดยจากผลการประเมินด้านการตลาดที่ได้นำผลิตภัณฑ์ตัวอย่างที่ได้พัฒนารูปทรงแล้ว นำไปทดสอบประเมินราคาจากผู้บริโภคถึงราคาที่สูงกว่าผลิตภัณฑ์แบบดั้งเดิม ที่สามารถเชื่อมโยงถึงความยั่งยืนด้านการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและสร้างสมดุลในการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม รวมถึงแนวทางในการออกแบบในกระบวนการวิจัยนี้ได้ตั้งกรอบในการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานศักยภาพในทุกด้านที่ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองและทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างสมดุล

6.2 การถ่ายทอดกระบวนการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาสู่ชุมชน

จากการผลการวิเคราะห์การถ่ายทอดกระบวนการออกแบบรูปทรงสู่ชุมชนผลิตเครื่องปั้นดินเผามีวัตถุประสงค์เพื่อถ่ายทอด และประเมินผลจากการใช้กระบวนการออกแบบรูปทรงตามแนวทางการประยุกต์ใช้เอกลักษณ์ด้านรูปทรงของเครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีต โดยมีกรอบแนวทางการประยุกต์ใช้ คือ การสร้างรูปลักษณ์ใหม่ แต่ยังคงเอกลักษณ์ของทุนทางวัฒนธรรม ตามที่ผู้วิจัย

ได้ดำเนินการถ่ายทอดกระบวนการออกแบบไปจนถึงการที่ชุมชนได้ทดลองผลิตชิ้นงานจากผลการออกแบบที่ได้ออกแบบไว้จนจบกระบวนการ โดยที่ชาวบ้านส่วนใหญ่สามารถเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการพัฒนาส่งเสริมอาชีพเครื่องปั้นดินเผาตามกระบวนการวิจัยนี้ได้ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทดสอบให้ชาวบ้านทบทวนวัตถุประสงค์โดยการขอให้ตัวแทนอธิบายให้ชาวบ้านท่านอื่น ๆ รับฟัง รวมถึงได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาเพิ่มเติมอีกด้วย ในด้านกระบวนการออกแบบรูปทรงนั้นการวางแผน และการลำดับขั้นตอนเป็นส่วนที่มีความสำคัญ โดยจะต้องมีความชัดเจนและกระชับ ร่วมกับการเชื่อมโยงกับความเข้าใจพื้นฐานด้านการผลิตที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่สามารถเข้าใจได้อย่างรวดเร็วเนื่องจากเป็นกระบวนการทางการผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่มีความคุ้นชินอยู่แล้ว ตัวอย่างเช่น การเรียงส่วนประกอบที่สามารถเชื่อมโยงกับการผลิตภาชนะดินเผา ที่ต้องมีส่วนประกอบหลัก 3 ส่วน คือ ปาก, ลำตัว และ ก้นหรือฐาน ร่วมกับการนำสื่อประกอบการปรับเปลี่ยนรูปทรง ที่สามารถเสริมความเข้าใจแก่ชาวบ้านได้เป็นอย่างดี รวมถึงการทดสอบให้ตัวแทนชาวบ้านช่วยอธิบายขั้นตอนแก่ชาวบ้านท่านอื่น ๆ ให้สามารถเข้าใจได้เช่นกัน รวมถึงการทดสอบ การเลือกประกอบรูปทรงตามโจทย์ประโยชน์การใช้งาน ซึ่งชาวบ้านผู้เข้าร่วมสามารถประกอบรูปทรงตามโจทย์การใช้งานได้อย่างเหมาะสมกับการใช้งาน จึงสามารถแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านสามารถเข้าใจกระบวนการได้ ทั้งนี้กระบวนการดังกล่าวยังสามารถกระตุ้นให้ชาวบ้านมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ต่อยอดจากวิธีการออกแบบตามแนวทางของการวิจัยนี้ เช่น หลังจากทดลองออกแบบตามกระบวนการที่กำหนดให้ซ้ำหลายครั้ง โดยหลังจากนั้นชาวบ้านได้เกิดแนวคิดที่จะทดลองสลับส่วนประกอบที่มีลักษณะต่างจากกระบวนการที่ได้รับการถ่ายทอด ที่ทำให้เกิดผลของการออกแบบที่แตกต่างเพิ่มเติม อันเป็นผลมาจากการทดลองใช้อุปกรณ์เสริมในการออกแบบ ที่ทำให้เห็นภาพรวมรูปทรงโดยง่าย และปรับเปลี่ยนได้อย่างรวดเร็ว

ในด้านการวิเคราะห์แบบก่อนการผลิตโดยชาวบ้านสามารถอธิบายได้ถึงขั้นตอนและวิธีการขึ้นรูปและประกอบ ทั้งนี้เป็นผลมาจากลักษณะส่วนประกอบ รวมถึงรูปทรง เป็นลักษณะที่ชาวบ้านมีความสามารถในการผลิตอยู่แล้ว เช่น ทรงกลม, ทรงกรวย เป็นต้น เพียงแต่มีการสลับตำแหน่ง หรือต่อประกอบเพิ่มเติมเท่านั้น ที่สามารถแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านสามารถเชื่อมโยงทักษะที่มีอยู่เพื่อสร้างรูปทรงแบบใหม่ได้ ไปจนถึงขั้นตอนการผลิตที่ชาวบ้านมีความเข้าใจ และสามารถขึ้นรูปตามแบบได้ในส่วนของประเด็นปัญหาในการขึ้นรูป จะเป็นส่วนของการวางแผนลำดับการขึ้นรูปแต่ละส่วนประกอบ ที่ต้องขึ้นรูปในส่วนหลักที่ต้องรับน้ำหนัก หรือส่วนล่าง เพื่อให้ชิ้นงานสามารถทรงตัวอยู่ได้ รวมถึงการต่อประกอบชิ้นส่วนที่ต้องต่อให้แน่นหนายิ่งขึ้น เนื่องจากขนาดของบางส่วนประกอบมีขนาดใหญ่ที่อาจจะทำให้ชิ้นงานร้าว และหลุดออกจากกันได้

จากกระบวนการถ่ายทอดการออกแบบรูปทรงในภาพรวม สามารถเอื้อต่อบริบทการผลิตเครื่องปั้นดินเผาในชุมชนภาคอีสาน ในด้านการต่อยอดผลิตภัณฑ์จากพื้นฐานทักษะด้านการผลิต โดยที่ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้โดยไม่สร้างภาระด้านต้นทุน และเทคโนโลยีในการผลิต

6.3 การสร้างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา

จากกระบวนการวิจัยในส่วนต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินการค้นหาแนวทางขององค์ประกอบด้านรูปทรงไปจนถึงการสร้างกระบวนการออกแบบด้วยการปรับเปลี่ยนรูปทรงแล้วนำไปทดลองนำไปทดสอบถ่ายทอดแก่ชุมชนในทุกกระบวนการด้านการออกแบบ และผลิตเครื่องปั้นดินเผา โดยผลการวิเคราะห์การดำเนินการวิจัยสามารถนำไปสู่แนวทางการสร้างแบบร่างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการประเมินความเหมาะสมจากการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญสามารถกำหนดแนวทางในการสร้างคู่มือให้มีความเหมาะสมกับผู้ใช้งาน คือ ชาวบ้านผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผา ที่อาจเกิดความสับสน และไม่เข้าใจเนื้อหาในเชิงลึก หรือ ชับซ้อน ของที่มา และรายละเอียดในเชิงวิชาการได้ รวมถึงรูปแบบของเล่มคู่มือ โดยผู้วิจัยได้มีการปรับให้เหมาะสมกับการใช้งานที่ผู้ใช้งานส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ด้วยการย่อเนื้อหา และกระบวนการให้มีความกระชับ รวมถึงการจัดองค์ประกอบภายในเล่ม เช่น ขยายขนาดตัวหนังสือให้ใหญ่ขึ้น และสั้นกระชับ ลดการใช้ศัพท์ทางวิชาการที่อาจทำให้เกิดความสับสน เพื่อให้ชาวบ้านสามารถเข้าใจได้ง่าย และชัดเจนยิ่งขึ้น รวมถึงการจัดรูปเล่มที่ไม่ซับซ้อนสามารถผลิตได้ด้วยต้นทุนที่ไม่สูงจนเกินไป ที่สามารถเอื้อต่อการผลิตซ้ำ หรือจำนวนที่มากขึ้น เพื่อการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการออกแบบเครื่องปั้นดินเผาสู่ชุมชน หรือผู้ที่มีความสนใจต่อไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

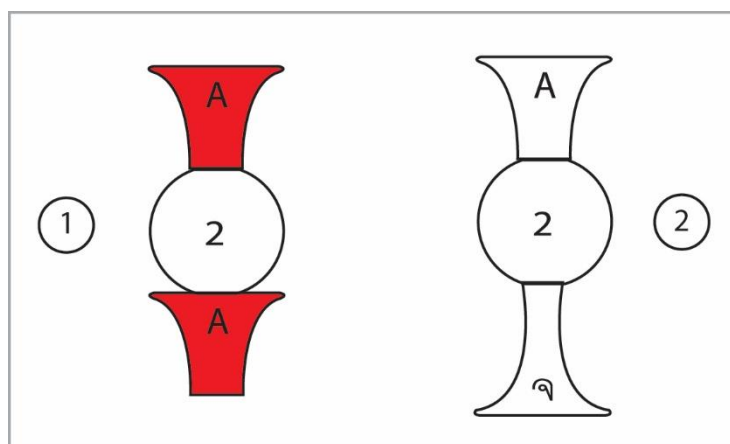
CHULALONGKORN UNIVERSITY

6.4 ปัญหาในการวิจัย

ปัญหาที่พบจากการทดลองใช้กระบวนการออกแบบ

สำหรับความคลาดเคลื่อนด้านข้อกำหนดในการออกแบบที่พบในกระบวนการทดลองให้ชุมชนใช้กระบวนการออกแบบรูปทรงตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่กำหนด พบว่าในบางขั้นตอนมีการเข้าใจที่คลาดเคลื่อน เช่น การต่อประกอบรูปทรงที่ไม่ตรงตามข้อกำหนดการออกแบบดังต่อไปนี้

6.4.1. การเลือกส่วนประกอบซ้ำในชุดรหัสเดียวกัน

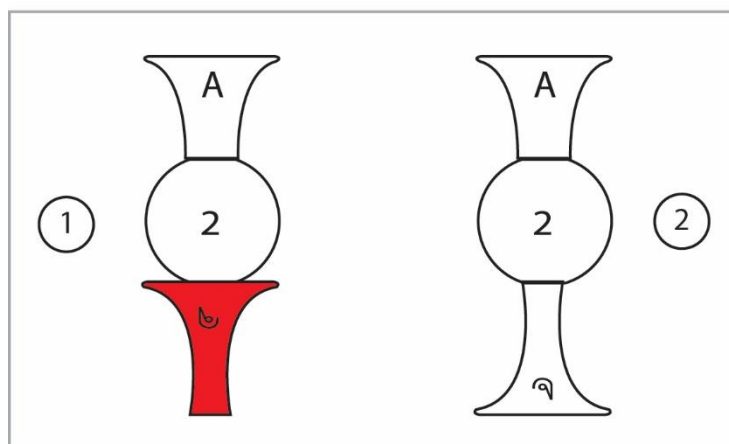

ภาพที่ 111 การเลือกส่วนประกอบซ้ำในชุดรหัสเดียวกัน

ที่มา : ผู้วิจัย

จากภาพแสดงกรณีการต่อประกอบรูปทรงที่คลาดเคลื่อนจากข้อกำหนดการออกแบบรูปทรงที่ต้องใช้ส่วนประกอบเพียงกลุ่มรหัส 1 แบบเท่านั้น โดยแนวทางแก้ไขสามารถทำได้โดยการระบุข้อกำหนดที่ชัดเจนด้านการเลือกส่วนประกอบ ร่วมกับการแยกส่วนประกอบแต่ละกลุ่มด้วยการใช้สีที่แตกต่างกันเพื่อให้สังเกตได้ง่ายและชัดเจนยิ่งขึ้น แต่ทั้งนี้ผู้ใช้คู่มือสามารถออกแบบรูปทรงทรงอยู่นอกเหนือข้อกำหนดได้ หากมีความชำนาญในการเลือกประกอบรูปทรงตามข้อกำหนดแล้ว สามารถประยุกต์วิธีการการประกอบที่แตกต่างออกไป โดยที่ยึดการใช้ส่วนประกอบที่เป็นลักษณะเฉพาะของรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาอีสานเป็นหลัก

6.4.2. การวางส่วนประกอบรูปทรงกลับหัว

ภาพที่ 112 การวางส่วนประกอบกลับหัวในชุดรหัสเดียวกัน

ที่มา : ผู้วิจัย

จากภาพแสดงกรณีการต่อประกอบรูปทรงที่คลาดเคลื่อนจากข้อกำหนดการออกแบบรูปทรง ที่ต้องวางส่วนประกอบที่กลับหัว โดยแนวทางแก้ไขสามารถทำได้โดยการระบุข้อกำหนดที่ชัดเจนด้าน การเลือกส่วนประกอบ ที่จะนำไประบุในเล่มคู่มือเพื่อการออกแบบ

จากความคลาดเคลื่อนในด้านการประกอบรูปทรงดังกล่าว เป็นการเลือกประกอบโดยไม่ได้ ยึดข้อกำหนด แต่ทั้งนี้แบบที่ไม่ตรงตามข้อกำหนดสามารถปรับใช้ได้โดยไม่ถือว่าเป็นแบบที่ออกแบบ ผิดแต่อย่างใด โดยที่แนวทางการแนะนำผู้ใช้งานคู่มือ สามารถชี้แจงถึงการใช้งานตามข้อกำหนดให้มี ความเข้าใจไปจนถึงมีความชำนาญในการประกอบรูปทรงแล้ว จะสามารถประยุกต์ต่อยอดเพื่อ ออกแบบรูปทรงด้วยวิธีการอื่น ๆ ที่แตกต่างจากข้อกำหนดตามกระบวนการออกแบบในงานวิจัยนี้ได้

6.5 ประโยชน์ของคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา

จากกระบวนการออกแบบรูปทรงด้วยการใช้เล่มคู่มือ ตามแนวทางของงานวิจัยนี้ สามารถ เอื้อต่อบริบทการผลิตเครื่องปั้นดินเผาในชุมชนภาคอีสาน ในด้านการต่อยอดผลิตภัณฑ์จากพื้นฐาน ทักษะด้านการผลิต ที่ถูกตั้งเป็นข้อกำหนดเบื้องต้น เพื่อเป็นแนวทางการค้นหาแนวทางการพัฒนา ซึ่ง ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้โดยไม่สร้างภาระด้านต้นทุน และเทคโนโลยีในการผลิต ที่สอดคล้องกับ แนวคิดของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ในด้านการใช้งานเล่มคู่มือจากชาวบ้านผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผา ทั้งนี้ คู่มือได้ถูกพัฒนาให้มีความเหมาะสมกับผู้ใช้งาน ทั้งด้านเนื้อหาที่มีความกระชับ เป็นระบบ มีขั้นตอนที่ชัดเจน จะจัด องค์ประกอบภายในเล่มให้สามารถอ่าน และทำความเข้าใจได้ง่าย รายละเอียดเนื้อหามีการอธิบาย แยกส่วน เป็นขั้นตอนพร้อมการเสนอภาพประกอบ เพื่อสื่อสารได้โดยง่าย เมื่อนำไปผลิตเป็นสิ่งพิมพ์ เพื่อเผยแพร่ สามารถผลิตได้ด้วยต้นทุนที่ไม่สูงจนเกินไป ที่สามารถเอื้อต่อการผลิตซ้ำ หรือจำนวนที่ มากขึ้น เพื่อเผยแพร่สู่ชุมชนอื่น หรือผู้สนใจ ซึ่งเป็นผลจากการมีจำนวนเพียง 10 หน้า ขนาด A4 เท่านั้น โดยกระบวนการออกแบบรูปทรง สามารถกระตุ้นให้ผู้ใช้งานคู่มือ เกิดความคิดสร้างสรรค์ จากการใช้งานร่วมกับอุปกรณ์เสริมในการออกแบบรูปทรง ที่สามารถกระตุ้นให้ชาวบ้านผู้เข้าร่วมได้ ทดลองใช้ประกอบกับการออกแบบที่ทำให้เกิดความเข้าใจได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ชาวบ้านผู้เข้าร่วมมีความ สนุกสนาน และไม่มี ความประหม่าในการทดลองใช้ อันเป็นผลมาจากการกลั่นย่อข้อมูล และการ สร้างสื่อแนะนำเสนออย่างง่ายเสมือนการสร้างเกมส์ ที่สร้างการมีส่วนร่วม สามารถกระตุ้นความคิด สร้างสรรค์ ที่ชาวบ้านบางคนสามารถต่อยอดการออกแบบ ที่อยู่นอกเหนือจากข้อกำหนดของงานวิจัย

ได้ ส่งผลต่อความยั่งยืน จากการพัฒนาที่สามารถพัฒนาอุปกรณ์ใหม่ ได้อย่างต่อเนื่อง และมีความยืดหยุ่น ในด้านการใช้งาน

จากกระบวนการปรับเปลี่ยนส่วนประกอบรูปทรง ตามวิธีการจากคู่มือนี้ สามารถใช้เป็นต้นแบบเพื่อสร้างแนวทางสำหรับการเผยแพร่ และต่อยอดสู่ชุมชนอื่นได้ รวมถึงสามารถประยุกต์วิธีการประกอบรูปทรงจากส่วนประกอบที่แตกต่างจากเล่มคู่มือนี้ได้ เช่น การนำลักษณะเฉพาะด้านรูปทรงของเครื่องปั้นดินเผาจากพื้นที่ หรือ ยุคสมัยอื่น มาเป็นส่วนประกอบตั้งต้น เพื่อออกแบบรูปทรงใหม่ตามแนวทางของคู่มือนี้ได้

6.6 ข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้เป็นการสร้างสรรค์แนวทางการพัฒนาเครื่องปั้นดินเผาอีสาน ที่ได้ดำเนินการวิจัยตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ จากการทำทุนทางวัฒนธรรมของภาคอีสาน คือ เอกลักษณ์ด้านรูปทรงของเครื่องปั้นดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์มาประยุกต์ใช้ด้วยกระบวนการออกแบบ เพื่อพัฒนาสินค้าเครื่องปั้นดินเผาในชุมชนผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสาน ผ่านกระบวนการทดลอง และทดสอบวิธีการออกแบบตามแนวทางของงานวิจัยนี้ ที่สามารถนำไปสู่การสร้างเครื่องมือการถ่ายทอดวิธีการออกแบบสู่ชุมชน ด้วยการสร้างคู่มือเพื่อการออกแบบเครื่องปั้นดินเผา ที่จะเป็นการกระจายองค์ความรู้และวิธีการออกแบบสู่ชุมชน โดยกระบวนการออกแบบช่วงแรกในวิจัยนี้ได้ศึกษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ได้มีการสร้างเกณฑ์ในการคัดกรองจำแนกลักษณะอันเป็นรูปธรรม หรือลักษณะทางสัณฐานวิทยา ที่มีความชัดเจน เข้าใจได้ง่ายสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างชัดเจน โดยหากมีการนำแนวทางดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในวิจัยด้านการออกแบบอื่น ๆ ที่ต้องการศึกษาและจำแนกทุนทางวัฒนธรรมจากสิ่งที่เป็นวัตถุทางวัฒนธรรม อาจต้องมีการศึกษาถึงข้อมูลในเชิงลึกจากทุนทางวัฒนธรรมนั้น แล้วสามารถใช้เกณฑ์การจำแนกคัดกรองโดยการสร้างเกณฑ์การจำแนกเป็นส่วน ๆ ตามหลักกายภาพ และสัณฐานวิทยา เพื่อให้ได้ผลของเอกลักษณ์ หรือลักษณะเฉพาะที่ชัดเจน และสามารถเข้าใจตลอดจนการนำไปประยุกต์ใช้ได้โดยง่าย

ในส่วนแนวคิดการประยุกต์ใช้เอกลักษณ์จากทุนทางวัฒนธรรมในการวิจัยนี้ได้ กำหนดแนวทางพื้นฐานในด้านการต่อยอดทุนทางวัฒนธรรม ด้วยการศึกษาวิธีการสร้างฐานข้อมูลในด้านเอกลักษณ์ของรูปทรงที่นำผลมาจากการจำแนกลักษณะเฉพาะด้านรูปทรงของเครื่องปั้นดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ภาคอีสาน ด้วยกรอบแนวทางการประยุกต์ใช้ คือ การสร้างรูปลักษณ์ใหม่ แต่ยังคงเอกลักษณ์ของทุนทางวัฒนธรรม คือ เอกลักษณ์ของรูปทรงเครื่องปั้นดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์

ภาคีสาน ที่สอดคล้องกับแนวคิด การรื้อสร้าง (Deconstruction) ที่มีแนวคิดเกี่ยวกับการมองหาแนวทางใหม่บนรากฐานของสิ่งเดิม ผสมแนวคิดแบบใหม่ โดยที่สามารถคาดการณ์และควบคุมได้ ร่วมกับการใช้หลักทางคณิตศาสตร์ คือ แฟกทอเรียล (Factorial) เพื่อจัดหมู่ (Combination) และ เรียงสับเปลี่ยน (Permutation) ที่สามารถใช้เป็นสูตรการคำนวณหาจำนวนของแบบที่จะเกิดขึ้นใหม่ จากการเรียงสลับและจัดหมวดหมู่ของส่วนประกอบของภาชนะดินเผา จากแนวทางดังกล่าวสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการวิจัย หรือการออกแบบสร้างสรรค์ในกรณีอื่น ๆ ได้โดยการปรับเปลี่ยนลักษณะของสิ่งที่ถูกจำแนกเป็นต้นแบบหรือส่วนประกอบ แล้วนำมาแยกส่วน เพื่อการประกอบสร้างขึ้นมาใหม่ตามแนวคิดการรื้อสร้าง(Deconstruction) เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่มีความแตกต่างจากสิ่งเดิม แต่ยังคงเอกลักษณ์ไว้ได้ แต่ทั้งนี้ควรกำหนดแบบส่วนประกอบที่มีจำนวนที่ไม่มากจนเกินไปเนื่องจาก อาจทำให้การสร้างแบบไม่สามารถกำหนดหรือควบคุมผลที่เกิดขึ้นได้ ทั้งนี้อาจต้องมีการสร้างเกณฑ์อื่น ๆ ที่นอกเหนือจากหลักทางคณิตศาสตร์ขึ้นมาควบคุม หรือ คัดกรองผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นให้เหมาะสม กับความต้องการและวัตถุประสงค์

การถ่ายทอดองค์ความรู้การออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาสู่ชุมชน เป็นการนำเสนอ กระบวนการออกแบบที่ผู้วิจัยได้คัดกรอง และปรับเนื้อหาให้มีความเหมาะสมกับชุมชน ด้วยการ กำหนดขั้นตอนที่ชัดเจน และกระบวนการที่กระชับ เพื่อให้เป็นไปตามข้อกำหนดของการออกแบบ ร่วมกับการสร้างเครื่องมือที่สามารถสื่อสารได้ง่าย โดยในการวิจัยนี้ได้นำอุปกรณ์เสริมในการ ออกแบบรูปทรง

ที่สามารถกระตุ้นให้ชาวบ้านผู้เข้าร่วมได้ทดลองใช้ประกอบกับการออกแบบที่ทำให้เกิดความเข้าใจได้ ชัดเจนยิ่งขึ้น ชาวบ้านผู้เข้าร่วมมีความสนุกสนาน และไม่มีความประหม่าในการทดลองใช้ อันเป็นผล มาจากการกลั่นย่อยข้อมูล และการสร้างสื่อแนะนำเสนออย่างง่ายเหมือนการสร้างเกมส์ ที่สร้างการมีส่วนร่วม รวมถึงการที่สามารถกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ ที่ชาวบ้านบางท่านสามารถต่อยอดการออกแบบ ที่อยู่นอกเหนือจากข้อกำหนดของงานวิจัยได้ โดยหาการนำไปประยุกต์ใช้ในงานวิจัยอื่น ๆ สามารถนำแนวทางการกำหนดกรอบแนวทางการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีความชัดเจน และสามารถ เข้าใจได้ง่าย ที่เหมาะกับผู้เข้าร่วม ร่วมกับการสร้างสื่อ ที่ประกอบความเข้าใจได้ง่าย และเหมาะสม กับเนื้อหาที่ต้องการถ่ายทอดตามแต่กรณีไป

การสร้างคู่มือเพื่อการออกแบบรูปทรงเครื่องปั้นดินเผา ในส่วนนี้เป็นกระบวนการที่เป็นผล จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการทดสอบ ความเข้าใจขั้นตอนและวิธีการ ตลอดจนขั้นตอนจากการ ทดสอบใช้กระบวนการจากชุมชน รวมถึงผลการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญที่สามารถกำหนดกรอบ

แนวทางของการออกแบบคู่มือให้เหมาะสมกับการใช้งานที่ผู้ใช้งานส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ด้วยการลดรายละเอียดเนื้อหา และสรุปกระบวนการให้มีความกระชับ รวมถึงการจัดองค์ประกอบภายในเล่ม เช่น ขยายขนาดตัวหนังสือให้ใหญ่ขึ้น และสีน้ําระดับ ลดการใช้ศัพท์ทางวิชาการที่เข้าใจได้ยาก เพื่อให้ชาวบ้านสามารถเข้าใจได้ง่าย และชัดเจน ทั้งนี้ในส่วนของการถอดแบบรูปทรงที่ได้ออกแบบ สามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบได้ตามความเหมาะสม และสะดวกสำหรับผู้ใช้งาน เช่น การใช้สติ๊กเกอร์, การลอกลายด้วยกระดาษไข, การลอกลายด้วยแผ่นฉลอรูปร่าง ๆ เป็นต้น

ในการวิจัยนี้เป็นการสร้างกระบวนการออกแบบเครื่องปั้นดินเผาที่มุ่งเน้นที่การพัฒนารูปทรง ดังนั้น ผลลัพธ์ที่ได้จะมีลักษณะของความแปลกใหม่ของรูปทรงเป็นหลัก ทั้งนี้ผู้นำกระบวนการออกแบบนี้ไปใช้ สามารถต่อยอดกระบวนการออกแบบในด้านอื่นเพิ่มเติมเช่น การประยุกต์การประกอบรูปทรงที่อยู่นอกเหนือข้อกำหนด เช่น การเรียงส่วนประกอบในทิศทางอื่น, การเพิ่มส่วนประกอบหรือการใช้ส่วนประกอบซ้ำ, การย่อขยายส่วนประกอบ ๆ รวมถึงการเพิ่มเติมในด้านการตกแต่ง เช่น การเขียนลาย, การแกะ/กด/ปั้นแปะ, การรมควัน เป็นต้น

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร.(2550). มรดกวัฒนธรรมบ้านเชียง . สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร
กระทรวงวัฒนธรรม .
- กรวรรณ สังขกร. (2556). การพัฒนาศักยภาพชุมชนเมืองเชียงใหม่สร้างสรรค์. เชียงใหม่:การ
ประชุมวิชาการสถาบันวิจัยสังคม ประจำปี 2556 “ภูมิสังคมล้านนาในกระแสการพัฒนาสู่
ประชาคมอาเซียน”. วันที่ 7 พฤษภาคม 2556. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
ชิน อยู่ดี. วัฒนธรรมบ้านเชียงในสมัยก่อนประวัติศาสตร์. พระนคร : กรมศิลปากร, 2515.
- ชัยพร วิเศษมงคล. (2553). ผู้ประกอบการในยุคเศรษฐกิจสร้างสรรค์, 8 มีนาคม 2561. [ออนไลน์].
แหล่งที่มา<http://www.manager.co.th/SMEs/ViewNews.aspx?NewsID=9530000131454>
- ธนิช เลิศชาญฤทธ์. (2560).ภาษาชนเผ่ายุคก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย. นนทบุรี: มิวเซียม
เพรส.
- นฤพนธ์ ดั้ววิเศษ. (2558).มานุษยวิทยาคืออะไร . กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
(องค์การมหาชน)
- พัชรี สาริบุตร. (2523). เทคโนโลยีสมัยโบราณ. กรุงเทพฯ: คณะโบราณคดีมหาวิทยาลัยศิลปากร.
พเยาว์ เข็มภาค. “ลวดลายบนผิวภาชนะวัฒนธรรมบ้านเชียง”. ศิลปากร. 34, 5 (2534) : 60-95.
- ศรีศักร วัลลิโภดม และคณะ . (2550).เครื่องปั้นดินเผาและเครื่องเคลือบ :กับการพัฒนาการทาง
เศรษฐกิจและสังคมของสยาม. (สุจิตต์ วงษ์เทศ, บรรณาธิการ).กรุงเทพฯ :มติชน.
- สุรพล นาถะพินธุ. (2551).มนุษย์กับภาษาชนเผ่า : จากอดีตกาลสู่โลกสมัยใหม่.กรุงเทพฯ :
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร .
- สุจิตต์ วงษ์เทศ และคนอื่นๆ. เครื่องปั้นดินเผาและเครื่องเคลือบกับพัฒนาการทางเศรษฐกิจและสังคม
ของสยาม. กรุงเทพฯ : บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, 2528.
- สุรพล ดำริห์กุล. บ้านเชียง มรดกโลกทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2540.
- สหวัดน์ แน่นหนา. (2556). การเพิ่มมูลค่าให้แก่ทุนทางวัฒนธรรม.9 มีนาคม 2561 .[ออนไลน์].
แหล่งที่มา www.finearts.go.th/system/files/cultural.doc.
- Higham, C.F.W. and Kijngam, A. (eds). (2009). The Excavation of Ban Non Wat:
Introduction. Bangkok: The Thai Fine Arts Department.

- Barribeau,T.(2007).The Brronze Age Funerary Ceramics of Ban Non Wat .M.A.
diss.University of Otago,Dunedin
- Barribeau,T.(2011).The Bronze Age Mortuary Vessels of Ban Non Wat.asian
perspectives. springfall
- Bayard ,Donn and Wilhelm G. Solheim II .(1968).Archaeological Excavations at Non
Nok Tha Northeastern Thailand. University of Guam
- Esterik,Penelope Van. (1973). A Preliminary Analysis of Ban Chiang Painted
Pottery,Northeast Thailand: Asian Perspectives, XVI(Z).
- Labbé, Armand J. (1985) .Ban Chiang: Art And Prehistory Of Northeast Thailand :
Bowers Museum

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก ก

แบบประเมินคู่มือเพื่อการออกแบบเครื่องปั้นดินเผาจากผู้เชี่ยวชาญ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
คณะศิลปกรรมศาสตร์ หลักสูตร ศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต

แบบประเมินคู่มือเพื่อการออกแบบเครื่องปั้นดินเผาจากผู้เชี่ยวชาญ

สำหรับการวิจัยเรื่อง

การศึกษาเครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีตเพื่อการออกแบบรูปทรงสำหรับการพัฒนาอย่างยั่งยืน

THE STUDY OF ISAAK'S ANCIENT POTTERY FOR FORM DESIGN
FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

โดย

อิสสระ ดวงเกต

นิสิตระดับดุษฎีบัณฑิต หลักสูตร ศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

คำชี้แจง

1. แบบประเมินนี้จัดทำขึ้นเพื่อสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ เกี่ยวกับคู่มือเพื่อการออกแบบเครื่องปั้นดินเผา จากการประยุกต์ลักษณะเฉพาะด้านรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีต
2. สามารถประเมินจากเล่มคู่มือที่แนบมาพร้อมนี้

ตอนที่ 1. แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับคู่มือเพื่อการออกแบบ
เครื่องปั้นดินเผา

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในตาราง ให้ตรงตามความคิดเห็นของท่าน โดยมีความหมาย
ของระดับของค่าความคิดเห็นดังนี้

- 5 หมายถึง เหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด
- 4 หมายถึง เหมาะสมอยู่ในระดับมาก
- 3 หมายถึง เหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง
- 2 หมายถึง เหมาะสมอยู่ในระดับน้อย
- 1 หมายถึง เหมาะสมอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ลำดับ	หัวข้อการประเมิน	ระดับคะแนน				
		5	4	3	2	1
1	มีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการใช้คู่มือ					
2	มีความเข้าใจขั้นตอนการออกแบบจากการใช้คู่มือ					
3	สามารถกำหนดโจทย์ในการเลือกรูปทรงและขนาดได้					
4	สามารถเข้าใจได้อย่างรวดเร็ว และชัดเจน					
5	รูปเล่มมีความเหมาะสม และสวยงาม					
6	สามารถนำไปให้ชุมชนผลิตเครื่องปั้นดินเผาใช้ได้					

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ (.....) ผู้ประเมิน

.....

ภาคผนวก ข

แบบสอบถามความพึงพอใจ ที่มีต่อการออกแบบ และพัฒนารูปทรง ผลิตภัณฑ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
คณะศิลปกรรมศาสตร์ หลักสูตร ศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต

แบบสอบถามความพึงพอใจ ที่มีต่อการออกแบบ และพัฒนารูปทรง ผลิตภัณฑ์

เครื่องปั้นดินเผา

จากชุมชนเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิมในภาคอีสาน

สำหรับการวิจัยเรื่อง

การศึกษาเครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีตเพื่อการออกแบบรูปทรงสำหรับการพัฒนาอย่างยั่งยืน

THE STUDY OF ISAAAN'S ANCIENT POTTERY FOR FORM DESIGN

FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

อิสสระ ดวงเกต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นิสิตระดับดุษฎีบัณฑิต หลักสูตร ศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้จัดทำขึ้นเพื่อสอบถามความคิดเห็นจากผู้บริโภค เกี่ยวกับความพึงพอใจ ต่อผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา ที่ได้พัฒนาด้านการออกแบบรูปทรง จากการประยุกต์รูปทรง เครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีต ผลิตโดยชุมชนเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิม โดยผลจากการเก็บ ข้อมูลนี้จะนำไปสู่การวิเคราะห์แนวทางเพื่อส่งเสริมชุมชน ให้สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มจากภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิมต่อไป

ตอนที่ 1. แบบสอบถามทั่วไป

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน () ให้ตรงตามความคิดเห็นของท่าน

คำถาม	ชุดคำตอบ	ข้อมูลที่ต้องการ
ด้านข้อมูลผู้บริโภคร		
1. เพศ	1. ชาย 2. หญิง 3. เพศทางเลือก	ลักษณะพฤติกรรมการใช้งาน ชีวิตประจำวันของแต่ละกลุ่ม อายุ
2. อายุ	1. ต่ำกว่า 25 ปี 2. 25 - 35 ปี 3. 36 - 45 ปี 4. 46 - 55 ปี 5. 55 ปีขึ้นไป	ลักษณะพฤติกรรมการใช้งาน ชีวิตประจำวันของแต่ละกลุ่ม อายุ
3. อาชีพ	1. พนักงานบริษัท 2. ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ 3. ธุรกิจส่วนตัว 4. อื่น ๆ.....	ลักษณะพฤติกรรมการใช้งาน ชีวิตประจำวันของแต่ละอาชีพ
4. รายได้ต่อเดือน	6. ต่ำกว่า 10,000 บาท 7. 10,001 - 25,000 บาท 8. 25,001 - 50,000 บาท 9. 50,001 - 100,000 บาท 10. 100,001 บาท ขึ้นไป 6. อื่น ๆ.....	ปัจจัยในการเลือกซื้อ เครื่องปั้นดินเผา

ตอนที่ 2. ความพึงพอใจของกลุ่มผู้บริโภค เกี่ยวกับความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์
เครื่องปั้นดินเผา ที่ได้พัฒนา ด้านการออกแบบรูปทรง จากการประยุกต์รูปทรง
เครื่องปั้นดินเผาอีสานในอดีต ผลิตโดยชุมชนเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิม

คำชี้แจง โปรดพิจารณาโดยภาพรวม เพื่อเปรียบเทียบระหว่างเครื่องปั้นดินเผาแบบเดิม กับ
เครื่องปั้นดินเผาที่ได้ออกแบบ และพัฒนารูปทรงแล้ว เพื่อตอบแบบสอบถาม

ตัวอย่างผลิตภัณฑ์เดิม

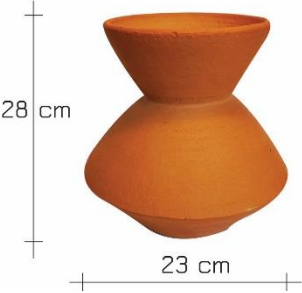
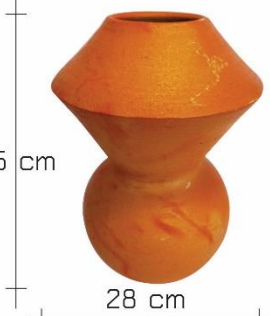

ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ ใหม่ (ผลิตโดยชุมชน)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน () ให้ตรงตามความคิดเห็นของท่าน

คำถาม	ชุดคำตอบ	ข้อมูลที่ต้องการ
ด้านความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์		
ด้านการสะท้อนเอกลักษณ์เครื่องปั้นดินเผาอีสาน		
1. ผลิตภัณฑ์ที่ได้พัฒนายังแสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสาน	6. มากที่สุด 7. มาก 8. ปานกลาง 9. น้อย 10. น้อยมาก	นำผลไปตรวจสอบ สมมติฐานด้านแนวคิด ทางวัฒนธรรม
ด้านความร่วมมือของผลิตภัณฑ์		
1. รูปทรงผลิตภัณฑ์ที่ได้พัฒนามีความเหมาะสมกับการใช้หรือการตกแต่งบ้านสมัยปัจจุบัน	5. มากที่สุด 6. มาก 7. ปานกลาง 8. น้อย 5. น้อยมาก	นำผลไปตรวจสอบ สมมติฐานด้านความยั่งยืน
2. รูปทรงผลิตภัณฑ์ที่ได้พัฒนามีความแตกต่างและน่าสนใจ	5. มากที่สุด 6. มาก 7. ปานกลาง 8. น้อย 5. น้อยมาก	นำผลไปตรวจสอบ สมมติฐานด้านการพัฒนา รูปทรง
ด้านราคาผลิตภัณฑ์		
1. ราคาที่เหมาะสม 	1. 50-100 บาท 2. 101- 250 บาท 3. 251 – 500 บาท 4. 501 – 1000 บาท 5. มากกว่า 1001 บาท	นำผลไปตรวจสอบ สมมติฐานด้านการเพิ่ม มูลค่าแก่ผลิตภัณฑ์

คำถาม	ชุดคำตอบ	ข้อมูลที่ต้องการ
<p>2.ราคาที่เหมาะสม</p> 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 50-100 บาท 2. 101- 250 บาท 3. 251 – 500 บาท 4. 501 – 1000 บาท 5. มากกว่า 1001 บาท 	<p>นำผลไปตรวจสอบ สมมติฐานด้านการเพิ่ม มูลค่าแก่ผลิตภัณฑ์</p>
<p>3.ราคาที่เหมาะสม</p> 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 50-100 บาท 2. 101- 250 บาท 3. 251 – 500 บาท 4. 501 – 1000 บาท 5. มากกว่า 1001 บาท 	<p>นำผลไปตรวจสอบ สมมติฐานด้านการเพิ่ม มูลค่าแก่ผลิตภัณฑ์</p>
<p>4.ราคาที่เหมาะสม</p> 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 50-100 บาท 2. 101- 250 บาท 3. 251 – 500 บาท 4. 501 – 1000 บาท 5. มากกว่า 1001 บาท 	<p>นำผลไปตรวจสอบ สมมติฐานด้านการเพิ่ม มูลค่าแก่ผลิตภัณฑ์</p>
<p>5.</p> 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 50-100 บาท 2. 101- 250 บาท 3. 251 – 500 บาท 4. 501 – 1000 บาท 5. มากกว่า 1001 บาท 	<p>นำผลไปตรวจสอบ สมมติฐานด้านการเพิ่ม มูลค่าแก่ผลิตภัณฑ์</p>

คำถาม	ชุดคำตอบ	ข้อมูลที่ต้องการ
ราคาที่เหมาะสม		
<p>6.ราคาที่เหมาะสม</p> 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 50-100 บาท 2. 101- 250 บาท 3. 251 – 500 บาท 4. 501 – 1000 บาท 5. มากกว่า 1001 บาท 	<p>นำผลไปตรวจสอบ สมมติฐานด้านการเพิ่ม มูลค่าแก่ผลิตภัณฑ์</p>
2.ช่องทางที่สะดวกในการซื้อ	<ol style="list-style-type: none"> 1. ซื้อที่ร้านจำหน่าย 2. ซื้อผ่านระบบออนไลน์ 3. อื่น ๆ 	ข้อเสนอแนะการพัฒนาด้ว การตลาดแก่ชุมชน

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ขอขอบพระคุณท่านผู้ตอบแบบสอบถาม

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	อิสสระ ดวงเกตุ
วัน เดือน ปี เกิด	6 พ.ย. 2526
สถานที่เกิด	ไทย
วุฒิการศึกษา	ปริญญาโท(ศ.ม.) สาขาเครื่องเคลือบดินเผา คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ที่อยู่ปัจจุบัน	154 หมู่ 7 ต.ท่าขอนยาง อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคามจ.มหาสารคาม 44150
ผลงานตีพิมพ์	-
รางวัลที่ได้รับ	-

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY